



**REPUBLIKA HRVATSKA
PRAVOBRANITELJICA
ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA**

**IZVJEŠĆE
O RADU
ZA 2004. GODINU**

Zagreb, ožujak 2005.

SADRŽAJ

DIO PRVI	
UVOD.....	3
DIO DRUGI	
POKAZATELJI O RADU PRAVOBRAHITELJICE ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA U 2004. GODINI	
II.1. OPĆI POKAZATELJI.....	4
II.2. STRUKTURA PRITUŽBI	5
DIO TREĆI	
III.1. DISKRIMINACIJA NA PODRUČJU RADA I ZAPOŠLJAVANJA – PRITUŽBE....	9
III.2. DISKRIMINACIJA – OSTALE PRITUŽBE.....	19
III.3. DISKRIMINACIJA NA PODRUČJU RADA I ZAPOŠLJAVANJA – OGLASI.....	21
III.4. PREGLED RAZRADE SMJERNICA ZA ZAPOŠLJAVANJE EUROPSKE UNIJE U NACIONALNOM AKCIJSKOM PLANU ZAPOŠLJAVANJA REPUBLIKE HRVATSKE ZA 2004. GODINU	28
DIO ČETVRTI	
IV.1. NASILJE U OBITELJI – PRITUŽBE.....	50
IV.2. NASILJE – OSTALE PRITUŽBE.....	64
IV.3 KRATKA ANALIZA KARAKTERISTIČNIH OBRAĆANJA (UPITA) GRAĐANKI I GRAĐANA PUTEM TELEFONA.....	65
IV.4. TRGOVANJE LJUDIMA.....	67
DIO PETI	
V. DONOŠENJE PLANOVA DJELOVANJA ZA PROMICANJE I USPOSTAVLJANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA, ZAŠTITA DOSTOJANSTVA RADNIKA/CA - UVOD...	69
V.1. DRŽAVNA TIJELA.....	70
V.2. PRAVNE OSOBE U PRETEŽITOM VLASNIŠTVU DRŽAVE...	71
V.2.1. PRILOG – ANALIZA RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA U DRUŠTVIMA GRUPE ULJANIK.....	74
V.3. PRAVNE OSOBE U PRETEŽITOM VLASNIŠTVU JEDINICA LOKALNE I PODRUČNE (REGIONALNE) SAMOUPRAVE.....	75
DIO ŠESTI	
VI. PRORAČUNSKA INICIJATIVA, PREPORUKA DRŽAVnim TIJELIMA I JEDINICAMA LOKALNE I PODRUČNE (REGIONALNE) SAMOUPRAVE.....	80
DIO SEDMI	
VII. OBILAZAK ŽUPANIJA.....	81
DIO OSMI	
VIII.1.-4. PROMICANJE NAČELA RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA U OBRAZOVANJU.....	99
VIII.5. ROMI I ROMKINJE U OBRAZOVNOM PROCESU	108
DIO DEVETI	
IX. SURADNJA S UDRUGAMA OSOBA S INVALIDitetom.....	120

DIO DESETI	
X. POLITIČKE STRANKE.....	123
DIO JEDANAESTI	
XI. MEDIJI.....	124
DIO DVANAESTI	
XII. STATISTIČKI PODACI.....	131
DIO TRINAESTI	
XIII. MEĐUNARODNA SURADNJA.....	132
DIO ČETRNAESTI	
XIV. MATERIJALNO-FINANSIJSKO POSLOVANJA.....	133
DIO PETNAESTI	
XV. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE.....	135
DIO ŠESNAESTI	
XVI. PRILOZI.....	136
LITERATURA	137
VAŽNIJI DOKUMENTI ZA PRAĆENEJ PROVOĐENJA PROPISA O RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA	138

DIO PRVI

UVOD

Zakonom o ravnopravnosti spolova (u nastavku ZORS), koji je stupio na snagu 30.7.2003.godine (NN 116/03), Republika Hrvatska je, polazeći od usvojenog ustavnog načela o ravnopravnosti spolova kao jedne od temeljnih vrednota ustavnog poretku Republike Hrvatske, osnovala posebno tijelo Pravobranitelja/icu za ravnopravnost spolova koja djeluje neovisno i samostalno te:

- prati provođenje Zakona o ravnopravnosti spolova i drugih propisa koji se tiču ravnopravnosti spolova,
- razmatra slučajeve kršenja načela ravnopravnosti spolova, slučajeve diskriminacije prema pojedincima ili grupama pojedinaca koje su počinila tijela državne uprave, jedinice tijela lokalne i područne (regionalne) samouprave i druga tijela s javnim ovlastima, zaposleni u tim tijelima i druge pravne i fizičke osobe,
- ovlaštena je od tijela državne uprave, jedinica tijela lokalne i područne (regionalne) samouprave i drugih tijela s javnim ovlastima i drugih pravnih i fizičkih osoba tražiti izvješća i sve potrebne informacije, a u slučaju neudovoljavanja zahtjevu, može tražiti provođenje nadzora od tijela koje obavlja nadzor nad njihovim radom,
- ima pravo uvida u dokumentaciju bez obzira na stupanj tajnosti,
- upozorava, predlaže i daje preporuke u obavljanju poslova iz svog djelokruga,
- podnosi prijavu nadležnom državnom odvjetništvu, ako u obavljanju poslova sazna za povredu odredbi ZORS-a s elementima kaznenog djela,
- ima pravo podnijeti prijedlog za pokretanje postupka ocjene ustavnosti zakona, odnosno ustavnosti i zakonitosti drugih propisa ako ocijeni da je povrijedeno načelo ravnopravnosti spolova,
- predlaže pokretanje postupka izmjene propisa ako utvrdi da je povrijedeno načelo ravnopravnosti spolova zbog neusklađenosti propisa sa Zakonom o ravnopravnosti spolova,
- u obavljanju svojih poslova može zatražiti stručnu pomoć znanstvenih i stručnih osoba i institucija.

Izvješće o radu pravobranitelja/ice za ravnopravnost spolova je redovito godišnje izvješće koje se sukladno čl. 21. st. 1. ZORS-a i čl. 18. Poslovnika o radu pravobranitelja/ice za ravnopravnost spolova (NN 29/04) podnosi Hrvatskom saboru do 31. ožujka tekuće godine.

DIO DRUGI

POKAZATELJI O RADU PRAVOBRANITELJICE ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA U 2004. GODINI

II.1. OPĆI POKAZATELJI

Tijekom 2004. godine pravobraniteljica za ravnopravnost spolova postupala je u **ukupno 3739 predmeta** koji se u ovom dijelu izvješća prikazuju tabelarno, a kasnije tematski po područjima rada pravobraniteljice za ravnopravnost spolova.

Tablica br. 1

Naziv PRS	2004	Zaprimaljeno/otvoreno	Riješeno	Neriješeno
Diskriminacija na području zapošljavanja i rada (ZODSN) ¹	3			3
Diskriminacija na području zapošljavanja i rada (ZOR) ²	28	23		5
Ukupno 01	31	23		8
Osnovnoškolsko obraz.	5	1		4
Obrazovanje ostalo	41	21		20
Ukupno 02	46	22		24
Roditeljska skrb	9	6		3
Nasilje u obitelji	38	31		7
Ukupno 03	47	37		10
Medijski sadržaji	95	1		94
Prenoš. izjava/stavova	1			1
Mediji – ostalo	4	4		
Ukupno 05	100	5		95
Državna tijela	27	2		25
P.O. u vlas. Države	134	52		82
Državna i dr.tijela-oglasi	32	32		
Ukupno 06	193	86		107
Tijela LIPS ³	1140	857		283
P.O. u vlasništvu LIPS	1901	350		1551
Tijela LIPS – oglasi	44	39		5
Ukupno 07	3085	1246		1839
PO ⁴ druge – oglasi	86	80		6
Ukupno 08	86	80		6
Civilno društvo	8	7		1
Ukupno 09	8	7		1
Diskr-ostalo / izravna	7	5		2
RS ⁵ – ostalo / neizravna	2	2		
Ukupno 10	9	7		2
Ukup. Rad ureda 11-14	134	113		21
UKUPNO PRS 01-14	3739	1626		2113

¹ Zakon o državnim službenicima i namještenicima (NN 27/01)

² Zakon o radu (NN 137/04 – pročišćeni tekst)

³ Jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave

⁴ Pravne osobe

⁵ Ravnopravnost spolova

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova postupala je tijekom 2004. godine po naprijed navedenim predmetima prateći provedbu ZORS-a i drugih propisa koji se tiču ravnopravnosti spolova.

Prema strukturi predmeta razvidno je da su prioriteti pravobraniteljice određivani i uvjetovani rokovima propisanim ZORS-om (čl. 11. i čl. 30. – donošenje planova djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova) bez čije primjene je gotovo nemoguće očekivati da će se ispuniti svrha donošenja samog Zakona.

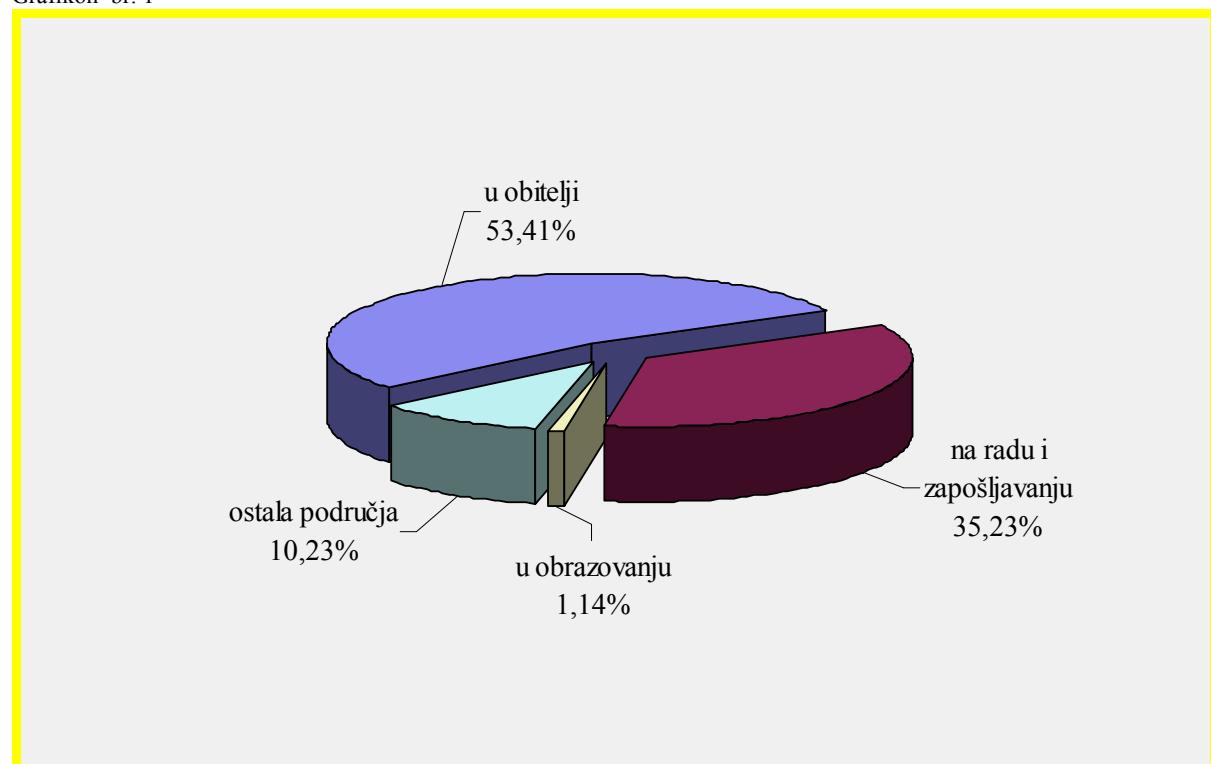
Drugi prioritet bila je potreba da se s konceptom ravnopravnosti spolova, kao i s primjenom ZORS-a i drugih propisa, upozna što više pravnih i fizičkih osoba, posebno državnih tijela, pravnih osoba s javnim ovlastima, pravnih osoba u pretežitom vlasništvu države i tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, koje u svim fazama djelovanja moraju vrednovati učinke svog postupanja na položaj žena ili muškaraca. Stoga je pravobraniteljica mnogobrojnim upozorenjima, preporukama, javnim i medijskim istupanjima, te mnogobrojnim sastancima ne samo nadgledala primjenu ZORS-a , već i poticala njegovu primjenu.

II.2. STRUKTURA PRITUŽBI

U 2004. godini pritužbi pravobraniteljici bilo je 88 a odnosele su se na **područje** :

- obitelji u 47 slučajeva ili 53,4 %,
- rada i zapošljavanja 31 slučaj ili 35,2 % ,
- obrazovanja 1 slučaja ili 1,1 % i
- ostala 9 slučajeva ili 10,3 %.

Grafikon br. 1



Struktura pritužbi **po županijama i Gradu Zagrebu** u 2004. godini bila je:

Tablica br. 2

Naziv županije/ Grad Zagreb na kojoj oštećena osoba ima prebivalište	Broj prijava	%
Grad Zagreb	34	38,6
Zagrebačka	4	4,6
Karlovačka	5	5,7
Sisačko- moslavačka	5	5,7
Bjelovarsko- bilogorska	1	1,1
Virovitičko- podravska	1	1,1
Koprivničko- križevačka	3	3,4
Krapinsko- zagorska	2	2,3
Međimurska	1	1,1
Osječko- baranjska	4	4,6
Varaždinska	2	2,3
Požeško- slavonska	3	3,4
Brodsko- posavska	1	1,1
Vukovarsko- srijemska	2	2,3
Primorsko- goranska	2	2,3
Istarska	5	5,7
Zadarska	6	6,8
Ličko-senjska	0	0,0
Šibensko- kninska	0	0,0
Dubrovačko- neretvanska	6	6,8
Splitsko- dalmatinska	1	1,1
Ukupno	88	100,0

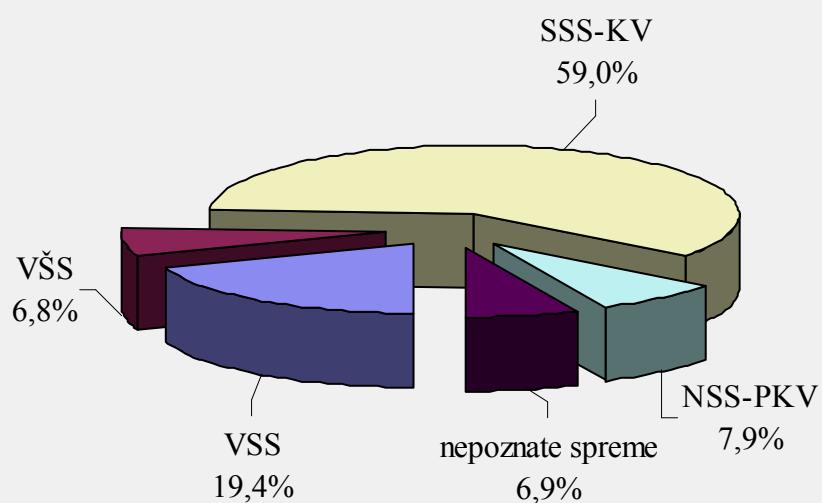
Oštećena osoba po **bračnom statusu** bio/la je:

- uodata u 43 slučaja ili 48,8% ,
- neudata u 11 slučajeva ili 12,5% ,
- oženjena u 1 slučaju ili 1,1% ,
- u izvanbračnoj zajednici u 5 slučajeva ili 5,8% ,
- udovac u 1 slučaju ili 1,1% ,
- razveden u 3 slučaja ili 3,4% ,
- razvedena u 16 slučajeva ili 18,3%,
- bivši izvanbračni drug u 1 slučaju ili 1,1% i
- nepoznat/a u 7 slučajeva ili 7,9%.

Po **stručnoj spremi** podnositelj/ica pritužbe bio/la je :

- 19,4 % slučajeva s VSS ,
- 6,8 % slučajeva s VŠS ,
- 59,0 % slučajeva s SSS-KV ,
- 7,9 % slučajeva s NSS-PKV i u
- 6,9 % slučajeva nepoznate spreme.

Grafikon br. 2



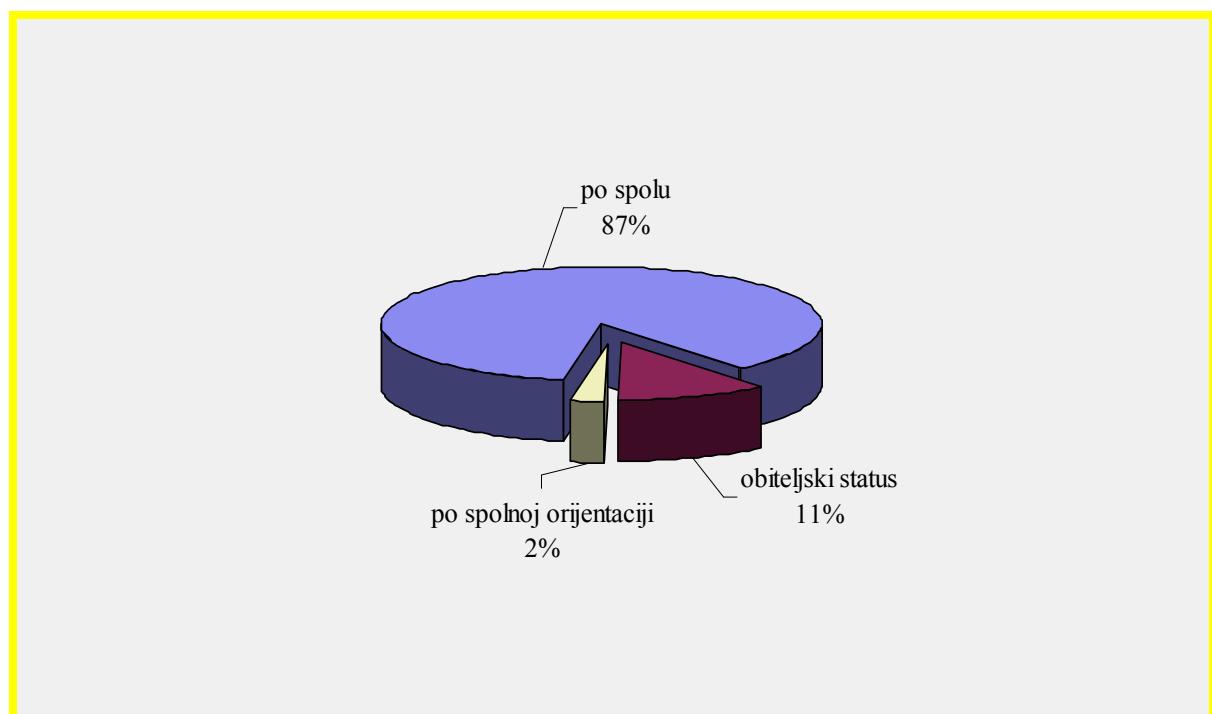
Zaposlenost pritužitelja/ica evidentirana je kod 44 slučaja ili 61,3 % , nezaposlenost kod 36 slučajeva ili 40,9 %, dok je za 8 slučajeva ili 9,0 % ovaj podatak nepoznat.

Podnositelji pritužbi u većini su žene kojih je bilo 84 ili 95,4, % dok su u 4 slučaja ili 4,6 % bili muškarci.

Temelj diskriminacije bio je :

- po spolu u 76 slučajeva ili 87 % i
- po obiteljskom statusu u 10 slučajeva ili 11 %
- po spolnoj orijentaciji u 2 slučaja ili 2 %

Grafikon br. 3



DIO TREĆI

III.1. DISKRIMINACIJA NA PODRUČJU RADA I ZAPOŠLJAVANJA – PRITUŽBE

DISKRIMINACIJA NA PODRUČJU RADA I ZAPOŠLJAVANJA

Značajan dio aktivnosti pravobraniteljice u ovom izvještajnom razdoblju odnosio se na praćenje provođenja Zakona o ravnopravnosti spolova i drugih propisa koji se tiču ravnopravnosti spolova. Razmatrani su slučajevi kršenja načela ravnopravnosti spolova⁶ i diskriminacije prema pojedincima na područjima zapošljavanja i rada koje su počinila tijela državne uprave, jedinice tijela lokalne i područne (regionalne) samouprave i druga tijela s javnim ovlastima, zaposleni u tim tijelima i druge pravne i fizičke osobe.

Pravobraniteljica je u okviru te aktivnosti razmatrala i slučajeve uznemiravanja i spolnog uznemiravanja kao oblika diskriminacije, sukladno čl. 8. Zakona o ravnopravnosti spolova (NN 116/03 - ZORS), kao i slučajeve diskriminacije na temelju spola, bračnog i obiteljskog statusa te spolne orientacije, koji su, kao oblici diskriminacijskog ponašanja, zabranjeni čl. 6. istog Zakona, čl. 21. Zakona o istospolnim zajednicama (NN 116/03 - ZIZ), te čl. 4. Zakona o radu (NN 137/04 – pročišćeni tekst - ZOR).

Pravobraniteljici se obraćaju žene kojima poslodavci u razgovoru pri zapošljavanju postavljaju diskriminirajuća pitanja u odnosu na trudnoću, obiteljski i bračni status, istovremeno ih upozoravajući da nisu poželjne kandidatkinje za posao zbog prepostavljenih čestih bolovanja, troškova poslodavaca i sl.

Iako pravobraniteljica u takvim slučajevima, postupajući u granicama svojih zakonskih ovlasti, ne može utjecati na poslodavca da promjeni svoju odluku u konkretnom slučaju, može upućivanjem upozorenja i preporuka ukazivati poslodavcima na njihove zakonske obveze u svezi s provođenjem načela ravnopravnosti spolova, na zakonsku zabranu diskriminacije, kao i na moguće posljedice na praktičnoj razini, kao što je pravo tražitelja zaposlenja na naknadu štete, o čemu se obavještava i podnositelj/ica pritužbe.

Najveći broj slučajeva odnosio se na uznemiravanje na radu i spolno uznemiravanje.

U praćenju provedbe ZORS-a i drugih propisa u području rada i zapošljavanja, dio pravobraniteljičnih aktivnosti odnosio se na praćenje i davanje upozorenja i preporuka poslodavcima, i to:

- u području ispunjavanja obveza poslodavca u svezi s oglašavanjem potrebe za zapošljavanjem radnika/ica ,
- u području ispunjavanja obveza poslodavca u svezi sa zaštitom dostojanstva radnika/ica (zaštita radnika /ica od uznemiravanja i spolnog uznemiravanja).

⁶ Čl.5., ZORS, ravnopravnost spolova znači da su žene i muškarci prisutni u svim područjima javnog i privatnog života, da imaju jednak status, jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava, kao jednaku korist od ostvarenih rezultata.

Čl.6., st. 1., ZORS, diskriminacija na temelju spola predstavlja svako normativno ili stvarno, izravno ili neizravno razlikovanje, isključivanje ili ograničenje temeljeno na spolu kojim se otežava ili negira ravnopravno priznanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava muškaraca i žena u političkom, obrazovnom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, građanskom i svakom drugom području života.

U slučajevima pritužbi koje se odnose na zaštitu dostojanstva radnika/ica, poslodavac u praksi ne provodi preventivne mjere. U gotovo svim slučajevima pravobraniteljica je utvrdila da poslodavac nije ispunio neku od zakonskih obveza u zaštiti radnika/ca od uznemiravanja i spolnog uznemiravanja. Primjerice, time da uopće nisu osigurane prostorije za osobnu higijenu ili nisu osigurane na način koji ne ugrožava dostojanstvo radnika/ca, postupci i mjere zaštite dostojanstva radnika/ca nisu uređeni aktima poslodavca, nije imenovan povjerljivi savjetnik/ca za provođenje postupka, te u konačnici, uznemiravanje i spolno uznemiravanje uopće se ne shvaća i ne razmatra kao diskriminacija.

U slučajevima gdje je poslodavac uredio aktima postupak i mjere za zaštitu dostojanstva radnika/ca, pa čak i imenovao povjerljivog savjetnika/cu, postupak po pritužbi radnika/ce se provodi na formalnoj razini, a način provođenja, brojni propusti i pogreške, te nepoduzimanje mjera za sprječavanje daljnog uznemiravanja ukazuju na kršenje zakonskih odredbi o zabrani uznemiravanja i spolnog uznemiravanja kao oblika diskriminacije.

U slučajevima kada zabranu diskriminacije krše odgovorne osobe kod poslodavaca u pravilu se odbija prepoznati da se radi o diskriminaciji i postupci zaštite se ne provode.

Najveći do sada uočeni problemi na području rada i zapošljavanja su problemi trudnica i majki s maloljetnom djecom, i to na nekoliko razina:

1. diskriminacija kod zapošljavanja,
2. ugovori o radu na određeno vrijeme,
3. povratak nakon rodiljnog dopusta na druge, u pravilu manje vrednovane poslove,
4. otkaz ugovora o radu.

Osim gore opisanog diskriminatornog pristupa kod zapošljavanja žena, diskriminacija se najčešće provodi na način da poslodavac sa ženama sklapa ugovor o radu na određeno vrijeme, da isti ugovor produžava sve dok žena ne ostane trudna, a tada, istekom tog zadnjeg ugovora na određeno vrijeme, ženi prestaje radni odnos.

Iako tada ugovor o radu formalno prestaje na zakonit način, razvidno je da se radi o raširenom diskriminatornom postupanju za koje zakonodavac mora pronaći odgovarajuće zakonodavno rješenje.

Dakle, koristeći se neutralnom pravnom normom - zakonskom mogućnošću sklapanja ugovora o radu na određeno vrijeme - poslodavci zlorabe taj institut na način da primjenom te iste neutralne pravne norme (koja sama po sebi nije diskriminirajuća) diskriminiraju ženu zbog trudnoće.

Osim toga, potrebno je istaknuti da se ugovori o radu na određeno vrijeme često sklapaju i za obavljanje onih poslova za koje bi se, po prirodi posla, trebali sklapati ugovori o radu na neodređeno vrijeme. Time se krši zakonska odredba da se ugovor na određeno vrijeme sklapa samo za one poslove čiji je prestanak unaprijed utvrđen objektivnim razlozima, koji su opravdani rokom, izvršenjem određenog posla ili nastupanjem određenog dogadaja. Tako se, primjerice, isti ugovori nezakonito produžuju i po 7 puta.

Odredbom čl. 79. ZOR-a propisano je da radnica koja je koristila rodiljni dopust, posvojiteljski dopust ili rad u skraćenom radnom vremenu, nakon isteka nekog od tih prava ima pravo povratka na poslove na kojima je radila prije korištenje tog prava. Ako je prestala potreba za obavljanje tih poslova, poslodavac je dužan ponuditi sklapanje ugovora o radu za obavljanje drugih odgovarajućih poslova.

Pravobraniteljica je u izvještajnom razdoblju zaprimila i pritužbe žena koje su nakon povratka s korištenja rodiljnog dopusta raspoređene na potpuno neodgovarajuće, u pravilu manje vrednovane poslove, te u neodgovarajuće uvjete obavljanja tih poslova.

Sve češći slučajevi s kojima se pravobraniteljica susreće jesu oni u kojima poslodavci, nakon saznanja o trudnoći radnice koja je imala ugovor o radu na neodređeno vrijeme, počnu vršiti pritisak na radnicu raznim oblicima neželjenog ponašanja koji imaju za cilj ili stvarno predstavljaju povredu dostojanstva

radnice. Takvo ponašanje uzrokuje strah ili neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje (uznemiravanje), dovodeći je u situaciju da „dobrovoljno“ potpiše novi ugovor o radu na određeno vrijeme, istekom kojeg radnici prestaje radni odnos.

U nekim slučajevima je očigledno da je osoba trpjela štetne posljedice zbog toga što je kao žrtva diskriminacije na temelju spola upozorila javnost na slučaj diskriminacije. Primjerice, nije joj produžen ugovor o radu, što je zabranjeno odredbom čl. 2. ZORS-a.

PRIMJERI KARAKTERISTIČNIH PRITUŽBI

1. Opis slučaja (PRS 01-02/04-16): L. L. i B. B. obratile su se s pritužbom na ravnatelja javne ustanove P.P.V.J. (dalje u tekstu: Ustanova) G. P. zbog uznemiravanja i spolnog uznemiravanja, u kojoj su, pored povreda prava iz radnog odnosa, navodile ravnateljevo javno izražavano i iskazivano nepovjerenje prema ženama (za koje da je javno izjavljivao da su inferiornije od muškaraca, da žene nisu ljudi jer „kad vidiš grupu muškaraca kažeš-eno ljudi, dok kad vidiš grupu žena kažeš-eno žena, logičan zaključak: žene nisu ljudi“), njegovo osporavanje bilo kakvih zasluga žena u poslovanju ili pripisivanje njihovih zasluga sebi, zastrašivanja, torture, nazivanja žena pogrdnim imenima (od „kokošaka“ do ljudskog smeća i smrada), izvrgavanja poruzi, udaljavanja žena od stola za kojim sjede muškarci, hodanja raskopčanih hlača po uredu, do incidenta kada je L. L. pljunuta u uredu u lice, te nakon toga izbačena iz ureda, te premlaćivanja L. L., a što je sve trajalo oko godinu i pol dana, uz prijetnju ubojstvom, pokušaj seksualnog nasilja (a nakon odbijanja i fizičkog nasilja).

Poduzete mjere: Postupajući po pritužbi zatražena su od pritužiteljica dodatna pojašnjenja vezana za razdoblje u kojem su kršena njihova prava u odnosu na vrijeme stupanja na snagu ZORS-a. Temeljem zakonskih ovlasti izvješće s dokumentacijom pribavljeno je od ravnateljstva policije, uprave kriminalističke policije, od Ustanove i od nadležnog ministarstva.

Analizom pribavljene dokumentacije pravobraniteljica je zaključila da je u konkretnom slučaju došlo do kršenja načela ravnopravnosti spolova, odnosno do diskriminacije na temelju spola, te je temeljem čl. 22. st. 1. ZORS-a uputila Ustanovi upozorenje, u kojem je posebno istakla da poslodavac nije ništa poduzeo da se sprječi daljnja diskriminacija, iako je znao ili morao znati da su se zaposlenice obraćale raznim institucijama za pomoć (što je posebno upitno stoga što su se u odnosu na neke radnje navedene u pritužbi vodili kazneni postupci protiv G.P.). Upozorila je i da poslodavac na izričito traženje pravobraniteljice nije dostavio opće akte Ustanove, kršeći time odredbe čl. 22. st. 2. ZORS-a, zbog čega nije bilo moguće zaključiti jesu li isti usklađeni s antidiskriminirajućim odredbama Zakona o radu i drugih propisa. Osim upozorenja, pravobraniteljica je Ustanovi uputila i *preporuke*, a posebno da poduzmu sve potrebne mjere kako bi se u Ustanovi provodile odredbe Zakona o radu i Zakona o ravnopravnosti spolova koje se odnose na zaštitu dostojanstva radnika i radnica i na zaštitu od diskriminacije po spolu, te da se sve odgovorne osobe upoznaju sa do sada uočenim propustima. O učinjenom su obaviještene pritužiteljice i nadležno ministarstvo. Pravobraniteljica je, također, nadležnom ministarstvu uputila preporuku da s dužnom pažnjom slučaj preispita i postupi u okviru svoje nadležnosti.

Ishod slučaja: Nepoznat do isteka izvještajne godine.

Napomena: Ravnatelj G.P. je u ožujku 2005. razriješen.

2. Opis slučaja (PRS 01-02/04-28): R. K. iz B., podnijela je pritužbu u kojoj navodi, uz ostalo, da je predsjednik Uprave trgovačkog društva Z. vrijeđao i ponižavao zbog njene trudnoće govoreći joj:

„Vučeš se kao krepana mačka po dućanu, kaj nisi znala reći da si trudna kad si preuzimala dućan?“, te da je zbog trudnoće, a nakon sastanka izvanrednog kolegija koji je on sazvao, bila prisiljena potpisati ugovor na određeno vrijeme (a imala je ugovor na neodređeno vrijeme), čijim joj je istekom prestao radni odnos. Tvrdi da joj je rečeno da trudnica ne može biti poslovotkinja koja je odgovorna za dućan. Nadalje navodi da su sve žene poslovotkinje degradirane, a samo je muškarac zadržao mjesto poslovođe, te da se radilo o sustavnom omalovažavanju i vrijeđanju.

Poduzete mjere: Razmatrajući sve navode pritužbe i podatke iz raspoložive dokumentacije pravobraniteljica je zaključila da je u konkretnom slučaju došlo do kršenja načela ravnopravnosti spolova, odnosno diskriminacije na temelju spola, jer se predsjednik Uprave ponašao prema radnici R.

K. kao trudnici na način koji je kod radnice uzrokovao strah, ponižavajuće i uvredljivo okruženje, dovodeći ne samo do povrede dostojanstva radnice, već i do gubitka zaposlenja. Posebno se ističe da je u vrijeme trudnoće ugovor o radu na neodređeno vrijeme zamijenjen ugovorom o radu na određeno vrijeme. Iz tih razloga, a na temelju zakonskih ovlasti iz čl. 22. st. 1. ZORS-a, pravobraniteljica je poslodavcu uputila upozorenje u kojem je, osim navedenog, posebno istakla da poslodavac u vrijeme spornog događaja nije regulirao postupak i mјere zaštite dostojanstva radnika/ica uskladišnjem Pravilnika o radu s odredbama Zakona o radu sukladno čl. 81. Zakona o izmjenama i dopunama zakona o radu (NN, 114/03), te da je poslodavac za vrijeme trajanja radnog odnosa imenovane za jednaki rad i rad jednakе vrijednosti isplaćivao različite plaće ženama poslovotkinjama od poslovođe muškarca, ne poštujući odredbu čl. 89. Zakona o radu (NN, 137/04 - pročišćeni tekst). Takvo ponašanje poslodavca upućuje na kršenje zakonske zabrane diskriminacije na temelju spola i na izravno isključivanje trudnica iz radnog procesa. Uz upozorenje, pravobraniteljica je poslodavcu dala i sljedeće preporuke: da u cilju izbjegavanja moguće diskriminacije na radu ubuduće primjenjuje odredbe čl. 89. Zakona o radu o jednakosti plaća žena i muškaraca za jednaki rad i rad jednakе vrijednosti, da poduzme sve potrebne mјere kako bi se u tvrtki provodile odredbe Zakona o radu i ZORS-a koje se odnose na zaštitu dostojanstva radnika i radnica i na zaštitu od diskriminacije po spolu, te da se upoznaju sve odgovorne osobe s do sada uočenim propustima. O upućenom upozorenju obaviještena je pritužiteljica.

3. Opis slučaja (PRS 01-02/04-02): R. U. iz U. obratila se pritužbom na poduzeće I. iz U. zbog diskriminacije na radu uvjetovane njenom trudnoćom i porodom, u kojoj u osnovi navodi da je po ugovoru o školovanju s poslodavcem, a nakon završenog školovanja, u navedenom poduzeću radila od 1984. godine, kao jedina koja je radila na poslovima za koje je imala zahtijevanu stručnu spremu. Nadalje navodi da su problemi počeli kada je ostala trudna 1997. godine, imala jako rizičnu trudnoću i zadnja četiri mjeseca trudnoće bila nepokretna, ali da je uspjela roditi zdravo dijete. Kada se vratila s porodiljskog, na njeno radno mjesto zaposlili su drugu osobu s stručnom spremom nižom od njezine, a nju su primorali potpisati novi ugovor o radu kao da je tehnološki višak radi nove organizacije posla i novog rasporeda, jer da će inače dobiti otkaz (što je u ugovoru i pisalo, kao što je pisalo i da potreba za takvim radnim mjestom više ne postoji). Prema njenim saznanjima isto je učinjeno kako bi se izvjesnoj osobi osiguralo radno mjesto s boljom plaćom prije odlaska u mirovinu, te da su ostala „premještanja“ rađena kako bi se to „izvelo“. Navodi da je ona raspoređena u tzv. Sektor internih usluga gdje su upućivani neraspoređeni djelatnici, da ih tada nije tužila jer da za to nije bila ni zdravstveno ni materijalno sposobna, a da joj je tadašnji direktor kadrovskih poslova obećao, znajući nepravdu koja joj je učinjena, da će prvo slobodno odgovarajuće mjesto biti za nju, no, spomenuti je vrlo brzo otiašao iz poduzeća. Nadalje navodi da je neraspoređena, na „minimalcu“, bila oko 3 godine, da je u međuvremenu na nekoliko dana nekog mijenjala, te da joj je nakon 3 godine ponuđen ugovor za mjesto niže od njene stručne spreme, za koje nije ispunjavala uvjete poznavanja stranog jezika, niti ga je mogla obavljati zbog svog zdravstvenog stanja, kao ni raditi u noćnoj smjeni zbog malog djeteta, ali da je isti potpisala kada je dobila Odluku o otkazu s ponudom izmijenjenih uvjeta. Odmah nakon potpisivanja podnijela je zahtjev s prijedlogom rasporeda na drugo radno mjesto, ali nije dobila odgovor, samo joj je u usmenom razgovoru voditeljica Internog sektora rekla da i dalje ostaje neraspoređena dok se ne ukaže odgovarajuće radno mjesto (iako je kasnije doznala da je tada bilo slobodno radno mjesto na kojem je radila prije rodiljnog dopusta). Nakon toga je нико nije zvao da dođe raditi, dobivala je plaću 2 mjeseca, kao i naknadu za topli obrok i za blagdan, a nakon toga je na kućnu adresu dobila otkaz ugovora o radu zbog kršenja radnih obveza, s puno neistina i bez upozorenja i mogućnosti za obranu. Navodi nadalje da je općinski sud po njenoj tužbi donio presudu u njenu korist, ali da je županijski sud poništio tu presudu u korist njenog poduzeća. Navodi da su je povrijedili lažima, proglašili da je kršila radne obveze, šikanirali barem 3 godine. Nakon pritužbe R.U. je zatražila od pravobraniteljice i mišljenje o namjeri da podnese ustavnu tužbu, te pravnu i drugu stručnu pomoć u tom slučaju.

Poduzete mјere: Razmotrivši pritužbu i uz nju priloženu dokumentaciju, pravobraniteljica je utvrdila da nije nadležna za postupanje u konkretnom slučaju jer se radi o radnjama poslodavca prije donošenja ZORS-a o čemu je obavijestila pritužiteljicu, ali je u obavijesti upućuje na relevantne odredbe Ustava RH, Ustavnog zakona o ustavnom sudu RH, te ZORS-a.

Ishod slučaja: Nepoznat do isteka izvještajne godine.

4. Opis slučaja (PRS 01-02/04-05): Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti prosljedilo je Pravobraniteljici pritužbu I. M. iz V. na poslodavca – javno i državno poduzeće H.L. u kojoj u bitnome navodi da je dobila otkaz zbog rodiljnog dopusta, zbog čega je cijela obitelj dovedena u tešku materijalnu situaciju zbog koje nije u mogućnosti imati više djece.

Poduzete mjere: Postupajući po pritužbi, a uz posebno pribavljenu suglasnost gospođe I. M., zatražena je, temeljem zakonskih ovlasti, u dva navrata i pribavljena od poslodavca dokumentacija i izvješće u vezi slučaja. Analizom pribavljene dokumentacije, očitovanja poslodavca i postojećih propisa Pravobraniteljica je poslodavcu uputila upozorenje uz preporuku i prijedlog. Naime, I. M. je sedam puta produžavan ugovor o radu na određeno vrijeme, a kako je pri isteku roka na koji je bio zaključen zadnji ugovor bila na bolovanju zbog čuvanja trudnoće, ugovor joj više nije produžen, niti joj je dana mogućnost ponovnog zapošljavanja kod istog poslodavca nakon isteka porodnog dopusta. Ne ulazeći u razloge poslodavca zbog kojih je poslove u trajanju od oko 2 godine smatrao privremenim povećanjem opsega poslova, te za njihovo obavljanje sklapao ugovore o radu na određeno vrijeme, kao ni u pravilnost odredbe čl. 80. st.3 Zakona o radu (po kojoj okolnosti iz st. 1. istog čl. zbog kojih poslodavac ne može dati otkaz ne sprječavaju prestanak ugovora o radu sklopljenog na određeno vrijeme), pravobraniteljica je zaključila da postupanje u ovom slučaju ukazuje na diskriminirajuće ponašanje poslodavca koji je trudnoću radnice (uz koju po prirodi stvari idu i povećane obiteljske obveze, česta bolovanja i sl.) očigledno smatrao razlogom za ne produživanjem ugovora o radu i ne davanjem radnici mogućnosti ponovnog zapošljavanja. Takovo postupanje, prema mišljenju pravobraniteljice, ukazuje na diskriminatornu praksu u odnosu na trudnice i majke na području rada i zapošljavanja, kao i na potrebu zaštite roditeljstva u okviru ciljeva i mjera populacijske politike Republike Hrvatske. Slijedom navedenog, pravobraniteljica je preporučila poslodavcu da preispita postupanje prema ženama, a posebno trudnicama i majkama, kao i način i broj, te opravdanost sklapanja ugovora na određeno vrijeme za navedene kategorije radnika, broj neproduženih ugovora nakon nastupa okolnosti trudnoće i poroda, te da je o tome izvijesti.

Ishod slučaja: Na upućeno upozorenje poslodavac je uputio pravobraniteljici dopis u kojem naglašava da zapošjava pretežito žene, da se izuzetna pozornost posvećuje zaštiti prava svih radnika, pa tako i žena, da se svim radnicima osigurava visok standard uvjeta rada, da se pomaže i pri rješavanju osobnih problema radnika, a posebno žena u smislu zaštite zdravlja i materinstva. Kako poslodavac navedenim dopisom nije odgovorio na pravobraniteljičino traženje, upućen mu je još jedan dopis istog sadržaja.

5. Opis slučaja (PRS 01-02/04-19): S. Č. iz V. se obratila s pritužbom na diskriminaciju na radu u poduzeću B., u kojoj u bitnome navodi da je „šikanirana“ samo zato što je žena i majka, jer da je odmah nakon odlaska na održavanje trudnoće neposredno prije toga postavljeni direktor Ž. J. pred djelatnicima u više navrata izjavljivao da mu ona više ne treba na mjestu voditeljice, jer da će nakon ovog rodiljnog dopusta otići i na slijedeći. S. Č. nadalje navodi da je po povratku s rodiljnog dopusta premještena s radnog mjeseta voditeljice na niže radno mjesto, na udaljenu jedinicu s pogoršanim uvjetima rada (6-7 km od prvog naselja), bez osnovnih higijenskih uvjeta, uz smanjenu plaću, a da je na njenom mjestu postavljena osoba bez iskustva.

Poduzete mjere: Razmotrivši pritužbu i uz nju priloženu dokumentaciju, pravobraniteljica je temeljem zakonskih ovlasti od poslodavca zatražila izvješće s dokumentacijom, te očitovanje u pritužbi navedenog direktora na navode iz pritužbe. Uvidom u dostavljeno pravobraniteljica je utvrdila da je izvješće izradio i potpisao samo direktor Ž. J. kao privatna osoba na čije ponašanje se odnosi pritužba, iz čega se moglo zaključiti da ga nije pisao u ime poslodavca od kojeg se navedeno tražilo, odnosno da uz očitovanje direktora Ž. J. ne prileži cjelovito očitovanje poslodavca, a uz to se Ž. J. nije očitovao na sve navode iz pritužbe, odnosno na sva pravobraniteljičina traženja. Stoga je pravobraniteljica uputila poslodavcu novi dopis tražeći cjelovito izvješće poslodavca o slučaju, a posebno konkretno očitovanje u vezi navoda pritužiteljice koji se odnose na izjave Ž. J. izrečene pred djelatnicima, kao i izvješće o rezultatima postupka koji je S. Č. pokrenula u kadrovskoj službi B., uz presliku te dokumentacije, o čemu je obavijestila i pritužiteljicu.

Ishod slučaja: Na ponovljeno traženje pravobraniteljice poslodavac je u zakonskom roku odgovorio navodeći da je u novoj reorganizaciji S. Č. odlukom Uprave raspoređena na radno mjesto rukovoditeljice, na kojem je radila prije odlaska na rodiljni dopust, da su nesuglasice između S. Č. i

Ž.J. privatne naravi, da je s obzirom na sezonu godišnjih odmora dopis pravobraniteljice upućen Ž.J. te se on sam očitovao na traženo, da joj Ž.J. više nije prepostavljeni, da radni odnos S.Č. nikad nije bio upitan, te da u poduzeću B. nema diskriminacije spolova, jer su brojna rukovodeća radna mjesta na kojima su žene. O tome je obaviještena i pritužiteljica.

Napomena: Činjenica da je pritužiteljica nakon pravobraniteljičine intervencije vraćena na rukovodeće radno mjesto na kojem je radila prije podnošenja pritužbe ukazuje na pozitivni utjecaj postupanja pravobraniteljice po pritužbi.

6. Opis slučaja (01-02/04-08): N.K., balerina iz Z. obratila se s pritužbom na D.B. iz Z. koji ju je na radnom mjestu za vrijeme probe naguravao, vikao na nju, vrijedao je, a kada je počela plakati i pokušala se udaljiti, naredio joj je da ostane u dvorani rekavši „p....ti materina, ti si premlada da bi se tako ponašala... nadam se da si dobila što si htjela“. Nadalje navodi da se D.B. tako ponašao samo prema ženama, a nikada prema muškarcima. O svemu je obavijestila i poslodavca, koji je sazvao sastanak na kojem je D.B. za njenu kolegicu javno rekao da je „ona stara krava nagovorila da piše pritužbu“. O svemu je obavijestila i medije.

Poduzete mjere: Razmotrivši pritužbu i uz nju priloženu dokumentaciju, pravobraniteljica je temeljem zakonskih ovlasti od poslodavca zatražila izvješće s dokumentacijom. Razmatrajući navode iz pritužbe i raspoloživu dokumentaciju, pravobraniteljica je zaključila da je u konkretnom slučaju N.K. bila izložena uznemiravanju i spolnom uznemiravanju na radu, odnosno diskriminaciji na temelju spola, da od strane poslodavca nisu poduzete odgovarajuće mjere za sprječavanje nastavka takvog zabranjenog ponašanja, niti je bilo sankcioniranja takvog ponašanja, a sama činjenica što N.K. nakon toga nije produžen ugovor o radu na određeno vrijeme može se smatrati štetnom posljedicom po žrtvu diskriminacije koja je upozorila javnost na slučaj diskriminacije, što je čl. 2. ZORS-a izrijekom zabranjeno. Iz tih razloga, a na temelju zakonskih ovlasti iz čl. 22. st. 1. ZORS-a, pravobraniteljica je poslodavcu uputila upozorenje uz preporuku za poduzimanje svih potrebnih mjer kako bi se u ustanovi provodile odredbe zakona koje se odnose na zaštitu dostojanstva radnika/ca i zaštitu od diskriminacije na temelju spola, da se sve odgovorne osobe u ustanovi upoznaju s uočenim propustima, te da se opći akt ustanove uskladi s odgovarajućim odredbama Zakona o radu. O poduzetom je obaviještena i pritužiteljica.

Ishod slučaja: Nakon upućenog upozorenja, poslodavac je pravobraniteljicu dopisom obavijestio da će sve preporuke realizirati u primjerenom roku, te da su već sve odgovorne osobe u ustanovi upoznate sa upozorenjem i preporukom.

7. Opis slučaja (PRS 01-02/04-09): J. A. iz Z. uputila je pritužbu radi uzneniravanja na radu, odnosno diskriminaciju na temelju spola od strane poslodavca trgovackog društva Z. u Z. U pritužbi se posebno navodi da je predsjednik Uprave B. J. na sastanku izvanrednog kolegija, na kojem su uz njega bile prisutne žene poslovotkinje i jedan muškarac poslovoda, vrijedao prisutne, uključujući i imenovanu, riječima "svi ste vi gubitnici, lopovi, svi ste vi idioti! S kim ja vojsku služim?", ali je poslovođi na hodniku objasnio da se ono što je rečeno na kolegiju naravno ne odnosi na njega, već "na one kokoši". Pritužiteljica navodi nadalje da su nakon toga sve žene poslovodkinje degradirane, a samo je muškarac zadržao mjesto poslovođe, uz povećanje plaće za oko 600 kuna. Nadalje iznosi da joj je nakon toga B. J. rekao da se nedolično i nekulturno ponaša s kupcima, da joj nedostaje kućnog odgoja, te da je zapustila osobnu higijenu, te da se radilo o sustavnom omalovažavanju i vrijedanju na radnom mjestu, zbog čega je završila na psihijatriji i još uvijek se nalazi na bolovanju.

Poduzete mjere: Razmotrivši pritužbu i uz nju priloženu dokumentaciju, pravobraniteljica je temeljem zakonskih ovlasti od poslodavca zatražila izvješće s dokumentacijom, te očitovanje na navode iz pritužbe, koje je nakon više traženja i požurnica dostavljeno. Pri tome nisu u cijelosti postupili po zahtjevu jer ni po ponovljenom traženju nisu dali sve potrebne informacije i omogućili uvid u dokumentaciju, pa je tako uvid u Pravilnik o radu izvršen posredno, uvidom u spis ovog Ureda u postupku traženja podataka o planovima djelovanja i zaštite dostojanstva radnika, u kojem je isti dostavljen. Razmatrajući sve navode pritužbe, kao i podatke i navode iz izvješća i raspoložive dokumentacije pravobraniteljica je zaključila da je u konkretnom slučaju došlo do kršenja načela ravnopravnosti spolova, odnosno diskriminacije na temelju spola, te je, na temelju zakonskih ovlasti iz čl. 22. st. 1. Zakona, poslodavcu uputila upozorenje, u kojem je posebno navela da poslodavac nije u

vrijeme spornog događaja regulirao postupak i mjere zaštite dostojanstva radnika/ica usklađivanjem Pravilnika o radu s odredbama Zakona o radu sukladno čl. 81. Zakona o izmjenama i dopunama zakona o radu (NN, 114/03), te da je poslodavac za jednak rad i rad jednake vrijednosti isplaćivao različite plaće (ženama) poslovotkinjama i (muškarcu) poslovođi, ne poštujući odredbu čl. 82. Zakona o radu. Slijedom navedenog pravobraniteljica je uz upozorenje dala i preporuke, a posebno da poslodavac preispita postupanje u konkretnom slučaju sukladno postojećim propisima, da ubuduće svaku pritužbu protiv uznemiravanja i spolnog uznemiravanja ispita i poduzme sve mjere primjerene pojedinom slučaju radi sprječavanja nastavka uznemiravanja, ako se utvrdi da ono postoji, sukladno čl. 30. Zakona o radu, da u cilju izbjegavanja moguće diskriminacije na radu ubuduće primjenjuje odredbe čl. 82. Zakona o radu o jednakosti plaća ženama i muškarcima za jednak rad i rad jednakе vrijednosti, da poduzmu sve potrebne mjere kako bi se u tvrtki provodile odredbe Zakona o radu i Zakona o ravnopravnosti spolova koje se odnose na zaštitu dostojanstva radnika i radnica i na zaštitu od diskriminacije na temelju spola. O upućenom upozorenju obaviještena je pritužiteljica.

8. Opis slučaja (PRS-01-02/04-12): Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti prosljedilo je pravobraniteljici za ravnopravnost spolova pritužbu N.M. iz S. na uvid i daljnje postupanje. U pritužbi podnositeljica navodi da joj je kao zaposlenici u trgovačkom društvu H. S. iz S. prestao radni odnos dvadeset dana prije ostvarenja prava na korištenje rodiljnog dopusta, da je poslodavac o tome nije obavijestio, niti joj je dostavio njenu dokumentaciju, a to se sve dogodilo za vrijeme dok je koristila bolovanje radi održavanja trudnoće. Dalje navodi da je takvim postupkom poslodavca izgubila mogućnost ostvarivanja svojih prava preko Zavoda za zapošljavanje, jer se nije u roku od mjesec dana prijavila na isti Zavod, a za otkaz je saznala tek kada je rodila. Uz pritužbu podnositeljica je priložila dokumentaciju iz koje proizlazi da je ona majka troje maloljetne djece, te da je ugovor o radu na određeno vrijeme zaključivan u više navrata.

Poduzete mjere: Razmotrivši pritužbu i uz nju priloženu dokumentaciju, pravobraniteljica je temeljem zakonskih ovlasti od poslodavca zatražila izvješće s dokumentacijom, te očitovanje na navode iz pritužbe, koje je nakon više traženja i požurnica dostavljeno. U dostavljenom nepotpunom očitovanju poslodavac navodi da je koristio zakonsku mogućnost sklapanja ugovora o radu na određeno vrijeme zbog straha od smanjenja potražnje za njihovim proizvodima, te zbog mogućnosti smanjenja kupnje sirovinske baze odnosno trupaca od poduzeća „HŠ“, da kod njega radi preko 100 radnika, da nema diskriminacije na temelju spola, ali ne navodi koliko radnica radi po ugovoru o radu na neodređeno vrijeme, a koliko radnica na ugovor o radu na određeno vrijeme. Analizom dostupne dokumentacije, očitovanja poslodavca i postojećih propisa pravobraniteljica je zaključila da se u konkretnom slučaju radi o diskriminaciji na temelju spola, budući da je radnici N.M. dva puta produžavan ugovor o radu na određeno vrijeme, da je pri isteku roka na koji je bio zaključen zadnji ugovor N.M. bila na bolovanju zbog čuvanja trudnoće, te da nakon toga ugovor više nije produžen, niti je istoj radnici nakon isteka rodiljnog dopusta dana mogućnost ponovnog zapošljavanja kod istog poslodavca. Naime, u smislu Zakona o radu, ugovor o radu na određeno vrijeme može se sklopiti samo iznimno i samo kad za to postoji stvaran i važan razlog, što znači da se ugovor o radu na određeno vrijeme nije mogao sklopiti iz razloga koje navodi poslodavac (straha od smanjenja potražnje za njihovim proizvodima, te zbog mogućnosti smanjenja kupnje sirovinske baze). Poslodavac je koristeći se zakonskom mogućnošću sklapanja ugovora na radu na određeno vrijeme, zloupорabio institut sklapanja ugovora o radu na određeno vrijeme, na način da je primjenom neutralne pravne norme (koja sama po sebi nije diskriminirajuća) diskriminirao ženu zbog trudnoće. Stoga je pravobraniteljica, temeljem čl. 22. st. 1. ZORS-a uputila poslodavcu upozorenje, kao i preporuku da analizira položaj zaposlenih žena i muškaraca u odnosu na postupanje i politiku prema ženama i muškarcima, a posebno trudnicama i majkama, način i opseg, te opravdanost razloga sklapanja ugovora na određeno vrijeme za navedene kategorije radnika, broj neproduženih ugovora nakon nastupa trudnoće i poroda, te da ju o tome izvijesti. Pravobraniteljica je o tome obavijestila podnositeljicu pritužbe i Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

Ishod slučaja: Nepoznat do isteka izvještajne godine.

9. Opis slučaja (PRS-01-02/04-07): M.V. iz P. obratila se s pritužbom u kojoj navodi da joj je nezakonito otkazan ugovor o radu za vrijeme trudnoće i na taj način su joj povrijeđena prava kao trudnici, majci i ženi. Nadalje navodi da je bila zaposlena u trgovini i pržionici V. u vlasništvu Š.G. u

vremenu od 1. veljače 2002. godine do 30. lipnja 2004. godine i to temeljem više ugovora o radu sklopljenih na određeno vrijeme, a da je posljednji ugovor o radu sklopljen na određeno vrijeme istekao 29. veljače 2004. godine, nakon kojega nije sklopljen novi ugovor o radu, ali je nastavila raditi do 30. lipnja 2004. godine.

Poduzete mjere: Razmotrivši pritužbu i uz nju priloženu dokumentaciju, pravobraniteljica je temeljem zakonskih ovlasti od poslodavca zatražila izvješće s dokumentacijom, te očitovanje na navode iz pritužbe. Analizom dostupne dokumentacije, očitovanja poslodavke i postojećih propisa pravobraniteljica je zaključila da se u konkretnom slučaju radi o diskriminaciji na temelju spola, budući da je M.V. otkazan ugovor o radu na neodređeno vrijeme za vrijeme trudnoće, odnosno za vrijeme korištenja bolovanja zbog čuvanja trudnoće. Poslodavac, naime, pogrešno smatra da je svojom odlukom od 30. lipnja 2004. godine otkazao ugovor o radu na određeno vrijeme, jer je otkazao ugovor o radu na neodređeno vrijeme, koji nije mogao otkazati temeljem čl. 77. Zakona o radu (NN, 137/04. – pročišćeni tekst). Na to ukazuje činjenica da radnica nije popisala ugovor o radu na određeno vrijeme od 27. veljače 2004. godine na koji se poslodavac poziva, pa je radnica u smislu odredbe čl. 15. st. 5. Zakona o radu, zapravo radila po ugovoru na neodređeno vrijeme jer je nastavila raditi bez novog ugovora, odnosno, nastavila je raditi nakon isteka zadnjeg ugovora na određeno vrijeme, a što se po zakonu smatra sklapanjem ugovora o radu na neodređeno vrijeme. No, i prije toga radnici je neopravданo, u razdoblju od 1. veljače 2002. godine do 29. veljače 2004. godine, nekoliko puta produžavan ugovor o radu na određeno vrijeme umjesto da je sklopljen ugovor o radu na neodređeno vrijeme. Stoga je pravobraniteljica, temeljem čl. 22. st. 1. ZORS-a, uputila poslodavcu upozorenje i preporuku da analizira položaj zaposlenih žena i muškaraca, kao i postupanje i politiku prema ženama i muškarcima, a posebno ženama-trudnicama i majkama, način i opseg te opravdanost razloga sklapanja ugovora na određeno vrijeme za navedene kategorije radnika, broj neproduženih ugovora nakon nastupa trudnoće i poroda, te da ju o tome posebno izvijesti, o čemu je obavijestila i podnositeljicu pritužbe.

Ishod slučaja: Nepoznat do isteka izvještajne godine.

10. Opis slučaja (PRS-01-02/04-17): E.L. iz R. podnijela je pritužbu u kojoj navodi da je godinama izložena šikaniranju na radnom mjestu učiteljice u OŠ „V.N.“ od strane bivšeg ravnatelja M. R., što je nastavila i sadašnja ravnateljica S.P.-B. uz podršku grupe djelatnika škole. Ukazuje i na slučajevе šikaniranja koje prema njoj provode muški djelatnici škole. U pritužbi posebno ukazuje na postupanje pojedinih djelatnika, primjerice jednog koji je javno omalovažava na sjednici (ne glasuje za kaznu učenika kad ona to predlaže, prilazi joj i vuče je za ovratnik i poziva da se vide vani). Na njezin zahtjev upućen ravnateljici da reagira ona to nije učinila, pa se sa šikaniranjem ne prestaje. Navodi da se obraćala raznim institucijama, ali situacija postaje sve težom, te je opet na bolovanju zbog posljedica stresa. Navodi da je od ravnateljice i pismeno zatražila zaštitu svog dostojanstva, da ravnateljica ne samo da nije zaštitila njen dostojanstvo, već je nastavila s uznenimiravanjem.

Poduzete mjere: Razmotrivši pritužbu i uz nju priloženu dokumentaciju, pravobraniteljica je temeljem zakonskih ovlasti od poslodavca zatražila izvješće s dokumentacijom, te očitovanje na navode iz pritužbe. Razmatrajući sve navode iz pritužbi, kao i podatke i navode iz izvješća i raspoložive dokumentacije pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je zaključila da je u konkretnom slučaju došlo do kršenja načela ravnopravnosti spolova, odnosno diskriminacije na temelju spola. Tome doprinosi i činjenica da OŠ nije uopće utvrđivala postojanje uznenimiravanja, a samim time nisu poduzete mjere za sprječavanje nastavka uznenimiravanja. Kako su propisi o zabrani diskriminacije i zaštiti dostojanstva radnika bili na snazi (Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o radu objavljen je u Narodnim novinama br. 114. od 19. srpnja 2004. godine, i tog dana je stupio na snagu), OŠ je bila dužna izravno primjenjivati odredbe o zabrani diskriminacije i zaštiti dostojanstva radnika propisanim Zakonom o radu. Budući da nije proveden postupak sukladno odredbama o zaštiti dostojanstva radnika propisanim člankom 30. Zakona o radu, podnositeljici pritužbe nije pružen ni minimalni okvir zaštite propisan Zakonom o radu. Stoga je pravobraniteljica temeljem čl. 22. st. 1. ZORS-a, uputila OŠ upozorenje, uz preporuke da preispitaju postupanje u konkretnom slučaju sukladno Pravilniku o radu i Zakonu o radu, da ubuduće svaku pritužbu protiv uznenimiravanja i spolnog uznenimiravanja ispitaju i poduzmu sve mjere primjerene pojedinom slučaju radi sprječavanja nastavka uznenimiravanja, ako se utvrdi da ono postoji, sukladno čl. 30. Zakona o radu, da poduzmu sve potrebne mjere kako bi se u školi provodile odredbe Zakona o radu i Zakona o ravnopravnosti

spolova koje se odnose na zaštitu dostojanstva radnika i radnica i na zaštitu od diskriminacije na temelju

spola, te upoznaju sve odgovorne osobe sa do sada uočenim propustima, te da zbog značaja problema OŠ žurno izvijesti pravobraniteljicu o poduzetom, o čemu je pravobraniteljica obavijestila podnositeljicu pritužbe.

Ishod slučaja: Podnositeljica pritužbe je obavijestila pravobraniteljicu da je Školski odbor na prijedlog ravnateljice donio Odluku o redovitom otkazu ugovora o radu zbog skriviljenog ponašanja radnika, kojom se podnositeljici pritužbe otkazuje Ugovor o radu, uz otkazni rok o dva mjeseca, te da za trajanje otkaznog roka ne treba dolaziti na posao u školu.

11. Opis slučaja (PRS-01-02/04-06): B.B. iz Z. obratila se pritužbom u kojoj navodi da je na radnom mjestu spolno uznemiravana od strane svog poslovođe, te opisuje događaj u pogonu trgovackog društva J. iz Z. Navodi da je dana 29. kolovoza 2003. godine upitala svog poslovodu I.K. o rasporedu za taj dan, a od istog je doživjela verbalni napad, citiramo: „Što hoćete da vam ga dam da mi ga izvadite - i pri tom se rukom primio za genitalije, nakon čega sam od šoka i stresa doživjela živčani slom i završila na hitno.“ Podnositeljica pritužbe nadalje navodi da je radi opisanog dogadaja i posljedica završila na bolničkom liječenju, te da se obratila direktoru društva i prijavila navedeni događaj, a nakon što se po njegovoj uputi pismeno obratila, njena prijava odbačena kao neosnovana.

Poduzete mjere: Razmotrivši pritužbu i uz nju priloženu dokumentaciju, pravobraniteljica je temeljem zakonskih ovlasti od poslodavca zatražila izvješće s dokumentacijom, te očitovanje na navode iz pritužbe, koje je nakon požurnice i dostavljenog. Uvidom i analizom izvješća i dostupne dokumentacije pravobraniteljica je zaključila da je u konkretnom slučaju došlo do uznemiravanja i spolnog uznemiravanja. Naime, poslodavac je proveo postupak i istog dana donio odluku kojom se odbacuje prijava protiv poslovođe I.K. zbog napada na radnom mjestu kao neosnovana uz obrazloženje da je utvrđeno da nema dokaza koji bi teretili poslovodu za napad na radnicu B.B. U vrijeme kada je poslodavac provodio postupak u Pravilniku o radu nije imao ugrađene odredbe o zabrani uznemiravanja ili spolnog uznemiravanja, odnosno o zaštiti dostojanstva radnika. No, budući da su propisi o zabrani diskriminacije i zaštiti dostojanstva radnika bili na snazi (Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o radu objavljen je u NN br. 114. od 19. srpnja 2004. godine i tog dana je stupio na snagu), poslodavac je bio dužan izravno primjenjivati odredbe o zabrani diskriminacije i zaštiti dostojanstva radnika propisane Zakonom o radu. Budući da sam postupak nije proveden sukladno odredbama o zaštiti dostojanstva radnika propisanim čl. 22.a Zakona o radu, u provedenom postupku radnici nije pružen ni minimalni okvir zaštite propisan Zakonom o radu. Na to ukazuju uočeni bitni propusti: događaj zbog kojeg je podnesena pritužba radnice (napada poslovođe), nije razmatran kao uznemiravanje i spolno uznemiravanje, odnosno kao povreda obveza iz radnog odnosa; u vrijeme kada je poslodavac provodio postupak, kao poslodavac koji zapošljava više od 20 radnika, nije bila imenovana osoba sukladno obvezi iz čl. 22.a st. 5. Zakona o radu, koja je osim poslodavca ovlaštena primati i rješavati pritužbe vezane za zaštitu dostojanstva radnika. Stoga je pravobraniteljica, temeljem čl. 22. st. 1. ZORS-a, uputila poslodavcu upozorenje uz preporuku i prijedlog da preispita odluku sukladno odredbama Zakona o radu, te ako utvrdi da je u konkretnom slučaju postojalo uznemiravanje ili spolno uznemiravanje, da poduzme sve potrebne mjere primjerene konkretnom slučaju radi sprječavanja nastavka uznemiravanja ili spolnog uznemiravanja, te da se nastali spor između poslodavca i radnice riješi na miran način sukladno odredbi čl. 3. Zakona o mirenju (NN, 163/03.), tražeći izvješće o poduzetim mjerama sukladno preporuci i prijedlogu. Pravobraniteljica je o poduzetim mjerama obavijestila podnositeljicu pritužbe.

Ishod slučaja: Poslodavac je obavijestio pravobraniteljicu za ravnopravnost spolova da „nema dokaza o uznemiravanju radnice“, da poslovoda I.K. nije više u radnom odnosu kod poslodavca, te da ne postoji spor između poslodavca i radnice, koji očekuje da se radnica po završenom bolovanju vrati na posao.

12. Opis slučaja (PRS-01-02/04-13): Sindikat novinara Hrvatske obratio se pritužbom (ista predstavka proslijedena je i od saborskog Odbora za informiranje, informatizaciju i medije) da razmotri slučaj udaljavanja novinarke K.K. iz Z. s radnog mesta urednice i voditeljice središnje informativne emisije HRT-a, u kojoj u bitnome navodi da novinarka K.K. dvadeset godina radi na HRT-u kao novinarka u Informativnom programu HRT-a, a zadnje tri godine kao urednica i

voditeljica središnje informativne emisije Dnevnik, da je po novoj jesenskoj shemi HRT-a iz nepoznatih razloga, bez argumentacije maknuta s mjesta urednice i voditeljice D., a da je za tu odluku saznala iz tiska. U pritužbi se nadalje navodi da Odluka uprave HRT-a da u novoj uredničko-voditeljsko postavi Dnevnika nema ni jedne žene u zemlji u kojoj 52% biračkog tijela čine žene, izaziva dodatnu nevjericu i može upućivati na diskriminaciju na temelju spola, tim prije što je iz Dnevnika uklonjena dokazano sposobna žena.

Poduzete mjere: Razmotrivši pritužbu i uz nju priloženu dokumentaciju, pravobraniteljica je temeljem zakonskih ovlasti od poslodavca pribavila izvješće s dokumentacijom, te očitovanje na navode iz pritužbe, u kojem se navodi da novinarka K.K. i dalje obavlja poslove sukladno ugovoru o radu (tj. komentatora/ice u Informativnom programu HRT-a), ističući da ne postoji radno mjesto urednika/ce TV Dnevnika, već da u okviru poslova komentatora/ice, sukladno sistematizaciji radnih mjeseta, jedna od radnih zadaća, prema potrebi, može biti vođenje ili uređivanje pojedinih emisija. Uz to, se navodi da je izborom novog programske vodstva HRT-a, kao i donošenjem nove programske koncepcije HRT-a (tj. uspostavljanjem drugačije organizacije rada), jedan broj novinara/ki dobio nove radne zadaće, pa sukladno tome, imenovana novinarka ne obavlja više jednu od svojih radnih zadaća, a to je uređivanje i vođenje Dnevnika. Glede zastupljenosti po spolu, poslodavac navodi da je od 280 zaposlenih novinara/ki u Informativnom programu 186 žena, a od ukupno 174 zaposlenih novinara/ki u ostalom programu HRT-a 92 su žene, te zaključuje kako u konkretnom slučaju nije došlo do diskriminacije. Pravobraniteljica je uputila HRT-u preporuku da radi ostvarivanja načela ravnopravnosti spolova i sprječavanja diskriminacije na temelju spola, planovima djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova omoguće uravnoteženu zastupljenost (ravnopravno sudjelovanje) žena i muškaraca u svim segmentima rada na HRT-u, a posebice u njihovoј vodećoj, najgledanijoj i najutjecajnijoj informativnoj emisiji. O poduzetim mjerama pravobraniteljica je obavijestila Sindikat novinara Hrvatske i Odbor za informiranje, informatizaciju i medije Hrvatskog sabora.

Ishod slučaja: HRT nije postupila sukladno preporuci pravobraniteljice za ravnopravnost spolova.

13. Opis slučaja (PRS-01-02/04-20): L.G. iz S. obratila se s pritužbom u kojoj navodi da je dana 6. rujna 2004. godine, kao kandidatkinja za radno mjesto ing. kemije za rad u laboratoriju, bila na razgovoru za posao u trgovačkom društvu C.L iz L., te da je razgovor tom prilikom obavljen ispod svakog dostojanstva žene. Priopćeno joj je kako je jedan od uvjeta koji mora ispunjavati: „... da jednom ili više puta godišnje moram biti spremna zabavljati firmine partnere od popodne do rane zore bez obzira što ja, moj muž ili familija misli ...“, te u pritužbi dalje citira gospodina M., koji je rekao: „u takvim prigodama treba obući suknicu čiju dužinu 10 cm iznad koljena određuje šefica, a jedino šefica može nositi dugu suknju, jer je ipak šefica“. Nadalje navodi kako se od nje tražila garancija da neće rađati narednih nekoliko godina u slučaju da je zaposle, jer: „... će ako zatrudni sve zakonski uredno sproveсти ... ali je treći dan kad se vrati na posao čeka radna knjižica“.

Poduzete mjere: Razmotrivši pritužbu i uz nju priloženu dokumentaciju, pravobraniteljica je temeljem zakonskih ovlasti od poslodavca pribavila izvješće s dokumentacijom, te očitovanje na navode iz pritužbe. Nakon uvida i analize izvješća i dostupne dokumentacije pravobraniteljica je uputila poslodavcu upozorenje da su prilikom obavljanja usmenog razgovora s imenovanom, kao jednom od kandidatkinja za prijam u radni odnos na radno mjesto inženjera kemije za rad u laboratoriju, postavljali pitanja, iznosili konstatacije i postavljali uvjete za rad u vašoj tvrtki koji su diskriminirajućeg karaktera. Istovremeno je preporučila da prilikom provođenja postupka prijama kandidata/inja u radni odnos, te isticanja uvjeta za zasnivanje radnog odnosa, ne budu prisutni elementi koji bi ukazivali na postojanje izravnog ili neizravnog razlikovanja, isključivanja ili ograničenja temeljenog na spolu kojim se otežava ili negira ravnopravno priznanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava žena i muškaraca na području zapošljavanja i rada, na postojanje diskriminacije na temelju bračnog i obiteljskog statusa, na postojanje spolnog uznemiravanja kojim se povređuje osobno dostojanstvo ljudi, te na postojanje diskriminacije na području zapošljavanja i rada u odnosu na uvjete zaposlenja i rada. Pravobraniteljica je o poduzetim mjerama obavijestila podnositeljicu pritužbe.

Ishod slučaja: Nepoznat do isteka izvještajne godine.

III.2. DISKRIMINACIJA – OSTALE PRITUŽBE

1. Opis slučaja (PRS 01-03/04-01): D.Š. iz S. M. na M. obratila se Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti pritužbom na postupke u zdravstvu, koja je prosljедena pravobraniteljici za ravnopravnost spolova na rješavanje. U pritužbi se D.Š. žali prije svega na doktora A. R. u postupku za ostvarivanje prava iz mirovinskog osiguranja na temelju invalidnosti, za kojeg navodi da ju je zvao na „kavicu ili provod“, uz napomenu „da se danas sve plaća i da sve košta“, a kada je sve odbila, da je odgovorio „da onda niste ništa riješili“. Nadalje navodi da je isti rekao i da će joj žalba biti odbijena, kao što se i dogodilo.

Poduzete mjere: Razmotriviš pritužbu i uz nju priloženu dokumentaciju, pravobraniteljica je, temeljem zakonskih ovlasti, uz posebno pribavljenu suglasnost D.Š., zatražila od nadležne područne službe zavoda za mirovinsko osiguranje izješće i dokumentaciju glede slučaja. Analizom raspoložive dokumentacije pravobraniteljica nije mogla zaključiti o mogućem utjecaju ponašanja dr. R., za koje se navodi u pritužbi kao spolno uznemiravanje, na ostvarivanje prava u navedenom postupku, a činjenica da se D.Š. do sada nije obraćala područnoj službi s pritužbom na rad vještaka, niti prijavljivala spolno uznemiravanje, otežala je razmatranje i utvrđivanje postojanja tog oblika diskriminacije. Kada je pravobraniteljica o navedenom obavijestila D.Š. , ista je poslala dopunu pritužbe uz koju je priložila odgovarajuću dokumentaciju. U navedenoj dopuni pritužbe D.Š. se žali na svoju prethodnu liječnicu I. N. koja joj je kod produžavanja bolovanja napomenula da je D.Š. prodala kuću, te dobila otpremninu iz bivše firme, dakle da sada ima novaca, a kada joj je D.Š. objasnila da su novci potrošeni za izgradnju nove kuće, za što su se još i zadužili, da je ista zaključila bolovanje i rekla „da si može dalje nositi karton“. Navodi nadalje da joj je ista pravila probleme kod preuzimanja kartona, govoreći joj „da nikad neće doći u mirovinu“, te da je sada prijavljena kod liječnice V. P., koja je korektna, ali do koje mora putovati 27 kilometara umjesto dosadašnjih 6. Nakon promjene liječnice, navodi da su nastali veliki problemi sa liječničkim povjerenstvom u Č., jer da se liječnice iz povjerenstva znaju s liječnicom N., te da su je dobro zapamtile zbog njenih žalbi. Uvidom u priloženu dokumentaciju pravobraniteljica je zaključila da postoji očito nesuglasje između više liječnika koji kod D.Š. utvrđuju pogoršanje i potrebu stacionarne fizikalne terapije (dr. R., prim.dr. M., dr. L., P.) te nalaza, ocjene i mišljenja liječničkog povjerenstva prema kojem se stacionarna rehabilitacija ne odobrava, uz obrazloženje da je „status kralježnice stacionaran unazad godinu dana, a fizikalnu terapiju ambulantno nije obavljala od svibnja 2004. godine“. Budući da je u konkretnom slučaju povodom prve pritužbe D.Š. otežano razmatranje i utvrđivanje postojanja spolnog uznemiravanja, odnosno diskriminacije, sada nakon dopune pritužbe i priložene dokumentacije pravobraniteljica je zaključila da bi njeni navodi mogli biti osnovani. Postoji mogućnost da D.Š. zbog upozorenja na diskriminaciju trpi štetne posljedice, zabranjene čl. 2. ZORS-a, odnosno, da je kao žena diskriminirana u ostvarivanju svojih temeljnih prava u području zdravstvene zaštite, a prije svega u dostupnosti zdravstvenih usluga, sukladno čl. 6. ZORS-a i čl. 12. st. 1. Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW). Zbog toga je pravobraniteljica o svemu obavijestila Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi kao nadležno ministarstvo, s molbom ispitivanjem svih spornih navoda, te da je o utvrđenjima i u tom smislu poduzetim aktivnostima izvijeste. Ujedno je preporučila da u slučaju potrebe poduzmu i sve ostale aktivnosti u okviru svoje nadležnosti i da je o tome izvijeste

O svemu poduzetom obaviještena je i pritužiteljica.

Ishod slučaja: Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi obavijestilo je pravobraniteljicu kako je uputilo zavodu za zdravstveno osiguranje (n/p direktora) zahtjev da u okviru svoje nadležnosti provedu postupak, te izvijeste isto ministarstvo o učinjenom.

2. Opis slučaja (PRS 10-01/04-02): D. Č. iz P. uputila je pritužbu na diskriminaciju i uznemiravanje koje je doživljavala pritužiteljica s drugim ženama za vrijeme boravka u zatvorskoj bolnici, u kojoj pritužbi navodi niz događanja od trenutka svog uhićenja, preko boravka u zatvoru i dolaska u zatvorsku bolnicu. U pritužbi je težište stavljeno na diskriminatorne uvjete i postupanje u navedenoj bolnici, zbog kojih je pritužiteljica „uništена viđenim i doživljenim“. Posebno navodi da su sve žene smještene zajedno, bez obzira na težinu djela i kazne: strankinja bez prevoditelja, mentalno retardirana

bolesnica, psihički teško bolesna i opasna bolesnica, trudnica u devetom mjesecu trudnoće. Tretmani i injekcije daju se bez informacija o razlozima, a ponekad i suprotno prijedlogu liječnika, što često rezultira dvostrukim tretmanom. Sanitarni čvor, odnosno WC, koristi se zajednički s muškim bolesnicima. Pritužiteljica je nazočila scenama prostituiranja bolesnica za cigarete, da je za svaki odlazak na WC i tuširanje potrebno moliti „komandira“, koji su isključivo muške osobe (za veliku nuždu primjerice čekala je pola sata, jer su muškarci bili „slobodni“, a da ona ima operirano debelo i tanko crijevo i ne može čekati), da čuvar "komandir" R. često tuče vezanu ženu-bolesnicu. U slučaju žalbe, prigovora i sličnog bolesnice se kažnjavaju zabranom gledanja TV, maltretiranjem, pa i prebijanjem (ali da je poznato da trudnice i epileptičarke nikada ne tuku). Pritužiteljica navodi kako je dva puta pisala upraviteljici zatvorske bolnice „bez odgovora i reakcije, osim izrugivanja komandira R.“.

Poduzete mjere: Razmotrivši pritužbu i uz nju priloženu dokumentaciju, pravobraniteljica je temeljem zakonskih ovlasti od ustanove zatražila izvješće s dokumentacijom, te očitovanje na navode iz pritužbe, koje je nakon više traženja i požurnica dostavljeno. Razmatrajući sve navode pritužbe, kao i podatke i navode iz izvješća i raspoložive dokumentacije pravobraniteljica je zaključila da je u konkretnom slučaju došlo do kršenja načela ravnopravnosti spolova, odnosno do diskriminacije na temelju spola, te je temeljem čl. 22. st. 1. Zakona o ravnopravnosti spolova ustanovi uputila upozorenje, u kojem je posebno istakla:

- pri smještavanju bolesnica, pritvorenica, zatvorenica i kažnjenica u bolnici nije se vodilo računa ni o pravnom statusu ni kriminološkim i drugim obilježjima i posebnim potrebama programa izvršavanja kazne zatvora, a niti o dijagnozi i trenutnom stupnju medicinskog tretmana, čime se stvaraju ugrožavajući uvjeti za psihičko i fizičko zdravlje, kao i za poštovanje ljudskog dostojanstva bolesnica za vrijeme boravka u bolnici,
- pritužiteljici i ostalim bolesnicama nisu bili osigurani osnovni higijenski uvjeti, ne samo u osiguravanju za žene odvojenih sanitarnih čvorova, odnosno toaleta i kupaonica, održavanju osnovne higijene u sobama, već i osiguravanju žena-djelatnica, a ne muškaraca-djelatnika koji dolaze na poziv i odvode žene u toalet,
- pritužiteljica i ostale bolesnice iz njene sobe bile su očito izložene postupcima ponižavanja, bez poštivanja osnovnog ljudskog dostojanstva, koji su proizveli trpljenje i neprimjerenog ograničenje temeljnih prava bolesnica, zatvorenica i pritvorenica,
- pritužiteljici nije na pisanu pritužbu odgovoreno, ne samo u pisanom obliku, već se ista izgubila, a načelnik nadležnog odjela upraviteljicu obaveštava da pritužba nije ni podnesena „jer je provjereno u knjizi prijavaka da se navedena nije nikome obratila“,
- upraviteljica bolnice nije ništa poduzela, odnosno nije mogla poduzeti (zbog zagubljenog prigovora, službenog puta, očitog odsustva organiziranog protoka informacija i mogućnosti pravog i redovitog uvida u stanje) kako bi spriječila diskriminacije i uznemiravanje bolesnica.

Pravobraniteljica je uz upozorenje dala i preporuku da se i prije najavljenje adaptacije i nadogradnje bolnice poduzmu sve potrebne mjere da se provode postojeći propisi, a u cilju osiguravanja uvjeta za zaštitu žena-bolesnica, te da je o planiranim, kao i o već izvršenim mjerama izvijeste. Imajući u vidu složenost i osjetljivost problematike, pravobraniteljica je obavijestila i nadležno ministarstvo u cilju poticaja za postupanje u okviru njihove nadležnosti. O upućenim mjerama pravobraniteljica je obavijestila pritužiteljicu.

Ishod slučaja: Nepoznat do isteka izvještajne godine.

III.3. DISKRIMINACIJA NA PODRUČJU RADA I ZAPOŠLJAVANJA – OGLASI

Diskriminacija na području zapošljavanja i rada u javnom i privatnom sektoru je zabranjena u odnosu na kriterije i uvjete za izbor kandidata/kinja prilikom zapošljavanja i to u bilo kojoj grani djelatnosti i na svim razinama profesionalne hijerarhije (čl. 13. st. 1. ZORS-a).

Prilikom oglašavanja potrebe za zapošljavanjem radnika/ca, u oglasu mora biti jasno istaknuto da se za oglašeno radno mjesto mogu javiti osobe oba spola (čl. 13. st. 2. ZORS-a).

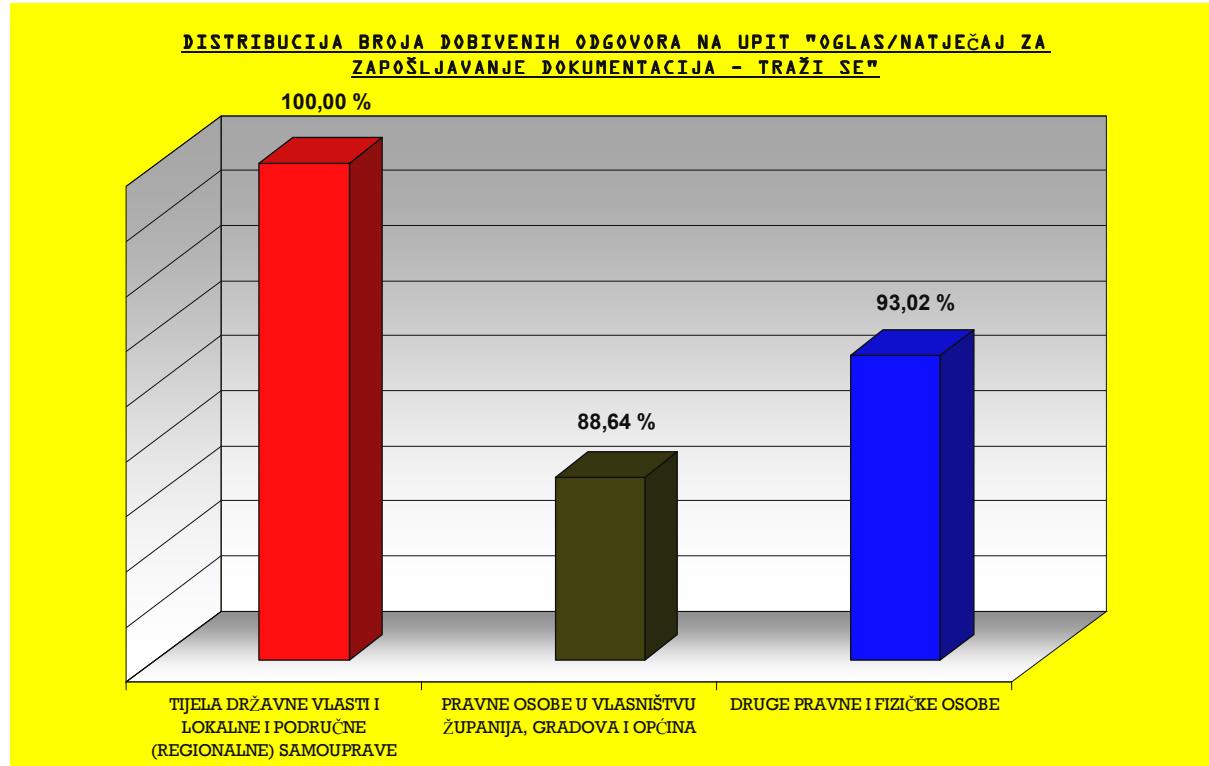
Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je, u vremenu od lipnja do prosinca 2004. godine, na uzorku dobivenom iz dnevnih listova: „Vjesnik“, „Večernji list“, „Jutarnji list“, „Novi list“, „Slobodna Dalmacija“, „Glas Slavonije“, „Šibenski list“, „Dubrovački list“ i „Dnevnik“, te iz „Narodnih novina“, analizirala 162 slučaja oglašavanja potrebe za zapošljavanjem radnika/ca kod kojih je sam naziv radnog mjesta bio isključivo u muškom rodu.

Ni na koji način, a napose ne posebnom napomenom, nije bilo istaknuto da se za oglašeno radno mjesto mogu javiti osobe oba spola, što predstavlja kršenje navedene odredbe o ravnopravnosti spolova.

Stoga je svim oglašivačima – pravnim osobama navedenih oglasa uputila ukupno 162 upozorenja o kršenju ZORS-a. Osim toga, za potrebe analize primjene ZORS-a u tom segmentu, tražila je od oglašivača - pravnih osoba neka joj dostave opće akte temeljem kojih su raspisali oglas i neka se pismeno očituju u odnosu na kršenje ZORS-a.

Tablica broj 3. u Prilozima na stranici 136. prikazuje po nazivu javnog, odnosno državnog sektora, broj poslanih predmeta „Oglas za zapošljavanje, dokumentacija – traži se“ i na njih dobivenih odgovora.

Grafikon br. 4



Prikaz postotka dobivenih odgovora na traženje pravobraniteljice za ravnopravnost spolova da pravne osobe iz javnog i

privatnog sektora, uključujući državna tijela, dostave dokumentaciju i očitovanje na upit „Oglas/natječaj za zapošljavanje, dokumentacija – traži se“.

Pravne osobe obuhvaćene navedenim razmatranjem razvrstane su za potrebe ovog izvješća u tri skupine, i to na:

- tijela državne vlasti i lokalne i područne (regionalne) samouprave (Ured za opće poslove Sabora i Vlade RH, pravobraniteljstva, ministarstva, državni zavodi, drugi zavodi, instituti, fakulteti, uredi državne upravi u županijama, županije, općinski sudovi, prekršajni sudovi, trgovački sudovi, županijska državna odvjetništva, hrvatska javno - bilježnička komora);
- pravne osobe u vlasništvu županija, gradova i općina (dječji vrtići, škole, pučka otvorena učilišta, kulturni centri i županijske bolnice);
- druge pravne i fizičke osobe (trgovačka društva).

Analizom navedenih 162 predmeta u 2004. godini, sa stanjem od 31.12.2004.g., utvrđeno je da su pravne osobe :

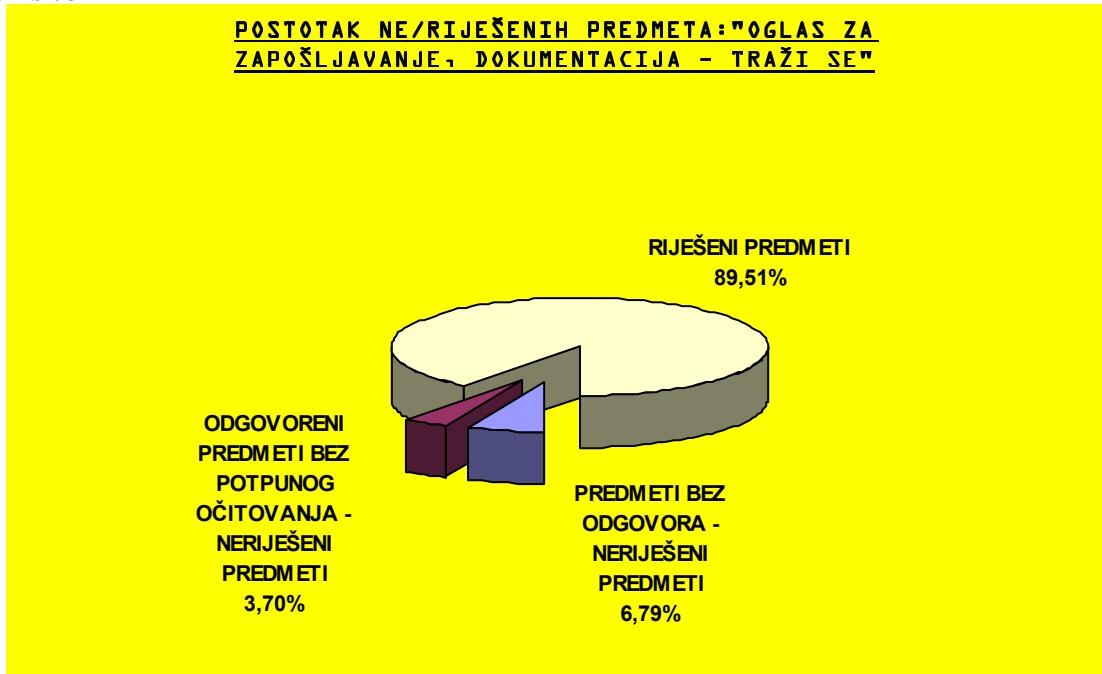
1. U 151 slučaju (93,21 %) pismeno odgovorile, i to:

1.1. U 145 slučajeva (89,51 %) su dostavile opće akte temeljem kojih su raspisale oglas i pismeno se očitovale o razlozima nepoštovanja propisa o ravnopravnosti spolova koji se odnose na zapošljavanje i rad.

1.2. U 6 slučajeva (3,7 %) dostavile su opće akte temeljem kojih su raspisale oglas, ali se nisu pismeno očitovale glede nepoštovanja propisa o ravnopravnosti spolova koji se odnose na zapošljavanje i rad.

2. U 11 slučajeva (6,79 %) pravne osobe nisu pismeno odgovorile.

Grafikon br. 5



Prikaz postotka ne/rijesenih predmeta na traženje pravobraniteljice za ravnopravnost spolova da pravne osobe iz javnog i privatnog sektora, uključujući državna tijela, dostave dokumentaciju i očitovanje na upit „Oglas/natječaj za zapošljavanje, dokumentacija – traži se“ .

Primjeri:

PRS 06-04/04-04: Ministarstvo je raspisalo natječaj za prijam u državnu službu – **vježbenika**. Očitovanje: natječaj je zakonom određen postupak, odnosno utvrđena ustavna norma pomoću koje se na osnovi jednakosti svih uvjeta odabiru kandidati/kinje za prijam u državnu službu i to na određeno radno mjesto za koje nije uvjetovan niti definiran spol osobe, već opći i posebni uvjeti za prijam u državnu službu, način podnošenja prijave, rokovi te isprave koje se trebaju priložiti kao dokaz o ispunjenju uvjeta nužnih za rad u državnoj službi, pa nalazi da nisu prekršene zakonske odredbe. U budućim natječajima poštovat će odredbe ZORS-a.

PRS 06-04/04-07: Ministarstvo je raspisalo natječaj za prijam u državnu službu – **informatičkog vježbenika, stručnog suradnika i kriminalističkog vještaka**.

Očitovanje: natječaji su raspisani temeljem odredbi Zakona o državnim službenicima i namještenicima. Pritom su korišteni nazivi radnih mjesta utvrđeni Uredbom o nazivima radnih mjesta i koeficijentima složenosti poslova u državnoj službi te Pravilnikom o unutarnjem redu Ministarstva. U važećim propisima nazivi radnih mjesta su u muškome rodu, što ne znači diskriminaciju osoba ženskoga spola. Svaki objavljeni natječaj je pod jednakim uvjetima dostupan osobama i muškoga i ženskoga spola.

PRS 06-04/04-12: Prekršajni sud je objavio natječaj za prijam u državnu službu - **sudskog savjetnika**. Očitovanje: u Zakonu o državnim službenicima i namještenicima koristi se naziv sudske savjetnice, te je u skladu s ovim zakonom donesen i Pravilnik o unutarnjem redu ovoga suda i dobivena suglasnost Ministarstva pravosuđa za popunu ovog radnog mjeseta. Prilikom raspisivanja natječaja upotrebljavana je zakonska terminologija. Na isti oglas javilo se osam kandidatkinja, a odabrana je osoba ženskoga spola – sudska savjetnica. Kako bi ubuduće postupali po uputama pravobraniteljice i u skladu s odredbama ZORS-a, bilo bi uputno pokrenuti postupak izmjene Zakona o državnim službenicima i namještenicima, slijedom izmjena kojeg bi došlo i do izmjene internih akata, nakon čega bi se koristila terminologija po izmjenjenom zakonu.

PRS 06-04/04-13: Županijsko državno odvjetništvo raspisalo je natječaj za prijam u državnu službu – **savjetnika**.

Očitovanje: prilikom objavljivanja natječaja postupalo je u skladu sa Zakonom o državnom odvjetništvu, Pravilnikom o unutarnjem redu našeg i Mjerilima za određivanje broja službenika i namještenika u državnom odvjetništvu. Ukoliko smatra da je na taj način povrijeđeno načelo ravnopravnosti spolova, odnosno da se radi o spolnoj diskriminaciji, pravobraniteljicu za ravnopravnost upućuju da preko Ministarstva pravosuđa zatraži izmjenu Zakona o državnom odvjetništvu.

PRS 06-04/04-23: Prekršajni sud je raspisao natječaj za prijam u državnu službu – **sudskog savjetnika i administrativnog referenta – sudskog zapisničara**.

Očitovanje: Zakon o sudovima upotrebljava izraze sudske službenici i namještenici, sudske savjetnici, sudački vježbenici pa su navedeni izrazi u takvom obliku i unijeti u Pravilnik o unutarnjem redu ovoga Suda. Nadalje, takva je praksa uobičajena pri raspisivanju natječaja u pravosuđu. Nitko od prijavljenih kandidata/kinja nije protumačio/la da se objavljenim natječajem traži osoba muškoga spola. Ilustracije radi, za radno mjesto sudske savjetnike javilo se pet osoba i to četiri osoba ženskoga i samo jedna osoba muškoga spola, dok su se za radno mjesto administrativnog referenta – sudske zapisničare javile isključivo osobe ženskoga spola.

PRS 07-03/04-06: Osnovna škola raspisala je natječaj za popunu radnih mjesta – **učitelja i pedagoga**. Očitovanje: škola je učinila povredu čl. 13. st. 2. ZORS-a, što bi upućivalo na spolnu diskriminaciju u vezi sa zapošljavanjem. No, nije postojao nikakav svjestan cilj povrede ZORS-a već se potkrala greška. Škola nema Pravilnik o sistematizaciji radnih mjesta, te Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta svaki mjesec šalje print listu djelatnika, gdje je položaj ili radno mjesto određeno u muškome

rodu, primjerice: tajnik škole, učitelj hrvatskog jezika, pedagog, vjeroučitelj, kuhar, domar itd., a ta se navedena radna mjesta odnose na oba spola.

PRS 07-03/04-23: Dječji vrtić raspisao je natječaj za radno mjesto - **psihologa**.

Očitovanje: korišten je naziv radnog mjesata prema Pravilniku o unutarnjem ustrojstvu vrtića, a radi se o stručnom izrazu i odnosi se na sve zainteresirane, bez obzira na spol. Došlo je do propusta, ali on nije doveo do diskriminacije, jer su se na natječaj javile četiri profesorice psihologije. Svoje će akte uskladiti s odredbama ZORS-a dopunom internog Pravilnika.

PRS 08-03/04-08: Dioničko društvo je raspisalo natječaj za – **direktora**.

Očitovanje: da su imali namjeru za radno mjesto direktora tražiti osobu određenoga spola, to bi izričito i naveli. Radi se o novom propisu, koji dosad nije našao osvrt u stručnoj periodici, pa ga ni drugi subjekti ne primjenjuju na opisani način bez namjere spolne diskriminacije. Ubuduće će kod raspisivanja oglasa za slobodna radna mjesta kao uvjet isticati da se mogu javiti osobe oba spola, te će na idućoj Skupštini društva izmijeniti odredbe Statuta i uskladiti iz sa ZORS-om.

PRS 08-03/04-23: Društvo s ograničenom odgovornošću raspisalo je natječaj za - **samostalnog finansijskog knjigovodu i za vozača**.

Očitovanje: zapošjava manje od 10 djelatnika i nije obavezno imati Pravilnik o radu i Pravilnik o sistematizaciji radnih mjesta. Objavljeni oglas je pisan u dobroj vjeri i upravo stoga što u oglasu nije izričito navedeno da se traže osobe određenoga spola, dana je mogućnost javljanja predstavnicima/ama obaju spolova. Zapažanja pravobraniteljice će ubuduće svakako uzimati u obzir.

PRS 08-03/04-24: Društvo s ograničenom odgovornošću raspisalo je natječaj za – **računovođu-bilancista**.

Očitovanje: ime radnog mjesata ne upućuje na spolnu diskriminaciju s obzirom na činjenicu da se zanimanje u hrvatskom jeziku piše u muškom rodu. Tako ženskoj osobi koja je završila ekonomsku školu u radnoj knjižici i na diplomi piše ekonomist, a ne ekonomistica. Čitatelji oglasa nisu isti protumačili kako ga tumači služba pravobraniteljice, jer se na oglas javilo 99% osoba ženskoga spola. Osim toga, tvrtka zapošjava 8 osoba ženskoga spola od ukupno 10 zaposlenih, tako da samim time pokazuje da kod njih nema spolne diskriminacije prilikom zapošljavanja, posebice kada se uzme u obzir činjenica da za radno mjesto računovođa-bilancista potrebnu kvalifikaciju imaju pretežno osobe ženskoga spola, dok se osobe muškoga spola opredjeljuju pretežno za druge smjerove.

PRS 08-03/04-33: Društvo je raspisalo natječaj za – **šefa računovodstva i za poslovnu tajnicu**.

Očitovanje: natječaj nije imao za svrhu poticanje bilo kakve izravne ili neizravne diskriminacije na području zapošljavanja i rada, što bi eventualno moglo dovesti do nepovoljnijeg položaja nekoga spola. Raspisan je odlukom Uprave tvrtke i temeljem ovlaštenja Uprave na zastupanje propisanim Zakonom o trgovackim društvima. U tvrtki su u jednakom omjeru zastupljena oba spola s identičnim pravima, što ukazuje na vrlo odlučan i jasan stav poslodavca u vezi ravnopravnosti spolova. Na natječaj za šefa računovodstva javile su se osobe oba spola, dok su sami nazivi radnih mjesta uobičajeni u poslovanju.

PRS 08-03/04-67: Dioničko društvo je raspisalo natječaj za – **poslovodu i za zamjenika poslovode**.

Očitovanje: sukladno našim naputcima, natječaje oglašene po primitku našega dopisa objavili su u spolno nediskriminirajućoj formi. Do sada su postupali isključivo po Zakonu o radu koji, u smislu vršitelja radnje, i zaposlenicu i zaposlenika naziva radnikom, a u svim aktima društva vezanima za radno-pravni status korištena je zakonski i gramatički odgovarajuća forma. Prema Gramatici hrvatskog književnog jezika (Barić, Lončarić, Malic), „(...) vršitelj radnje spada u značenjsku skupinu imenica koje se označavaju kroz mušku osobu“, i dalje, (...) imenice koje označuju vršitelja radnje tvore se najčešće sa sufiksima: -ač, -ar (...).“

PRS 08-03/04-68: Društvo s ograničenom odgovornošću raspisalo je natječaj za – **inženjera, referenta i instalatera**.

Očitovalo se kako slijedi: za svako radno mjesto za koje trgovačko društvo potražuje radnike može se javiti bilo koja osoba, dakle bilo kojeg spola, vjere, rase, godina, s tim da, kao trgovačko društvo čiji su poslovni udjeli u vlasništvu fizičkih osoba, imaju potpunu slobodu i autonomiju odabiranja radnika ili radnice koji/a ispunjava sve uvjete za obavljanje predviđenih poslova. Što se tiče same formulacije iskazivanja potrebe za radnicima, društvo smatra da je to ne samo pitanje Zakona o ravnopravnosti spolova, već je većim i bitnjim dijelom to i pitanje gramatičkih i jezičnih barijera koje postoje u hrvatskome jeziku. Vjeruje da ne bi ispravno kazati javna bilježnica, što bi pomalo bilo i smiješno, već čisto gramatički i jezično dostupnije – javni bilježnik, a kada se traži posao suca ne raspisuju se radna mjesta za sutkinje/suce, već se raspisuje natječaj za radno mjesto sudac – isključivo zbog gramatičke točnosti. Stoga smatra da bi se navedeni Zakon morao uskladiti s jezičnim i gramatičkim barijerama pa bi se tek onda eventualno moglo pristupiti nekom obliku sankcioniranja stranke.

Kao „završeni“ klasificirani su i oni predmeti gdje se, zbog specifičnosti radnoga mjesata (težine poslova i radnih zadataka te rada na terenu) zapošljavaju prema vlastitu opredjeljenju isključivo muškarci, kao što je to slučaj u sljedećim predmetima:

PRS 08-03/04-35: Društvo s ograničenom odgovornošću objavilo je oglas za – **radnika SSS električara**.

Očitovanje: Hrvatskom zavodu za zapošljavanje su u rubrici „posebni uvjeti“ naveli M/Ž iz čega se može zaključiti da nemaju diskriminatori odnos prema mogućnostima zapošljavanja žena u odnosu na muškarce. Zavod im je uputio 13 osoba, sve muškarce. U posljednjih 15-20 godina za poslove servisiranja nije se javila ni jedna osoba ženskoga spola.U obavljanju poslova servisiranja vaga osoba koja servisira mora prilikom baždarenja – usmjeravanja vaga većih nosivosti od 1, 3 ili 5 tona nekoliko puta u danu na vagu staviti i skinuti s vase mjerne etalone – utege, jedinične težine od 20 kg; dakle, treba premještati teret od jedne ili tri tone dva do tri puta. Radi takvih uvjeta rada nemaju namjera za ove poslove zapošljavati žene i zbog toga nisu naveli mogućnost javljanja osoba oba spola.

PRS 08-03/04-41: Dioničko društvo je objavilo oglas za – **radnike za obavljanje poslove sljedećih radnih mjesta: voditelja građevinskih radova, suradnika za poslove Predstavništva, građevinskog poslovoda, rukovatelj terenske dizalice i dr.**

Očitovanje: dioničko društvo za graditeljstvo podjednako zapošljava osobe oba spola. Na žalost, kandidatkinje su malobrojne. Primjerice, za radna mjesta građevinski poslovoda, rukovatelj građevinskih strojeva, zidarski radnik, tesarski radnik, armirač i sl. na tržištu rada uopće nema osoba ženskoga spola koje su školovane za taj profil zanimanja. S obzirom da se poslovi i zadaci ovih radnih mjesta obavljaju na terenu, na gradilištima diljem teritorija Republike Hrvatske, ta je okolnost odlučujuća za malobrojnije prijave osoba ženskoga spola za zasnivanje radnog odnosa.

PRS 08-03/04-30: Društvo s ograničenom odgovornošću objavilo je oglas za – **pekara i pomoćnog pekara**.

Očitovanje: iz objavljenog oglasa ne proizlazi da traže isključivo muške osobe. Takva prosudba ne odgovara stvarnom činjeničnom stanju. No, kako se radi o teškom fizičkom poslu, koji se inače radi noću, u teškim uvjetima, te poslove su tijekom godina uglavnom obavljali muškarci, uslijed čega se i ustalio naziv pekar i pomoćni pekar. Nadalje, u organizacijskoj shemi imaju i radno mjesto tajnice te se pitaju postoji li u Republici Hrvatskoj pravni subjekt, u kojem bi poslove tajnice obavljala muška osoba i hoće li biti dužni u oglasu kojim traže tajnicu, navesti da se mogu javljati i muške osobe? Kako će se oglašavati radna mjesta na kojima rade isključivo muškarci, odnosno isključivo žene? Smatraju da se ovime stvaraju nepotrebne komplikacije, jer bi oglas izgledao estetski i stilski mnogo lošije (čak i pomalo smiješno), a bio bi i skuplji i nepregledniji.

Pravne osobe koje nisu poslale tražene interne akte, u zakonskom roku su se pismeno očitovale, i to na sljedeći način:

PRS 06-04/04-34:

Prijam službenika i namještenika u državnu službu reguliran odredbama Zakona o državnim službenicima i namještenicima kojim se, kao specijalnim zakonom, uređuje pravno područje vezano

uz prava i obveze državnih službenika. Taj Zakon točno određeno navodi što sve mora sadržavati natječaj. Budući da u navedenom članku nije naznačeno da u natječaju, odnosno oglasu mora biti jasno istaknuto da se na oglašeno radno mjesto mogu javiti osobe oba spola, državna tijela prilikom raspisivanja natječaja to niti ne navode. Budući da je u tijeku postupak donošenja nacrt-a prijedloga Zakona o izmjenama Zakona o državnim službenicima i namještenicima, pravobraniteljica za ravnopravnost spolova ima mogućnost predložiti odgovarajuće izmjene Zakona o državnim službenicima i namještenicima.

ZAKLJUČNO

Prema naprijed navedenim podacima proizlazi da: od 162 predmeta u 2004. godini pravne osobe nisu dostavile traženu dokumentaciju ili očitovanja u 17 slučaja (10,49 %), od čega u 11 slučaja (6,79 %) pravne osobe to nisu učinile ni po požurnicama, iako su pravne osobe dužne pravobraniteljici dati sve potrebne informacije u roku od 15 dana od dana primitka zahtjeva (čl. 24. ZORS-a).

Sve pravne osobe iz skupine „tijela državne vlasti (zakonodavne, izvršne i sudbene) i tijela lokalne i područne (regionalne) samouprave“ dostavile su opće akte temeljem kojih su raspisale analizirane oglase i pismeno su se očitovali o razlozima nepoštovanja propisa o ravnopravnosti spolova koji se odnose na zapošljavanje i rad.

1. U oglašavanju slobodnih radnih mjesta nijedna pravna osoba od 162 ukupno obrađena predmeta u 2004. godini nije poštovala odredbu iz čl. 13. st. 2. ZORS-a. Posebno je uočeno da ni državna tijela ne poštuju tu zakonsku odredbu.
2. Za 145 predmeta završena u 2004. godini pravne osobe su **poslale tražene opće akte** temeljem kojih je oglas/natječaj raspisan (Statut, Kolektivni ugovor, Pravilnik o radu, Pravilnik o unutarnjem redu, Pravilnik o unutarnjem ustrojstvu i načinu rada, Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji, Katalog radnih mjesta s koeficijentima složenosti poslova i dr.) te su se **pismeno očitovali** na jedan od sljedećih načina:
 - 2.1. oglasi/natječaji objavljeni su temeljem odredbi iz zakona i podzakonskih akata kojima je regulirano područje djelovanja odnosne pravne osobe, a u kojima su korišteni nazivi radnih mjesta uglavnom u muškom rodu kao općem rodu koji se upotrebljava u tekstovima normativno pravne komunikacije;
 - 2.2. u svim dokumentima o završenom obrazovanju (diplomama i uvjerenjima o položenom stručnom ispitu) stručni nazivi napisani su u muškom rodu i tako se objavljaju u javnim glasilima, a što je i jezično ispravno;
 - 2.3. oglašivači su provjerom kod jezičnih stručnjaka obaju spolova utvrdili da se muški rod u nazivima vršitelja radnje, zvanja i zanimanja upotrebljava kao semantički neutralan (dvospol), a ženski rod kao semantički obilježen;
 - 2.4. iz samog teksta objavljenog oglasa/natječaja ne proizlazi da se radi o radnom mjestu za koje se traži osoba određenog spola (nije, primjerice, tražena odslužena vojna obveza);
 - 2.5. na oglasnim pločama Zavoda za zapošljavanje ne piše da se mogu javiti osobe oba spola;
 - 2.6. oglašivači nisu bili upoznati s odredbom iz čl. 13. st. 2. ZORS-a da treba izričito naglasiti da se mogu javiti osobe oba spola te se obvezuje da će ubuduće poštovati tu odredbu i sukladno izmijeniti svoje opće akte;

2.7. osobe koje su se javile na oglas/natječaj nisu prepoznale nikakvu spolnu diskriminaciju jer su se javile osobe oba spola.

3. Neke pravne osobe su nakon pravobraniteljičina upozorenja poništile objavljeni oglas/natječaj i u ponovljenom oglašavanju postupile shodno odredbi iz čl. 13. st. 2. ZORS-a, dok su neke tako postupile u kasnije objavljenim oglasima/natječajima (za druga radna mjesta).

4. Pravne osobe čije je matično sjedište u inozemstvu (u zemljama Europske unije) a u Republici Hrvatskoj imaju registrirane poslovnice su često po pravobraniteljičinom upozorenju oglasile slobodna radna mjesta ponaosob za oba spola (u muškom i u ženskom rodu).

5. Pravobraniteljica je upozorila pravne osobe na dvije mogućnosti ispravnog oglašavanja radnih mjesta:

- a) da izrijekom navedu da se za oglašeno radno mjesto mogu javiti osobe oba spola, ili
- b) da pri oglašavanju navedu naziv radnog mesta u oba roda (što je najvećim dijelom praksa u europskim državama).

6. Pravobraniteljica je pravnim osobama predložila da u cilju provedbe načela jednakog postupanja za muškarce i žene prilikom zapošljavanja i davanja jednakih mogućnosti ženama i muškarcima kod zapošljavanja, započnu s uskladišnjivanjem svojih općih akata sa ZORS-om, time provodeći koncept rodno osviještene politike, na način da se svi nazivi radnih mjesta ili zanimanja navedu u oba gramatička roda a neovisno o gramatičkom određenju u zakonima koji su doneseni prije ZORS-a.

To se ne odnosi na iznimke od zabrane diskriminacije predviđene čl. 2.a st. 1. ZOR-a kada se u konkretnom slučaju radi o obavljanju poslova čija je priroda takva ili se posao obavlja u takvim uvjetima koji opravdavaju razlikovanje subjekata radnog odnosa s obzirom na spol.

7. Konačno, za primijetiti je da neka državna tijela, kao i mediji, uvijek točno koriste muški i ženski rod za dužnosnike i dužnosnice, pa se tako koristi potpredsjednica Vlade kada je riječ o ženi, poštujući njezino spolno određenje, dok se u Poslovniku Vlade RH koristi muški rod za predsjednika, potpredsjednika, ministra i tajnika Vlade.

8. Pravobraniteljica smatra da bi Vlada RH i nadležna ministarstva trebala predložiti izmjenu zakona koji su doneseni prije donošenja ZORS-a kako bi se uskladile njihove odredbe sa čl. 13. st. 2. ZORS-a. Takvo opredjeljenje, međutim, ne sprječava traženje poštovanja odredbi ZORS-a prilikom oglašavanja slobodnih radnih mjesta od strane pravnih osoba (uključujući i državna tijela) u svakom pojedinačnom slučaju.

9. Pritom bi valjalo i nazive zanimanja iz Nacionalne klasifikacije zanimanja kao i nazive djelatnosti iz Nacionalne klasifikacije djelatnosti uskladiti s odredbom iz čl. 13. st. 2. ZORS-a.

III.4. PREGLED RAZRADE SMJERNICA ZA ZAPOŠLJAVANJE EUROPSKE UNIJE U NACIONALNOM AKCIJSKOM PLANU ZAPOŠLJAVANJA REPUBLIKE HRVATSKE ZA 2004. GODINU

Nacionalni akcijski plan zapošljavanja RH (u nastavku NAP) u temelju počiva na razradi 10 smjernica za zapošljavanje postavljenih od Europske unije za 2003. za zemlje članice. Razlozi zbog kojih je nastao leže u želji Republike Hrvatske da se u što kraćem roku pridruži zemljama Europske unije. Izradio ga je Hrvatski zavod za zapošljavanje, a sadrži pregled problema i mjera svih područja koja su vezana uz područje tržišta rada.

Prijedlog je napravljen na tripartitnoj osnovi, naime u njegovu su izradu bili uključeni stručnjaci iz ministarstava, sindikata i poslodavci, kao i ostali domaći i strani stručnjaci. Plan je usvojila Vlada i Sabor RH u obliku *izjave* o programu mjera i sustavu tržišta rada u narednim godinama.

Osnovni cilj plana je djelovati na procese dugotrajne nezaposlenosti s obzirom na još uvijek postojeće tranzicijske procese prema tržišnom gospodarstvu. Osim na probleme *dugotrajne nezaposlenosti* upozorenje je i na problem visoke razine prikrivene nezaposlenosti, odnosno nedovoljne iskorištenosti zaposlenih u okviru postojećih poslova, što dugotrajno stopira uvjete za povećanje konkurentnosti (str. 4). Iz toga je razloga prepoznata potreba za *reformama na tržištu rada* pa je stoga cilj ovog plana „unaprjeđenje učinkovitosti tržišta rada u Hrvatskoj, porast zaposlenosti i smanjenje nezaposlenosti te približavanje procesima pridruživanja Hrvatske Europskoj uniji“ (str. 5). Da bi se to postiglo naglašena je potreba modernizacije *institucija* tržišta rada.

Ključni principi rada zasnovani su na **izbjegavanju** donošenja **novih regulativnih odredbi, novih ustanova i općenito potrošnji javnih sredstava** pa se izlaz nastojao pronaći u reformiranju postojećih postupaka. Isti indikatori uspješnosti koje je usvojila Europska strategija zapošljavanja biti će korišteni za vrednovanje rezultata domaćeg NAP-a.

Ključne mjere su u Planu strateški najžurnije, potom slijede *izuzetno poželjne mjere* koje nisu tako žurne i *poželjne mjere* važne za planiranje u srednjoročnom razdoblju, odnosno, kao dio razvojne politike.

Moderna tržišta rada zahtijevaju, ističe se, dobro educiranu radnu snagu prilagodljivu i inovativnu, motiviranu i dobro vođenu. Traže se ujedno i novi načini organizacije i obavljanja posla. Međutim, tržište se rada u Hrvatskoj ocjenjuje nedovoljno dinamičnim, slaba je mobilnost (broj ljudi koji mijenjaju zaposlenja je malen). Motiviranost zaposlenih ujedno je slaba, mlađi ljudi teško dolaze do posla, imaju niske stope aktivnosti i visoke stope nezaposlenosti a ujedno postoji problem dugoročne nezaposlenosti iz koje se teško izlazi.

Plan ističe važnost *obrazovanja i usavršavanja* odnosno prestrukturiranja obrazovnih procesa i institucija prema zahtjevima tržišta.

Iako Hrvatska ima svoje specifičnosti ona demografski slijedi europske trendove pa je tako broj radno sposobnog stanovništva u padu, visoke su stope ovisnosti (stanovništvo izvan radnog kontingenta u odnosu na radni kontingenat) što čini pritisak na sustav javnih financija pa se u Planu ocjenjuje da će se tržište rada mijenjati prema drugačijim oblicima rada s nepunim radnim vremenom.

Također, dugotrajna je nezaposlenost najviše izražena u kategorijama starijih radnika koji čine veći dio registriranih i dugotrajno nezaposlenih koje osim toga karakteriziraju posjedovanje nekonkurentnih, zastarjelih znanja, slaba prilagodljivost odnosno neaktivnost u traženju posla. Te osobe vrlo teško nalaze posao te najčešće upadaju u dugotrajnu nezaposlenost.

Nedovoljan broj zaposlenih osoba s nepunim radnim vremenom, slaba mobilnost i nedovoljno ulaganje u obrazovanje zaposlenih, nerazvijena kultura cjeloživotnog obrazovanja osnovne su karakteristike radne snage, koja kao takva ne udovoljava zahtjevima suvremenog tržišta rada.

Stoga NAP upravo nastoji skrenuti pozornost na modificiranje sustava obrazovanja, sprječavanje dugotrajne nezaposlenosti i pojačanog aktiviranja nezaposlenih osoba. U poglavlju o provedbama i financiranju ponovno se ističe da se ne planira trošenje dodatnih javnih sredstava već da će se postojeće financiranje preusmjerivati na ključna područja „u cilju reforme unutar tekućih organizacijskih struktura“. Osim toga, djelovanje pojedinih mjeru biti će podvrgnuto pilot ispitivanjima.

Iako je politici jednakosti posvećena kao i u planovima drugih europskih zemalja samo jedna smjernica, mišljenja smo da je potrebno ukratko pregledati svih deset smjernica i iz njih predloženih mjeru, zbog gospodarskog položaja Republike Hrvatske i visokih stopa nezaposlenosti radne snage.

Plan je razrađen u skladu sa sljedećim Smjernicama:

EU Smjernica 1. Aktivne i preventivne mjere za nezaposlene i neaktivne

Smjernica se zasniva na utvrđivanju usluga koje treba pružiti nezaposlenima u smislu identifikacija potreba, savjetovanja i pomoći pri traženju posla. Prema toj smjernici svakoj bi se nezaposlenoj osobi trebao preporučiti novi početak prije isteka 6 mjeseci nezaposlenosti u slučaju mladih osoba te 12 mjeseci u slučaju odraslih osoba. Pomoć bi se trebala sastojati u obliku obrazovanja, usavršavanja, prekvalifikacije, radne prakse, zaposlenja ili drugih mjera. Tom je smjernicom predviđeno da će do 2010. godine 25% dugotrajno nezaposlenih sudjelovati u aktivnim mjerama obrazovanja, usavršavanja, prekvalifikacije, radne prakse, zaposlenja ili drugih mjera zapošljivosti.

NAP RH se ovdje usredotočio na nezaposlenost mladih jer te osobe bilježe visoku razinu nezaposlenosti.

Ključne su mјere usmjerene na institucije: Hrvatski zavod za zapošljavanje i Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva. Što se tiče HZZ-a ističe se potreba provođenja aktivne politike zapošljavanja kroz usmjeravanje i praćenje nezaposlenih osoba osobito onih koji su nezaposlenošću zahvaćeni dulje od 12 mjeseci, evaluaciju provođenih mjeru i kreiranje i provođenje modela financiranja aktivnih mjer zapošljavanja.

Izuzetno poželjne mјere su unapređenje organizacijske strukture HZZ-a, informacijskog sustava a u skladu sa sredstvima predviđa se organizacija seminara odnosno sufinanciranje zaposlenja osoba koje su nezaposlene duže od 6 mjeseci odnosno 12 mjeseci kod osoba iznad 25 godina starosti.

Set poželjnih mјera usmјeren je na ciljane subvencije za zapošljavanje, obrazovanje i ospozobljavanje, podržavanje lokalnih partnerstava poslodavaca, sindikata, obrazovnih ustanova i ostalih institucija, stvaranje mreže centara za profesionalno usmjeravanje, savjetovanje i informiranje itd.

EU Smjernica 2. Otvaranje novih radnih mјesta i razvoj poduzetništva

Ova je smjernica usmjerena na pojednostavljenje i smanjenje administrativnog i zakonskog tereta za početak poslovanja malih i srednjih poduzeća od zapošljavanja djelatnika do mogućnosti korištenja kapitala. Također, smjernica ističe promicanje obrazovanje i usavršavanje za stjecanje poduzetničkih vještina.

Ključne mјere ističu potrebu pojednostavljenja registriranja malih i srednjih poduzeća jer to čini najdinamičniji dio poslovnog sektora sa stopom otvaranja radnih mjesta od oko 6% (što je tri puta više od državnog sektora). Također, se traži ubrzanje rješavanja poslovnih i radnih sporova zbog toga što dinamično tržište rada traži fleksibilnost u upošljavanju ali i otpuštanju radne snage, naravno uz poštivanje zakonskih odredbi. Zanimljivost je ostalih mјera u tome što ističu važnost poslovnog i poduzetničkog obrazovanja i osposobljavanja odnosno usvajanje poduzetničkih vještina još tijekom srednjoškolskog obrazovanja.

EU Smjernica 3. Poticanje promjena i promicanje prilagodljivosti i pokretljivosti na tržištu rada

Ova smjernica promiče prostornu (slobodan pristup svim slobodnim radnim mjestima u EU za sve tražitelje zaposlenja u zemljama članicama) i profesionalnu pokretljivost, kao i prilagodljivost što znači raznolike radne aranžmane koji pomiruju rad i privatni život, produktivnost i kvalitetu rada.

NAP ističe da Hrvatska ima nešto strožu zakonsku regulativu tržišta rada te da se većina ugovora o radu sklapa na određeno vrijeme (75%). Poslodavci u Hrvatskoj ne koriste mogućnost zapošljavanja ljudi s nepunim radnim vremenom zbog, pretpostavlja se Zakona o mirovinskom osiguranju koji donedavno dok nisu bile prihvачene izmjene i dopune nije omogućavao dobivanje starosne mirovine onim osiguranicima koji su bili zaposleni s nepunim radnim vremenom.

Ključnih mјera u tom segmentu nema dok se ostale mјere odnose na vrednovanje učinka novih zakonskih propisa na fleksibilnost u razdoblju od 3 – 5 godina kao i istraživanje razloga zbog kojih poslodavci ne zapošljavaju radnike na nepuno radno vrijeme. Također se ističe potreba uskladijanja tog dijela radnog zakonodavstva s direktivom Vijeća Europe iz 1997. godine (NAP, str. 18).

EU Smjernica 4. Promoviranje razvoja ljudskog kapitala i cjeloživotnog učenja

Zemlje se članice obvezuje na usvajanje strategije cjeloživotnog učenja putem poboljšanja kvalitete i učinkovitosti sustava obrazovanja i osposobljavanja. Integralni dio ove smjernice je odredba kojom bi najmanje 85% osoba do 22 godine starosti u Europskoj uniji trebalo imati završeno više srednjoškolsko obrazovanje. Također, prosječna bi razina uključenosti u cjeloživotno obrazovanje u zemljama EU trebala biti najmanje 12,5% radnospособног stanovništva (dobna skupina između 25-64 godine starosti).

NAP ističe nekonkurentnost radne snage u RH i na tom polju. Tek oko 13% stanovništva ima završeno više i visoko obrazovanje što je za oko 8% manje od europskog prosjeka (20%). (NAP, str. 19)

Ključnim mjerama se nastoji skrenuti programe srednjoškolskog obrazovanja od uskih, stručnih profila prema profilima koji se temelje na općim vještinama u cilju veće fleksibilnosti zanimanja, preispitati sustav pripreme učenika završnih razreda osnovnih škola za srednjoškolsko obrazovanje. Osim toga, preporuča se razvoj programa za stručno osposobljavanje primjenom naprednijih iskustava.

U izrazito poželjnim i poželjnim mjerama nalazi se niz preporuka za osnivanje sustava savjetovanja, osposobljavanja i usavršavanja osoba koje su ispale iz srednjoškolskog sustava odnosno poticanje različitih oblika individualnog učenja te programa osobnog razvoja, odnosno preporuča se izgrađivanje mreža ustanova koje će potpomoći različite programe usavršavanja.

Što se obrazovanja odraslih tiče imalo se na umu da je „obrazovanje odraslih u Hrvatskoj najzapostavljeniji i najnerazvijeniji dio obrazovnog sustava“. Preporuča se da politika obrazovanja odraslih bude sastavni dio politike obrazovanja. Procjenjuje se da je potrebna reforma strukovnog osposobljavanja i obrazovnog sustava (određivanje standarda zanimanja) kako bi se mogle zadovoljiti potrebe unutar i izvan programa formalnog obrazovnog sustava. Isto tako bi bilo potrebno izgraditi

koherentnu pravnu i institucionalnu strukturu za reformu kao i tripartitno sudjelovanje u financiranju obrazovanja od pojedinaca, poslodavaca i vlasti.

Vrlo je važno da se unutar izrazito poželjnih mjera spominje da bi trebalo financirati programe obrazovanja i osposobljavanja za dugotrajno nezaposlene osobe.

EU Smjernica 5. Povećavanje ponude radne snage i promoviranje aktivnog starenja

Ova smjernica naglašava važnost povećanja prosječne starosne dobi izlaska iz tržišta rada za 5 godina. (u 2001. prosječna starost bila je 59,9, str. 23) Osim toga ističe se važnost aktivnog starenja putem stvaranja radnih uvjeta, stalnog osposobljavanja i usavršavanja te fleksibilnih oblika organizacije rada.

Demografsku starost Republike Hrvatske pokazuje udio osoba iznad 65 godina koji se povećao s 11,6% na 15,6% od 1991. – 2001. godine, dok je osoba u dobnom intervalu od 50 – 65 godina oko 17,8% (2001. godine). (NAP, str. 23). U vrijeme visoke nezaposlenosti, ova smjernica *nije prioritetna* iako osobe iznad 50 godina imaju visoki udio u registriranoj nezaposlenosti. Međutim, to će se promijeniti u idućem desetljeću kada se očekuje da će starije osobe dulje ostajati ekonomski aktivne. U mjerama se ističe važnost zakonski reguliranog postupnog prijelaza s rada u mirovinu nakon zakonom određene minimalne dobi za odlazak u mirovinu. Dopušta se mogućnost dobrovoljnog rada u javnim službama, sprječavanje diskriminacije te ističe važnost aktivacijskih mjera za traženje zaposlenja starijim radnicima.

Važno je istaknuti da se među poželjnim mjerama nalaze programi za poticanje samozapošljavanja čiji je cilj „uključivanje nevidentiranih gospodarskih aktivnosti u službeno gospodarstvo“ (str. 24) kao i programi „Iskustvom do profita“ koji su predviđeni kako bi se poslodavce potaknulo na zapošljavanje starijih radnika.

EU Smjernica 6. Jednakost spolova

Smjernica općenito sugerira smanjenje jaza u stopama zaposlenosti i nezaposlenosti te razini plaća između žena i muškaraca. Postizanje toga cilja vidi se kroz uključenje različitih socijalnih partnera zbog toga što jaz u stopama uključuje analizu i borbu s različitim aspektima društvenog života (odgoj, obrazovanje, zapošljavanje). Politika Europske unije nastojati će tom problemu pristupiti „razmatrajući najvažnije odrednice razlike u plaćama među spolovima, uključujući *segregaciju po sektorima i zanimanjima, obrazovanje i osposobljavanje, klasifikaciju zanimanja i sustava plaća, podizanje svijesti i transparentnost*“.

Usklađivanje rada i obiteljskog života planira se postići preko uključivanja što većeg broja djece i ovisnih osoba u razne oblike zbrinjavanja, odnosno uključivanjem što većeg broja žena u radni odnos nakon odsustva s posla. U predškolski će se odgoj i obrazovanje do 2010. godine nastojati uključiti najmanje 90% djece između 3 godine starosti i obavezne školske dobi te najmanje 33% djece mlađe od 3 godine.

NAP Republike Hrvatske ističe sljedeće bitne činjenice za položaj žena; udio žena u ukupnoj zaposlenosti je 45,5% (podaci iz 2001.), stopa zaposlenosti u 2003. bila je 37,1% (muškaraca 50,7%), *slabu* zastupljenost na čelnim mjestima u tijelima državne uprave i javnim poduzećima, manje od 30% udjela žena u privatnom poduzetništvu te visok udio žena na *manje* stručnim industrijskim, trgovачkim i uredskim poslovima. (str. 25) U Hrvatskoj je usvojeno odgovarajuće zakonodavstvo kojim se zabranjuje izravna i neizravna spolna diskriminacija (Zakon o radu, NN 114/03), odnosno jamči se jednakost uvjeta kod zapošljavanja i rada, jednakost plaća, mogućnosti napredovanja, mogućnosti pristupa stručnom usavršavanju. U Planu se ističe da se još uvjek ne mogu spoznati učinci

zakonodavstva ali da postoje upute o pružanju pravnog lijeka za nanesenu diskriminaciju. Stabilnost pravnih institucija jedan je od uvjeta za osiguravanje prava žena međutim u NAP-u se tvrdi da Hrvatska još uvijek zaostaje u tom segmentu jer na primjer ne postoje adekvatni zakoni kojim se štite prava pojedinaca na normativnoj razini, sudovi su neučinkoviti, postoji malo obrazovanih pravnika koji su upoznati sa zakonodavstvom Europske unije.

Što se tiče institucija za skrb djece, u tranzicijskom je razdoblju došlo do njihova smanjivanja.

Ključne mjere vezane su isključivo uz područje zakonske regulative (područje kršenja prava na jednakost), uvodenje standarda identifikacije odnosno sudske zaštite kod različitih oblika diskriminacije *pri zapošljavanju* kao i razvijanje strategije vezane uz usklađivanje nacionalnog zakona. Predviđeno je proširivanje zakonskih propisa na područje socijalne sigurnosti te osiguranje sudske zaštite i odštete.

Izrazito poželjne mjere uključuju različita istraživanja na temu uzroka razlika na tržištu rada, evaluaciju trendova te trogodišnju procjenu uključivanja žena na tržište rada i istraživanje raspona usluga za brigu o djeci.

U poželjnim mjerama nalazi se potreba za medijskom kampanjom, usklađivanje obiteljskog i profesionalnog života (omogućavanje povratka na tržište rada), potreba poticanja ženskog poduzetništva, predlaganje mjera za uključivanje žena na netradicionalne poslove, uvođenje ciljanih programa za samohrane majke kojima prijeti veća opasnost ne samo od nezaposlenosti nego i od socijalne isključenosti.

Osim toga ukazano je na problem razvitka programa za „pospješivanje i aktualiziranje znanja i sposobnosti tijekom porodiljskog dopusta“, osnivanje savjetodavnih usluga za stručno usmjeravanje i planiranje te ciljani programi prekvalifikacije i dokvalifikacije na tržištu rada za žene.

Indikatori uspješnosti su pomaci u stopama zaposlenosti muškaraca i žena, razlikama u plaćama i profesionalna struktura prema spolu.

Institucije navedene kao ključne za provođenje mjera su Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva i Odbor za ravnopravnost spolova, odnosno Hrvatski zavod za zapošljavanje u praćenju trendova zapošljavanja i razlika među spolovima u godišnjem izvješću.

EU Smjernica 7. Promoviranje integracije i borba protiv diskriminacije osoba koje se nalaze u nepovoljnem položaju na tržištu rada

Ova se smjernica odnosi na različite socijalne skupine koje imaju poteškoće u integriranju na tržištu rada: imigrante, pripadnike etničkih manjina, invalidne osobe, nisko kvalificirane osobe koje su napustile školovanje. Smjernica se odnosi na reduciranje svih oblika diskriminacije i povećavanje njihove zapošljivosti.

Razmatranje situacije u Hrvatskoj pokazuje da ima skoro 10% invalidnih osoba od ukupnog stanovništva te da je stopa invalidnih osoba kod žena 8,0%. Hrvatska je specifična po tome u odnosu na europske zemlje što ima najmanji udio invalidnih osoba u radnoj dobi koje su stalno zaposlene (7,4%) dok su ostale osobe u sustavu socijalne skrbi iako je u zakonskoj regulativi uveden sustav kvota po kojem su poslodavci dužni zaposliti jednog invalida na svakih 50 zaposlenika. U udjelu službeno registriranih nezaposlenih osoba s invaliditetom (7500) žena ima oko 40% (niže kvalificirane, dugotrajno nezaposlene osobe). 2002. godine u okviru programa „Šansa za nas“ koji je provodio HZZ bilo je uključeno 120 osoba tijekom prvih 18 mjeseci njegove provedbe.

Mjere uključuju identifikaciju savjetodavne pomoći nezaposlenih osoba te evaluaciju učinkovitosti sustava kvota kao dvije ključne smjernice. Od izrazito poželjnih i poželjnih mjer ističu se uključivanje invalidnih osoba u mjere aktivne politike, pomoći u savladavanju barijera u komunikaciji i kretanju, revidiranje sustava obrazovanja i poboljšanje sustava profesionalne rehabilitacije odraslih invalidnih osoba.

EU Smjernica 8. Omogućavanje da se rad isplati

Zemlje članice EU će „prilagoditi porezne sustave i sustave doprinosa, te njihove veze u cilju eliminiranja nezaposlenosti, stupica siromaštva i neaktivnosti, te poticanjem uključivanja žena, nisko kvalificiranih radnika, osoba s invaliditetom i osoba koje su najudaljenije od tržišta rada u zapošljavanje“ osim toga traži se porezno rasterećenje slabo plaćenih radnika u skladu sa stanjem u svakoj zemlji.

U procjeni stanja u Hrvatskoj kaže se da Hrvatska ubire najveći postotak BDP-a putem doprinosa (13,6%), ali da su ukupni porezi i doprinosi (porezni klin) na rad relativno niski. Mjera u ovoj smjernici nema jer promjene propisa obično negativno djeluju na zapošljavanje jer se poslodavci suzdržavaju od uzimanja novih ljudi ako ne mogu procijeniti kakve će to efekte imati, što je čest slučaj kod promjene propisa.

EU Smjernica 9. Neprijavljeni rad

Zemlje EU će provesti široke aktivnosti u eliminaciji neprijavljenog rada (poboljšanje poslovnog okruženja, otklanjanja destimulansa za registraciju, poticanje unutar sustava oporezivanja i doprinosa, poboljšanje kapaciteta u provedbi zakona i primjeni sankcija).

Procjenjuje se da se udio neslužbenog gospodarstva smanjio u odnosu na devedesete ali da iznosi oko 7% BDP-a za što su mogući razlozi različiti; od uvođenja PDV-a, statističkog sustava, stabilizacije trgovačkih sustava koji se bave maloprodajom, ulaska stranih poduzeća, promjene imidža države itd. (NAP, str. 32)

Ključne mjere su koncentrirane na praćenje i procjenu raspona, uzroka i posljedica neprijavljenog rada te aktiviranje ministarstva financija putem „poticaja, amnestija i povećanja kazni“ odnosno ministarstva gospodarstva, rada i poduzetništva oko sprječavanja takvog rada.

EU Smjernica 10. Regionalne razlike

Sadržaj ove Smjernice je promoviranje uvjeta za aktivnost u privatnom sektoru i ulaganje u regije koje su u zaostatku. Podrška javnosti u zaostalim regijama treba ići u smjeru ulaganja u ljudski kapital i znanje kao i prikladnu infrastrukturu.

U NAP- u su identificirana zaostala područja (ruralna, pogranična, područja velikog industrijskog pada, gorska područja i otoci) od kojih su neka već predmet drugih poticajnih državnih mjera. Ključne mjere uključuju aktiviranje multiagencijске strategije prema poslovnom razvoju kao i umrežavanje s regionalnim institucijama odnosno lokalnim partnerstvima poslodavaca, sindikata, javnih (obrazovnih) institucija i nevladinih udruga s ciljem prikupljanja resursa. Među poželjnim mjerama koje se odnose na razvoj ljudskih resursa (seminari, dodatna oposobljavanja, usvajanje ekoloških metoda u obradi poljoprivrednog zemljišta itd.) u ciljanim se skupinama spominju žene, poduzetnici iz poljoprivrednih područja, mladi poljoprivrednici, invalidne osobe koje žive u ruralnim područjima itd.

REZULTATI DOSADAŠNJIH MJERA ZA POTICANJE ZAPOŠLJAVANJA HRVATSKOG ZAVODA ZA ZAPOŠLJAVANJE I MINISTARSTVA GOSPODARSTVA, RADA I PODUZETNIŠTVA

Do sada su konkretnе mjere za poticanje zapоšljavanja po skupinama provodile dvije institucije: Hrvatski zavod za zapоšljavanje i Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva. Hrvatski zavod za zapоšljavanje nije imao posebne programe za isključivo zapоšljavanje žena.

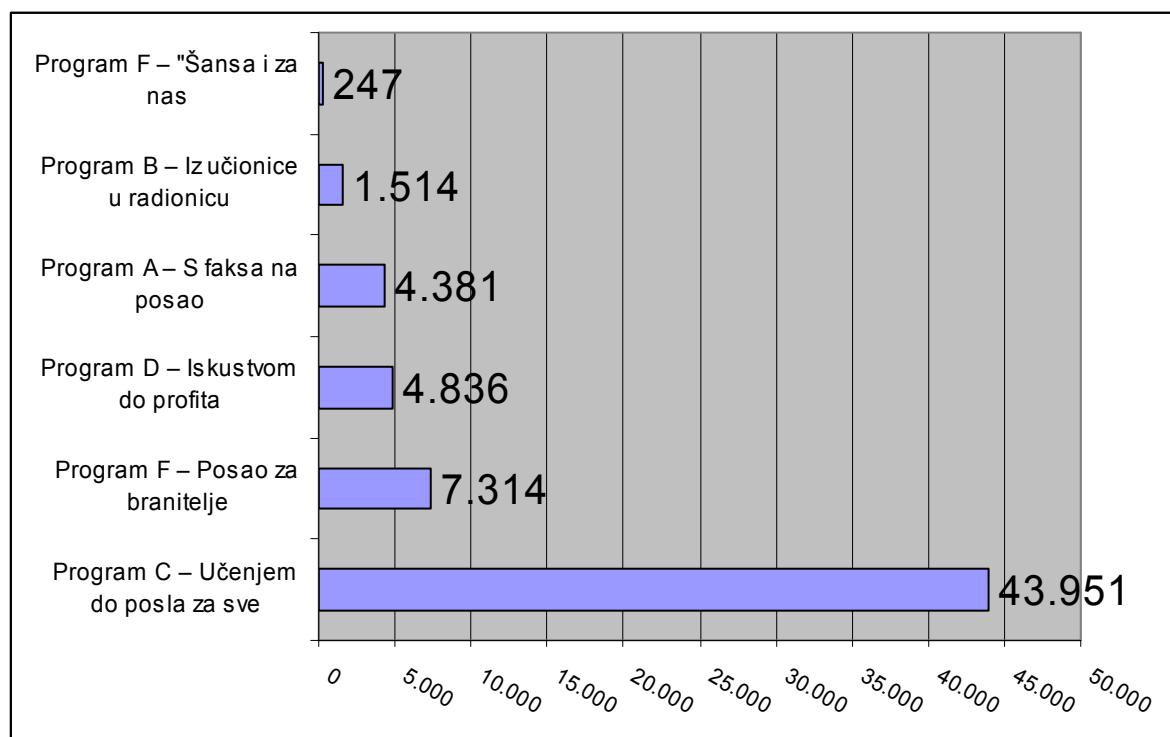
Lepeza mjera za poticanje zapоšljavanja, Hrvatskog zavoda za zapоšljavanje je još uvijek na snazi, dok se ne donesu mjere prema novom akcijskom planu. Program mјera za koji iznosimo podatke provodio se od 1. ožujka 2002. do 31. listopada 2004. godine u 6 programa:

- program A – „S faksa na posao“ – mlade osobe VSS do 27 godina starosti koje su diplomirale u prosječnom roku za taj fakultet, a nemaju odraćen pripravnički staž;
- program B – „Iz učionice u radionicu“ – mlade osobe SSS obrtničkih zanimanja, bez radnog iskustva koje su u evidenciji nezaposlenih najmanje 6 mјeseci ili će završiti školovanje u ovoj godini;
- program C – „Učenjem do posla za sve“ - C1. koji se odnosi na zapоšljavanje mladih osoba do 30 godina starosti bez radnog iskustva u statusu pripravnika, što uključuje osobe sa završenom četverogodišnjom srednjom školom, kao i osobe više i visoke stručne spreme i C2 - uvodenje u posao koji se odnosi na zapоšljavanje svih osoba koje su najmanje 30 dana u evidenciji nezaposlenih bez obzira na prethodno radno iskustvo, godine starosti i razinu obrazovanja;
- program D – „Iskustvom do profita“ – žene iznad 45 i muškarci iznad 50 godina starosti, najmanje 6 mјeseci u evidenciji nezaposlenih;
- program E – „Šansa i za nas“ – osobe s invalidnošću utvrđenom do 15. godine života, ostale osobe s invalidnošću i otežanim faktorom zapоšljivosti;
- program F – „Posao za branitelje“ – branitelji iz Domovinskog rata, djeca i udovice poginulih branitelja.

Broj zaposlenih osoba u ovim programima bio je sljedeći:

Slika br. 1

Prikaz broja zaposlenih osoba u programima za sufinanciranje zapоšljavanja od 01. ožujka do 31. listopada 2004.



Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje, odgovor na upit

Ukupno je kroz posebne programe zaposleno 62.243 osobe i to najviše kao što se vidi iz slike 3. u programu C – „Učenjem do posla za sve“ (43.951), program F – „Posao za branitelje“ (7.314) i program D – „Iskustvom do profita“ (4.836).

U odnosu na ukupan broj zaposlenih po pojedinim programima do 31. listopada 2004. - 62.243 osobe, Žena je bilo **29.007 odnosno 46,6%**.

Žene su se najviše zapošljavale u sljedećim programima (slika br. 2):

- C2 – „Učenjem do posla za sve“ **19.711** (51%) od ukupno 38.733 zaposlene osobe u tom programu

- D – „Iskustvom do profita“ **3.058** (63,2%) od ukupno 4.836 zaposlene osobe u tom programu

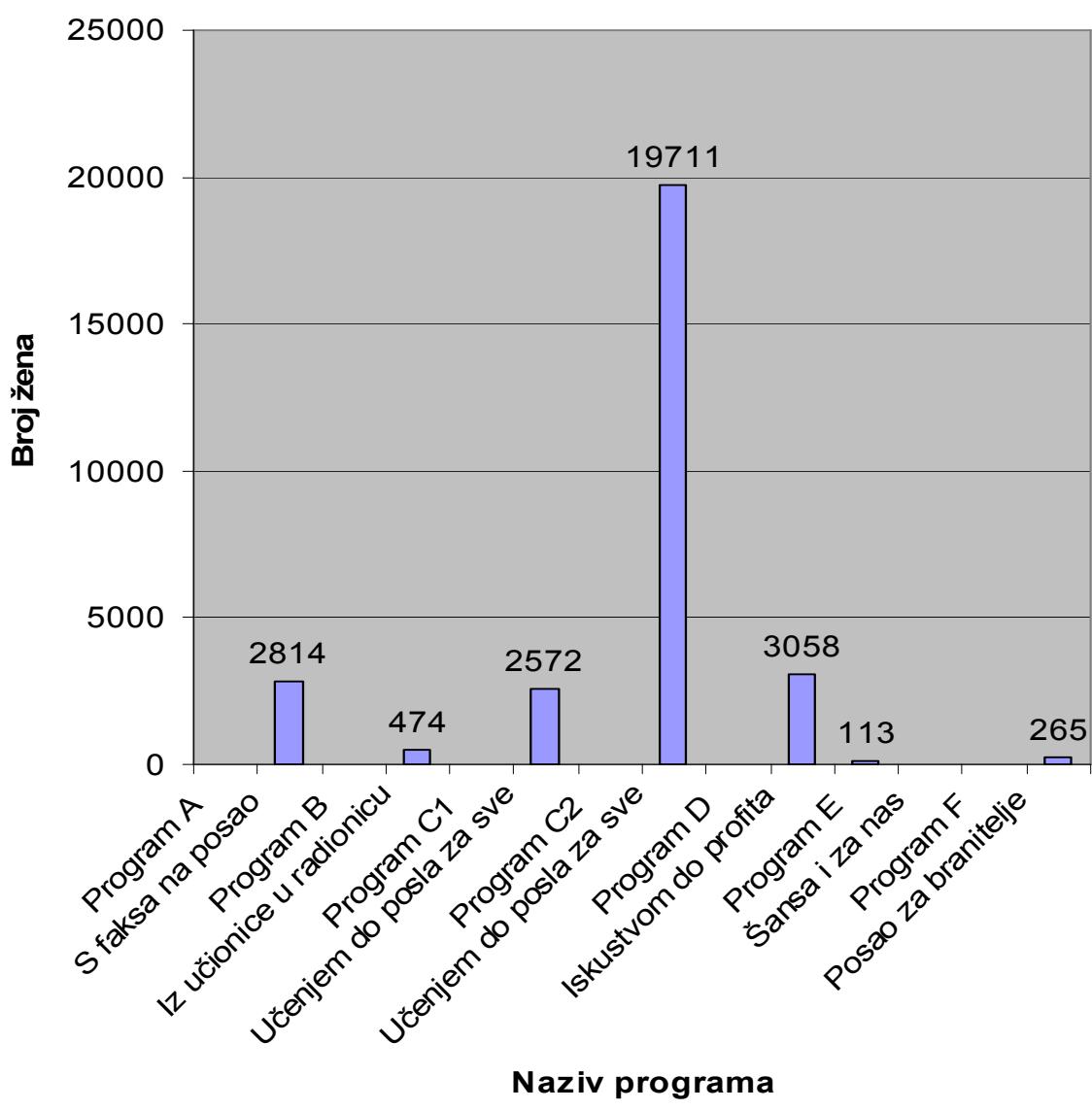
- A – „S faksa na posao“ **2.814** (64,2%) od ukupno 4.381 osobe zaposlene u tom programu

- C1 – „Učenjem do posla za sve“ **2.572** (49,3%) od ukupno 5. 218 osoba zaposlenih u tom programu

- B – „Iz učionice u radionicu“ **474** (31,3%) od ukupno 1514 osoba zaposlenih u tom programu
- F – „Posao za branitelje“ - **265** (3,6%) od ukupno 7314 osoba u tom programu
- E – „Šansa i za nas“ - **113** (48,8%) od ukupno 247 osoba zaposlenih u tom programu

Slika br. 2

Prikaz broja žena zaposlenih po posebnim programima do 31. listopada 2004.



Tablica br. 4

Prikaz broja osoba prema razini obrazovanja i spolu po Programu poticanja zapošljavanja od 1. ožujka do 31. listopada 2004. godine

Naziv	Bez	Osnovna	SŠ	SŠ u	Viša	Fakulteti,	sveukupno
-------	-----	---------	----	------	------	------------	-----------

		šk. nezavršena OŠ	i škola zanimanja do 3. god. I škola za KV i VKV	trajanju od 4 godine i gimnazija	škola, I. Stupanj fakult. I stručni studij	akademije, mr. i dr.		
	Program	Ukupno	0	0	0	0	4381	4381
A	S faksa na posao	Žene	0	0	0	0	2814	2814
B	Iz učionice u radionicu	Program	Ukupno	0	0	1514	0	0
		Žene	0	0	474	0	0	474
C1	Učenjem do posla za sve	Program	Ukupno	0	0	0	3139	31
		Žene	0	0	0	1530	14	2048
							2572	5218
C2	Učenjem do posla za sve	Program	Ukupno	134	342	4641	30196	380
		Žene	57	93	2302	15258	159	3040
							1842	38733
D	Iskustvom do profita	Program	Ukupno	40	133	687	3115	114
		Žene	17	74	484	2010	59	747
							414	4836
E	Šansa i za nas	Program	Ukupno	0	1	14	216	3
		Žene	0	1	3	103	2	13
							4	247
F	Posao za branitelje	Program	Ukupno	27	121	1368	5055	175
		Žene	2	4	31	183	4	568
							41	7314
							265	
		Ukupno	Ukupno	201	597	8224	41721	703
		Žene	76	172	3294	19084	238	10797
							6143	62243
								29007

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje, odgovor na upit

Prema nivou obrazovanja najviše je žena zaposleno sa:

- 1) srednjom školom u trajanju od 4 i više godine i gimnazijom (19.084) odnosno 45,7% i to najviše u programima

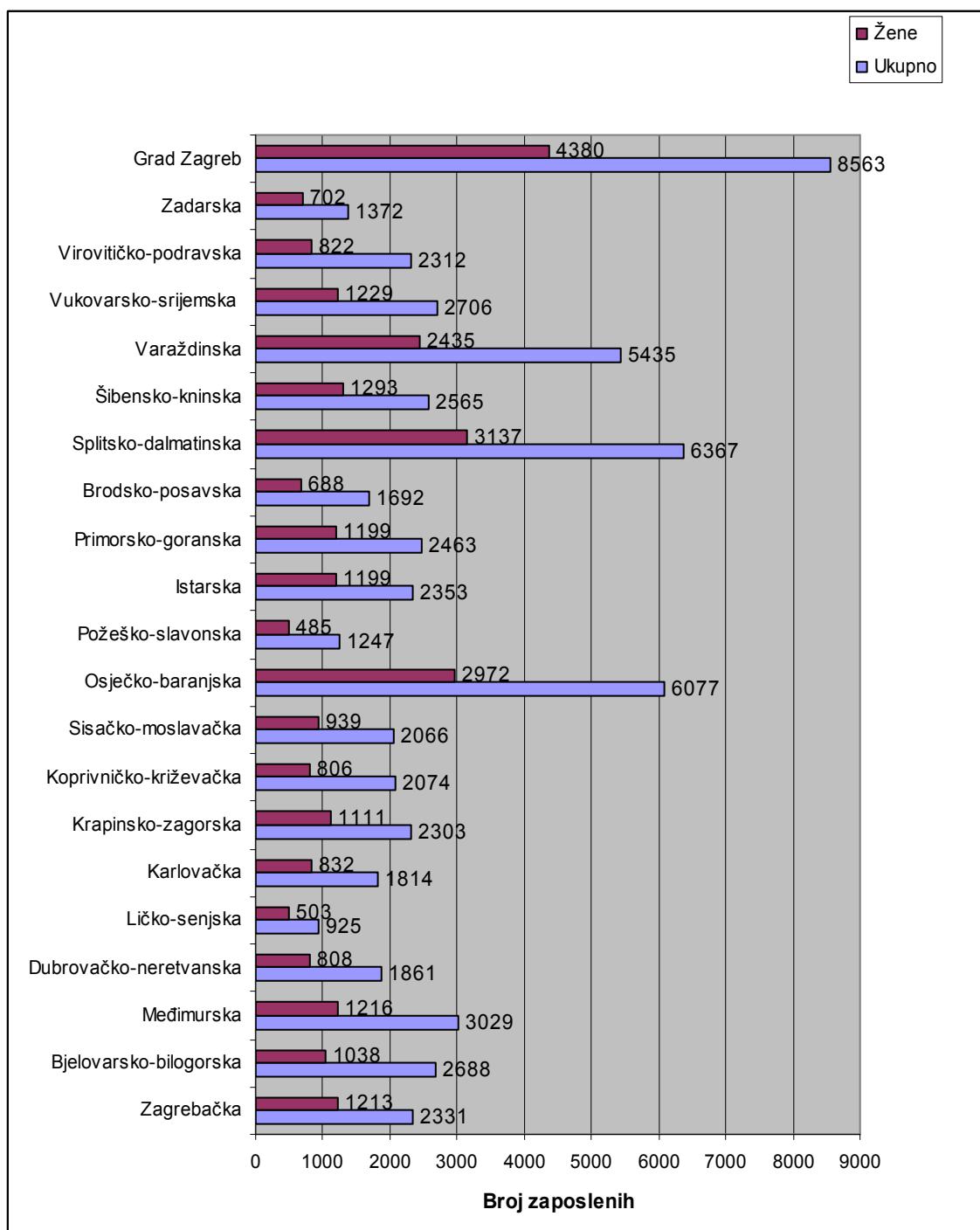
- C2 – „Učenjem do posla za sve“ – 15.258 (50,5%)
 - D – „Iskustvom do profita“ – 2.010 (64,5%)
 - C1 – „Učenjem do posla za sve“ – 1.530 (48,7%)
- 2) **Fakulteti, akademije, magisterij, doktorat** (6.143) odnosno 56,9% žena i to najviše u programima:
- A – „S faksa na posao“ – 2.814 (64,2%)
 - C2 – „Učenjem do posla za sve“ – 1.842 (60,6%)
 - C1 - „Učenjem do posla za sve“ – 1.028 (50,2%)
- 3) **srednja škola sa zanimanjima do 3 godine i škola za KV i VKV radnike** (3.294) odnosno 40,1% žena u sljedećim programima:
- C2 - „Učenjem do posla za sve“ – 2.302 (49,6%)
 - D – „Iskustvom do profita“ – 484 (70,5%)
 - B – „Iz učionice u radionicu“ – 474 (31,3%)

Žene bez osnovne škole odnosno s osnovnom školom najmanje su participirale u posebnim programima zapošljavanja (ukupno 248 žena) kao i žene s višom školom odnosno stručnim studijem (ukupno 238 žena).

U programu „Šansa i za nas“ (osobe s invalidnošću i otežanim faktorom zapošljivosti) bilo je zastupljeno malo žena, tek njih 113.

Slika br. 3

Prikaz broja zaposlenih osoba Programom poticanja zapošljavanja po županijama u razdoblju od 1. ožujka do 31. listopada 2004. godine



Izvor: HZZ, odgovor na upit

Što se tiče zapošljavanja žena na nivou županija najviše se žena zaposlilo u Gradu Zagrebu 4.380 (51,2%) od ukupno 8.563 osobe, potom Splitsko – dalmatinskoj 3.137 (49,3%) i Osječko – baranjskoj – 2.972 (48,9%).

Najslabije su se žene zapošljavale u nerazvijenim županijama sa slabo razvijenim gospodarstvom; Ličko – senjska županija, Zadarska, Brodsko – posavska, Virovitičko – podravska gdje je po svakoj županiji zaposleno do 800 žena.

Tablica br. 5

Prikaz broja zaposlenih ženskih osoba iz Programa poticanja zapošljavanja po županijama u razdoblju od 1. ožujka do 31. listopada 2004.

Županija	Ukupno Žene i muškarci	Ukupno žena	A	B	C1	C2	D	E	F
Zagrebačka	2331	1213	98	45	134	774	153	0	9
Bjelovarsko-bilogorska	2688	1038	40	17	63	820	91	0	7
Međimurska	3029	1216	48	7	95	986	62	13	5
Dubrovačko-neretvanska	1861	808	108	9	115	473	91	1	11
Ličko-senjska	925	503	17	1	12	408	61	0	4
Karlovačka	1814	832	57	19	68	565	103	4	16
Krapinsko-zagorska	2303	1111	35	11	89	925	46	3	2
Koprivničko-križevačka	2074	806	24	18	74	641	39	4	6
Sisačko-moslavačka	2066	939	37	27	77	639	139	1	19
Osječko-baranjska	6077	2972	143	25	156	2223	392	0	33
Požeško-slavonska	1247	485	31	5	70	350	19	1	9
Istarska	2353	1199	143	16	102	828	104	5	1
Primorsko-goranska	2463	1199	326	18	128	546	168	1	12
Brodsko-posavska	1692	688	41	10	18	519	84	0	16
Splitsko-dalmatinska	6367	3137	272	43	258	2162	363	9	30
Šibensko-kninska	2565	1293	58	11	78	1009	121	2	14
Varaždinska	5435	2435	118	36	203	1954	103	14	7
Vukovarsko-srijemska	2706	1229	27	1	14	992	176	0	19
Virovitičko-podravska	2312	822	33	6	73	657	42	0	11
Zadarska	1372	702	84	19	35	468	81	0	15
Grad Zagreb	8563	4380	1074	130	710	1772	620	55	19
Ukupno	62243	29007	2814	474	2572	19711	3058	113	265

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje, odgovor na upit

Rekli smo da je najviše žena prošlo kroz programe C2, D i A pa pogledajmo u kojim je županijama bilo najviše zaposlenih osoba.

U programu C2 „Učenjem do posla za sve“ najviše je žena zaposleno u Gradu Zagrebu - 1.772 osobe, Varaždinskoj županiji – 1.954 i Osječko – baranjskoj županiji 2.223 osobe.

U programu D „Iskustvom do profita“ najviše se žena zaposlilo u Gradu Zagrebu – 620 žena, Osječko – baranjskoj županiji – 392 žene i Splitsko – dalmatinskoj – 363 žene.

U programu A „S faksa na posao“ najviše se žena zaposlilo ponovno u Gradu Zagrebu – 1.074, Primorsko – goranskoj županiji – 326 žena i Splitsko – dalmatinskoj – 272 žene.

Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva tijekom 2004. godine provodilo je i još uvijek provodi, financiranje poduzetničkih programa. Zahtjevi su se mogli podnijeti u 11 programa. Još uvijek se ne može dobiti konačna evaluacija projekata u 2004. ali ovo što iznosimo je omjer primljenih i odobrenih zahtjeva.

Tablica br. 6.

Projekti Ministarstva gospodarstva, rada i poduzetništva, preliminarni podaci za 2003. i 2004.

Naziv projekta	Broj zahtjeva	Odobreno poticaja ženama
1.Proyekt „Poduzetništvo žena“ 2004.	700	355
2.Proyekt „Dokvalifikacije i prekvalifikacije u obrtništvu“ 2004.	8	7
3.Proyekt „Dodjele poticaja obrtnicima koji sudjeluju u obrazovanju mladih“ 2004.	73	48
4.Proyekt „Tradicionalni obrti“ 2004.	120	106
5.Proyekt „Poduzetnik početnik“ 2004.	120	-
6.Proyekt Zadruge 2004.	-	Nema zahtjeva ženskih zadruga
7.Proyekt Nove tehnologije 2004	38	14
8.Proyekt Zajednički proizvod 2004.	3	3
9.Domaći proizvod 2004.	36	25
10.Finalni proizvod 2004.	24	7
11.Poduzetništvo mladih 2004.	44	36
UKUPNO	1166	518

Izvor: Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva, odgovor na upit

Vidimo iz tablice da su najproduktivnija za zapošljavanje žena bila 2 projekta, iako su podaci preliminarni: Poduzetništvo žena i Tradicionalni obrti u kojima je ukupno odobreno 466 poticaja. Također smo dobili informaciju da je u 2003 godini u Programu kreditiranja žena i mladih 2003. u suradnji s jedinicama lokalne samouprave, ženama odobreno 400 kredita u iznosu od 37.000.000 kn od ukupnog fonda koji je iznosio 62.410.000 kuna.

Osim toga na internet stranicama Ministarstva gospodarstva, rada i poduzetništva postoji link za žene www.zaposlena.hr namijenjen ženama. Stranice još nisu u potpunoj funkciji.

NEKA OBILJEŽJA NEZAPOSLENOSTI ŽENSKE RADNE SNAGE U REPUBLICI HRVATSKOJ

Za tranzicijski je period karakteristično da je ženska nezaposlenost rasla znatno sporije od muške nezaposlenosti i to zahvaljujući gospodarskom sektoru u kojem su žene pretežito radile, koji je kasnije krenuo u procese restrukturiranja.

Tablica br. 7 Kretanje nezaposlenosti od 1990 – 2003. godine

GODINA	PROSJEČAN BROJ			
	Ukupno	Verižni indeks	Žene	Verižni indeks
1990.	160.617	114,8	91.376	-
1991.	253.670	157,9	133.061	145,6
1992.	266.568	105,1	141.320	106,2
1993.	250.779	94,1	138.375	97,9
1994.	243.324	97,0	130.483	94,3
1995.	240.601	98,9	124.232	95,2
1996.	261.023	108,5	129.556	104,3
1997.	277.691	106,4	137.284	106,0
1998.	287.762	103,6	149.309	108,8
1999.	321.866	111,9	169.140	113,3
2000.	357.872	111,2	188.502	111,5
2001.	380.195	106,2	203.405	107,9
2002.	389.741	102,5	212.987	104,7
2003.	329.799	84,6	189.721	89,1
11 mj. / 2004.	312.786	-	183.541	-

Izvor: www.hzz.hr

Od početka devedesetih prosječan broj nezaposlenih žena, stalno je rastao da bi u 2002. godini dostigao u prosjeku najveći broj od 212.978 žena odnosno 54,6% (vidjeti tablicu br. 9.). Ako pratimo stope nezaposlenosti žena od 2000. godine vidimo kako su se one neprestano povećavale; 52,7% - 2000., 53,5 - 2001., 54,7% - 2002. do 57,5% - 2003 unatoč tome što je u 2003. godini prvi puta zabilježen pad stopa ukupne nezaposlenosti.

U 2003. godini stopa registrirane nezaposlenosti je pala sa 22,3% u 2002. na 19,1%. (Godišnjak 2003., str. 9) Trend pada ukupne nezaposlenosti nastavljen je i u 2004. tako da je potkraj studenog 2004. u Hrvatskom zavodu za zapošljavanje bilo je evidentirano 312.786 nezaposlenih osoba, od toga je bilo 183.541 nezaposlenih žena. Stopa nezaposlenosti žena iznosila je 58,7% naspram stope od 41,3% nezaposlenih muškaraca.

Trajanje nezaposlenosti

Žene i muškarci, kao što se vidi u tablici br. 10, u 2003. godini samo su u četrdesetak posto slučajeva dobivali posao u roku od 12 mjeseci dok je čak 43,6% žena i 41,9% muškaraca čekalo na posao od 1 do 5 godina.

Tablica br. 8

Trajanje nezaposlenosti (stanje 31. prosinca 2003.)

Trajanje nezaposlenosti	Ukupno	Žene	%	Muškarci	%
do 12 mjeseci	133.375	75.433	40,5	57.942	43,8
od 1 do 2 godine	51.454	30.379	16,3	21.075	15,9
od 2 do 3 godine	39.817	23.639	12,7	16.178	12,2
od 3 do 5 godina	45.472	27.241	14,6	18.231	13,8
od 5 do 8 godina	30.266	18.201	9,8	12.065	9,1
preko 8 godina	18.300	11.388	6,1	6.912	5,2
UKUPNO	318.684	186.281	100,0	132.403	100,0

Izvor: Godišnjak 2003, HZZ, str. 94

Struktura nezaposlenih žena po dobi i regijama

Što se dobne strukture nezaposlenih osoba tiče, u 2003. godini nije bilo bitnijih promjena. Najveći su udio u registriranoj nezaposlenosti imale osobe iznad 50 godina (20,3%), a najniži osobe od 15 do 19 godina (6,5%) (www.hzz.hr)

Mladi ljudi u dobi od **20 do 24** godine imaju prvo mjesto po nezaposlenosti u 2003. godini (48.883 osobe). Sljedeća skupina je ona između **25 do 29** godina gdje se nalazi 40.679 osoba. Nakon toga slijedi skupina osoba u dobi od **45 do 49** godina (40.438). (Godišnjak 2003., HZZ, str. 95) U tim se kontingentima krije i veliki broj žena. (vidjeti tablicu br. 11)

Iz tablice br. 11 vidljivo je da su žene najviše nezaposlene u sljedećim dobnim intervalima:

- **20 – 24 godine** 28.259 (najviše žena nezaposleno je u Krapinsko – zagorskoj (67,46%), Medimurskoj (63,51%) i Zagrebačkoj (62,64%)
- **25 – 29 godina** 26.076 (najviše žena nezaposleno je u Zadarskoj županiji (70,84%), Zagrebačkoj županiji (70,02%) i Ličko senijskoj županiji (69,66%)
- **45 – 49 godina** 24.553 (najviše je žena nezaposleno u Istarskoj županiji (75,24%), Primorsko – goranskoj (67,74%) i Zagrebačkoj (66,86%) županiji.

Krajem 2003. godine prosječna je stopa nezaposlenosti na državnoj razini iznosila 18,2%. Regionalna je stopa nezaposlenosti smanjena u svim županijama, premda je razina nezaposlenosti nejednakost raspoređena po regijama. U 13 županija je nezaposlenost bila viša a u osam niža od prosječne državne razine; najviše stope nezaposlenosti imale su Vukovarsko – srijemska (35,3%), Šibensko – kninska (32,1%), Sisačko – moslavačka (30,6%), Virovitičko – podravska (30,5%) itd. dok su ispod prosjeka (ispod 18,2%) bile Zagrebačka županija, Koprivničko – križevačka, Medimurska, Varaždinska, Primorsko – goranska, Krapinsko – zagorska, Grad Zagreb i Istarska županija. (Godišnjak 2003. HZZ, str. 11). Ako analiziramo podatke o stopi nezaposlenosti žena po županijama vidimo da na nivou Hrvatske najveću stopu nezaposlenosti imaju žene u Istarskoj (65,27%), Splitsko – dalmatinskoj (62,15%), Zadarskoj (61,37%) i Zagrebačkoj (60,97%).

Treba napomenuti da postoje „velike razlike u zaposlenosti žena koje žive u ruralnim područjima u usporedbi s onima koje žive u gradskima“ jer je udio žena u radno aktivnom stanovništvu 35-42% dok je u gradskim područjima 45-47%, što je prividan podatak jer žene rade u poljoprivredi ali njihova zaposlenost nije evidentirana nego se uglavnom samo jedna osoba iz obiteljskog domaćinstva broji kao zaposlena, a to je uglavnom muškarac.

Tablica br. 9

Nezaposlene osobe prema dobi i po županijama u Republici Hrvatskoj (stanje 31. prosinca 2003.)

Županija	Ukupno Žene %	15– 19 godina	20– 24	25– 29	30– 34	35– 39	40– 44	45– 49	50– 54	55 – 59	60 i više
Zagrebačka	13.513 60,97	864 60,42	2.093 62,64	1.551 70,02	1.240 73,55	1.354 70,31	1.369 65,60	1.889 66,86	1.982 52,17	970 24,95	201 9,45
Krapinsko - zagorska	5.701 56,55	331 56,8	802 67,46	553 68,72	460 68,7	512 64,65	660 56,82	945 60,74	927 47,03	432 16,17	79 13,92
Sisačko - moslavačka	18.556 56,62	1.205 50,21	2.636 55,50	2.121 63,93	2.047 68,69	2.230 65,96	2.250 59,07	2.424 56,19	2.115 49,17	1.149 33,51	379 23,48
Karlovačka	13.484 60,14	690 51,01	1.706 62,13	1.441 67,59	1.324 69,26	1.545 66,99	1.740 63,39	2.164 62,71	1.864 54,40	782 31,97	228 20,61
Varaždinska	10.836 54,98	942 51,17	1.878 59,96	1.248 62,74	1.064 63,91	1.088 60,48	1.243 56,32	1.426 56,80	1.220 47,79	587 20,27	140 12,14
Koprivničko - križevačka	7.758 53,18	675 52	1.476 54,40	926 59,07	839 63,05	752 58,78	773 54,08	940 57,13	810 46,79	459 22,66	108 14,81
Bjelovarsko - bilogorska	11.587 51,37	916 55,35	1.922 56,61	1.435 58,05	1.288 60,33	1.316 55,47	1.320 51,06	1.397 49,54	1.162 42,43	670 20,60	161 12,42
Primorsko - goranska	18.440 63,2	1.029 49,95	2.624 59,15	2.484 66,14	1.891 70,97	1.865 71,69	2.056 70,04	2.418 67,74	2.556 64,44	1.279 38,39	238 21,01
Ličko - senjska	3.154 59,23	180 40	427 60,89	379 69,66	344 72,09	343 69,39	407 63,39	451 57,65	348 55,75	216 31,94	59 10,17
Virovitičko - podravska	10.112 54,03	753 54,45	1.883 54,33	1.323 61,38	1.057 65,47	1.187 58,29	1.193 54,23	1.209 51,94	908 43,39	461 28,85	138 23,91
Požeško - slavonska	5.742 56,78	456 57,9	942 61,04	711 66,24	644 66,15	645 62,48	609 53,86	676 58,43	623 47,99	329 24,01	107 18,69
Brodsko - posavska	16.139 57,13	1.001 58,14	2.370 57,3	1.993 65,83	1.822 66,41	1.931 63,08	1.940 60,57	2.055 56,74	1.611 48,73	979 31,56	437 24,26
Zadarska	12.725 61,37	532 51,13	1.427 61,04	1.506 70,84	1.519 73,07	1.742 68,83	1.629 62,06	1.650 62,79	1.592 55,72	880 35,91	248 16,13
Osječko - baranjska	32.646 56,51	2.397 48,89	5.662 56,11	4.251 61,68	3.641 66,05	3.842 64,11	3.709 60,66	3.864 57,56	3.196 49,41	1.684 29,22	400 16
Šibensko - kninska	12.084 57,54	563 45,12	1.595 51,85	1.387 61,43	1.377 67,18	1.625 68,8	1.607 62,85	1.558 58,86	1.445 53,15	722 35,04	205 14,15
Vukovarsko - srijemska	20.897 55,16	1.449 53	3.415 53,56	2.619 59,87	2.392 64,34	2.664 61,04	2.481 57,64	2.449 57,29	2.058 48,83	1.103 30,01	357 15,13
Splitsko - dalmatinska	42.829 62,15	2.354 48,77	6.295 56,24	6.555 64,67	6.191 69,15	5.966 71,0	5.077 66,24	4.659 63,66	3.722 58,25	1.643 35,85	367 24,25
Istarska	6.632 65,27	215 47,44	780 60,39	715 69,23	590 75,42	734 71,53	790 71,39	1.058 75,24	1.111 60,07	523 33,27	116 19,83
Dubrovačko- neretvanska	9.023 59,71	313 45,69	1.175 56,6	1.332 60,06	1.090 67,98	1.129 69,26	1.130 64,25	1.214 63,26	1.014 56,71	500 34	126 14,29
Međimurska	7.253 59,16	796 56,03	1.406 63,51	897 63	688 65,41	640 65,63	692 62,86	936 62,93	743 54,11	347 23,34	108 9,26
Grad Zagreb	39.573 58,97	2.286 54	6.369 60,07	5.252 64,89	3.954 66,01	3.907 65,37	3.925 62,96	5.056 62,34	5.200 58,02	2.833 31,45	791 22,12
UKUPNO Žene % žene	318.684 186.281 58,45%	19.947 10.387 52,1%	48.883 28.259 57,8%	40.679 26.076 64,1%	35.462 23.961 64,1%	37.017 24.430 67,6%	36.600 22.605 65,9%	40.438 24.533 61,8%	36.207 19.433 60,7%	18.458 5.661 53,7%	4.993 936 30,7%

Napomena: Gornja brojka u tablici se odnosi na ukupnu nezaposlenost a ispod nje je istaknut postotak nezaposlenih žena (stanje 31. prosinca 2003.)

Izvor: Godišnjak 2003. HZZ, str. 95

Struktura ženske nezaposlenosti

Vrlo je važan podatak i kakva je struktura ženske nezaposlenosti. Podaci pokazuju da najviše ženske nezaposlene radne snage ima srednju stručnu spremu (28,6%), KV i VKV (28,1%), PKV i NSS (17,2%), NKV (19%) dok je nezaposlenih žena sa višom (3,2%) i visokom stručnom spremom (3,8%) vrlo malo. (Godišnjak 2003., str. 17)

Tablica br. 10

Prosječan broj nezaposlenih osoba prema stručnoj spremu u 2003. godini

Stručna spremna	Ukupno	Žene	Žene	Muškarci	Muškarci
			(%)		(%)
Nekvalificirani	60.707	36.089	19,0	24.618	17,6
		(40,6%)		(59,5%)	
Polukvalificirani i niža stručna spremna	59.551	32.688	17,2	26.863	19,2
		(54,9%)		(45,1%)	
Kvalificirani i visokvalificirani	108.735	53.381	28,1	55.354	39,5
		(49,1%)		(50,9%)	
Srednja stručna spremna	78.683	54.195	28,6	24.488	17,5
		(68,9%)		(31,1%)	
Viša stručna spremna	10.315	6.111	3,2	4.204	3,0
		(59,2%)		(40,8%)	
Visoka stručna spremna	11.808	7.257	3,8	4.551	3,3
		(61,5%)		(38,5%)	
Ukupno	329.799	189.721	100,0	140.078	100,0
		(57,5%)		(42,5%)	

Izvor: Statističke informacije 2004., DZS RH, str. 31

Muškarci su pretežito nezaposleni u zanimanjima za koja je potrebna KV ili VKV stručna spremna (39,5%). Međutim, nezaposlene žene imaju bolju obrazovnu strukturu od muškaraca; u razredima sa srednjom stručnom spremom te višom i visokom stručnom spremom imaju natpolovičnu većinu u odnosu na muškarce.

ZAKLJUČAK I PREPORUKE

Prelazak na tržišnu privredu sa sobom je neizostavno pokrenuo proces nezaposlenosti kao sastavni dio privrednog ciklusa iako je nezaposlenost postojala i u socijalističkom sustavu.

U tranzicijskom razdoblju, zaposleni gube privilegiju „vlasništva nad radnim mjestom“ i nalaze se potpuno nespremni da u novom okruženju, liberalnog tržišta rada, fleksibilno reagiraju na nove uvjete.

Visoka stopa nezaposlenosti i nesigurnost zaposlenja kao i strah od gubitka posla postali su dio stvarnosti velike većine kontingenata radne snage. Ujedno se dešavaju nezaobilazni procesi priključenja mehanizmima globalnog tržišta koji naglašavaju slabu konkurentnost hrvatskog tržišta ali i radne snage.

Sve do zadnjeg popisa stanovništva, srušen je kolektivno usvojen mit o visokoj obrazovanosti radne snage u Hrvatskoj jer je zadnji popis pokazao da Hrvatska u europskim mjerilima zaostaje i na polju obrazovanja. Podaci iz zadnjeg popisa stanovništva pokazuju da je udio više i visoko obrazovane radne snage mali u komparaciji s europskim državama te da najveći dio osoba ima srednje obrazovanje. Tako je i udio stopa nezaposlenosti žena najveći upravo kod žena sa srednjim obrazovanjem dok je nezaposlenih žena s visokim obrazovanjem malo, naime, osobe te obrazovne razine lakše nalaze zaposlenje.

Što se tiče dinamike na tržištu rada odnosno prelaska iz stanja nezaposlenosti u zaposlenost i obratno, mogućnosti su vrlo smanjene jer kada se jednom ostane bez zaposlenja teško se nalazi novi posao. Neodgovarajuća obrazovna i kvalifikacijska struktura nezaposlenih, slabo raspolaganje znanjima i stručnošću u odnosu na zahtjeve radnih mjesta osnovna su karakteristika nezaposlenih.

Paralelno se na tržištu rada ogleda potreba za transformacijom zaposlenosti, naime, radna snaga više ne može iako joj je to najvažnije, računati na sigurno i stalno zaposlenje s punim radnim vremenom, jasno određenim zadacima i obrascima razvjeta karijere već se ide u smjeru povećanja udjela fleksibilnog zapošljavanja koje uključuje samozapošljavanje, rad na određeno radno vrijeme, rad s nepunim radnim vremenom te povremeno i sezonsko zapošljavanje.

Od 2002. godine uočeni su prvi pozitivni trendovi, naime, prosječan broj nezaposlenih osoba se počeo smanjivati ali unatoč tomu stopa nezaposlenih žena rastu.

Kako bi se potaknuli procesi smanjivanja nezaposlenosti Vlada je predložila posebne programe poticanja zapošljavanja. Došli smo do saznanja da je preko Hrvatskog zavoda za zapošljavanje kroz provedbu Lepeze mjera za poticanje zapošljavanja od 1. ožujka 2002. do 31. listopada 2004. zaposleno 29.007 žena. Najviše je žena zaposleno sa srednjom školom u trajanju od četiri i više godina i gimnazijom, potom akademski obrazovane žene i žene sa srednjom školom za zanimanja do tri godine i školom za KV i VKV radnike. Žene su se najviše zapošljavale u Gradu Zagrebu, Splitsko – dalmatinskoj i Osječko – baranjskoj županiji, a najslabije u Ličko – senjskoj, Zadarskoj, Brodsko – posavskoj i Virovitičko – podravskoj. Poseban program poticanja poduzetništva žena tijekom 2004. provodilo je Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva. Njihovi su rezultati pokazali da je do sada odobreno 355 pozitivno rješenih zahtjeva žena kroz program „Poduzetništvo žena.“

Analiza mjera uvrštenih u Nacionalni akcijski plan RH a koji bi trebao potaknuti procese zapošljavanja pokazala je sljedeće; sve predložene mjere u okviru NAP-a Republike Hrvatske dio su integralnog pristupa reformi na tržištu rada. Kao najvažniji se problem nameće rješavanje problema

dugotrajne nezaposlenosti i nezaposlenosti mladih, posebno s obzirom na tranzicijske procese u kojima se Hrvatska još uvijek nalazi.

Donesene mjere po pojedinim smjernicama imaju svoje posredne i neposredne efekte na zapošljavanje žena. Neposredno se na žene odnosi samo Smjernica 6 (jednakost spolova) koja je, kao što smo pokazali integralni dio nacionalnih akcijskih planova i ostalih europskih zemalja. Ovom se smjernicom otvara mogućnost za razvijanje programa za zapošljavanje žena u narednim godinama.

Ključne mjere iz Smjernice 6. „Jednakost spolova“, koncentrirane su isključivo na zakonsku regulativu odnosno na Zakon o radu (NN 114/03) kojim se zabranjuje spolna diskriminacija pri zapošljavanju i radu, plaćama, napredovanju i obrazovanju. Kakva će biti provedba tog Zakona u slučaju spolne diskriminacije te koje su mogućnosti djelovanja u slučaju kršenja Zakona kod diskriminacije osoba koje se tek zapošljavaju, ostaje nepoznato. U ključnim mjerama se jasno ističe da „još uvijek ne postoje *standardi identifikacije* različitih oblika diskriminacije pri zapošljavanju te mehanizmi za njihovo uklanjanje, uključujući i sudsku zaštitu“. Zakonski je okvir dakle postavljen, što je pozitivno i on svakako spada u ključne mjere.

U Smjernici se ističe da treba provesti učinkovitu strategiju vezanu uz *uskladištanje* nacionalnog Zakona o ravnopravnosti spolova. Zakon izričito ističe da je zabranjena diskriminacija na područjima zapošljavanja i rada. Diskriminacija je zabranjena u javnom i privatnom sektoru, uključujući državna tijela u odnosu na uvjete za zapošljavanje, kriterije i uvjete za izbor kandidata za radna mjesta do napredovanja u profesionalnoj odnosno radnoj hijerarhiji, pristup svim vrstama školovanja, uvjetima zaposlenja i rada koji uključuju jednakost plaća, sva prava iz rada i temeljem rada, članstva i djelovanja u različitim udrugama radnika ili poslodavaca odnosno bilo kojoj drugoj profesionalnoj organizaciji. Zakon ističe da je prilikom oglašavanja potreba za zapošljavanjem potrebno istaknuti da se za oglašeno radno mjesto mogu javiti osobe oba spola.

Zakonska regulativa vezana uz jednakost spolova, u razvijenim europskim zemljama ima nešto dužu tradiciju dok je naš Zakon o ravnopravnosti spolova proglašen u srpnju 2003. godine. Vrlo je važno, kaže se u NAP-u uspostaviti stabilnost institucija koje osiguravaju demokraciju, pravnu državu, poštovanje ljudskih prava i prava manjina jer Hrvatska još uvijek zaostaje u ispunjavanju toga kriterija.

Potpuno je jasno da za predlaganje mjera koje bi se trebale provesti nema dovoljno prikupljenih podataka pa je smjernica 6. u izrazito poželjnim mjerama upravo koncentrirana na činjenice koje bi se temeljem istraživanja trebale prikupiti (trendovi i razlike na tržištu rada, trošak i raspon usluga za brigu o djeci). U poželjnim mjerama nalazimo potrebu medijske kampanje usmjerene na senzibiliziranje javnosti. Predložena je kampanja općenite naravi jer kod nas javnost uopće nije senzibilizirana na postojanje toga problema. Ostale poželjne mjere nastoje pomiriti obiteljski i profesionalni život žena u smislu da im se omogući povratak na tržište rada te da se uvedu ciljani programi za samohrane majke. Dobro je to što su se i među poželjnim mjerama našle one koje trebaju potaknuti žensko poduzetništvo. Što se obrazovanja tiče sugerirane su mjere koje trebaju potpomoći uključivanje žena na netradicionalne poslove, prekvalifikaciju i dokvalifikaciju. Nešto se nejasnjima čine programi „pospješivanja i aktualiziranja znanja i sposobnosti tijekom porodiljskog dopusta i nakon njega“.

Ključne institucije za provodenje Smjernice 6. (jednakost spolova) su Ministarstvo pravosuda, Odbor za ravnopravnost spolova i Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva.

U Smjernici 10. „Regionalne razlike“ u poželjnim mjerama spominje se da je potrebno osigurati razvoj ljudskih resursa u ruralnim područjima i to preko obrazovanja, istraživanja i razvoja tržišta, upravljanja i implementacije novih metoda na poljoprivrednim gospodarstvima a među ciljanim

skupinama uz poduzetnike, mlade poljoprivrednike te osobe koje se bave zaštitom okoliša te invalide spominju se kao ciljane skupine i žene.

Iako se u Smjernici EU br. 8 „Omogućiti da se rad isplati“ kao ciljane skupine spominju žene u smislu da će zemlje članice razviti prikladne mjere u cilju smanjenja broja siromašnih radnika, odnosno da je potrebno revidirati i prilagoditi porezne sustave i sustave doprinosa u cilju eliminiranja nezaposlenosti, stupica siromaštva i neaktivnosti, te poticanjem uključivanja žena, nekvalificiranih radnika, osoba s invaLiditetom i osoba koje su najudaljenije od tržišta rada u zapošljavanje u razradi mjera u NAP-u žene nisu spomenute niti u jednoj od mjera. Ključnih mjera u razradi te smjernice niti nema. Istiće se naime da bi situaciju slabo plaćenih radnika „trebala razmotriti skupina stručnjaka u cilju pronalaženja rješenja problema vezanog uz činjenicu da daljnje smanjivanje poreza neće pomoći siromašnim radnicima koji ne plaćaju poreze.“ (NAP, str. 30)

Može se zaključiti da iako postojanjem smjernice koja se direktno odnosi na smanjenje spolne diskriminacije na tržištu rada niti u jednoj od ključnih mjera u NAP-u ne postoji program poticanja ženskog poduzetništva iako je naveden u poželjnim mjerama u Smjernici 6. (dakle, mjerama od manje važnosti). Također, u Smjernici 1. koja spominje najugroženije skupine na tržištu rada (dugotrajno nezaposlene i mlade ljude) žene nisu prepoznate kao posebna skupina kojoj bi trebalo usmjeriti posebne programe. U smjernici 3. Europske unije „Poticanje promjena i promicanje prilagodljivosti i pokretljivosti na tržištu rada“ postoji preporuka za uravnoteženje rada i privatnog života međutim u prijedlogu mjera u NAP-u nisu dane odgovarajuće preporuke zbog toga, kao što smo naveli i u tekstu, što nisu istražene mogućnosti rada s nepunim radnim vremenom.

Temeljem analiziranoga može se zaključiti da su date mjere dobar smjer u kojem se treba kretati kako bi se visoka stopa nezaposlenosti žena smanjila ali da će još dosta vremena proći kako bi donesene mjere donijele rezultate jer se do sada pitanja jednakosti, diskriminacije i segregacije na tržištu rada nisu smatrali problemom.

Naime, područje diskriminacije žena na tržištu rada nije u Hrvatskoj dovoljno istraženo, iako postoje načelni podaci o zapošljavanju žena po sektorima te nezaposlenosti još uvijek nemamo pravih statističkih pokazatelja o razlici u plaćama iako postoje neka (malobrojna) istraživanja koja ukazuju da su žene potplaćene u odnosu na muškarce kod obavljanja istovjetnih poslova. Državni zavod za statistiku još uvijek ne iskazuje plaće po spolu.

S obzirom na nisku kulturu poduzetništva u Hrvatskoj i slabe gospodarske mogućnosti nije začudno što se mjera poticanja ženskog poduzetništva našla tek u poželjnim mjerama smjernice o jednakosti spolova.

Ono što je jako važno jeste ispitivanje raspona usluga za brigu o djeci jer to predstavlja jedno od najvažnijih područja djelovanja u nacionalnim akcijskim planovima europskih zemalja. Za to područje u Hrvatskoj također još nema dovoljno podataka iako je ministar znanosti, obrazovanja i sporta nedavno iznio procjenu da je 40% predškolske djece uključeno u predškolske institucije.

Mijenjanje tradicionalnog obrasca odnosa prema ženama može pokrenuti dobro utemeljena medijska kampanja međutim puno bi bilo važnije implementirati norme jednakosti kroz sustav obrazovanja u čemu bi ministarstvo znanosti, obrazovanja i tehnologije trebalo imati ključnu ulogu.

Ovdje se postavlja pitanje je li ravnopravnost spolova stavljena na neki način u drugi plan dok se ne riješe važnija pitanja kao što su smanjenje nezaposlenosti, odnosno povećavanje zaposlenosti bez uzimanja u obzir problematike jednakosti spolova?

Kod odgovora na to pitanje važno je imati na umu da je Republika Hrvatska prvi puta izradila dokument koji već nekoliko godina izrađuju zemlje članice Europske unije i da su prvi puta donesene smjernice o jednakosti spolova a trenutno se u razradi nalaze i mјere koje će temeljem smjernica provesti pojedine institucije To je prvi dokument takve vrste kojim se pokazuje da Hrvatska vodi računa o ravnopravnosti spolova u području zapošljavanja te da se temeljem isticanja te problematike

priznaje da treba učiniti napore kako bi se žene u što većem broju i pod što manje nepovoljnim kondicijama uključile na tržište rada.

Sve nove mjere koje bi bile u skladu s planovima ostalih europskih zemalja a koje bismo mogli predložiti ne mogu se provesti bilo zbog finansijske situacije (financiranje posebnih programa) bilo zbog zakonskih okvira (npr. intervencije u nove oblike zapošljavanja s obzirom na radno vrijeme).

Mjere koje sadrže nacionalni akcijski planovi europskih zemalja a koje nisu u dovoljnoj mjeri naglašene u NAP-u RH su slijedeće:

a) analitičke mjere

- statističko praćenje ženske radne snage s različitim ciljevima (profesionalna struktura na svim nivoima, organizacija rada i plaće)

b) obrazovne mjere

- programi profesionalnog usmjeravanja, cjeloživotnog obrazovanja i osposobljavanja i profesionalnog razvoja isključivo za žene
- poticanje obrazovanja žena u profesijama „budućnosti“ (nove tehnologije) u kojima postoji njihova mala zastupljenost pogotovo u visokom obrazovanju
- pokretanje edukativnih programa u školama za eliminiranje tradicionalnih obrazaca izbora zanimanja i za djevojčice i za dječake
- obrazovni seminari namijenjeni sindikatima, poslodavcima i profesionalnim tijelima radi promocije jednakosti spolova

c) mjere vezane uz poticanje zapošljavanja i organizaciju rada

- mjere za poticanje zapošljavanja žena u onim regijama u kojima postoji izrazito visoka stopa nezaposlenosti
- pilot projekti oko uvođenja fleksibilnijih formi organizacija rada

d) socijalne mjere vezane uz brigu za djecu

- poticanje programa otvaranja predškolskih i školskih programa koji ženama omogućuju neometano uključivanje u tržište rada

e) medijske kampanje i informiranje

- ciljane medijske kampanje koje će mijenjati vrijednosti k programima „cjeloživotnog učenja“
- provođenje medijskih kampanja oko promocije (žena) poduzetnica odnosno poduzetništva općenito
- korištenje mogućnosti interneta u sveobuhvatnoj prezentaciji programa i mogućnosti za zapošljavanje i informiranju žena općenito

d) mjere poticanja suradnje sa socijalnim partnerima

- suradnja s nevladinim udrugama oko osvjećivanja žena i stvaranja uvjeta u promoviranju kulture poduzetništva i zasnivanja novih projekata koje potiču poduzetništvo žena i samozapošljavanje

e) razrada zakonodavstva u smjeru poticanja jednakosti na tržištu rada.

DIO ČETVRTI

IV.1. NASILJE U OBITELJI – PRITUŽBE

Prema čl. 1. Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena, pojam diskriminacije žena označava svaku razliku, isključenje ili ograničenje učinjeno na osnovi spola kojemu je posljedica ili svrha da ženama ugrozi ili onemogući priznanje, uživanje ili korištenje ljudskih prava i osnovnih sloboda na političkom, gospodarskom, društvenom, kulturnom, građanskom ili drugom području, bez obzira na njihovo bračno stanje, na osnovi jednakosti muškaraca i žena.

Prema Općoj preporuci Odbora UN za uklanjanje svih oblika diskriminacije žena br. 19., koji prati primjenu Konvencije, definicija diskriminacije uključuje i spolno utemeljeno nasilje koje je usmjereno protiv žena zato što su žene, i koje neproporcionalno pogađa žene, a uključuje akte ili pokušaje primjene fizičkog, psihičkog ili seksualnog nasilja.

Prema čl. 6. ZORS-a (NN, 116/03) pojam diskriminacije na temelju spola predstavlja svako normativno ili stvarno, izravno ili neizravno priznanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava muškaraca i žena u političkom, obrazovnom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, građanskom i svakom drugom području života.

Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN, 116/03) određuje pojam nasilja u obitelji, krug osoba koje se smatraju članovima obitelji u smislu tog Zakona, način zaštite članova obitelji, te vrste i svrha prekršajnopravnih sankcija.

Prema čl. 215.a Kaznenog zakona (NN 110/97, 27/98, 50/00, 51/01, 105/04), određeno je da će se član obitelji koji nasiljem, zlostavljanjem ili osobito drskim ponašanjem dovede drugog člana obitelji u ponižavajući položaj kazniti kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.

Značajan dio aktivnosti pravobraniteljice za ravnopravnost spolova u 2004. godini bio je usmjerjen na razmatranje pritužbi žrtava obiteljskog nasilja na neučinkovitost državnih institucija u čijoj nadležnosti je i zaštita od nasilja u obitelji.

Analizom razmotrenih slučajeva nasilja u obitelji utvrđeno je sljedeće:

1. U prepoznavanju nasilja centri za socijalnu skrb i policija, osim fizičkog nasilja (fizička sila ili fizički napad), i to kada je nastupila tjelesna ozljeda i postoji odgovarajuća medicinska dokumentacija, još uvijek ne prepoznaju druge oblike nasilja, iako čl. 4. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji definira nasilje u obitelji kao:

- svaku primjenu fizičke sile ili psihičke prisile na integritet osobe,
- svako drugo postupanje jednog člana obitelji koje može prouzročiti ili izazvati opasnost da će prouzročiti fizičku i psihičku bol,
- prouzročenje osjećaja straha ili osobne ugroženosti ili povrede dostojanstva,
- fizički napad bez obzira da li je nastupila tjelesna ozljeda ili ne,
- verbalni napadi, vrijedanje, psovanje, nazivanje pogrdnim nazivima i drugi načini grubog uz nemiravanja,
- spolno uz nemiravanje,
- uhođenje i svi drugi načini uz nemiravanja ,
- protupravna izolacija ili ograničavanje slobode kretanja ili komuniciranja s trećim osobama,

- oštećenje ili uništenje imovine ili pokušaj da se to učini.

Osim toga, nasilničko ponašanje se često prepoznaće kao bračna ili izvanbračna razmirica i neslaganje, svađa i različit pogled na brak, dakle kao pitanje privatnosti u kojem je nadležnost države isključena.

Nadalje, nasilje između odraslih članova obitelji, najčešće među roditeljima, u nekim centrima za socijalnu skrb ne dovode u nikakvu vezu s nasiljem prema djeci. Primjerice, u jednom slučaju nedvojbenog postojanja nasilja oca nad majkom djece u izješću centra se navodi kako je „**utvrđeno ... da maloljetna djeca nisu bila niti su sada izložena nasilju, izuzev posrednog svjedočenja partnerskom konfliktu roditelja**“. Naime, kada je izloženost nasilju među odraslim članovima obitelji st. 2. čl. 114. Obiteljskog zakona (NN 116/03) određena kao jedna od osnova za utvrđenje da roditelj zlorabi ili grubo krši roditeljsku odgovornost, dužnosti i prava, a u kojem slučaju se lišava prava na roditeljsku skrb, nikako se ne može govoriti o posrednom svjedočenju, već o obliku psihičkog nasilja nad djecom.

Centri za socijalnu skrb mogu imati saznanja o postojanju nasilja u obitelji znatno prije nego što nastupe posebno teške posljedice. Ako ne ranije, ono barem u postupcima posredovanja prije razvoda braka, u kojem bi postupku trebalo timski sudjelovati nekoliko stručnjaka/inja, među kojima svakako i psiholog/inja.

Neovisno o općepoznatoj nedovoljnoj kadrovskoj ekipiranosti u centrima za socijalnu skrb, postupci posredovanja ne bi se smjeli prepustiti samo jednom stručnjaku/inji, u pravilu pravniku/ici, a postupak svesti na administrativno uzimanje izjava i konstatiranje zaključka temeljenih na tim izjavama.

Naime, u većini razmatranih predmeta, analizom dostavljene dokumentacije je utvrđeno da su postupke posredovanja u centrima za socijalnu skrb uglavnom vodili pravnici/e, jer u dokumentaciji nema nalaza psihologa/inja niti zapisnika o timskom zaključku. Isto tako nema evidencije o postojanju nasilja, a ako nakon okončanja tih postupaka dođe do težeg fizičkog nasilja, utvrdi se kako je nasilje trajalo godinama i kako bi posljedice zasigurno bile manje da se nasilje prepoznalo ranije, a nadležna tijela postupala u okviru svoje nadležnosti.

U slučajevima kada se nasilje prepozna, često se ne razlučuju žrtve od nasilnika/ce, čak i onda kada za to postoje pretpostavke, pa se prema njima poduzimaju iste mjere i pokreću isti postupci. Tako, primjerice, pojedini centri za socijalnu skrb izriču obiteljsko - pravne mjere (upozorenje, nadzor nad izvršenjem roditeljske skrbi) prema oba roditelja, te prijavljuju oba roditelja za zanemarivanje i zlostavljanje djece, a policija u nekim slučajevima prijavljuje oba supružnika, odnosno i žrtvu i nasilnika.

2. Prijavljivanje nasilja: Kad već postoji izvjesno saznanje o nasilju u obitelji od strane djelatnika/ca socijalne skrbi, psihologa/inje, socijalnog/e radnika/ce, socijalnog/e pedagoga/inje i djelatnika/ce odgojno-obrazovne ustanove, u pravilu se ne podnosi prijava, iako su svi/e oni/e dužni/e prijaviti policiji ili nadležnom općinskom državnom odvjetništvu počinjenje nasilja u obitelji za koje su saznali/e u obavljanju svoje dužnosti, te **usprkos činjenici** što samim neprijavljinjem čine prekršaj kažnjiv prema čl. 19. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji.

U slučaju saznanja o nasilju, centri se u najboljem slučaju zadovoljavaju utvrđivanjem činjenice da je npr. bolnica prijavila nasilje, te smatraju da to oni više nisu dužni učiniti.

Prema zaprimljenim pritužbama policija često na dojavu reagira intervencijom koja završava samo službenim bilješkama. U pravilu samo u slučaju ako žrtva podnese prijavu policija prosljeđuje prijavu državnom odvjetništvu, ili provodi dodatnu obradu prije upućivanja prijave nadležnom državnom odvjetništvu.

U većem broju slučajeva policija nakon izlaska na teren navodi u bilješkama ili izvješćima „da nisu utvrđeni elementi narušavanja javnog reda i mira ili nasilničkog ponašanja“, ili „da nisu utvrđeni elementi prekršaja ili kaznenog djela“, a često se nakon nekoliko slučajeva „neuspjelih intervencija“ žrtva nasilja više ne odlučuje na pozivanje i obraćanje policiji. U tim istim slučajevima nakon nekog težeg/teškog nasilničkog čina, ili nakon podnošenja prijave od same žrtve, u provedenom postupku utvrdi se postojanje dugogodišnjeg nasilja.

3. Problem dokazivanja nasilja: Centri za socijalnu skrb i policija često smatraju da nema dovoljno dokaza kako bi kazneno prijavili nasilničko ponašanje u obitelji ili podnijeli zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka. Naime, samu izjavu ili prijavu žrtve nasilja ne vrednuju dovoljno ozbiljno, ukoliko sam nasilnik/ca ne potvrdi navode žrtve. Centri za socijalnu skrb ne koriste u dovoljnoj mjeri svoje stručnjake/inje, prije svega psihologe/inje, koji/e mogu prepoznati i potvrditi postojanje nasilja u obitelji, odnosno posljedicu tog nasilja, kao što se u dovoljnoj mjeri ne koriste vještačenja u tu svrhu.

Pri tome centri za socijalnu skrb u pravilu traže čvrste dokaze za postojanje nasilja da bi isto prijavili, najčešće zaboravljujući da je za obvezu prijavljivanja prema čl. 5. st. 2. Zakona o zaštiti od nasilja dovoljno saznanje o postojanju nasilja, a ne i utvrđeno nasilje, kao i da su na samu informaciju o mogućem nasilju u obitelji dužni odmah i s dužnom pažnjom reagirati i pokrenuti postupke u skladu sa svojim široko postavljenim ovlastima.

4. Nasilje kao prekršaj - zaštitne mjere: Kada policija podnese zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka, uz kaznu redovito ne predlaže izricanje zaštitnih mjera, a to u nekim slučajevima opravdava nepostojanjem svih provedbenih propisa za zaštitu od nasilja u obitelji.

Svrha zaštitnih mjera je da se njihovom primjenom sprječi nasilje u obitelji, osigura nužna zaštita zdravlja i sigurnosti osobe koja je izložena nasilju, te otklone okolnosti koje pogoduju ili poticajno djeluju na počinjenje novog prekršaja, jer se bez izricanja zaštitnih mjera žrtvama nasilja u obitelji teško može pružiti odgovarajuća zaštita.

Kako je čl. 16. st. 2. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji određeno da se samo dvije zaštitne mjere izriču po službenoj dužnosti, a to su obvezni psihosocijalni tretman i oduzimanje predmeta koji je namijenjen ili uporabljen u počinjenju prekršaja, tim je veći značaj predlaganja izricanja zaštitnih mjera.

5. Nasilje kao kazneno djelo: Osim kao prekršaj, nasilničko ponašanje u obitelji je sankcionirano i kao kazneno djelo. Međutim, iako je čl. 215.a KZ-a određeno da će se član/ica obitelji koji/a nasiljem, zlostavljanjem ili osobito drskim ponašanjem dovede drugog/u člana/icu obitelji u ponižavajući položaj kazniti kaznom zatvorom od tri mjeseca do tri godine, prema stanju u razmatranim predmetima, kao i prema dostupnim statističkim podacima, evidentno je da se policija vrlo rijetko odlučuje na kaznenu prijavu. Čini se da su kao kriteriji za podnošenje kaznene prijave u praksi prihvaćeni učestalo nasilje u obitelji ili ono velikog intenziteta.

Napominjemo da je definicija obitelji prema Kaznenom zakonu uža od definicije po Zakonu o zaštiti od obiteljskog nasilja. Pravobraniteljica smatra da se nasilje u obitelji, kao oblik diskriminacije, uopće ne bi smjelo tretirati kao prekršaj, već isključivo kao kazneno djelo, ali do drugaćijeg zakonodavnog reguliranja potrebno je, i to pravovremeno, primjenjivati postojeće propise.

U tretiranju pojave nasilja u obitelji, te zaštite žrtava tog nasilja, posebnu važnost ima donošenje Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2005. do 2007. godine (usvojila Vlada Republike Hrvatske 09. prosinca 2004. godine na prijedlog Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti). Kao članica Radne skupine, u izradi Strategije je sudjelovala i pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, te je, između ostalog, prihvaćen i njezin

prijedlog da se ispita usklađenost važećih zakona u RH, koji se odnose na obiteljsko-pravnu, kazneno-pravnu, zdravstvenu zaštitu i socijalnu skrb, u odnosu na problematiku nasilja u obitelji s temeljnim međunarodnim propisima i da se izradi izvješće o njihovoj usklađenosti, te na temelju istih izradi prijedlog izmjena i dopuna zakona. Pravobraniteljica je i među nositeljima provođenja više mjera za sprječavanje nasilja u obitelji određenih strategijom.

6. Posljedice nasilja u obitelji: Iako o posljedicama nasilja u obitelji nema dovoljno odgovarajućih istraživanja, poznato je da žrtve nasilja koje su nasilju izložene duže vrijeme, a nije im na vrijeme pružena zaštita, osim što trpe teške psihičke posljedice, trpe i daljnje štetne posljedice u pogledu prava na roditeljsku skrb, gubitka zaposlenja itd.

O tim posljedicama, a prema analizi razmotrenih slučajeva, centri za socijalnu skrb pri donošenju svojih odluka ne samo da ne vode dovoljno računa, već su sve češći slučajevi da depresiju žrtve nasilja i druga ponašanja karakteristična za žrtve dugogodišnjeg nasilja u obitelji tumače kao nezainteresiranost i nebrigu za djecu, donose odluke da djeca ostaju živjeti s ocem (s roditeljima oca), susrete i druženja majke s djecom prepustaju dogovoru roditelja (i kada se radi o nasilju i teško poremećenim odnosima), te ne dјeluju dovoljno i učinkovito u sprječavanju manipuliranja oca s djecom protiv majke, tako da majke-žrtve nasilja ostaju i bez kontakata i bilo kakvog odnosa s djecom.

Zaključno

Nakon početnih nereagiranja, kašnjenja ili reagiranja institucija tek po požurnici pravobraniteljice za dostavom očitovanja, izvješća i dokumentacije, suradnja se uspostavila do zadovoljavajuće razine.

Potrebno je naglasiti da je gore navedena analiza sačinjena na temelju pritužbi stranaka koje su se obratile pravobraniteljici za ravnopravnost spolova i da nije moguće generalizirati u odnosu na postupanju bilo policije bilo centara za socijalnu skrb.

Ovo posebno stoga što je policija inače izuzetno aktivna kod pružanja zaštite u slučajevima obiteljskog nasilja što se vidi po svim njihovim statistikama od kojih za potrebe ovog izvješća prilažemo tablicu „Obiteljsko nasilje – prikaz stanja i kretanja broja zaprimljenih intervencija i poduzetih mjera i radnji u RH za razdoblje od 01.01.1999. do 31.12.2004. godine“.

I dalje zabrinjava činjenica da centri za socijalnu skrb na izričito traženje ne dostavljaju izrađeni plan i svrhu koja se njime želi postići, a koje su centri temeljem čl. 146. Zakona o socijalnoj skrbi (NN 73/97) dužni izraditi za osobe koje su se obratile za pomoć (ni jedan do sada nije dostavljen na uvid).

Budući da pravobraniteljica u slučajevima davanja upozorenja i preporuka, zbog osjetljivosti i složenosti slučajeva u pravilu traži i dodatne informacije o poduzetom nakon upućivanja istih, primjetan je povećani angažman Centara, ali i drugih institucija i pravnih osoba, već i nakon traženja prvog izvješća po uloženoj pritužbi, a naročito nakon davanja upozorenja i preporuka.

U slučajevima kada stranka još nije pokrenula odgovarajuće postupke, ili ih je pokrenula ali se nije žalila na postupke institucija, pravnih i fizičkih osoba, a obratila se pravobraniteljici izražavajući bojazan u moguću diskriminaciju, tražeći pravnu i drugu stručnu pomoć, obavi se razgovor, pruže se prije svega pravne informacije, pojasne postupci i mogući ishodi, objasni nadležnost pravobraniteljice i njena ovlaštenja, kao i nadležnosti i ovlaštenja drugih institucija od interesa za problem stranke.

Posebno je važno da je Republika Hrvatska proglašila 22. rujna Nacionalnim danom borbe protiv nasilja nad ženama.

ANALIZA POJEDINAČNIH SLUČAJEVA

1. Opis slučaja (PRS 03-02/04-09): T. Z. iz Z. obratila se s pritužbom na postupanje centra za socijalnu skrb, navodeći da je zbog nereagiranja odnosno njihovog neodgovarajućeg reagiranja na nasilje njenog izvanbračnog supruga ostala ne samo bez djece, odnosno prava da djeca žive s njom, već i bez kontakata s djecom. U pritužbi pobliže navodi kako je zbog nasilja prekinula izvanbračnu zajednicu i odvela dvoje zajedničke djece sa sobom, da ih je prije tri godine otac na prijevaru odveo i na silu zadržao, da se obratila centru za socijalnu skrb za koji je mislila da je nadležan, ali da je drugi centar na čijem području je otac djece fiktivno prijavljen donio odluku da djeca žive s ocem (uz kontakte s majkom jednom tjedno po dogovoru), a da ona kao majka nije sudjelovala u postupku, jer se na njihove pozive nije odazivala smatrajući ih nenađežnim, a sumnjajući u njihovu nepristranost zbog poznanstava i „veza“ oca u tom centru. Navodi nadalje da s ocem djece nije moguće postići dogovor ni o čemu, pa ni o kontaktima s djecom koje joj je na razne načine onemogućivao, pri čemu joj centar nije pomogao te je zbog svega završila u depresiji, što je centar protumačio kao nezainteresiranost za djecu i njenu roditeljsku nepodobnost. Na kraju navodi kako bi pristala da djeca žive s ocem uz neometane redovne kontakte djece s majkom kada bi bila uvjerenja da je on dobar roditelj, ali da je upitna podobnost oca kojeg nikad nema kod kuće i koji odgaja djecu protiv majke.

Poduzete mjere: Pravobraniteljica je, temeljem zakonskih ovlasti, zatražila od centra izvješće, cjelokupnu dokumentaciju i očitovanje na navode pritužiteljice. Kako se iz dostavljenog izvješća i priložene dokumentacije nisu mogla utvrditi saznanja centra o nasilju u obitelji pritužiteljice, te o poduzetim mjerama centra vezano za nasilje, zatraženo je i zaprimljeno dodatno izvješće i dokumentacija. Razmatrajući pribavljeno, zaključeno je da je centar za socijalnu skrb u konkretnom slučaju svojim nereagiranjem odnosno neodgovarajućim reagiranjem na informacije i podatke o postojanju nasilja u obitelji otežao pa i onemogućio ostvarivanja ljudskih prava žene žrtve nasilja, a prije svega njenih roditeljskih prava. Zaključak proizlazi iz činjenice da je centar zapravo prihvatio zatečeno stanje, ostvareno nasiljem, odnosno činjenicu da su djeca kod oca, a depresiju žene i druga ponašanja karakteristična za žrtvu dugogodišnjeg nasilja u obitelji tumačio kao nezainteresiranost i nebrigu za djecu. Stoga centar nije poduzeo sve što je u okviru njegovih ovlasti, primjerice da pritužiteljici kao majci i kao žrtvi dugogodišnjeg nasilja u obitelji omogući ostvarivanje prava na ravnopravno, zajedničko ostvarivanje roditeljske skrbi, pa čak ni na susrete i druženja s djecom. Naime, centar nije poduzeo ništa da se određeni susreti i druženja majke s djecom doista i izvršavaju, nije utvrdio razloge njihovog neizvršavanja (iako je na neizvršavanje upozoren) iako je zbog toga imao mogućnost i preispitivanja odluke o tome s kime će djeca živjeti, a u cijelosti je zanemario pravo majke na sudjelovanje u izvršavanju drugih sadržaja roditeljske skrbi. Stoga je pravobraniteljica, temeljem čl. 22. st. 1. ZORS-a, uputila centru za socijalnu skrb upozorenje na kršenje ZORS-a ali i preporuku da je hitno izvijeste o poduzetim i planiranim mjerama u konkretnom slučaju, o čemu je pisano obaviještena i pritužiteljica.

Ishod slučaja: Nakon dobivanja upozorenja, centar je obavijestio pravobraniteljicu o poduzetom (određen je nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi, zatraženo je vještačenje u tom predmetu) te o planiranom pojačanom praćenju slučaja radi određivanja daljnjih obiteljsko-pravnih i drugih zakonskih mjera.

Napomena: Slučaj je pozitivan primjer reagiranja institucije na upozorenje pravobraniteljice koje je, očigledno, utjecalo na prepoznavanje povezanosti između obiteljskog nasilja i diskriminacije.

2. Opis slučaja (PRS 03-02/04-18): I. D. iz Z. obratila se s pritužbom na postupanje centra za socijalnu skrb i policije u postupcima zaštite od nasilja supruga, kao i u postupcima posredovanja prije razvoda braka i donošenja odluke o skrbi za djecu do razvoda, pobliže navodeći da je zbog nasilja zajedno s djecom napustila supruga, koji joj nije dao stvari za djecu i medicinsku dokumentaciju, pri čemu joj nisu pomogli u policiji. Nadalje navodi kako postupci pri centru predugo traju, da nisu zvali policiju kad je njen suprug pretukao svoju kćer iz prvog braka, te da joj u centru nisu htjeli pomoći kod rješavanja prebacivanja dječjeg doplatka.

Poduzete mjere: Razmotrivši pritužbu i uz nju priloženu dokumentaciju, pravobraniteljica je, temeljem zakonskih ovlasti, zatražila od centra i policije izvješće, cjelokupnu dokumentaciju i očitovanje na navode pritužiteljice. Tek nakon višekratnih upozorenja na nepostupanje po zahtjevu i požurnica upućenih i centru i policiji, zahtjevu je udovoljeno.

Ishod slučaja: Analizom pribavljene dokumentacije pravobraniteljica je utvrđila da se po zahtjevima pritužiteljice postupalo odgovarajuće (iako djelomično nakon pritužbe pravobraniteljici o kojoj je sama obavijestila centar) i od strane nadležnog centra za socijalnu skrb i policije, o čemu je pritužiteljica obaviještena.

3. Opis slučaja (PRS 03-02/04-27): N. B. iz G. obratila se zamolbom za pomoć i intervenciju u zaštiti i ostvarivanju njenih prava. U razgovoru je pobliže navela kako se nalazi u bijegu od supruga zbog neposredne fizičke ugroženosti, da je godinama bila izložena najrazličitijim oblicima psihičkog i fizičkog nasilja, čemu su djeca stalno bila prisutna, da se nije uspijevala nikom požaliti, ne samo zbog straha od njegove reakcije, već i zbog stalnog njegovog prisutstva i izolacije, da zbog neplaniranog bijega nije ponijela sa sobom ni dokumente, a da je samo najstarije od petero djece dotrčalo za njom i nalazi se s njom u bijegu. Navela je nadalje kako su njenom suprugu djeca izvor zarade (socijalna pomoć i dječji doplatak), te da joj stoga nije dozvoljavao zaštitu od trudnoće, da ju je ucjenjivao s djecom, da je djecu ostavila samo privremeno s ocem, jer da se on uz pomoć tetke koja živi blizu može privremeno brinuti o njima, naročito ako zna da je promatran, te je tražila i pomoć u ostvarivanju prava da sva djeca žive s njom.

Poduzete mjere: Kako se pritužiteljica nije žalila na postupke, odnosno eventualnu diskriminaciju koju su prema njoj počinila tijela državne uprave, jedinice tijela lokalne i područne (regionalne) samouprave i druga tijela s javnim ovlastima, zaposleni/e u tim tijelima i druge pravne i fizičke osobe, sukladno čl. 21. st. 2. ZORS-a, a imajući u vidu složenost i osjetljivost slučaja, N.B. je pružena stručna i pravna pomoć u dalnjem postupanju nadležnih institucija. Kontaktirano je više ustanova u svrhu osiguravanja privremenog smještaja, i to s centrom za socijalnu skrb gdje je pritužiteljica rođakinja imala prebivalište i kod koje će ona do smještaja u ustanovu privremeno boraviti (s kojom je odmah dogovoren prijam, razgovor i sva potrebna pomoć), te s centrom nadležnim po prebivalištu N. B., kojemu se pravobraniteljica i pisano obratila.

Ishod slučaja: Nadležni centar je pravobraniteljici poslao izvješće i dokumentaciju iz kojeg je vidljivo da je centar nakon intervencije pravobraniteljice poduzeo niz mjera i aktivnosti u rješavanju obiteljske situacije N. B. od okončanja postupka posredovanja u kojem je postignut dogovor roditelja da će sva djeca do razvoda živjeti s majkom, reguliranja privremenog smještaja majke s djecom u ustanovi koja zbrinjava žrtve obiteljskog nasilja, preusmjeravanja pomoći za uzdržavanje, donošenja privremene odluke o skribi za djecu, do podnošenja nadležnoj policijskoj postaji obavijesti o psihičkom i fizičkom zlostavljanju stranke od strane supruga radi utvrđivanja elemenata o eventualnom postojanju kaznenog djela.

Napomena: U konkretnom slučaju pravobraniteljica je postupajući preventivno u cilju zaštite žrtve obiteljskog nasilja naišla na potpunu i zavidnu suradnju centara za socijalnu skrb, kako onog nadležnog po prebivalištu, tako i centra na čijem području je stranka imala namjeru privremeno boraviti, te ustanova za smještaj žrtava obiteljskog nasilja.

4. Opis slučaja (PRS 03-02/04-06): G. N. iz B. obratila se pritužbom žaleći se na probleme s izvanbračnim suprugom, njegovim nasilničkim ponašanjem, te nereagiranjem policije. U neposrednom razgovoru iznosi da je u toj zajednici od 2000. godine, nemaju zajedničke djece, ona ima dijete iz prvog braka, zbog njegovih dugova i ovrhe radi istih kupila je od njega kuću, isplatila banku i prenijela kuću na sebe, ali ju je on nakon toga tjerao iz kuće da bi doveo drugu ženu. Navodi nadalje kako policija nije htjela intervenirati ni prijaviti ga zbog nasilničkog ponašanja, ali da je, nakon što je od pravobraniteljice prije nekoliko mjeseci telefonski savjetovana da ga sama prijavi, isto učinila, nakon čega je to gotovo istodobno učinila i policija.

Poduzete mjere: Kako pritužiteljica nije podnijela pritužbu na rad policije, na slučaju se radilo samo savjetodavno u neposrednom razgovoru i pružanjem pravnih informacija putem telefona.

Ishod slučaja: Pritužiteljica je obavijestila pravobraniteljicu da je njenom izvanbračnom suprugu izrečena mjera zabrane pristupa, za koju su joj u nadležnom centru rekli da je na tom području prva zaštitna mjera zabrane pristupa.

Napomena: U ovom konkretnom slučaju policija nije sama podnijela prijavu, već je to učinila tek nakon što je stranka istu podnijela.

5. Opis slučaja (PRS 03-02/04-22): I. R. iz S. obratila se sa zamolbom za pomoć zbog nasilja supruga. Navodi da živi sa suprugom, djetetom i suprugovom sestrom, te da ju je suprug izolirao od svih, vrijeđa je, a povremeno prijeti i ubojstvom, ali se ona ne usuđuje obavijestiti ni centar za socijalnu skrb niti policiju, te traži od pravobraniteljice da ništa ne poduzima na kućnu adresu, jer da se strašno boji supruga.

Poduzete mjere: Pravobraniteljica je uputila još jedan dopis I. R. u kojem je pojasnila svoja ovlaštenja i teškoće u postupanju u slučaju inzistiranja na anonimnosti, na koji je ista odgovorila izričito odbijajući u tom slučaju postupanje pravobraniteljice, uz napomenu da se prije bilo kakvog postupanja mora iseliti iz kuće i iz mjesta, kao i napustiti radno mjesto. U telefonskom razgovoru s I. R. upućena je na mogućnosti koje joj institucije društva mogu pružiti u zaštiti od nasilja (mogućnost smještaja zajedno s djetetom u sklonište za žrtve nasilja u obitelji, izricanje zaštitnih mjera, prekršajni i kazneni postupci, postupci u centru za socijalnu skrb i sudu kod donošenja odluke o skrbi za dijete, razvoda braka i sl.), te je pozvana u pravobraniteljičin ured ako joj zatreba pomoći pri donošenju odluke i poduzimanju mjera.

Ishod slučaja: Nepoznat do isteka izvještajne godine.

Napomena: I. R. je željela zadržati posao, a znajući da joj zaštita koja bi joj se mogla pružiti nije dovoljna i odgovarajuća, odgodila je donošenje odluke i pokretanje postupaka za njenu realizaciju.

6. Opis slučaja (PRS 03-02/04-14): A. M. iz M. obratila se pritužbom na nedjelovanje centra za socijalnu skrb i policije u zaštiti nje i njihove troje djece od nasilja njenog supruga, koje traje unatrag 3-4 godine. Suprug je bio u ratu, puno piye, svojim je ponašanjem okrenuo djecu protiv nje braneći im da jedu hranu koju ona skuha kao i razgovor s njom, oblačenje stvari koje im ona kupi, tjerajući ih da pišu ružne stvari o majci, da otvaraju prozore kad ona uđe, jer će ih ona zaraziti, svadajući ih međusobno i stvarajući nasilnike od njih. Navodi nadalje da je postupak u centru vodila neiskusna socijalna radnica, a on se ponašao jednako braneći joj kontakte s djecom, te je mišljenja da njemu treba pomoći, a njoj i djeci hitna zaštita.

Poduzete mjere: Razmotrivši pritužbu, pravobraniteljica je temeljem zakonskih ovlasti od nadležnog centra i ravnateljstva policije zatražila izvješće, cjelokupnu dokumentaciju i očitovanje na navode pritužiteljice. Kako se iz dostavljenog izvješća centra i priložene dokumentacije nije moglo razmatrati o saznanju centra o nasilju u obitelji pritužiteljice, te o poduzetim mjerama centra vezano za nasilje, pravobraniteljica je uz upozorenje zatražila dodatno izvješće i dokumentaciju, koji su pribavljeni uz nekoliko intervencija i požurnica. Razmatrajući navode iz pritužbe, te izvješće centra i policije, kao i raspoloživu dokumentaciju, pravobraniteljica je zaključila da je centar za socijalnu skrb u konkretnom slučaju imao saznanja o nasilju u toj obitelji barem godinu i pol dana prije nego je A. M. podnijela centru zahtjev za zaštitu od nasilja supruga, da je centar poduzimao neke obiteljsko pravne i druge mјere (upozorenje roditeljima, nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi, u suradnji s nadležnom policijskom postajom kaznenu prijavu protiv obaju roditelja zbog kaznenog djela iz čl. 213. KZ-a - zapuštanje i zlostavljanje djeteta ili maloljetne osobe), međutim sa zakašnjenjem i nedovoljno, i to sve protiv oba roditelja zajedno, te je centru temeljem čl. 22. st. 1. ZORS-a dala preporuku o postupanju.

Ishod slučaja: Nepoznat do isteka izvještajne godine.

7. Opis slučaja (PRS 03-02/04-24): D. K. iz Z. u pratnji sestre obratila se zamolbom za pravnom i drugom stručnom pomoći u rješavanju svoje obiteljske situacije, a prije svega zbog psihičkog nasilja njenih roditelja i izvanbračnog supruga „koji su joj život organizirali od jutra do večeri sa svim naloženim obvezama, kao stroju“, koristeći je za sve radove u domaćinstvu, a misleći i govoreći o njoj kao o nesposobnoj, glupoj osobi, koja nema pravo misliti, osjećati, govoriti. Navodi nadalje da živi u zajedničkom domaćinstvu sa svojim roditeljima, da je postala depresivna, apatična, bez snage da išta poduzme, pa čak i da izlaže i govoriti o sebi.

Poduzete mjere: D. K. je pružena savjetodavna pomoć, nije podnijela pisani pritužbu, obavljen je preventivan razgovor.

Ishod slučaja: Pritužiteljica je napustila obiteljsku zajednicu, odnosno roditelje i izvanbračnog supruga, ostalo nepoznato.

8. Opis slučaja (PRS-03-02/04-07): D. H. iz J. obratila se pritužbom u kojoj navodi da se zbog prijetnji i psihičke prisile i drugih oblika nasilja od strane supruga i raznih pritisaka od strane drugih osoba, boji za svoju sigurnost i sigurnost zajedničke maloljetne djece, o čemu centar za socijalnu skrb ima saznanja.

Poduzete mjere: Razmotrivši pritužbu pravobraniteljica je, temeljem zakonskih ovlasti, od nadležnog centra i ravnateljstva policije zatražila izvješće, cjelokupnu dokumentaciju i očitovanje na navode pritužiteljice. Uvidom u izvješća i dostavljenu dokumentaciju pravobraniteljica je zaključila da je centar za socijalnu skrb imao saznanja o mogućem nasilju u obitelji, a nije ništa poduzeo. Stoga je temeljem čl. 22. st. 1. ZORS-a pravobraniteljica uputila nadležnom centru za socijalnu skrb upozorenje i preporuku da je hitno izvijesti o poduzetim mjerama.

Ishod slučaja: Sukladno preporuci centar za socijalnu skrb je izvijestio pravobraniteljicu da je suprug upozoren na nedopustivost verbalnog i drugog nasilja u rješavanju problema u obitelji, o čemu je pravobraniteljica obavijestila pritužiteljicu.

Napomena: Tek nakon što je centar za socijalnu skrb upozoren od strane pravobraniteljice, stručni/e radnici/e centra prepoznali/e su ponašanje supruga (psihička prisila prema pritužiteljici) kao jedan od oblika nasilja u obitelji, te su shodno tome poduzeli određene mjere.

9. Opis slučaja (PRS-03-02/04-04): LJ. Š. iz Z. se obratila pritužbom u kojoj navodi da je zbog nasilja supruga i njegove majke napustila bračnu zajednicu, otišla u podstanare, a dvoje djece od 6 i 11 godina ostavila kod oca i bake, privremeno, dok im ne osigura uvjete za boravak kod nje, budući da se nakon odlaska našla u situaciji bez posla, prihoda i stana. Nadalje navodi da je djecu ostavila misleći o njihovom interesu, ali privremeno, jer je procijenila da im uvjeti kod oca i bake nisu privremeno ugrožavajući, međutim, to je protumačeno negativno te je u postupku posredovanja odlučeno da djeca žive s ocem. Zbog dugog zlostavljanja i ponižavanja, te bespomoćnosti u situaciji kada se našla na cesti, bez djece, posla i stana, u jednom trenutku je, kako navodi, pokušala i suicid, što je bio dodatni argument protiv nje. U međuvremenu, dok se osnaživala, našla zaposlenje i stan, suprug je, osim što joj dugo vremena nije uopće dopustio da vidi djecu, odgajao djecu protiv nje, čak je "izvrgavajući ruglu pred njima", tako da sada starija djevojčica pruža otpor prema majci. Budući da sada ispunjava sve uvjete za skrb o djeci, LJ. Š. navodi da je podnijela centru za socijalnu skrb zahtjev za donošenje nove odluke o roditeljskoj skrbi, jer prije svega smatra da djeca kod oca nemaju dobre uvjete (navodi da nikada nije brinuo o njima, stalno je odsutan iz kuće zbog društva, a sada brigu o njima vodi njegova majka), kao što nadalje smatra da nije u interesu djece manipuliranje i stvaranje loše slike o majci, te isključivanje majke iz života djece.

Poduzete mjere: Razmotrivši pritužbu pravobraniteljica je, temeljem zakonskih ovlasti, od nadležnog centra za socijalnu skrb i ravnateljstva policije zatražila izvješće, cjelokupnu dokumentaciju i očitovanje na navode pritužiteljice. Iz raspoložive dokumentacije je razvidno da je centar za socijalnu skrb bio obaviješten o nasilju u obitelji, ali nije poduzeo mjeru za zaštitu članova obitelji, zbog čega je pravobraniteljica uputila centru upozorenje, a budući da su odnosi u obitelji LJ. Š. i nadalje složeni, preporučila je da je hitno izvijeste o poduzetim mjerama, o čemu je obavijestila i podnositeljicu pritužbe.

Ishod slučaja: Sukladno preporuci centar za socijalnu skrb je izvijestio pravobraniteljicu o poduzetim mjerama, primjerice da su roditelji upućeni u Školu za uspješnije roditeljstvo.

Napomena: Centar za socijalnu skrb, ni nakon što upućenog upozorenja i preporuke, nije prepoznao da se u konkretnom slučaju radilo/radi o dugogodišnjem nasilju u obitelji. Naime, dugogodišnji sukob roditelja i svjedočenje djece o tim sukobima doveli su do nastajanja posljedica i za podnositeljicu pritužbe i za maloljetnu djecu, iz razloga što njoj i članovima obitelji na vrijeme nije pružena zaštita od nasilja. Pritužiteljica, osim što trpi teške psihičke posljedice i otežana joj je komunikacija s djecom, trpi i daljnje štetne posljedice u pogledu ograničenja prava na roditeljsku skrb.

10. Opis slučaja (PRS-03-02/04-11): S. D. iz Z. obratila se pritužbom u kojoj pobliže navodi načine i oblike fizičkog i psihičkog nasilja koje suprug svakodnevno provodi u nazočnosti njihove

zajedničke maloljetne djece. Navodi da imaju troje djece u dobi od 5,7 i 14 godina, da je uz pomoć policije, a u vrijeme korištenja godišnjeg odmora pobegla u M. svojim roditeljima s dvoje mlađe djece i da se boji povratka u Z., te napominje da o svemu tome ima saznanje i centar za socijalnu skrb i policija.

Poduzete mjere: Razmotriviši pritužbu pravobraniteljica je, temeljem zakonskih ovlasti, od nadležnog centra i ravnateljstva policije zatražila izvješće, cjelokupnu dokumentaciju i očitovanje na navode pritužiteljice. Analizom pribavljenе dokumentacije pravobraniteljica je zaključila da je centar imao saznanja o mogućem nasilju u obitelji, ali nije poduzeo mjere za zaštitu članova obitelji od nasilja u obitelji. Stoga je temeljem čl. 22. st. 1. ZORS-a uputila centru za socijalnu skrb upozorenje, a budući da su odnosi u obitelji S. D. i nadalje složeni, preporučila je centru da je hitno izvijeste o poduzetim mjerama, o čemu je obavijestila podnositeljicu pritužbe.

Ishod slučaja: Sukladno preporuci, centar za socijalnu skrb je izvijestio pravobraniteljicu za ravnopravnost spolova da će, nakon što su pažljivo razmotrili sadržaj upozorenja i preporuke, u cijelosti postupiti po danom upozorenju i o učinjenom u kratkom roku izvijestiti pravobraniteljicu. Policijski/e službenici/e policijske uprave su podnijeli/e nadležnom općinskom državnom odvjetništvu kaznenu prijavu protiv M. D., i to zbog osnovane sumnje da je svojim postupcima prema podnositeljici pritužbe počinio kazneno djelo nasilničkog ponašanja u obitelji, opisano u čl. 215.a KZ-a, te zbog osnovane sumnje da je svojim postupcima prema djeci A., L. i T. počinio kazneno djelo zapuštanja i zlostavljanja djeteta ili maloljetne osobe, opisano u čl. 213. KZ-a.

Napomena: Centar za socijalnu skrb je imao dugogodišnje saznanje o nasilju u obitelji M. D., ali nije isto prijavljivao, niti bilo što poduzimao do pravobraniteljičine intervencije, a policija nije imala saznanja o istom, te je reagirala po saznanju dobivenom od pravobraniteljice.

11. Opis slučaja (PRS-03-02/04-16): P. N. iz Z. obratila se pritužbom u kojoj navodi da njen suprug prekomjerno piye dvadeset godina, da je zadnjih osam godina stanje postalo neizdrživo, te da su ona i njene dvije, sada punoljetne kćeri, postale taoci supruga, koji ih uništava psihički, fizički i materijalno (fizički napad, psovanje, bacanje stvari po kući, lapanje sa svime do čega dođe, napijanje do besvijesti itd.).

Poduzete mjere: Razmotriviši pritužbu pravobraniteljica je, temeljem zakonskih ovlasti, od nadležnog centra i ravnateljstva policije zatražila izvješće, cjelokupnu dokumentaciju i očitovanje na navode pritužiteljice. Uvidom i analizom dostavljene dokumentacije pravobraniteljica je zaključila da je centar za socijalnu skrb imao saznanja o mogućem nasilju u obitelji, ali nije poduzeo mjere za zaštitu članova obitelji od nasilja u obitelji. Stoga je temeljem čl. 22. st. 1. ZORS-a uputila centru za socijalnu skrb upozorenje, uz preporuku da hitno izvijesti pravobraniteljicu o poduzetim mjerama, naglašavajući da nepoduzimanje ili nedovoljno poduzimanje mjera za zaštitu od nasilja u obitelji ima za posljedicu da su žrtve nasilja, koje su pretežito žene, diskriminirane na temelju spola u ostvarivanju svojih prava u raznim područjima života, čime se krši odredba čl. 6. ZORS-a. Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je o poduzetim mjerama obavijestila i podnositeljicu pritužbe.

Ishod slučaja: Sukladno preporuci centar za socijalnu skrb je izvijestio pravobraniteljicu kako je učinjeno sve u okviru zakonskih ovlaštenja, ali bez suradnje obaju bračnih drugova nisu u mogućnosti poduzimati daljnje mjerne.

Napomena: Centar za socijalnu skrb i nakon što mu je upućeno upozorenje i preporuka nije prepoznao da se u konkretnom slučaju radilo/radi o dugogodišnjem nasilju u obitelji.

12. Opis slučaja (PRS-03-02/04-28): Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti prosljedilo je pravobraniteljici za ravnopravnost spolova pritužbu B. N. iz O., s čime se B. N. naknadno složila. U svojoj pritužbi navodi da je žrtva obiteljskog nasilja u obitelji koje nad njom provodi njen suprug navodeći da „joj je dosta šamaranja, batina, ružnih riječi, vrijeđanja, zlostavljanja, razbijanja pokućstva, iskopčavanja struje i telefona“, da se boji to prijaviti policiji jer da ju je suprug toliko puta tukao da je potražila liječničku pomoć. Uz pritužbu podnositeljica nije priložila dokumentaciju.

Poduzete mjere: Razmotriviši pritužbu pravobraniteljica je, temeljem zakonskih ovlasti, od nadležnog centra i ravnateljstva policije zatražila izvješće, cjelokupnu dokumentaciju i očitovanje na navode pritužiteljice. Ravnateljstvo policije je dostavilo izvješće u kojem navode da policijski/e službenici/e policijske postaje do sada nisu postupali/e u obitelji B. N. iz O., ali da su temeljem zahtjeva

pravobraniteljice pribavili/e od centra za socijalnu skrb raspoloživu dokumentaciju sukladno čemu će od strane policije biti poduzete izvidne mjere i radnje u svrhu utvrđivanja elemenata prekršaja ili kaznenog djela. Analizom izvješća i raspoložive dokumentacije je razvidno da je centar imao saznanja o mogućem nasilju u obitelji, ali nije poduzeo mjere za zaštitu članova obitelji od nasilja u obitelji. Stoga je, temeljem čl. 22. st. 1. ZORS-a pravobraniteljica uputila centru upozorenje uz preporuku da je hitno izvijeste o poduzetim mjerama, o čemu je obavijestila Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti i podnositeljicu pritužbe.

Ishod slučaja: Sukladno danom upozorenju i preporuci, centar je izvijestio pravobraniteljicu da su obavijestili nadležnu policijsku postaju i nadležnom općinskom državnom odvjetništvu radi mogućeg nasilja u obitelji, te da su sukladno čl. 16. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji predložili izricanje jedne ili više zaštitnih mjera.

Policajski/e službenici/e nadležne policijske postaje podnijeli/e su nadležnom prekršajnom суду zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka protiv M. N. zbog prekršaja iz čl. 4. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, počinjenog na štetu supruge B. N., te nadalje, podnijeli nadležnom općinskom državnom odvjetništvu kaznenu prijavu protiv M. N. zbog osnovane sumnje da je počinio i kazneno djelo nasilničkog ponašanja u obitelji, opisano u čl. 215. a KZ-a na štetu svoje supruge B. N.

Napomena: Centar za socijalnu skrb je imao saznanja o dugogodišnjem nasilju obitelji, a tek nakon upozorenja i preporuke od strane pravobraniteljicu za ravnopravnost spolova, centar je prijavio nasilničko ponašanje supruga policiji i nadležnom općinskom državnom odvjetništvu.

13. Opis slučaja (PRS-03-02/04-21): E. J. iz P. obratila se s pritužbom u kojoj pobliže navodi načine i oblike fizičkog i psihičkog nasilja koje suprug provodi nad njom. Navodi nadalje da imaju četvero zajedničke maloljetne djece različite dobi, te, između ostalog navodi da ju je suprug za vrijeme trajanja braka stalno zlostavljaо, da ju je 2002. godine tako istukao da je završila u bolnici na operativnom zahvatu, nakon čega je podnijela i zahtjev za rastavu braka, da je više puta zvala policiju zbog psihičkog maltretiranja, ali da svuda nailazi samo na odgode, čekanja i slično, a da se njezin bivši suprug hvali da svugdje ima zaštitu. Stoga smatra da joj za to nadležne institucije nisu pružile odgovarajuću zaštitu, iako je tijekom postupka razvoda braka centar za socijalnu skrb imao saznanja o njenom emocionalnom i fizičkom zlostavljanju od strane supruga. Uz pritužbu podnositeljica je priložila odgovarajuću dokumentaciju, kojom potkrepljuje svoje navode.

Poduzete mjere: Razmotriviš pritužbu pravobraniteljica je, temeljem zakonskih ovlasti, od nadležnog centra i ravnateljstva policije zatražila izvješće, cjelokupnu dokumentaciju i očitovanje na navode pritužiteljice, koje je, nakon požurnice centru pribavljeno. Ravnateljstvo policije u izvješću navodi kako su policijski/e službenici/e nadležne policijske uprave nadležnom općinskom državnom odvjetništvu podnijeli/e kaznenu prijavu protiv I. J. zbog osnovane sumnje da je počinio kazneno djelo nasilničkog ponašanja u obitelji, opisano u čl. 215.a KZ-a i kazneno djelo teške tjelesne ozljede, opisano u čl. 99. st. 1. KZ-a na štetu svoje supruge E.J. Temeljem rečene kaznene prijave je protiv I. J. dana 18. ožujka 2003. godine odvjetništvo donijelo rješenje o odbačaju kaznene prijave protiv istog uz obrazloženje da je E. J. koristila zakonsko pravo blagodati nesvjedočenja, dok se I. J. branio šutnjom, pa je liječnička prijava kao i otpusno pismo iz bolnice na ime E. J. samo dokaz o teškoj tjelesnoj ozljedi, ali ne i dokaz da je ista nastala radnjom ili propustom osumnjičenog I. J. Analizom izvješća i raspoložive dokumentacije utvrđeno je da je centar imao saznanja o mogućem nasilju u obitelji, ali nije poduzeo mjere za zaštitu članova obitelji od nasilja u obitelji. Stoga je, temeljem čl. 22. st. 1. ZORS-a pravobraniteljica uputila centru upozorenje. Pravobraniteljica je o poduzetim mjerama (upozorenje i preporuka) obavijestila podnositeljicu pritužbe s napomenom da se žrtve nasilja u obitelji moraju aktivno uključiti u rješavanje problema nasilja, od samog prijavljivanja nasilja, do procesuiranja nasilja (svjedočenje o nasilju), kako bi se osigurala nužna zaštita zdravlja i sigurnosti osoba koje su izložene nasilju, te otklonile okolnosti koje pogoduju ili poticajno djeluju na počinjenje nasilja u obitelji, te da kad ubuduće policiji prijavljuje nasilje u obitelji od policije uvijek zahtijeva da prijavu procesuiraju. Pritužiteljica je upućena na to kako je kao oštećenica, u slučaju kada policijski službenici/e temeljem prijave zbog nasilja u obitelji nadležnom prekršajnom суду ne podnesu zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka, temeljem čl. 112. st. 1. i čl. 170. Zakona o prekršajima (NN, 88/02) ovlaštena sama podnijeti prekršajnom судu zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka zbog nasilja u obitelji.

Ishod slučaja: Sukladno danom upozorenju i preporuci, centar je izvijestio pravobraniteljicu za ravnopravnost spolova o poduzetim mjerama.

Napomena: Centar za socijalnu skrb je imao saznanja o dugogodišnjem nasilju obitelji, a tek nakon upozorenja i preporuke od strane pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, centar je poduzeo određene mjere u cilju zaštite od nasilja u obitelji.

14. Opis slučaja (PRS-03-02/04-32): M. M. iz L. obratila se pritužbom u kojoj navodi da joj centar za socijalnu skrb nije kao majci omogućio vezu i neometane susrete i druženje s njenim maloljetnim djetetom, a sve to zbog negativnog utjecaja oca djeteta, te da nije ništa učinio kako bi je zaštitio od zlostavljanja i nasilja u obitelji. Uz pritužbu podnositeljica pritužbe nije priložila dokumentaciju.

Poduzete mjere: Razmotrivišći pritužbu pravobraniteljica je, temeljem zakonskih ovlasti, od nadležnog centra i ravnateljstva policije zatražila izvješće, cjelokupnu dokumentaciju i očitovanje na navode pritužiteljice. Ravnateljstvo policije u izvješću navodi da su policijski službenici nadležne policijske uprave u 11 slučajeva pružili intervenciju u obitelji M. tijekom kojih u 9 slučajeva nisu utvrđeni elementi prekršaja ni kaznenog djela, a u jednom slučaju pružena intervencija rezultirala je podnošenjem zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka protiv M.M. i B.M. zbog počinjenog prekršaja opisanog u čl. 118. Obiteljskog zakona, a o čemu je obaviješten i centar, a u drugom slučaju policijski službenici nadležnom državnom odvjetništvu podnijeli kaznenu prijavu protiv M. M. zbog osnovane sumnje da je počinila kazneno djelo povrede dužnosti uzdržavanja opisano u čl. 209. st. 2. KZ-a na štetu svog sina A. M., a o čemu je obaviješten i centar za socijalnu skrb. Iz pribavljenе dokumentacije razvidno je da se podnositeljica pritužbe obraćala centru radi uspostavljanja kontakta s maloljetnim djetetom. Razmatrajući sve navode pritužbe, kao i svih izvješća i raspoložive dokumentacije, pravobraniteljica je zaključila da centar nije dovoljno učinio i/ili poduzeo određene mјere, kako bi se, u svrhu pravilnog razvoja maloljetnog djeteta, i podnositeljici pritužbe (majci) omogućilo pravo na ravnopravnu roditeljsku skrb nad maloljetnim djetetom, odnosno ravnopravnost u izvršavanju roditeljske skrbi. Stoga je, temeljem čl. 22. st. 1. ZORS-a pravobraniteljica centru dala preporuku u kojoj posebno navodi da je centar dužan radi ostvarivanja načela ravnopravnosti spolova i sprječavanje diskriminacije na temelju spola i obiteljskog statusa, svim mjerama iz svoje nadležnosti omogućiti provođenje načela ravnopravnog izvršavanja roditeljske skrbi, odnosno M. M. omogućiti susrete i druženje s maloljetnim djetetom sukladno odredbama Obiteljskog zakona, da je centar dužan poduzeti mјere radi zaštite i sprječavanja nasilja u obitelji sukladno Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji i Zakonu o socijalnoj skrbi, a da su djelatnici/e centra dužni/e prijaviti policiji ili nadležnom državnom odvjetništvu počinjenje nasilja za koje su saznali/e u obavljanju svojih dužnosti s eventualnim prijedlogom izricanja jedne ili više zaštitnih mјera, kako bi se primjenom zaštitnih mјera sprječilo nasilje u obitelji, osigurala nužna zaštita zdravlja i sigurnosti osoba koje su izložene nasilju, te otklonile okolnosti koje pogoduju ili poticajno djeluju na počinjenje novog prekršaja. Kako su odnosi između bivših supružnika i nadalje složeni, preporučeno je centru da hitno izvijesti pravobraniteljicu o poduzetim mjerama, o čemu je obaviještena i podnositeljica pritužbe.

Ishod slučaja: Sukladno preporuci, centar za socijalnu skrb dostavio je pravobraniteljici izvješće o poduzetim mjerama u kojem navode da su ponovno izvršili uvid u obiteljske prilike, te poduzeti mјere sukladno preporukama.

15. Opis slučaja (PRS-03-02/04-01): LJ. Ž. iz B. obratila se pritužbom u kojoj navodi da su ona i njena majka izložene neprekidnom psihičkom i fizičkom nasilju u obitelji od strane njenog supruga, koji živi u istoj kući koja je kuća u vlasništvu njene majke, a da se sve to događa u nazočnosti zajedničkog maloljetnog djeteta u dobi od 10 godina. Dalje navodi da su policijski službenici, u periodu od 11. rujna 2003. godine do 28. prosinca 2003. godine, sedam puta imali intervenciju u obitelji, a prilikom jedne intervencije jedan policijski službenik je rekao podnositeljici pritužbe „da policija nije nadležna za postupanje u takvim stvarima ako se ne rastane“, te kako je suprug trenutno u zatvoru i uskoro će izaći pa se boje njegovih sljedećih poteza jer je u zatvoru zbog obiteljskog nasilja i sigurno njih smatra krvim za to. Uz pritužbu je dostavljena i dokumentacija.

Poduzete mjere: Razmotrivišći pritužbu pravobraniteljica je, temeljem zakonskih ovlasti, od nadležnog centra i ravnateljstva policije zatražila izvješće, cjelokupnu dokumentaciju i očitovanje na navode pritužiteljice. Policijska uprava navodi u izvješću da su policijski službenici nadležne policijske

postaje u 9 navrata intervenirali u obitelji Ž., a u svim slučajevima pružene intervencije su rezultirale podnošenjem zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka nadležnom prekršajnom sudu protiv M. Ž zbog počinjenog prekršaja opisanog u čl. 118. Obiteljskog zakona, odnosno opisanog u čl. 4. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji. Kako je utvrđeno da se M. Ž. učestalo nasilnički ponaša u obitelji, protiv istog je podnesena i kaznena prijava nadležnom državnom odvjetništvu, zbog osnovane sumnje da je počinio i kazneno djelo nasilničkog ponašanja u obitelji, opisano u čl. 215. a KZ-a na štetu svoje supruge Lj. Ž. Uvidom u dostavljene zahtjeve za pokretanje prekršajnog postupka utvrđeno je da policijski službenici nisu niti u jednom slučaju, temeljem svoje ovlasti, koja proizlazi iz odredbe čl. 16. st. 1. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, podnijeli zahtjev za izricanje zaštitnih mjera.

U međuvremenu, ponovno se pravobraniteljici obratila podnositeljica pritužbe navodeći da još nisu dobili odgovarajuću zaštitu, da su bili pokrenuti prekršajni postupci kod nadležnog prekršajnog suda. Suprugu je bila izrečena novčana kazna i kazna zatvora, ali do sada od kazni nije ništa realizirano, Pravobraniteljica je ponovno uputila zahtjev nadležnoj policijskoj upravi u kojem navodi kako su poduzimane određene mjere u zaštiti života, prava i sigurnosti podnositeljice predstavke i njene obitelji, te određene mjere u zaštiti od nasilja u obitelji, ali da nisu iskoristene sve mogućnosti i ovlasti koje proizlaze iz odredbi Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji i Zakona o policiji (uhićenje i dovođenje). U zahtjevu nadalje navodi da samo podnošenje zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka zbog nasilja u obitelji (koja mogućnost je postojala i u prethodnom Obiteljskom zakonu) nije uvijek dovoljno za učinkovito sprječavanje nasilja u obitelji ako se uz zahtjev za izricanje prekršajnopravnih sankcija ne podnese zahtjev za izricanje jedne ili više zaštitnih mjera. Policijska uprava u nadopuni izvješća o postupanju navodi da su dodatno ispitani navodi iz predstavke LJ. Ž. te da se od ukupno 9 pruženih intervencija u obitelji Ž. u 8. slučajeva utvrdilo da postoje obilježja nasilničkog ponašanja u obitelji od strane M. Ž., no tom prilikom nisu bili ispunjeni zakonski uvjeti za njegovo uhićenje i dovođenje u prostorije policijske postaje, te zadržavanje istog, iz razloga što je isti prije dolaska djelatnika policije prestao s činjenjem prekršaja i smirio se, te su djelatnici policije zaključili da ne postoji opasnost da će isti nastaviti s činjenjem prekršaja. Nadalje navode da je prilikom svake intervencije u obitelji Ž. izvješćivan i prekršajni sudac, koji je nalagao da se M. Ž. ne privodi prekršajnom sucu radi saslušavanja, već da se protiv istog zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka podnese redovnim putem. Što se tiče navoda da policija nije tražila od prekršajnog suda izricanje jedne ili više zaštitnih mjera, napominju da je u jednom slučaju zatraženo izricanje zaštitne mjere zabrane približavanja žrtvi nasilja u obitelji, ali da taj zahtjev sud nije usvojio, te napominju da je Pravilnik o načinu provedbe zaštitnih mjera koje su Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji stavljeni u nadležnost policije (NN, 27/04, od 03.03. 2004. godine, stupio na snagu 11.03.2004. godine), te da do tog vremena nisu imali razrađen način provedbe određenih zaštitnih mjera (a svi prekršaji su se dogodili prije donošenja navedenog pravilnika, iz kojeg razloga zaštitne mjere nisu ni predlagane). Pravobraniteljica je nadležnoj policijskoj upravi dala preporuku u kojoj između ostalog navodi da u konkretnom slučaju nisu iskoristili sve mogućnosti i ovlasti koje proizlaze iz odredbi Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, jer nije bilo nikakvog razloga da se Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, koji je stupio na snagu 30. srpnja 2003. godine, u cijelosti ne primjenjuje i ne predlaže i izriču zaštitne mjere, te preporučuje da radi ostvarenja ravnopravnosti spolova i sprječavanja diskriminacije na temelju spola, bračnog ili obiteljskog statusa i učinkovite zaštite od nasilja u obitelji i sprječavanje nasilja u obitelji, u konkretnom slučaju, a i u svim sličnim slučajevima, podnesu zahtjev prekršajnom sudu radi izricanja jedne ili više zaštitnih mjera, kako bi se primjenom zaštitnih mjera sprječilo nasilje u obitelji, osigurala nužna zaštita zdravlja i sigurnosti osobe koja je izložena nasilju, te otklonile okolnosti koje pogoduju ili poticajno djeluju na počinjenje novog prekršaja, a kako su odnosi u obitelji Ž. teško poremećeni, policijskoj upravi je preporučeno hitno izvjestiti pravobraniteljicu o poduzetim mjerama, o čemu je obavijestila podnositeljicu pritužbe.

Ishod slučaja: Podnositeljica pritužbe se pismeno obratila pravobraniteljici navodeći da se situacija u kući u međuvremenu osjetno popravila jer je prekršajni sud izrekao M. Ž. zaštitne mjere, te da zahvaljujući tome i tjednom nadzoru policijskih službenika konačno imaju mir u kući. Sukladno izdanoj preporuci policijske postaje je dostavila pravobraniteljici za ravnopravnost spolova obavijest o izvršavanju zaštitnih mjera, u kojoj navode da su zaprimili dopis od prekršajnog suda, kojim se temeljem pravomoćnog rješenja prekršajnog suda nalaže policijskoj postaji izvršenje zaštitnih mjera prema Ž. M. i to: zabrane približavanja žrtvi nasilja, zabrane uznemiravanja ili uhodenja osobe

izložene nasilju i udaljenja iz stana i kuće ili nekog drugog stambenog prostora, te navode da je izrađen Plan provedbe zaštitnih mjera i prosudba ugroženosti žrtava nasilja u kojima je detaljno razrađeno postupanje policijskih službenika u cilju potpune zaštite žrtava nasilja, te postupanje u slučaju kršenja naloženih zaštitnih mjera od strane M.Ž.

16. Opis slučaja (PRS-03-02/04-17): I. R. iz P. se obratila pritužbom u kojoj navodi da je od lipnja 2002. godine izložena nasilju u obitelji, emocionalnom i tjelesnom zlostavljanju s posljedicom teške tjelesne ozljede, prisili na spolni odnošaj i opasnim prijetnjama, a sve to od strane bivšeg izvanbračnog supruga, T. Š., koji je inače policijski službenik. Nadalje navodi da je za vrijeme trajanja izvanbračne zajednice pri nasilju u obitelji bila prisutna i njena maloljetna kći, a nasilje, tjelesno zlostavljanje i prijetnje su se nastavile i nakon prekida izvanbračne zajednice. Podnositeljica pritužbe smatra da njoj kao ženi nije pružena adekvatna zaštita iz razloga što je počinitelj nasilja policijski službenik, zaposlen u istoj policijskoj upravi koja bi trebala pružiti zaštitu podnositeljici pritužbe. Uz pritužbu je dostavljena i dokumentacija.

Poduzete mjere: Razmotrivši pritužbu pravobraniteljica je, temeljem zakonskih ovlasti, od nadležnog centra i ravnateljstva policije zatražila izvješće, cjelokupnu dokumentaciju i očitovanje na navode pritužiteljice, koje je uz požurnicu i dostavljeno. Razmatranjem navoda iz pritužbe i uvidom u izvješća i dostupnu dokumentaciju pravobraniteljica je zaključila da su djelatnici/e policijske uprave poduzimali/e određene mjere u zaštiti života, prava i sigurnosti podnositeljice pritužbe, te određene mjere u zaštiti od nasilja u obitelji, i to: pružanjem višekratnih intervencija, podnošenjem kaznene prijave protiv prijavljenika zbog kaznenog djela nasilničkog ponašanja u obitelji, zaprimanjem i prosljedivanjem državnom odvjetništvu kaznene prijave protiv prijavljenika zbog kaznenog djela prijetnje, te zaprimanjem i prosljedivanjem kaznene prijave protiv prijavljenika zbog kaznenog djela silovanja, donošenjem rješenja kojim se prijavljenik privremeno udaljuje s dužnosti, te podnošenjem u dva navrata prijedloga za pokretanje stegovnog postupka protiv prijavljenika. Međutim, iz analize same dokumentacije proizlazi da policijski službenici nisu ni ranije djelovali u zaštiti T. Š., iako su činjenice upućivale da se radi o mogućem obiteljskom nasilju, odnosno nasilničkom ponašanju u obitelji. Stoga je pravobraniteljica policijskoj upravi dala preporuku u kojoj između ostalog upućuje da se u slučaju obiteljskog nasilja žrtvi pruži trenutačna i pravovremena zaštita. Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je o preporuci obavijestila podnositeljicu pritužbe, navodeći da je T. Š. nepravomoćno proglašen krivim i osuđen pred općinskim sudom zbog kaznenog djela nasilničkog ponašanja u obitelji opisanog u čl. 215.a KZ, a sam kazneni postupak prati se od strane nadležne policijske uprave, te da će se u slučaju pravomoćnosti presude postupit sukladno čl. 124. st. 1. točka 3. Zakona o policiji, odnosno da će po sili zakona T. Š. prestati služba u MUP-u.

Ishod slučaja: Nije poznat do isteka izvještajne godine.

Napomena: Slučaj ukazuje koje teške posljedice mogu nastupiti za žrtvu, ako se na vrijeme, pogotovo ako se radi o policijskom službeniku, od same policije ne poduzimaju mjere radi zaštite od nasilja u obitelji.

17. Opis slučaja (PRS 03-02/04-20): R. V. iz V. obratila se pritužbom tražeći pravnu i drugu stručnu pomoć, te navodi da nadležni centar za socijalnu skrb i policija nisu ništa poduzeli da zaštitu nju i njihovu zajedničku djecu od nasilničkog ponašanja njenog supruga i oca djece, a koji se nasilnički ponaša od samog sklapanja braka. Dalje navodi da je pred centrom za socijalnu skrb u dva navrata okončan postupak posredovanja prije rastave braka, a 2000. godine je pred nadležnim općinskim sudom pokrenula postupak rastave braka od kojega je zbog pritiska supruga morala odustati. Nadalje navodi da su po njenoj dojavi nekoliko puta policijski službenici pružili intervenciju, te prilikom tih intervencija policija nije podnijela nikakve prijave, a s obzirom da živi u maloj sredini u kojoj je njen suprug vrlo utjecajna osoba, sumnja u pristranost policije, posebice kada joj je prilikom jedne policijske intervencije rečeno „da žene hoće samo novac“. Navodi da je ona zaposlena, a suprug je uspešan obrtnik, te je ekonomski ovisna o suprugu, a što suprug često ističe. Sve što navodi u velikoj mjeri otežava njen položaj, pa se uslijed toga osjeća bespomoćnom, te joj nedostaje hrabrosti da bilo što dalje pokrene. Priložena je dokumentaciju.

Poduzete mjere: Nakon što je obavljen razgovor sa R. V. i izvršen uvid u dokumentaciju, ista je obaviještena da se, temeljem čl. 21. st. 3. ZORS-a, može i naknadno obratiti pravobraniteljici zbog povreda odredbi istog Zakona. Pritužiteljici su pruženi određeni pravni savjeti u vezi zaštite od nasilja u obitelji.

Ishod slučaja: Pritužiteljica je telefonski obavijestila da se za sada ne želi obraćati pravobraniteljici iz razloga što se njeno zdravstveno stanje pogoršalo.

18. Opis slučaja (PRS 03-02/04-12): V. S. iz Z. se obratila tražeći pravnu i drugu stručnu pomoć. Navodi da je već duže vrijeme izložena nasilju u obitelji od strane njezinog supruga, koje da je još izraženije od kada je suprug saznao da namjerava pokrenuti postupak razvoda braka. Dalje navodi da je za vrijeme braka zajedno sa suprugom kupila stan u kojemu i stanuje, ali je suprug taj stan prepisao na svog brata, te da joj suprug prijeti kada se njihov brak razvede da ona neće imati nikakva prava na stan. Navodi da, osim što joj je utvrđeno postojanje tjelesnog oštećenja od 80%, zbog bolesti nesposobna je za rad, te iz razloga koje je navela osjeća se nesigurno i izražava bojazan da bez odgovarajuće zaštite nadležnih institucija neće moći zaštiti dijete i sebe, te traži pomoć u zastupanju pred sudom u postupcima razvoda braka i podjeli bračne stečevine.

Poduzete mjere: Nakon što je obavljen razgovor sa V. S. i izvršen uvid u dokumentaciju, pruženi su joj određeni pravni savjeti u vezi zaštite od nasilja u obitelji, te je upućena da se za besplatnu pravnu pomoć obrati Hrvatskoj odvjetničkoj komori. Nadalje, informirana je u kojim se slučajevima, temeljem čl. 21. st. 3. ZORS-a, može obratiti pravobraniteljici za ravnopravnost spolova zbog povreda odredbi istog Zakona.

Ishod slučaja: V.S. je obavijestila pravobraniteljicu da joj je od strane Hrvatske odvjetničke komore postavljen odvjetnik po službenoj dužnosti koji će je zastupati pred sudom u postupku razvoda braka, ali ne u postupku utvrđivanje bračne stečevine, te da je već određena prva rasprava na sudu

19. Opis slučaja (PRS-03-02/04-8): N. P. iz D. se obratila pritužbom u kojoj navodi da je dugi niz godina izložena nasilju u obitelji i ozbiljnim prijetnjama od strane bivšeg supruga, da je njihov brak razведен 2001. godine, ali su i nadalje ostali živjeti u istoj kući, podnositeljica pritužbe na 1. katu, a bivši suprug u prizemlju. U pritužbi se navode brojne nepravilnosti u postupanju policijskih službenika/ca prilikom intervencija, koji/e prilikom intervencija nisu jednako postupali/e prema njoj i bivšem suprugu, da je od strane bivšeg supruga sustavno premlaćivana, a da više puta nije tražila policijsku zaštitu iz razloga da joj djeca ne bi snosila negativne posljedice.

Poduzete mjere: Razmotrivši pritužbu pravobraniteljica je temeljem zakonskih ovlasti od nadležnog centra i ravnateljstva policije zatražila izvješće, cjelokupnu dokumentaciju i očitovanje na navode pritužiteljice. Nadležna policijska uprava je u dva navrata dostavila svoja izvješća i dokumentaciju, kojima u bitnom navodi da su policijski službenici u više navrata intervenirali u obitelji P. po pozivima bivšeg bračnih drugova koji su se međusobno optuživali za nasilje, tuče, psihičko zlostavljanje i sl., te da je rezultat policijskih intervencija višestruko prijavljivanje bivših supružnika P. nadležnom prekršajnom суду, a o svim intervencijama u obitelji izvješćivan je nadležni centar za socijalnu skrb. Uz izvješće je priložena i odgovarajuća dokumentacija koja u cijelosti potkrepljuje navode iz izvješća. Nakon analize pribavljenih izvješća i dokumentacije, pravobraniteljica je zaključila da je policijska uprava u konkretnom slučaju poduzimala mjere za zaštitu od nasilja u obitelji i to pružanjem višekratnih intervencija i podnošenjem zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka zbog nasilja u obitelji, da je bivši suprug pritužiteljice u većoj mjeri od nje podnosio policiji različite prijave, koje su od strane policijskih službenika uglavnom procesuirane, o čemu je obavijestila pritužiteljicu uz napomenu da ubuduće kad policiji prijavljuje nasilje u obitelji, od policije uvijek zahtjeva da podnesu prekršajnom судu zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka. U obavijesti pravobraniteljica nadalje upućuje pritužiteljicu da je, u slučaju da policijski službenici temeljem njene prijave zbog nasilja u obitelji nisu nadležnom prekršajnom судu podnijeli zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka, kao oštećena osoba, temeljem čl. 112. st. 1. i čl. 170. Zakona o prekršajima (NN, 88/02) ovlaštena i sama podnijeti prekršajnom судu zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka zbog nasilja u obitelji. Pravobraniteljica se obratila i nadležnom centru za socijalnu skrb i zatražila poduzimanje mjera iz njihove nadležnosti.

Ishod slučaja: Nepoznat.

IV.2. NASILJE – OSTALE PRITUŽBE

1. Opis slučaja (PRS 03-04/04-1): M.B. iz T. podnijela je pritužbu na rad policijskih službenika/ca u kojoj u bitnome navodi da je u predistražnom postupku diskriminirana kao žena, jer da su zbog predrasuda policijskih službenika/ca u odnosu na ženu u alkoholiziranom stanju i činjenicu njenog poznanstva s prijavljenikom počinjene brojne pogreške koje su dovele do odbačaja kaznene prijave.

Naime, pritužiteljica navodi da je sama podnijela kaznenu prijavu na zapisnik u policijskoj postaji protiv prijavljenika N.M. za kazneno djelo silovanje, a da je nadležno državno odvjetništvo odbacilo njenu prijavu uz obrazloženje kako nema niti jednog dokaza da bi prijavljeni svojim ponašanjem ostvario sva bitna obilježja kaznenog djela silovanja. U predstavci nadalje navodi da su materijalni dokazi, brisevi i uzorci uzeti u bolnici radi potreba mogućeg vještačenja zadržani u policiji, odnosno da su državnom odvjetništvu dostavljeni samo nalazi krvi i urina o njihovom alkoholiziranom stanju, a nisu dostavljeni brisevi i uzorci koji bi dokazali silovanje, te da je zbog njihovog nedostavljanja odbačena kaznena prijava. Uz pritužbu je priložena i brojna dokumentacija.

Poduzete mjere: Postupajući po pritužbi pravobraniteljica je, temeljem zakonskih ovlasti, pribavila od nadležnog ravnateljstva policije i uprave kriminalističke policije izvješće. Razmatrajući sve navode iz pritužbe, kao i podatke iz izvješća ravnateljstva policije i druge podatke iz raspoložive dokumentacije pravobraniteljica je zaključila da je u konkretnom slučaju došlo do diskriminacije na temelju spola određene čl. 6. ZORS-a, jer je zbog diskriminirajućeg ponašanja policijske postaje došlo do ograničenja pa i isključenja M.B. iz mogućnosti ostvarivanja prava na vođenje postupka u kojem bi se dokazivala njena tvrdnja o počinjenom silovanju. Prema čl. 186. st. 6. Zakona o kaznenom postupku (NN 62/03-pročišćeni tekst) redarstvene vlasti na temelju prikupljenih obavijesti sastavljuju kaznenu prijavu uz koju dostavljaju i predmete, skice, slike, pribavljena izvješća, spise o poduzetim mjerama i radnjama, službene zabilješke, izjave i drugi materijal koji može biti koristan za uspješno vođenje postupka. Nadalje, prema čl. 196. istog Zakona redarstvene vlasti mogu, ako postoji opasnost od odgode i prije pokretanja istrage, obaviti pretragu, kao i odrediti potrebna vještačenja (osim obdukcije i ekshumacije tijela), radi pravilne orientacije skupljanja obavijesti koja su od značaja za pokretanje kaznenog postupka. Iz tih razloga pravobraniteljica je temeljem čl. 22. st. 1. Zakona dala je policijskoj postaji putem ravnateljstva policije i uprave kriminalističke policije upozorenje u kojem je posebno istakla:

- da je policijska postaja, uzimajući u predistražnom postupku od M.B.i N.M. potrebne materijale u vidu briseva, te krvi i urina u okolnostima koje nalaže hitno postupanje izvršila selekciju u pribavljanju materijala, pribavljajući samo nalaz i mišljenje analize krvi i urina (koji su naknadno dostavili kao dopunu posebnom izvješću), dok za ostale tragove u obliku briseva nije određeno vještačenje, odnosno nije se smatralo potrebnim pribavljanje nalaza i mišljenja od osobe koja raspolaže potrebnim stručnim znanjem,
- da predmetni nalaz briseva sačinjen na temelju ginekološkog pregleda svakako po prirodi stvari i vrsti kaznenog djela predstavlja i ima kvalitetu „drugih materijala“ u smislu čl. 186. st. 6. ZKP-a a za koje nesporno proizlazi obveza redarstvenih vlasti da ih sa ostalim ispravama i prikupljenim obavijestima dostave nadležnom državnom odvjetništvu, a radi donošenja meritorne državnoodvjetničke odluke,
- da je policijska postaja utvrđujući samo alkoholiziranost stranaka unaprijed usmjerila orientaciju skupljanja obavijesti sa tragova mogućeg silovanja na alkoholiziranost sudionika, umjesto da pribavi nalaze i mišljenja za sve izuzete materijale, dakle i za briseve i ostale tragove, a radi pravilne orientacije skupljanja svih obavijesti od značaja za pokretanje kaznenog postupka,
- da su djelatnici/e policijske postaje prema M. B. postupali/e s predrasudama kao ženi u alkoholiziranom stanju, te nisu pridali/e značaj ni nužnu pažnju u pribavljanju svih obavijesti od značaja za pokretanje kaznenog djela silovanja, zbog čega je M. B. onemogućeno, odnosno otežano ostvarivanje prava na vođenje postupka u kojem bi se dokazivala njena tvrdnja o počinjenom silovanju, čime su prekršene odredbe čl. 6. ZORS-a. Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova dala je i preporuku da policijski/e djelatnici/e u slučajevima prijavljenog silovanja obrate posebnu pozornost prikupljanju svih obavijesti od značaja za pokretanje kaznenog postupka, polazeći pri tome ne samo od opisa kaznenog

djela silovanja prema Kaznenom zakonu, već i od međunarodnih konvencija i ugovora koji zahtijevaju ravnopravnost žena i muškaraca i zabranjuju diskriminaciju po rodu i spolu, a kojih je Republika Hrvatska potpisnica. U okviru navedene preporuke posebno je uputila na primjenu Konvencije u uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW), kao pravno obvezujućeg instrumenta za postizanje stvarne jednakosti muškaraca i žena, koja već u čl. 1. pod definicijom diskriminacije žena, a prema pojašnjenu iz Opće preporuke Odbora za uklanjanje diskriminacije žena broj 19 o nasilju nad ženama, uključuje i spolno utemeljeno nasilje koje je usmjereno protiv žena zato što su žene, te koje neproporcionalno pogada žene, a uključuje akte ili pokušaje primjene fizičkog, psihičkog ili seksualnog nasilja. Uputila je nadalje na čl. 2. navedene Konvencije, po kojem se države stranke pored ostalog obvezuju uzdržati se od svakog postupka ili prakse diskriminacije žena i osigurati da javne vlasti i institucije postupaju u skladu s ovom obvezom, kao i na čl. 5. navedene Konvencije koji države stranke obvezuje na poduzimanje svih odgovarajućih mjeru radi izmjene društvenih i kulturnih obrazaca u ponašanju muškaraca i žena kako bi postigle uklanjanje predrasuda, običaja i svake druge prakse koja je utemeljena na ideji o podređenosti ili nadređenosti jednoga ili drugoga spola ili na stereotipnim ulogama muškaraca i žena. O danom upozorenju i preporukama pravobraniteljica je posebno obavijestila nadležno ministarstvo.

Ishod slučaja: Nepoznat do isteka izvještajne godine.

Napomena: Slučaj ukazuje da zbog postojanja predrasuda prema mogućnosti pristanka ili ne pristanka na spolni odnos žene u alkoholiziranom stanju prema poznatom silovatelju može doći do nepravilnosti u radu policije i diskriminacije žrtve silovanja.

IV.3. ANALIZA KARAKTERISTIČNIH OBRAĆANJA (UPITA) GRAĐANKI I GRAĐANA PUTEM TELEFONA

Tijekom izvještajnog razdoblja, pravobraniteljici za ravnopravnost spolova su se putem telefona obraćali/e mnogobrojni/e građani/ke, te su postavljali/e različite upite. U takvim su prigodama davani pravni savjeti i/ili upute kako zaštititi svoje pravo koje se procjenjuje ugroženim, ili je objašnjeno zašto pravobraniteljica za ravnopravnost spolova nije ovlaštena postupati. Najveći broj takvih obraćanja je registriran, a riječ je o broju od, u prosjeku, desetak poziva tjedno.

Analiza karakterističnih obraćanja:

1. I.R. iz G., žena, Sisačko-moslavačka županija, u braku, majka jednog maloljetnog djeteta u dobi od dvije godine, zaposlena kao službenica, SSS, nekoliko puta se javila putem telefona s radnog mjesta, moli za pomoć i savjet u vezi nasilja u obitelji od strane supruga, živi u maloj sredini i boji se bilo kome obratiti i tražiti pomoć, napustila bi supruga i sa sobom bi povela svoje dijete, no navodi da bi je suprug mogao tražiti, pa tako nije sigurna ni kod svoje rodbine, a ni na svom radnom mjestu. Stranka je upoznata sa sljedećim mogućnostima: prijaviti nasilničko ponašanje supruga policiji i zatražiti zaštitu od nasilja, obratiti se nadležnom centru za socijalnu skrb radi mogućeg razvoda braka i zaštite od nasilja u obitelji te kao žrtva nasilja u obitelji u slučaju potrebe eventualno kontaktirati postojeća skloništa za žrtve nasilja u obitelji.

2. M.Š. iz K., žena, Karlovačka županije, razvedena, majka dvoje maloljetne djece koja poslije razvoda braka žive s njom, zaposlena kao liječnica, VSS, nezadovoljna je ponašanjem i postupcima bivšeg supruga koji nadležnom centru za socijalnu skrb podnosi različite zahtjeve vezane za promjenu odluke o skribi za maloljetnu djecu, te podnosi raznovrsne prijave protiv nje, a sve vezano za skrib o djeci, te postavlja pitanje kako se zaštiti od postupaka supruga. Tom prilikom stranka je upoznata s važnim načelom Obiteljskog zakona da su roditelji ravnopravni u izvršavanju sadržaja roditeljske skribi, pa stoga bivši suprug, kao otac djece, i to bez obzira što djeca ne žive s istim roditeljem, ovlašten je podnosititi zahtjeve i inicijative vezane za roditeljsku skrib, pa i o izvršavanju pojedinih

sadržaja roditeljske skrbi, ali pri tome mora paziti da svojim postupcima na ugrozi prava i interese svoje djece.

3. M.O. iz V., žena, Zagrebačka županija, rođ. 1956. g., u braku 21 godinu, po zanimanju službenica, nezaposlena, u braku 21 godinu, dvoje zajedničke maloljetne djece u dobi od 14 i 16 godina, traži pravnu i drugu stručnu pomoć. Navodi, prije svega, da nadležni centar za socijalnu skrb i policija nisu ništa poduzeli da zaštite nju i njihovu zajedničku djecu od nasilničkog ponašanja njenog supruga i oca djece, a koji se nasilnički ponaša od samog sklapanja braka. Stranka je obaviještena da se, temeljem članka 21. stavak 3. Zakona o ravnopravnosti spolova, može obratiti pravobraniteljici za ravnopravnost spolova zbog povreda odredbi istog Zakona, te stranka je obaviještena o ovlastima pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, a kako se stranka nije mogla odmah odlučiti da izravno podnese pritužbu, stranci su pruženi određeni pravni savjeti u smislu zaštite od nasilja u obitelji.

4. Z.V. iz V.G., muškarac, Zagrebačka županija, u braku, njegova sadašnja supruga iz bivše izvanbračne zajednice ima maloljetno dijete koje živi s njima u obiteljskoj zajednici. Postavio je upit vezano za postupak koji se vodi pred nadležnim sudom – određivanje uzdržavanja za dijete, a sam postupak se vodi oko tri godine, a za koje vrijeme obveznik uzdržavanja (bivši izvanbračni drug) ne plaća uzdržavanje, odnosno navodi da će plaćati uzdržavanja kada to odredi sud. Stranci je dat određeni pravni savjet.

5. V.P.P., žena, Grad Zagreb, razvedena, po zanimanju ekonomistica, zaposlena, majka dvoje maloljetne djece, navodi da je u rujnu 2003. godine pravomoćnom odlukom Općinskog suda u Z. razveden njen brak, ali bivši suprug ne želi napustiti stan, koji je u njenom vlasništvu, a u stanu osim nje živi još njena majka i dvoje zajedničke djece (po odluci suda djeca žive s majkom). Stranci je dan određeni pravni savjet.

6. M.E. iz K., žena, Karlovačka županija, obraća se u vezi svoje kćerke Ž.P. iz K., te izražava svoje nezadovoljstvo kako je Centar za socijalnu skrb K. regulirao susrete i druženje između maloljetnog djeteta u dobi od 5 godina i oca.

7. E.M. iz R., žena, Primorsko-goranska županija, razvedena, majka jednog mačoljetnog djeteta, te navodi da je diskriminirana u sudskom postupku prilikom odlučivanja o pravu na stan u odnosu na bivšeg supruga kome je i pripao stan. Kako se radi o sudskoj nadležnosti, stranci je objašnjeno zašto Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova nije ovlaštena postupati.

8. J.P. iz Z., žena, Zadarska županija, u braku, majka dvoje maloljetne djece, zaposlena, upit vezan za razvod braka i plaćanja uzdržavanja za djecu. Stranci je dat određeni pravni savjet.

9. M.K. iz S., žena, Grad Zagreb, postavila je upit kako se zaštiti od nasilja koji provodi nad njom osoba s kojom je bila u izvanbračnoj vezi, s obzirom da je nekoliko puta tražila zaštitu od policije, no ne zna što je policija poduzela. Stranka je upoznata da se, na žalost, na njen slučaj ne primjenjuje Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, ali je upoznata s mogućnošću da ponašanje bivšeg partnera koje ukazuje na počinjenje bilo kojeg kaznenog djela ili prekršaja koja se progone po službenoj dužnosti može prijaviti nadležnom državnom odvjetništvu ili policiji. Na njen zahtjev policija je dužna dati informaciju o postupanju po dojavni ili prijavi, a u slučaju ako smatra da je diskriminirana postupanjem policijskih službenika može se pismeno obratiti pravobraniteljici za ravnopravnost spolova.

10. M.Š., žena, Grad Zagreb, u braku, nema djece, zaposlena, obraća se upitom vezanim za razvod braka i nasilje u obitelji. Stranci je dan određeni pravni savjet i uputa kako treba postupati da bi se zaštitila od nasilja, odnosno mogućnost prijavljivanja nasilja u obitelji.

11. P.I., žena, Grad Zagreb, obraća se upitom da li joj njen poslodavac može otkazati ugovor o radu na određeno za vrijeme dok se nalazi na bolovanju zbog čuvanja trudnoće. Stranka je obaviještena da prema Zakonu o radu poslodavac ne može otkazati ugovor o radu na neodređeno

vrijeme za vrijeme trudnoće, no da ugovor o radu na određeno vrijeme prestaje istekom vremena utvrđenog tim ugovorom, ali u svakom slučaju može se postaviti pitanje opravdanosti sklapanja ugovora o radu na određeno vrijeme, imajući u vidu da se taj ugovor može iznimno sklopiti, čiji je prestanak unaprijed utvrđen objektivnim razlozima koji su opravdani rokom, izvršenjem određenog posla ili nastupanjem određenog događaja.

12. R.N., žena, Grad Zagreb, razvedena, zaposlena, navodi da se osjeća nesigurnom i uplašenom, a sve povodom jednog događaja kada je bila napadnuta u vlastitoj prodavaonici, te navodi da je nezadovoljna postupcima policije za vrijeme „kriminalističke obrade“, odnosno nije zadovoljna kako su se prema njoj odnosili policijski službenici, s obzirom da je ona kao žena napadnuta od poznatog muškarca, koji je prije toga počinio više kaznenih djela zbog kojih je bio i osuđivan. Stranka je upoznata s mogućnošću da se može pismeno обратити правобraniteljici za ravnopravnost spolova, ako smatra da je diskriminirana postupanjem policijskih službenika.

13. V.C. iz O., žena, Osječko-baranjska županija, zaposlena, majka jednog djeteta, navodi da se nedavno vratila s rodiljnog dopusta na posao, a poslodavac je najavio poslovno uvjetovan otkaz. Stranci je dat određeni pravni savjet.

14. S.P. iz P., žena, Istarska županija, zaposlena kao učiteljica matematike, navodi da je ravnatelj škole uz nemirava na radu. Stranka je upoznata s mogućnošću da se može pismeno обратити правобraniteljici za ravnopravnost spolova, ako smatra da je diskriminirana postupanjem policijskih službenika.

15. T.P. iz O., žena, Primorsko-goranska županija, navodi da nakon što se vratila s rodiljnog dopusta na posao poslodavac joj je otkazao ugovor o radu. Stranka je upoznata s mogućnošću da uloži prigovor na odluku poslodavaca, kako bi mogla u slučaju potrebe zatražiti i sudsku zaštitu.

IV.4. TRGOVANJE LJUDIMA

Kada je u pitanju nasilje nad ženama, poseban vid nasilja predstavlja trgovanje ljudima kod kojeg su žrtve pretežito žene.

Nacionalni odbor za suzbijanje trgovanja ljudima osnovan je 9. svibnja 2002. g. odlukom Vlade Republike Hrvatske (NN, 54/02), a Odlukom o izmjenama i dopunama Odluke o osnivanju nacionalnog odbora za suzbijanje trgovanja ljudima (NN, 41/04) previđeno je osnivanje Operativnog tima i Radne skupine za suzbijanje trgovanja djece.

Poslovima provedbe bavi se Ured za ljudska prava Vlade Republike Hrvatske, gdje se nalazi i Tajništvo Nacionalnog odbora, a predstojnik Ureda je i nacionalni koordinator.

Predsjednica Nacionalnog odbora za suzbijanje trgovanja ljudima je potpredsjednica Vlade i ministrica obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti Jadranka Kosor.

Na sjednici Vlade Republike Hrvatske dana 15. prosinca 2004. godine zaklučkom je usvojen Nacionalni program suzbijanja trgovanja ljudima od 2005. do 2008. godine i Operativni plan za suzbijanje trgovanja ljudima za 2005. godinu.

Na tom području, suradnja Nacionalnog odbora s nevladinim udrugama (kao što je, primjerice, PETRA - mreža NVO-a Hrvatske za borbu protiv trgovanja ženama i djecom koja se posebno bavi osvješćivanjem javnosti o problemu) obuhvaća područje prevencije i obrazovanja, kao i otkrivanje slučajeva trgovanja ljudima, informiranje žrtve o njenim pravima, psihosocijalnu pomoć i skrb, rad u skloništu i prihvratnim centrima, pomoć u reintegraciji i oporavku žrtve.

Tablica br. 11

BROJ IDENTIFICIRANIH ŽRTAVA TRGOVANJA LJUDIMA⁷

	2002.	2003.	Prvih 9 mjeseci 2004.
Državljeni/ke Republike Hrvatske	2	2	5
Državljeni/ke Bosne i Hercegovine	0	1	2
Državljeni/ke Kameruna	0	1	0
Državljeni/ke Maroka	0	0	1
Državljeni/ke Moldavije	3	1	2
Državljeni/ke Rumunjske	0	0	3
Državljeni/ke Ruske Federacije	0	1	0
Državljeni/ke Slovenije	0	1	0
Državljeni/ke Srbije i Crne Gore	0	1	2
Državljeni/ke Ukrajine	2	0	2
Bez državljanstva	1	0	0
UKUPNO 33	8	8	17

⁷ Službene evidencije MUP-a RH.

DIO PETI

V. DONOŠENJE PLANOVА DJELOVANJA ZA PROMICANJE I USPOSTAVLJANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA, ZAŠTITA DOSTOJANSTVA RADNIKA/CA – UVOD

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, u cilju praćenja primjene ZORS-a i drugih propisa koji se tiču ravnopravnosti spolova, sukladno odredbama čl. 21. st. 1. ZORS-a, u 2004. godine pismeno se obratila državnim tijelima, pravnim osobama u pretežitom vlasništvu države i pravnim osobama u pretežitom vlasništvu jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave radi utvrđivanja:

(1.) jesu li donijeli plan djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova sukladno čl. 11. ZORS-a i dostavili ga na odobrenje Vladinom Uredu za ravnopravnost spolova (čl. 18. i čl. 30. ZORS-a);

Naime, sva su državna tijela, pravne osobe s javnim ovlastima, te pravne osobe u pretežitom vlasništvu države ili jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave bila obvezna izraditi navedeni plan i dostaviti ga na odobrenje Uredu za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske i to u roku od godine dana od stupanja na snagu ZORS-a, odnosno do 30. srpnja 2004. godine;

(2.) sadrže li akti koje su dužni donijeti, odnosno primjenjivati, odredbe o zaštiti dostojanstva zaposlenika/ca (kolektivni ugovor, pravilnik o radu ili sporazum sklopljen između radničkog vijeća i poslodavca);

Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o radu (NN 114/03), unesene su značajne koncepcijske novosti u cilju usklađivanja s radnim pravom Europske unije, između ostalog u jačanju antidiskriminacijskih mjera. Isto tako, odredbe o zabrani diskriminacije i odredbe o zaštiti dostojanstva radnika, kako ih regulira Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o radu, primjenjuju se, kako na sve pravne osobe koje ga direktno provode, tako i na sve državne službenike/ce i namještenike/ce temeljem čl. 2. st. 2. Zakona o državnim službenicima i namještenicima (NN 27/01).

Novi antidiskriminacijski pristup na području rada i zapošljavanja tako stavlja pred sve navedene pravne osobe važne zahtjeve kao:

- uređenje pitanja u svezi sa zabranom diskriminacije općim aktom,
- utvrđivanje politike zabrane diskriminacije,
- imenovanje povjerljivog savjetnika/cu
- prebacivanje tereta dokaza na poslodavca/ku
- odgovornost za štetu proizašlu iz povreda pravila o diskriminaciji i sl.

Postupak i mjere zaštite dostojanstva radnika/ca uređuju se prema čl. 30. st. 3. Zakona o radu (pročišćen tekst, NN 137/04), a u primjeni te odredbe na državne službenike/ce i namještenike/ce moguće je postupak i mjere zaštite dostojanstva zaposlenika urediti kolektivnim ugovorom.

Zabrana diskriminacije prema tim propisima mora uključivati zabranu diskriminacije temeljem spola.

(3.) ukupan broj zaposlenika/ca zaposlenih na neodređeno i na određeno vrijeme, iskazano po spolu.

V.1. DONOŠENJE PLANOVA DJELOVANJA ZA PROMICANJE I USPOSTAVLJANJE RAVNOPRavnosti SPOLOVA , ZAŠTITA DOSTOJANSTVA DRŽAVNIH SLUŽBENIKA/CA I NAMJEŠtenika/CA - DRŽAVNA TIJELA

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova se u kolovozu 2004. godine, odmah nakon isteka roka (30. srpnja 2004. godine) određenog čl. 30. ZORS-a, pismeno obratila sljedećim državnim tijelima: ministarstvima (14), središnjim državnim uredima (4) i državnim upravnim organizacijama (8)⁸ tražeći informaciju o donošenju planova djelovanja i primjeni propisa o zaštiti dostojanstva državnih službenika/ica i namještenika/ca. Analizom tih 26 predmeta sa stanjem 31.12.2004. godine utvrđeno je:

1. U 17 slučajeva (65,38 %) državna tijela su pismeno odgovorila, i to:

1.1. U 2 slučaja (7,69 %) državna tijela su u potpunosti primijenila ZORS (čl. 11. ZORS-a), ali nakon 30. srpnja 2004. godine, odnosno nakon isteka zakonskog roka za postupanje (čl. 30. ZORS-a).

U tim predmetima državna tijela navode:

PRS 06-01/04-01: Dopisom od 15. rujna 2004. godine izvješćuju da su u završnoj fazi izrade Plana djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova, da primjenjuju Kolektivni ugovor za državne službenike i namještenike (NN 92/2004) te dostavljaju tražene podatke o ukupnom broju službenika/ca i namještenika/ca zaposlenih na neodređeno i određeno vrijeme iskazano po spolu, a nakon požurnice izvješćuju da je Plan izrađen i 9. prosinca 2004. godine upućen Uredu za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske na prethodno odobrenje.

PRS 06-01/04-23: Tek nakon drugog pismenog upozorenja dopisom od 15. prosinca 2004. godine izvješćuju da je plan djelovanja donesen i dostavljen Uredu za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske na prethodno odobrenje još 17. kolovoza 2004. godine s napomenom da do 15. prosinca 2004. godine od strane Vladinog ureda nije zaprimljeno odobrenje. Istovremeno je dostavljeno rješenje o imenovanju osobe ovlaštene za primanje i rješavanje pritužbi vezanih za zaštitu dostojanstva službenika/ca i namještenika/ca.

1.2. U 15 slučajeva (57,69 %) državna tijela nisu primijenila ZORS (čl. 11. i čl. 30. ZORS-a). U navedenim predmetima državna tijela izvješćuju kako nisu donijela plan djelovanja te izjavljuju da će donijeti plan djelovanja u što kraćem roku.

Što se tiče odredbi o zaštiti dostojanstva zaposlenika/ca, većina uočava kako Kolektivni ugovor za državne službenike i namještenike (NN 92/2004) kojeg primjenjuju ne uređuje zaštitu dostojanstva zaposlenika/ca niti neki drugi važeći propis osim Zakona o radu.

Traženi podaci o ukupnom broju službenika/ca i namještenika/ca zaposlenih na neodređeno i određeno vrijeme iskazano po spolu su dostavljeni.

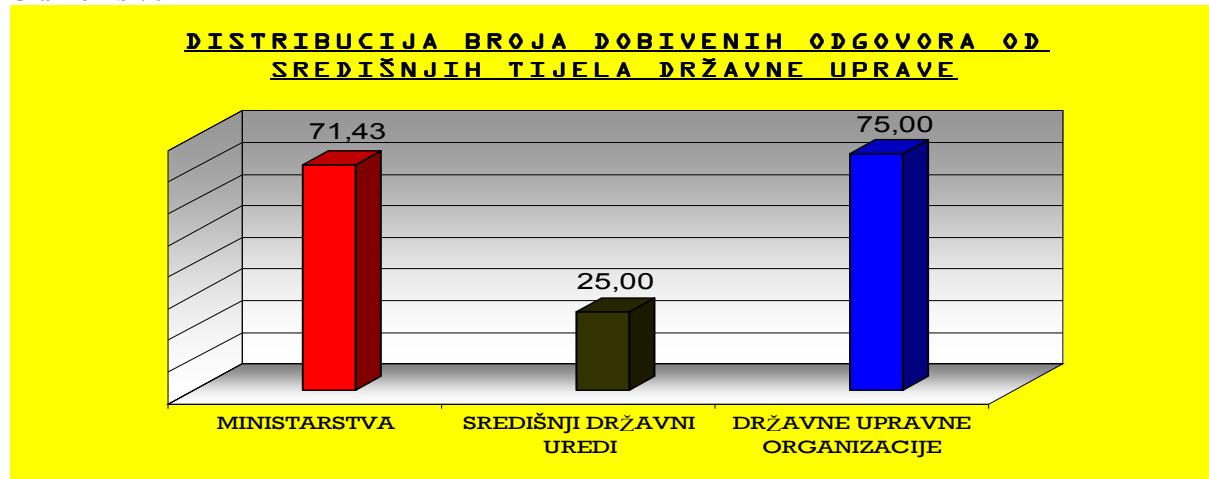
2. U 9 slučajeva (34,62 %) državna tijela nisu pismeno odgovorila.

Tablica broj 12. u Prilozima na stranici 136. prikazuje po državnim tijelima, odnosno središnjim tijelima državne uprave, broj odgovora pristiglih do 31.12.2004. godine na zahtjev pravobraniteljice za

⁸ Svi polazni podaci o onim državnim tijelima kojima se pravobraniteljica za ravnopravnost spolova pismeno obratila u 2004. godini, odnosno koja se navode u ovom dijelu izvješća, temelje se na Zakonu o ustrojstvu i djelokrugu središnjih tijela državne uprave (NN 199/03 i 30/04), koji je u kolovozu 2004. godine bio na snazi.

ravnopravnost spolova za dostavom podataka o planovima djelovanja, zaštiti i dostojanstvu državnih službenika/ca i namještenika/ca.

Grafikon br. 6



Prikaz postotka dobivenih odgovora na traženje pravobraniteljice za ravnopravnost spolova da državna tijela, odnosno središnja tijela državne uprave, dostave podatke o izradi planova djelovanja i zaštiti dostojanstva državnih službenika/ca i namještenika/ca.

Zaključno

Prema naprijed navedenim podacima proizlazi da u tih 26 predmeta u 2004. godini državna tijela nisu dostavila sve tražene podatke čak u 24 slučaja (92,31 %), unatoč tome što su rokovi za primjenu relevantnih propisa prošli.

Posebno je zabrinjavajuće da 9 državnih tijela (34,62 %) to nisu učinila ni po požurnicama, iako su državna tijela dužna pravobraniteljici dati sve potrebne informacije u roku od 15 dana od dana primitka zahtjeva (čl. 24. ZORS).

Stoga se navedena 24 predmeta vode kao nezavršena i po njima će se postupati i u 2005. godini.

Zaštita dostojanstva državnih službenika/ca i namještenika/ca regulirana je samo Zakonom o radu te bi se postupak i mjere zaštite njihovog dostojanstva (čl. 30. st. 3. Zakona o radu, NN 137/04 – pročišćen tekst) trebao urediti kolektivnim ugovorom ili drugim aktom.

V.2. DONOŠENJE PLANOVA DJELOVANJA ZA PROMICANJE I USPOSTAVLJANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA, ZAŠTITA DOSTOJANSTVA RADNIKA/CA – PRAVNE OSOBE U PRETEŽITOM VLASNIŠTVU DRŽAVE

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova se u lipnju 2004. godine, mjesec dana prije isteka roka (30. srpnja 2004. godine) određenog čl. 30. ZORS-a, pismeno obratila prema 134 pravne osobe u pretežitom vlasništvu države tražeći informaciju o donošenju planova djelovanja i primjeni propisa o zaštiti dostojanstva radnika/ca. Analizom tih 134 predmeta sa stanjem 31.12.2004. 2004. godine utvrđeno je :

1. U 87 slučajeva (64,93 %) pravne osobe u pretežitom vlasništvu države su pismeno odgovorile, i to:

1.1. U 52 slučaja (38,81 %) pravne osobe u pretežitom vlasništvu države su u potpunosti primijenile ZORS (čl. 11. ZORS-a) i Zakon o radu.

U tim se predmetima navodi da su planovi djelovanja donijeti i dostavljeni Uredu za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske na prethodno odobrenje, te se dostavljaju akti koji uređuju zaštitu dostojanstva radnika i podaci o ukupnom broju radnika/ca zaposlenih na neodređeno i određeno vrijeme iskazano po spolu.

Primjer:

PRS 06-03/04-09: Dopisom od 26. srpnja 2004. godine pravna osoba dostavlja samo analizu koja se temelji na (1.) spolnoj strukturi po vrsti rada, (2.) obrazovnoj spolnoj strukturi zaposlenih, (3.) spolnoj rukovodnoj strukturi, (4.) broju radnika/ca zaposlenih na neodređeno i određeno vrijeme iskazano po spolu (ukupno broje 3184 radnika/ca), te dostavljaju pravilnike/sporazume o zaštiti dostojanstva radnika pojedinačno za svako društvo u sastavu pravne osobe. Međutim, predstavnik Zajedničkih poslova d.o.o., polazeći od navedene analize, navodi da nemaju razloga za izradu plana djelovanja. Nakon drugog pismenog upozorenja dopisom od 08. studenog 2004. godine izvješćuju da su Plan izradili i 8. studenoga 2004. godine uputili Uredu za ravnopravnost spolova Republike Hrvatske na prethodno odobrenje.

1.2. U 35 slučaja (26,12 %) pravne osobe u pretežitom vlasništvu države nisu u potpunosti primijenile ZORS (čl. 11. ZORS-a), dok odredbe Zakona o radu primjenjuju u potpunosti .

U tim se predmetima navodi kako planovi djelovanja nisu donijeti i izjavljuje se da će se to učiniti u što kraćem roku, te se dostavljaju akti koji uređuju zaštitu dostojanstva radnika/ca i podaci o ukupnom broju radnika/ca zaposlenih na neodređeno i određeno vrijeme iskazano po spolu. Istovremeno, pravne osobe u pretežitom vlasništvu države koje zapošljavaju manje od 20 zaposlenika/ca, pozivajući se na odredbe čl. 123. Zakona o radu temeljem kojih nisu obvezne donositi Pravilnik o radu, navode kako, prema njihovoj ocjeni iz tog razloga nemaju, kako akt kojim uređuju zaštitu dostojanstva radnika/ca, tako niti plan djelovanja.

Primjeri:

PRS 06-03/04-34: Dopisom od 07. srpnja 2004. godine pravna osoba navodi kako nisu donijeli plan djelovanja te mole da im dostavimo ogledni primjerak plana djelovanja i prethodne analize, dostavljaju akt kojim uređuju zaštitu dostojanstva radnika/ca i podatke o ukupnom broju radnika/ca zaposlenih na neodređeno i određeno vrijeme iskazano po spolu (ukupno broje 479 radnika/ca). Niti nakon drugog pismenog upozorenja do 31.12.2004. godine nisu dostavili podatak jesu li donijeli plan djelovanja i uputili ga Uredu za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske na prethodno odobrenje.

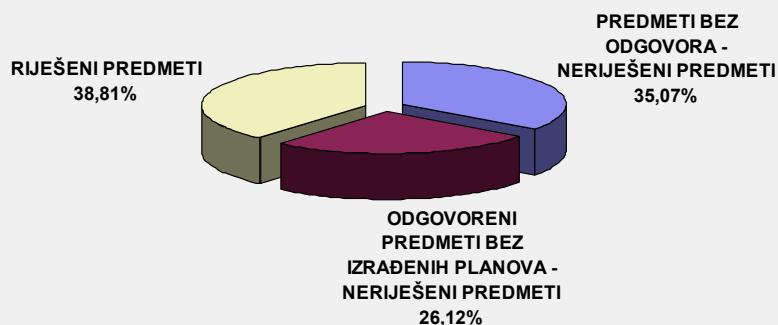
PRS 06-03/04-01: Dopisom od 15. srpnja 2004. godine navodi se kako nisu donijeli plan djelovanja. Zakonske propise nisu proučavali jer nisu imali konfliktnih situacija. Istovremeno mole za pomoć u izradi i provođenju plana djelovanja, dostavljaju akt kojim uređuju zaštitu dostojanstva radnika/ca i podatke o ukupnom broju radnika/ca zaposlenih na neodređeno i određeno vrijeme iskazano po spolu (ukupno broj 2279 radnika/ca). Niti nakon drugog pismenog upozorenja do 31.12.2004. godine nisu dostavili podatak jesu li donijeli plan djelovanja i uputili ga Uredu za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske na prethodno odobrenje.

PRS 06-03/04-51: Dopisom od 12. srpnja 2004. godine navodi se kako nisu donijeli plan djelovanja niti imaju akt kojim uređuju zaštitu dostojanstva radnika, a to opravdavaju pozivom na odredbe članka 123. Zakona o radu temeljem koje, budući da zapošljavaju manje od 20 radnika/ca, nisu obvezni donositi Pravilnik o radu. Dostavljaju podatke o ukupnom broju radnika/ca zaposlenih na neodređeno i određeno vrijeme iskazano po spolu, ukupno 10 radnika/ca i 2 člana/ice Uprave. Niti nakon drugog pismenog upozorenja do 31.12.2004. godine nisu dostavili podatak jesu li donijeli plan djelovanja i uputili ga Uredu za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske na prethodno odobrenje.

2. U 47 slučajeva (35,07 %) pravne osobe u pretežitom vlasništvu države nisu pismeno odgovorile.

Grafikon br. 7

POSTOTAK NE/RIJEŠENIH PREDMETA: "PLANNOVI DJELOVANJA, ZAŠTITA
DOSTOJANSTVA RADNIKA/CA, AKTI I PODACI - TRAŽE SE"



DONOŠENJE PLANOVA DJELOVANJA ZA PROMICANJE I USPOSTAVLJANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA I
ZAŠTITA DOSTOJANSTVA RADNIKA/CA – PRAVNE OSOBE U PRETEŽITOM VLASNIŠTVU DRŽAVE

V.2. Zaključno

Prema naprijed navedenim podacima proizlazi da u tih 134 predmeta u 2004. godini pravne osobe u pretežitom vlasništvu države nisu dostavile sve tražene podatke u 82 slučaja (61,19 %) unatoč tome što su rokovi za primjenu relevantnih propisa prošli.

Posebno je zabrinjavajuće da 47 pravnih osoba u pretežitom vlasništvu države (35,07 %) to nije učinilo ni po požurnicama, iako su pravne osobe u pretežitom vlasništvu države dužne pravobraniteljici dati sve potrebne informacije u roku od 15 dana od dana primitka zahtjeva (čl. 24. ZORS-a). Stoga se navedena 82 predmeta vode kao nezavršena i po njima će se postupati i u 2005. godini.

Analiza gore navedenih predmeta ukazuje na potrebu da Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske, koji pruža profesionalnu pomoć u primjeni i provedbi ZORS-a i drugih propisa koji se odnose na ravnopravnost spolova (čl.18. ZORS-a), aktivnije pristupi izvršavanju svojih obveza. Naime, navedena pitanja i stavovi tipični su za većinu odgovora kod kojih se navodi da nisu izrađeni planovi djelovanja.

Isto tako, odgovori pravnih osoba u većinskom vlasništvu države koje broje manje od 20 zaposlenika/ca ukazuju na to da se ne razlikuju obveze temeljem Zakona o radu u odnosu na obveze temeljem ZORS-a, jer se planovi djelovanja izjednačavaju s pravilnicima o radu.

Navedeni zaključci temelje se i na brojnim svakodnevnim telefonskim upitimima pravnih osoba u pretežitom vlasništvu države o tome kako izradi planove djelovanja.

Ne ulazeći u kvalitetu izrađenih planova djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova, budući da se donose na temelju prethodne analize položaja žena i muškaraca, u prilozima na stranici 74 prilažemo jednu od takvih analiza zaprimljenu kao prilog uz izrađeni plan djelovanja.

V.2.1. PRILOG

ANALIZA RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA U DRUŠTVIMA GRUPE ULJANIK

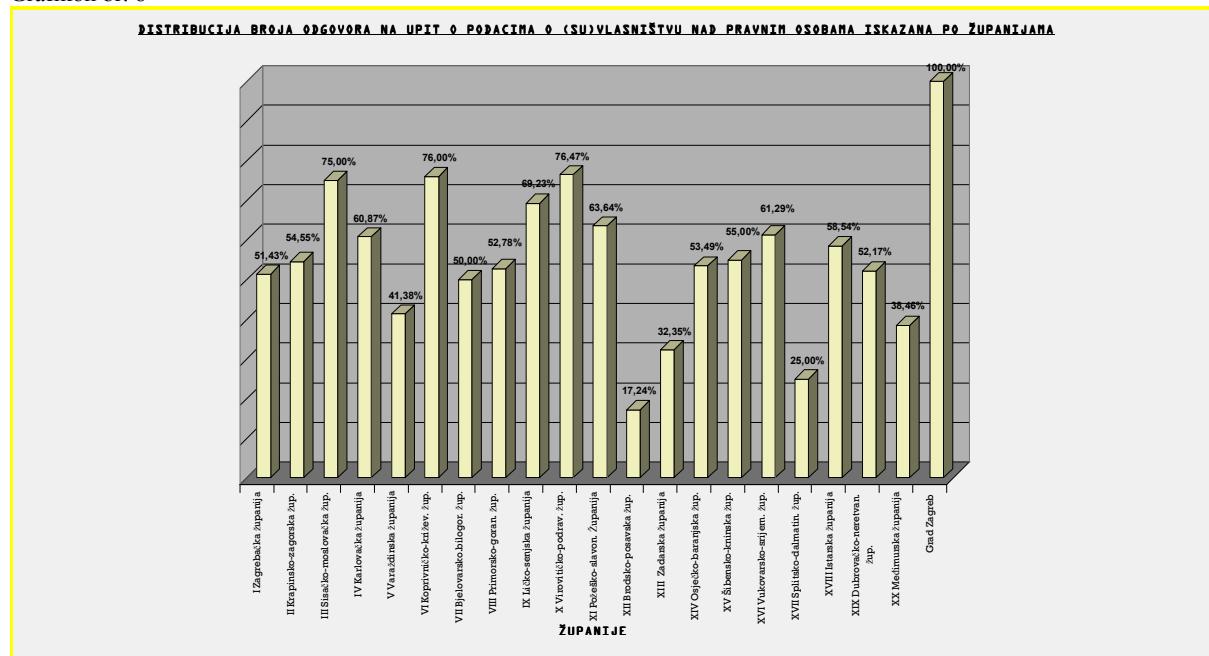
V.3. DONOŠENJE PLANOVA DJELOVANJA ZA PROMICANJE I USPOSTAVLJANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA, ZAŠTITA DOSTOJANSTVA RADNIKA/CA - PRAVNE OSOBE U VEĆINSKOM VLASNIŠTVU JEDINICA LOKALNE I PODRUČNE (REGIONALNE) SAMOUPRAVE

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova se u srpnju 2004. godine pismeno obratila županijama, gradovima i općinama informacijom „Ravnopravnost spolova – prikaz zakonskog osnova i načina njegove primjene“. Riječ je o 550 jedinica lokalne samouprave i 20 jedinica područne (regionalne) samouprave koje su na taj način pojedinačno upoznate o obvezama koje imaju prema postojećim propisima u odnosu na ravnopravnost spolova.⁹

Da bi se mogla pismeno obratiti pravnim osobama u njihovom većinskom vlasništvu, jednako kao i pravnim osobama u većinskom vlasništvu države, u istom dopisu zatražila je od svih županija, gradova i općina neka joj dostave potrebne podatke o njima.

Na 570 poslanih upita odgovorilo je 287 jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (50,35 %) i dostavilo podatke o 1901 pravnoj osobi koje su u njihovom pretežitom vlasništvu.

Grafikon br. 8



Prikaz u postocima dobivenih odgovora na traženje pravobraniteljice za ravnopravnost spolova da županije, gradovi i općine dostave podatke o (su)vlasništvu nad pravnim osobama.

Tablica broj 13. u Prilozima na stranici 136. prikazuje pojedinačno po županijama broj odgovora pristiglih do 31.12.2004. godine na zahtjev za dostavom podataka o su(vlasništvu) nad pravnim osobama od strane svih jedinica lokalne samouprave i jedinica područne (regionalne) samouprave.

⁹ Svi polazni podaci i izvedene analize te redoslijed navodenja županija, gradova i općina u ovom izvješću temelje se na Zakonu o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj (NN 10/97, 124/97, 68/98, 22/99, 117/99, 128/99, 44/00, 129/00, 92/01, 79/02, 83/02, 25/03, 107/03 i 175/03).

Zaključno

Prema naprijed navedenim podacima proizlazi da 283 jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (50,65 %) nije dostavilo tražene podatke o (su)vlasništvu nad pravnim osobama unatoč tome što su dužni pravobraniteljici dati sve potrebne informacije u roku od 15 dana od dana primitka zahtjeva (članak 24. ZORS) te će se ova aktivnost nastaviti u 2005. godini.

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova se od mjeseca kolovoza do 31. prosinca 2004. godine, nakon isteka roka (30. srpanj 2004. godine) određenog čl. 30. ZORS-a, pismeno obratila 1.901 pravnoj osobi u pretežitom vlasništvu jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave prema dinamici zaprimanja potrebnih podataka o njima, tražeći informaciju o donošenju planova djelovanja i primjeni propisa o zaštiti dostojanstva radnika/ca. Analizom 1901 predmeta sa stanjem 31.12.2004. godine utvrđeno je:

1. U 1.113 slučajeva (58,55 %) pravne osobe u većinskom vlasništvu jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave su pismeno odgovorile, i to:

1.1. U 350 slučaja (18,41 %) pravne osobe u većinskom vlasništvu jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave su u potpunosti primijenile ZORS i Zakon o radu.

U tim se predmetima navodi da su planovi djelovanja donijeti i dostavljeni Uredu za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske na prethodno odobrenje, te se dostavljaju akti koji uređuju zaštitu dostojanstva radnika i podaci o ukupnom broju radnika/ca zaposlenih na neodređeno i određeno vrijeme iskazano po spolu.

Primjer:

PRS 07-02/04-188: Školska ustanova dopisom od 3. prosinca 2004. godine navodi kako nije donijela plan djelovanja jer nisu donijete posebne mjere za javne ustanove u školstvu, dostavljaju akt kojim uređuju zaštitu dostojanstva radnika i podatke o ukupnom broju radnika/ca zaposlenih na neodređeno i određeno vrijeme iskazano po spolu (ukupno broje 9 radnika/ca). Nakon drugog pismenog upozorenja izvješćuju da je Plan izrađen i upućen Uredu za ravnopravnost spolova Republike Hrvatske na prethodno odobrenje.

1.2. U 763 slučaja (40,14 %) pravne osobe u većinskom vlasništvu jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave nisu u potpunosti primijenile ZORS, dok odredbe Zakona o radu primjenjuju u potpunosti.

U tim predmetima navodi se kako planove djelovanja nemaju, ali izjavljuju da će ih donijeti u što kraćem roku, te se dostavljaju akti koji uređuju zaštitu dostojanstva radnika/ca i podaci o ukupnom broju radnika/ca zaposlenih na neodređeno i određeno vrijeme iskazano po spolu.

Primjeri:

PRS 07-02/04-753: Komunalno društvo dopisom od 16. prosinca 2004. godine navodi kako nije donijelo plan djelovanja, a to će učiniti zajedno s osnivačima – općinama Topusko i Gvozd, te dostavljaju akt kojim uređuju zaštitu dostojanstva radnika i podatke o broju radnika/ca zaposlenih na neodređeno i određeno vrijeme iskazano po spolu (ukupno broje 39 radnika/ca). Niti nakon drugog pismenog upozorenja do 31.12.2004. godine nije dostavljen podatak je li donesen plan djelovanja i upućen Uredu za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske na prethodno odobrenje.

PRS 07-02/04-232: Komunalno društvo dopisom od 15. prosinca 2004. godine navodi kako nije donijelo plan djelovanja, Kolektivnim ugovorom od 29. travnja 2004. godine uređuju zaštitu

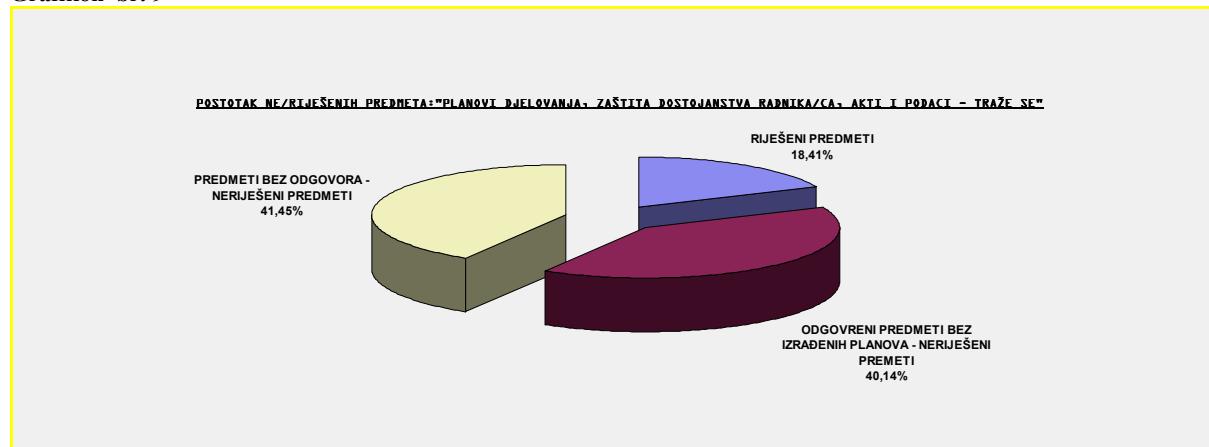
dostojanstva radnika/ca kojeg dostavljaju zajedno sa podacima o broju radnika/ca zaposlenih na neodređeno i određeno vrijeme iskazano po spolu (ukupno broje 165 radnika/ca). Niti nakon drugog pismenog upozorenja, do 31.12.2004. godine, nije dostavilo podatak je li donesen plan djelovanja i upućen Uredu za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske na prethodno odobrenje.

PRS 07-04-1281: Predškolska ustanova dopisom od 10. prosinca 2004. godine navodi kako nije donijela plan djelovanja, ali je o tome konzultirala pripadajući gradski ured za obrazovanje od kojeg očekuje dalje upute, te dostavlja samo akt kojim uređuje zaštitu dostojanstva radnika i podatke o broju radnika/ca zaposlenih na neodređeno i određeno vrijeme iskazano po spolu (ukupno broje 104 radnika/ca). Niti nakon drugog pismenog upozorenja do 31.12.2004. godine nije dostavila podatak jesu li donijela plan djelovanja i uputila ga Uredu za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske na prethodno odobrenje.

Istovremeno, dostavlja komentar kako iz učiteljskih akademija tradicionalno dolaze samo odgojiteljice, a tek u zadnje vrijeme malobrojni odgojitelji te nemogućim ocjenjuje postavljanje za cilj ujednačavanje broja muškog i ženskog odgajateljskog osoblja. Istovremeno, pozitivnim je ocijenjeno njihovo iskustvo iz 2003. godine kada je na pripravnicičkom stažu, u okviru Vladinog programa zapošljavanja mladih, stažirao odgojitelj (B.R.) kojega bi ustanova rado primila u radni odnos ukaže li se za to potreba.

2. U 788 slučajeva (41,45 %) pravne osobe u većinskom vlasništvu jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave nisu pismeno odgovorile.

Grafikon br. 9



DONOŠENJE PLANOVA DJELOVANJA ZA PROMICANJE I USPOSTAVLJANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA I ZAŠTITA DOSTOJANSTVA RADNIKA/CA – PRAVNE OSOBE U PRETEŽITOM VLASNIŠTVU JEDINICA LOKALNE I PODRUČNE (REGIONALNE) SAMOUPRAVE

V.3. Zaključno

Prema naprijed navedenim podacima proizlazi da u tih 1901 predmeta u 2004. godini pravne osobe u većinskom vlasništvu jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave nisu dostavile sve tražene podatke u 1551 slučajevu (81,59 %) unatoč tome što su rokovi za primjenu relevantnih propisa prošli.

Posebno je zabrinjavajuće da 788 pravnih osoba u pretežitom vlasništvu jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (41,45 %) to nije učinilo ni po požurnicama, iako su pravne osoba u pretežitom vlasništvu jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave dužne pravobraniteljici dati sve potrebne informacije u roku od 15 dana od dana primitka zahtjeva (čl. 24. ZORS-a).

Stoga se navedena 1551 predmeta vode kao nezavršena i po njima će se postupati i u 2005. godini.

Analiza gore navedenih predmeta ponovo ukazuje da Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske, koji pruža profesionalnu pomoć u primjeni i provedbi ZORS-a i drugih propisa koji se odnose na ravnopravnost spolova (čl. 18. ZORS-a), aktivnije pristupi izvršavanju svojih obveza..

Isto tako, odgovori predškolskih i školskih ustanova su ukazali da se ne razlikuju posebne mjere od planova djelovanja pa je pravobraniteljica davala dodatne upute. Naime, pravne osobe u pretežitom vlasništvu jedinica lokalne i područne (regionalne) samoupravne dužne su primjenjivati posebne mjere ukoliko postoje, a planove djelovanja su dužne donijeti (čl. 30. ZORS-a).

Navedeni zaključci temelje se i na svakodnevnim telefonskim upitimima od predškolskih, školskih i drugih ustanova do trgovачkih društava koje/a ne znaju kako iz djelokruga svoje nadležnosti napraviti analizu položaja žena i muškaraca, a nakon toga kako izraditi plan djelovanja. Mnogi od njih izrazili su zadovoljstvo jer su na sastancima s pravobraniteljicom u županijama mnogo toga saznali o navedenoj problematici.

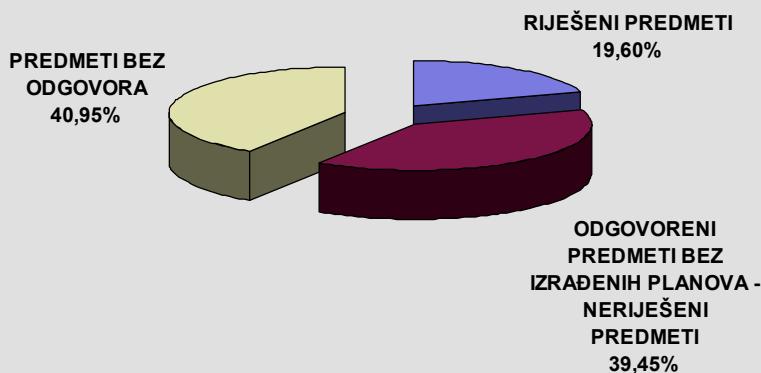
ZAKLJUČNO (V.1., V.2. i V.3.)

Prema svim podacima proizlazi da u 2004. godini od 2061 predmeta o planovima djelovanja i zaštiti dostojanstva radnika/ca, državna tijela, pravne osobe u većinskom vlasništvu države i jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave nisu dostavila sve tražene podatke u 1657 slučaja (80,40 %) unatoč tome što su rokovi za primjenu relevantnih propisa prošli. Odnosno, svega se u 404 slučaja (19,60 %) može reći da se u potpunosti primjenjuje ZORS i Zakon o radu u smislu donošenja planova djelovanja i akata koje su dužni donijeti, odnosno koje su dužni primjenjivati, u vezi zaštite dostojanstva zaposlenika/ca.

Tablica broj 14. i graf broj 10. u Prilozima na stranici 136. prikazuje po državnim tijelima, odnosno središnjim tijelima državne uprave, te pravnim osobama u većinskom vlasništvu države i jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave broj odgovora, pristiglih do 31.12.2004. godine, na zahtjev pavobraniteljice za ravnopravnost spolova za dostavom podataka o planovima djelovanja, zaštiti i dostojanstvu zaposlenika/ca.

Grafikon br. 11

UKUPAN POSTOTAK SVIH NE/RIJEŠENIH PREDMETA: "PLANOV
DJELOVANJA, ZAŠTITA DOSTOJANSTVA ZAPOSLENIKA/CA ZA
2004. GODINU"



DONOŠENJE PLANOVA DJELOVANJA ZA PROMICANJE I USPOSTAVLJANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA, ZAŠTITA DOSTOJANSTVA ZAPOSLENIKA/CA – DRŽAVNA TIJELA I PRAVNE OSOBE U PRETEŽITOM VLASNIŠTVU DRŽAVE I JEDINICA LOKALNE I PODRUČNE (REGIONALNE) SAMOUPRAVE

Možemo zaključiti, unatoč iznijetim podacima, da je većina odgovornih osoba u navedenih 813 slučajeva (39,45 %) poduzimala određene korake glede donošenja planova djelovanja, ako ih do 31.12.2004. godine nije dovršila. Navedeni podaci, zajedno s podacima o slučajevima koji u potpunosti primjenjuju ZORS i Zakon o radu, daju brojku od 1.217 angažiranih državnih tijela i pravnih osoba u većinskom vlasništvu države i jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (59,05 %) koja su se u 2004. godini bavila pitanjima donošenja akata vezanih za ravnopravnost spolova i zaštite dostojanstva radnika/ca.

Temeljem pravilnika o radu dostavljenih od strane državnih tijela i pravnih osoba u većinskom vlasništvu države i jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, pravobraniteljica će u 2005. godini izvršiti dodatnu analizu jer se u nekim primjerima jasno vidi da nisu doneseni u skladu sa svrhom predviđenom Zakonom o radu.

DIO ŠESTI

VI. PRORAČUNSKA INICIJATIVA, PREPORUKA DRŽAVNIM TIJELIMA I JEDINICAMA LOKALNE I PODRUČNE (REGIONALNE) SAMOUPRAVE

Državna tijela i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave dužne su u svim fazama planiranja, donošenja i provedbe neke odluke, osobito onih koje posredno ili neposredno utječu na proračune, ocjenjivati i vrednovati učinke tih odluka na položaj žena, odnosno muškaraca, radi postizanja stvarne ravnopravnosti žena i muškaraca (čl. 3. ZORS-a).

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova se kontinuirano zalaže za pomno promatranje proračuna kroz generiranje i korištenje javnih sredstava – na nacionalnoj, regionalnoj (područnoj) i lokalnoj razini - promatrajući koje prioritete izvršne vlasti imaju prema socijalnim ciljevima, uključujući ravnopravnost spolova, jer su socijalno ujednačeni proračuni ključna pretpostavka za postizanje kako socijalne pravde, tako i ravnopravnosti spolova.

Kada je riječ o proračunima, treba znati da je cilj uvodenja načela ravnopravnosti spolova dvoslojan i odnosi se na: (1.) uključivanje aspekta spola temeljem sudjelovanja u donošenju i izvršavanju proračunskog procesa i njegove demokratizacije tako da oblikovanje proračuna uključuje glasove i žena i muškaraca (čl. 5. ZORS-a) i (2.) osiguravanje stanja prema kojem sadržaj proračuna odražava ciljeve ravnopravnosti spolova i socijalne pravde na način da socijalno i s aspekta spola pravično dodjeljuje sredstva i generira prihode (čl. 3. ZORS-a).

Iz naprijed navedenih razloga, pravobraniteljica je početkom mjeseca rujna 2004. godine dostavila svim nositeljima izrade državnog i lokalnih proračuna preporuku - „proračunsku inicijativu“ usmjerenu na s aspekta spola pravičnu dodjelu proračunskih sredstva (čl. 3. i čl. 22. ZORS-a), i to:

- svim državnim tijelima, putem Ministarstva financija¹⁰, pismenu preporuku koja se odnosila na donošenje državnog proračuna;
- svim županijama, gradovima i općinama ukupno pojedinačnih **570 preporuka** koje su se odnosile na donošenje proračuna jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave za razdoblje 2005.-2007..

Pozivajući se na pripadajuće odredbe o postupku donošenja proračuna iz Zakona o proračunu (NN, 96/03), preporučila je da se Prijedlog državnog proračuna RH za razdoblje 2005.-2007. godine i usklajivanje finansijskih planova njegovih korisnika, kao i rasprava o njegovu prijedlogu između ministra financija i proračunskog korisnika, odnosno ministara odgovornih za pojedine proračunske korisnike, uz ostale zakonske uvjete gdje god je to moguće, provede i u odnosu na ocjenu i vrednovanje učinka odluke o proračuna na položaj žena i položaj muškaraca, radi postizanja stvarne ravnopravnosti žena i muškaraca. Skrenula je pažnju na državni proračun kao dio makrogospodarske politike koji odražava vrijednosti i prioritete našeg društva.

Analognu preporuku dostavila je županima/cama, gradonačelnicima/ama i načelnicima/ama na način da je svakome pojedinačno skrenula pažnju na proračun kao instrument vrijednosti i prioriteta za koje se zalažu u lokalnim zajednicama.

Naglasila je utjecaj državnog i lokalnih proračuna na zdravstvo, obrazovanje, socijalne službe i socijalnu sigurnost, na stvaranje poslova i na gospodarski rast, a time na mogućnost jednakе prisutnosti u svim područjima javnog i privatnog života, na jednak status i jednakе mogućnosti za ostvarivanje svih prava, sve do jednakih koristi za žene i muškarce od ostvarenih rezultata.

¹⁰ Temeljem čl. 17. st. 1. Zakona o proračunu (NN, 96/03) izrada državnog proračuna temelji se na procjeni gospodarskog razvoja i makroekonomskih pokazatelja izloženima u propisima koje donose Sabor, Vlada i ministar financija u skladu sa svojim djelokrugom i nadležnostima, odnosno čl. 30. st.1. i 2. Zakona o proračunu, ministarstvo financija razmatra prijedloge i uskladjuje finansijske planove te izrađuje nacrt državnog proračuna zaključno do 15. listopada tekuće godine.

DIO SEDMI

VII. OBILAZAK ŽUPANIJA

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je u razdoblju od srpnja do prosinca 2004. godine inicirala i u suradnji sa svim županima/cama održala proširene radne sastanke s predstvincima/ama njihovih županijskih poglavarstava na koje su još bili/e pozvani/e: članovi/ice povjerenstava/odbora za ravnopravnost spolova (ukoliko su bili osnovani), predstavnici/e županijskih skupština, gradova i općina te pravnih osoba u njihovom ili državnom većinskom vlasništvu.

Pravobraniteljica je u neposrednom kontaktu željela utvrditi kakvo je stanje s provedbom ZORS-a i drugih propisa koji se odnose na ravnopravnost spolova te probleme na koje se pri tome nailazi.

Ovo se odnosi i na provedbu Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova u RH od 2001. do 2005. godine jer je njezina provedba praktički zastala iako traje do kraja 2005. godine. Tu treba istaknuti da će Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske izraditi novu nacionalnu politiku za promicanje ravnopravnosti spolova, a i po zakonu nadzire njezinu provedbu. Pravobraniteljica smatra da se do donošenja nove nacionalne politike treba u cijelosti provoditi važeća.

Na svim sastancima ukazala je na ravnopravnost spolova kao temeljnu vrednotu ustavnog poretku Republike Hrvatske, na zakone i druge propise koji definiraju i uređuju zaštitu od diskriminacije na temelju spola te na mehanizme stvaranja jednakih mogućnosti za žene i muškarce, a posebno na zabrinjavajuću činjenicu kako se isti ne provode. Stoga je, neposredno odgovarajući na konkretna i specifična pitanja svake županije, pojedinačno ukazivala nazočnima na njihove obveze u provođenju ZORS-a.

Navedeni sastanci održani su za svaku županiju pojedinačno, i to:

I. Zagrebačka županija

Datum posjeta: 22. prosinca 2004. godine.

Radnom sastanku održanom u sjedištu županije u Zagrebu nazočili/e su: dr. Mirjana Mataušić - Pišl - zamjenica župana, Vesna Fabijančić-Križanić - tajnica županijske skupštine, Krunoslav Pilk - predstavnik Upravnog odjela za gospodarstvo, Ivanka Dreta - predstavnica stručne službe župana i poglavarstva, Ivana Šajković - predstavnica Regionalne razvojne agencije Zagrebačke županije, Miran Škera - predstavnik Ureda državne uprave u Zagrebačkoj županiji, Snježana Žunec - predstavnica Upravnog odjela za zdravstvo i socijalnu skrb i Andrea Galić - predstavnica Zavoda za prostorno planiranje.

U raspravi se pravobraniteljica neposredno upoznala sa stanjem u Zagrebačkoj županiji.

Prisutni/e su istakli/e da pored toga što je ZORS stupio na snagu krajem srpnja 2003. godine, u praksi se on na području županije u potpunosti sasvim ne provodi. Razgovaralo se o tržištu rada i zahtjevima za određene promjene, o tome da se na radnim mjestima uočava spolna diskriminacija, o nezaposlenosti žena čija stopa nezaposlenosti iznosi oko 60 % u županiji. Zaposleni/e u Uredu državne uprave u županiji i odjelima lokalne razine (županijske i gradske) trebali/e bi bolje surađivati, kako radi ostvarivanja jednakih prava zaposlenih žena i muškaraca na državnoj i lokalnoj razini jednako, tako i radi pružanja usluga strankama s državne i s lokalne razine u županiji jednako kvalitetno. Ocjjenili/e su značajnom ulogu koordinatora/ica za ravnopravnost spolova na razini Ureda državne uprave u županiji i nužnost da se u što kraćem roku osnuje Županijsko povjerenstvo za ravnopravnost spolova u Zagrebačkoj županiji.

II. Krapinsko – zagorska županija

Datum posjeta: 30. studenoga 2004. godine.

Radnom sastanku održanom u Pučkom otvorenom učilištu u Krapini nazičili/e su: Vlasta Hubicki – županica Krapinsko – zagorske županije, Alojz Malogorski – gradonačelnik Grada Krapine, Vjekoslav Gorup – gradonačelnik Grada Pregrade, Ivan Hanžek – gradonačelnik grada Zaboka, Milan Zubić – načelnik Općine Krapinske Toplice, Andrija Smetiško – načelnik Općine Lobor, Božidar Brenzišćak Bagola – načelnik Općine Hum na Sutli, Zlatko Zorić – načelnik Općine Konšćina, Stjepan Pavliša – načelnik Općine Veliko Trgovišće, Milan Valent – pročelnik Općine Marija Bistrica, Martin Pleteš – pročelnik Općine Kraljevec na Sutli, Željko Kodrnja – načelnik Općine Zagorska sela, Đovani Broz – zamjenik županice za gospodarstvo, Ksenija Tomić – zamjenica županice za društvene djelatnosti, Mladen Gregrović – pomoćnik ravnatelja Doma zdravlja Krapinsko – zagorske županije, Gordana Popijač Cesar – ravnateljica Zavoda za javno zdravstvo Krapinsko zagorske županije, Đurđa Novosel – ravnateljica Centra za socijalnu skrb Donja Stubica, Vesna Kanceljak – ravnateljica Centra za socijalnu skrb Krapina, Mira Mikuljan – ravnateljica Ljekarne Krapinsko – zagorske županije, Silvije Passek – pomoćnik ravnatelja Specijalne bolnice za medicinsku rehabilitaciju Stubičke Toplice, Ana Gregurović – članica Županijske skupštine, Dragutin Jurinjak – član Županijskog poglavarstva, Sonja Sente – upravna pravnica u Centru za socijalnu skrb Zabok, Dubravka Sinković – tajnicom Tajništva Krapinsko – zagorske županije, Ljiljana Malogorski – pomoćnica tajnika, Snježana Žigman – pročelnica Zavoda za prostorno planiranje i zaštitu okoliša, Marija Roksandić – viša stručna referentica Upravnog odjela za gospodarstvo, Ksenija Čućek – pomoćnica pročelnika Upravnog odjela za društvene djelatnosti - Služba za mlade i udruge, Ivan Lamot – pomoćnik pročelnika Upravnog odjela za društvene djelatnosti, Služba za prosvjetu, kulturu i sport, Mladen Krušelj – stručni savjetnik u Upravnom odjelu za gospodarstvo, Milica Skupnjak i Ivanka Stanković - pomoćnice predstojnice Ureda državne uprave u Krapinsko – zagorskoj županiji, Zvonimir Tušek – informatički suradnik u Tajništvu županije i Sabina Sviben.

U raspravi se pravobraniteljica neposredno upoznala sa stanjem u Krapinsko-zagorskoj županiji.

Predstavnici/e županije u Krapinsko – zagorskoj županiji pokušali/e su još 2002. godine osnovati Županijsko povjerenstvo za ravnopravnost spolova od stranaka zastupljenih u Županijskoj skupštini. Postupak osnivanja još uvijek nije okončan. Uočeno je potrebnim: ravnopravnost spolova promicati ravnopravno sa komunalnim i drugim životnim pitanjima; žene uključiti u rad političkih stranaka, ali i promijeniti društvenu svijest o tome; majčinstvo ne štititi deklarativno, već lokalnoj samoupravi dati potporu iz državnog proračuna za izgradnju dječjih vrtića, a gradski/općinski proračuni obiteljima koje nisu djecu smjestila u vrtiću dati materijalnu pomoć jednaku pomoći koju daju za smještenu djecu u njima; brinuti o sve brojnijim staračkim i samačkim domaćinstvima; pomoći ženama (najviše ih je srednje dobi) koje su stečajevima, zatvaranjem i ukidanjem mnogobrojnih poduzeća zadnje dekade najviše ostajale bez posla (naročito u tekstilnoj industriji); educirati o ravnopravnosti spolova kroz sve institucije društva; razjasniti treba li osnivati povjerenstva ili odbore za ravnopravnost spolova pri predstavničkim tijelima jedinica lokalne samouprave, odnosno područne (regionalne) samouprave.

Na ovom radnom sastanku usvojen je zaključak da svi gradovi i općine osnuju povjerenstava za ravnopravnost spolova, da svi izrade analizu položaja žena i muškaraca te usvoje višegodišnje planove djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova (čl. 11. ZORS-a) i osiguraju potrebna proračunska sredstva za isto.

III. Sisačko – moslavačka županija

Datum posjeta: 17. studenoga 2004. godine.

Radnom sastanku održanom u Gradskoj vijećnici Grada Siska nazočili/e su: Ivan Šantek – zamjenik župana, Ana Kurečić – predsjednica Županijskog povjerenstva za ravnopravnost spolova, Darinka Žuna – zamjenica upravitelja Uprave šuma Sisak, Božo Duvnjak – član Županijskog poglavarstva Sisačko – moslavačke županije, Jelena Stepić – potpredsjednica Gradskog vijeća Grada Siska, Kata Lerotić – samostalna upravna referentica u Uredu državne uprave u Sisačko – moslavačkoj županiji, Natalija Mencl – Vuljak – članica Županijskog povjerenstva za ravnopravnost spolova, Karolina Šimičić – samostalna upravna referentica za društvene djelatnosti Grada Novska, Marija Mačković – načelnica Općine Jasenovac, Ana Šarić – načelnica Općine Majur, Slavica Dragičević – tajnica Vijeća i Poglavarstva Općine Hrvatska Dubica, Antonija Boban – pročelnica Jedinstvenog upravnog odjela Općine Topusko, Nevena Basta – tajnica Vijeća i Poglavarstva Općine Gvozd, Željka Kardaš – potpredsjednica Županijske skupštine, Daniel Pavlić – ravnatelj Pučkog otvorenog učilišta, Danijela Pavičić – predsjednica Povjerenstva za ravnopravnost spolova Grada Hrvatska Kostajnica, Davor Govorčinović – gradonačelnik Grada Hrvatska Kostajnica, Romana Herceg – djelatnica HE Elektre Sisak, Antun Kardašić – rukovoditelj pravnih, kadrovske i općih poslova HE Elektre Sisak, dr. Antonio Matoc – član Županijskog poglavarstva Sisačko moslavačke županije, Stjepan Markanović – načelnik Općine Lipovljani, Josip Kozarić – načelnik Općine Sunja, Emil Franjević – vijećnik Županijske skupštine i član Županijskog povjerenstva za ravnopravnost spolova, Željko Adžaga vijećnik Županijske skupštine i članom Županijskog povjerenstva za ravnopravnost spolova, Tihana Rendulić – vijećnica Županijske skupštine i članica Županijskog povjerenstva za ravnopravnost spolova, Biserka Novak – tajnica Općinskog vijeća i Poglavarstva Općine Popovača, Milena Pavković – Novotni – vijećnica Županijske skupštine i članica Županijskog povjerenstva za ravnopravnost spolova, Vesna Krnjačić – tajnica Županije, Sanja Rastovčan – Butković – voditeljica Odsjeka za poslove lokalne samouprave Službe za poslove Skupštine i Poglavarstva Sisačko – moslavačke županije.

U raspravi se pravobraniteljica neposredno upoznala sa stanjem u Sisačko – moslavačkoj županiji.

Predstavnici/e županije su zadovoljni/e činjenicom da se na četiri čelne pozicije od šest upravnih tijela nalaze žene. Kako se donose planovi djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova, prema riječima većine, nije poznato. Ocjenjeno je da nizak životni standard stanovništva negativno utječe na pitanja ravnopravnosti spolova, primjerice: nedovoljan broj dječjih vrtića, nepovoljan položaj žena na tržištu rada - osobito u privatnom sektoru, nedostatak centara za zbrinjavanje zlostavljenih žena. Isto tako, potrebno je stručno i materijalno pomoći Povjerenstvu za ravnopravnost spolova da se osvijeste svi aspekti diskriminacije u društvu, a da se afirmativno u tom smislu uključe i mediji. Istaknut je primjer Hrvatske Kostajnice u kojoj Povjerenstvo za ravnopravnost spolova radi od 2001. godine (sufinanciraju preventivne zdravstvene preglede žena određenih dobnih skupina, stan za zbrinjavanje zlostavljenih žena te prehranu djece u školama i boravak djece u vrtićima).

IV. Karlovačka županija

Datum posjeta: 23. studenoga 2004. godine.

Radnom sastanku održanom u sjedištu Županijske gospodarske komore u Karlovcu nazočili/e: Josip Zaborski - predstavnik Karlovačke županije, Veronika Grdić - Krijan - predsjednica Povjerenstva za ravnopravnost spolova Karlovačke županije, Jasna Lenuzzi, Đurđica Slavica i Carmen Borošić - članice Povjerenstva za ravnopravnost spolova Karlovačke županije, Saša Salaj - predstavnik Učeničkog doma Karlovac, Ljiljana Šegavić - predstavnica Trgovačko - ugostiteljske škole Karlovac, Melita Trgovčić - predstavnica Doma zdravlja Duga Resa, Marina Golubić - predstavnica Doma zdravlja Ozalj, Vesna Gorić - predstavnica Doma zdravlja Karlovac, Marica Dančulović - predstavnica

Ureda državne uprave u Karlovačkoj županiji, Josip Barišić - predstavnik Gradskog poglavarstva Karlovac, Željko Kokotović - predstavnik Mješovite industrijsko-obrtničke škole Karlovac, Hrvinka Božić - predstavnica Gradskog poglavarstva Grada Karlovac, Ivanka Magdić - predstavnica Doma zdravlja Slunj, Slobodan Perković - predstavnik Doma zdravlja Ogulin, Ljiljana Barjakovioć - predstavnica Doma zdravlja Ogulin, Marija Kovačić - predstavnica Opće bolnice Karlovac, Jadranka Gojak - predstavnica Ustanove za zdravstvenu njegu u kući iz Karlovca, Seida Savić - predstavnica Adriadese d.d., Kristina Luketić - predstavnica Grada Duga Resa, Zdenka Blašković - predstavnica Opće bolnice Ogulin, Đurđa Đurić - predstavnica Općine Krnjak, Blaženka Polić - predstavnicom Šumarske i drvodjeljske škole iz Karlovca, Nikola Magdić - predstavnik Grada Ogulina, Milo Lulić - predstavnik Tehničke škole Karlovac, Mladen Božić - predstavnik Gimnazije Karlovac, Marija Šestak - predstavnica Općine Draganić, Irena Drašković - predstavnica Općine Neretcić, Ivana Jarmek - predstavnica Općine Ribnik, Mirjana Pogačić - predstavnica Centra za socijalnu skrb Karlovac.

U raspravi se pravobraniteljica neposredno upoznala sa stanjem u Karlovačkoj županiji.

Specifičnost Karlovačke županije čine područja od posebne državne skrbi, loša demografska situacija i ukupno niska stopa zaposlenosti. Posljedice rata usporavaju rješavanje mnogih pitanja pa tako i pitanja ravnopravnosti spolova. Sustav društvenih institucija treba poboljšati kvalitetu života stanovništva u obitelji, prioritetno žena i djece te dati županijsku podršku osnivanju obiteljskog savjetovališta pri Centru za socijalnu skrb Karlovac. Ukazalo se na loše uvjete rada u zdravstvu na području županije (noćni rad žena, neadekvatan raspored i iznos plaća za takav rad). Županijskim proračunom planirani su izdaci za rad Županijskog povjerenstva za ravnopravnost spolova.

V. Varaždinska županija

Datum posjeta: 14. listopada 2004. godine.

Radnom sastanku održanom u sjedištu Varaždinske županije u Varaždinu nazočili/e su : dr.sc. Zvonimir Sabati – župan Varaždinske županije, Danijel Vereš – predsjednik Skupštine Varaždinske županije, Miroslav Korenika – saborski zastupnik, Dubravka Biberdžić – predsjednic Odbora za ravnopravnost spolova Varaždinske županije, Stjepan Križanić – rukovoditelj kadrovske službe u Hidroing. d.d. Varaždin, Stjepan Tumpić – pomoćnik ravnatelja Opće bolnice Varaždin, Ivan Vuječ – član povjerenstva Grada Varaždina, Valentina Dimitrov Novosel – članica Odbora za ravnopravnost spolova, Biserka Ivec – županijska vijećnica, Ruža Levačić – predstavnica PU Varaždinske i članica Odbora za ravnopravnost spolova, Vesna Koščak – ravnateljica Ljekarne Varaždinske županije, Miljenko Plukavec – predstojnik Ureda državne uprave u Varaždinskoj županiji, Sanja Herceg – pročelnica Ureda župana Varaždinske županije, Petra Huzjak – predstavnica Radia 042, Jelena Stankus – predstavnica Zavoda za javno zdravstvo Varaždinske županije, Danijel Bunić – direktor Ivkom d.d., Mirjana Balažinec – tajnica Grada Ludbrega, Stjepan Hoen – načelnik Općine Trnovec Bartolovečki, Dragec Tukač – predsjednik Općinskog vijeća Općine Breznički Hum, Andelko Straičak – predsjednik Općinsko vijeća Općine Visoko, Silvija Ladić – predstavnica Varaždinske županije i Barbara Antolić – zamjenica načelnika Općine Cestica.

U raspravi se pravobraniteljica neposredno upoznala sa stanjem u Varaždinskoj županiji.

Predstavnici/e županije informirali/e su o županijskim subvencijama za žene poduzetnice, za programe kojima se educiraju žene u ruralnim područjima, za brigu o ženama pripadnicama nacionalnih manjina, a posebno iz romske zajednice. Imaju u planu otvoriti sklonište za žene žrtve obiteljskog nasilja i druge projekte. Nazočni/ema nije bilo jasno tko ima obvezu, a tko nema, provoditi ZORS kada je riječ o donošenju planova djelovanja. Žene se ne bave politikom, niti su članice raznih udruga, prema riječima predstavnika/ca manjih općina, jer to u takvim sredinama nije popularno. Istovremeno,

ti su predstavnici/e svjesni kako sve žene trebaju zdravstvenu prevenciju poput sprječavanja raka dojke. Disproporcija je kod malih općina u proračunskim prihodima, nemaju sredstva za redovno financiranje predškolskog odgoja, kao ni za druge gospodarske, društvene i socijalne programe, a time ni za programe koji promiču ravnopravnost spolova. Županija se susreće sa problemom nezaposlenosti, a na aktualnom primjeru Varteksa u kojem su od 3900 zaposlenih 70 % žene, proizlazi potencijalno isti broj žena koje bi lako mogle ostati bez posla. Borba za spašavanje te tvrtke je borba za smanjenje broja nezaposlenih žena, istaknuto je u raspravi, te da država sa stopom od 60% nezaposlenih žena treba biti konkretnija u pomaganju Varteksu.

VI. Koprivničko – križevačka županija

Datum posjeta: 26. listopada 2004. godine.

Radnom sastanku održanom u sjedištu Županijskog poglavarstva u Koprivnici nazočili/e su : Josip Friščić – župan, Vjekoslav Flamaceta – zamjenik župana, Nevenka Ivegeš - vijećnica Županijske skupštine, Verica Rupčić - vijećnica Županijske skupštine, Zvonimir Mršić - gradonačelnik Grada Koprivnice, Dubravka Kardaš., tajnica Grada Koprivnice, Mladen Roštan - gradonačelnik Grada Đurđevca, Branko Hrg - gradonačelnik Grada Križevaca, Ana Lukačić-Lojen - tajnica Grada Križevaca, Andrija Kudumija - načelnika Općine Ferdinandovac, Milena Radivojević - predstavnica Općine Gornja Rijeka, Katarina Pavlek – predstavnica Općine Gola, Ivan Olujić - načelnik Općine Hlebine, Marijan Debeljak - načelnik Općine Kloštar Podravski, Stojan Papac - načelnik Općine Koprivnički Bregi, Mladen Vernić - načelnik Općine Legrad, Stanislav Tišljar - načelnik Općine Novo Virje, Milica Barčanec - predstavnica Općina Peteranec, Stjepan Drveni - načelnik Općine Sokolovac, Goran Činin-Mašansker – predstavnik "Glasa Podravine i Prigorja" d.o.o. Koprivnica, Jovo Rojčević iz Dopisništva "Večernjeg lista", Željka Dragač – predstavnica Radio postaje Koprivnica, Adela Sočev - predstavnica "Podravskog lista", Goranka Mežnarić – predstavnica "Komunalca" d.o.o. i Vesna Pribeg – predstavnica Stručne služba Županije.

U raspravi se pravobraniteljica neposredno upoznala sa stanjem u Koprivničko - križevačkoj županiji.

Nazočni/e su ocijenili/e kako se ZORS provodi sporo, ali stvara bolji položaj žena u obitelji i na radnom mjestu. Žene se u njihovim manjim općinama bave poljoprivredom, malobrojne rade u trgovini, a obrazovne potrebe učenica srednjih škola nisu zadovoljene. Županija sufinancira osnivanje i rad obiteljskih savjetovališta kroz djelatnost Crvenoga križa i rad civilnog društva. Veća je nezaposlenost žena nego muškaraca. Žene na blagajnama u velikim trgovačkim centrima rade cijele zime bez grijanja, te nedjeljom i blagdanima. Životni standard gradova i općina u županiji je različit, jedni nemaju predškolske ustanove, a kod drugih obitelji uživaju besplatne usluge u njima. Predstavnici/e županije, gradova i općina žele ubuduće financirati programe koji promiču ravnopravnosti spolova od zdravstva, do brige o djeci, te ostalih područja iz samoupravnog djelokruga. To je po ocjeni župana J. Friščića prava pomoći ženama na putu do samostalnog poduzetništva, političkog i kulturnog života uopće. Na radnom sastanku usvojen je zaključak kojim se županija, njezini gradovi i općine, obvezuju osnovati povjerenstva za ravnopravnost spolova i imenovati njegove tajnike/ce, a temeljem prethodne analize, usvojiti višegodišnji Plan djelovanja te redovno osiguravati proračunska sredstva za to. Župan J. Friščić odmah je imenovao djelatnika M.B. za kontakt osobu za pružanje pomoći svim gradovima i općinama u provedbi navedenog zaključka..

VII. Bjelovarsko – bilogorska županija

Datum posjeta: 28. listopada 2004. godine.

Radnom sastanku održanom u sjedištu Bjelovarsko-bilogorske županije nazočili/e su : Damir Bujas – župan Bjelovarsko – bilogorske županije, Karmela Caparin – saborska zastupnica, Ante Rade i Mladen Mohr – zamjenici župana Bjelovarsko – bilogorske županije, Branko Mutak, Miroslav Čaćija, Zdenka Kin, Marijana Rahle, Jadranka Kruljec-Sever, Mira Kolić i Petra Jurušić – članovi/ice Županijskog poglavarstva, Jasmina Radojčić, Mate Sičaja, Stjepan Serdarušić, Đurđica, Ištefom Benšić, Andrea Prugovečki, Dubravka Kiđemet i Milan Mateković – članovi/ice Odbora za ravnopravnost spolova Bjelovarsko – bilogorske županije, Josip Dekalić, predstavnici/e Policijske uprave bjelovarsko-bilogorske, Centra za socijalnu skrb Bjelovarsko – bilogorske županije i predstavnici/e dijela poduzeća u vlasništvu Bjelovarsko – bilogorske županije.

U raspravi se pravobraniteljica neposredno upoznala sa stanjem u Bjelovarsko – bilogorskoj županiji.

Nazočni/e su bili/e suglasni/e kako ljudi treba upoznati sa ZORS-om, a svijest o ravnopravnosti spolova mijenjati. Kao poljoprivredna županija, multikulturalna, prvi/e su osnovali/e vrtić za djecu romske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj. Predstavnici/e županije očekuju suradnju županijskog odbora za ravnopravnost spolova s Hrvatskim zavodom za zapošljavanje i s Centrom za socijalnu skrb. Žele provoditi edukaciju u lokalnoj zajednici o svim pitanjima u vezi ravnopravnosti spolova, a lokalne izbore provoditi temeljem ZORS i drugih propisa koji promiču ravnopravnost spolova. Istaknuto je kako uz kućanske poslove u seoskim domaćinstvima žena ima obveze i u obiteljskom gospodarstvu te nema ni vremena ni volje za ulazak u politiku. Ravnopravnost postoji deklaratивно, a ne stvarno, te bi upravo muškarci trebali podržavati žene kako bi ih se što više politički aktiviralo.

VIII. Primorsko – goranska županija

Datum posjeta: 9. srpnja 2004. godine.

Radnom sastanku održanom u sjedištu Primorsko – goranske županije nazočili/e su : Luka Denona – zamjenik župana, Marinko Dumanić – predsjednik Županijske skupštine Primorsko – goranske županije, Branimir Deškovićem – predsjednik Odbora za ravnopravnost spolova Primorsko – goranske županije, Iva Josipović – stručna savjetnica u Upravnom odjelu za zdravstvenu zaštitu i socijalnu skrb Primorsko – goranske županije, Sonja Brozović – Cuculić – gradonačelnica Grada Kastva, Mladena Benašin – predsjednica Udruge za ravnopravnost spolova „PRST“, dr. sc. Nika Car – predstavnica Ženske akcije Rijeka, Ognjen Crnković – ravnatelj Zavoda za zapošljavanje Rijeka, Dragica Jelača i Dunja Kuhar – predstavnice Centra za socijalnu skrb Rijeka, Nena Bistričić – predsjednica Odbora za zdravstvenu zaštitu i socijalnu skrb Primorsko – goranske županije, Maja Tatalović – predstavnica stručne službe Grada Rijeke, Karla Mušković – suradnica za zdravstvo Grada Rijeke i mr.sc. Jasna Blažević – pročelnica Upravnog odjela za školstvo i društvene djelatnosti Primorsko – goranske županije.

U raspravi se pravobraniteljica neposredno upoznala sa stanjem u Primorsko – goranskoj županiji.

Nazočni/e su ocijenili/e kako ravnopravnost spolova nije zaživjela u županiji te naveli/e primjere diskriminacije žena kod zapošljavanja, u politici i drugim segmentima života. Županijski odbor za ravnopravnost spolova promiče ravnopravnost spolova i surađuje s nevladinim udrušama na tim i drugim pitanjima o ravnopravnosti spolova. Članovi/ice odbora žale što nemaju u njemu predstavnika/ca sindikata, kao ni i predstavnika/ca civilnih udruženja, a razlog tome vide u poslovniku županijske skupštine. Akcije im usporava županija, gradovi i općine, jer nemaju povjerenstva za ravnopravnost spolova. Poznati su im slučajevi nasilja u obitelji, nad ženama i muškarcima. Posebno

se interesiraju za: probleme mladih znanstvenica na fakultetima, edukaciju profesora/ica u školskim ustanovama o temama nasilja (kako ga prepoznati i pomoći žrtvama). Županija je članica Europske regije te odbor želi ispuniti svoje obveze i sa te strane. Nazočni/e su izrazili/e želju da institucija pravobraniteljice putem područnog ureda profunkcionira na području njihove županije, da se ženama žrtvama obiteljskog nasilja osigura dovoljan broj skloništa, da udruge dobiju finansijsku potporu države, da se javnost senzibilizira za slučajeve obiteljskog nasilja. Uočavaju porast broja nezaposlenih žena u odnosu na broj nezaposlenih muškaraca, mnoge uzroke navedenom stanju nazočni/e nalazi se u neravnopravno koncipiranom obrazovnom sustavu prema spolnim populacijama.

IX. Ličko-senjska županija

Datum posjeta: 26. studenog 2004. godine.

Radnom sastanku održanom u sjedištu Ličko – senjske županije nazočili/e su : Milan Jurković – župan Ličko senjske županije, Dražen Peranić – zamjenik župana, Ivana Đapić - predsjednica Povjerenstva za ravnopravnost spolova Ličko – senjske županije, Valentina Bublić i Božica Žumberić - članice Povjerenstva za ravnopravnost spolova, Mira Antunović – predstavnica Općine Donji Lapac, Valentina Grahovac – predsjednica udruge „Hrvatska žena“, Marija Pavičić – voditeljica HZZO Ispostave Otočac – HZZO, Ana Lukanović – ravnateljica Centra za socijalnu skrb Senj, Ivana Đapić i Dubravka Rukavina – predstavnice stručne službe Ličko – senjske županije, Slaven Stilinović – pročelnik Grada Gospića, Ante Jurčić – predstavnik OŠ „Z. Frankopan“ iz Otočca, Božica Šuper – predstavnica službe Ureda državne uprave Ličko – senjske županije, Davor Turkalj – predstavnik Općine Perušić, Mile Čavičar – načelnik Općine Plitvička jezera, Borislav Katruša – pročelnik Općine Karlobag, Draženka Draženović predstavnica stručne službe Općine Brinje, Stipe Mudrovčić – ravnatelj Zavoda za prostorno planiranje Ličko – senjske županije, Branimir Šimonić – pročelnik upravnog odjela za društvene djelatnosti Ličko – senjske županije, Ankica Blažević – tajnica Ličko – senjske županije, Željka Serdar – pročelnica upravnog odjela za gospodarstvo Ličko – senjske županije i Sanja Palelić – pročelnica Kabineta Župana.

U raspravi se pravobraniteljica neposredno upoznala sa stanjem u Ličko - senjskoj županiji.

Predstavnici/e županije su argumentirali/e provođenje ZORS-a učešćem žena u županijskim izvršnim i predstavničkim tijelima (poglavarstvo 18,18 %, skupština 13,16 %), na čelnim mjestima u javnim ustanovama i poduzećima, u vođenju malog i srednjeg poduzetništva i obrta. Županija planira sredstva za rad povjerenstva za ravnopravnost spolova u proračunu za 2005. godinu. Ocijenili/e su kako ima žena u političkim strankama, ali nedovoljno angažiranih toliko da se na izbornim listama za lokalne izbore uopće ne nalaze. Političke stranke nemaju u programima zaštitu obitelji, već to marginaliziraju. U socijalnom pogledu vrlo se teško promiče načelo ravnopravnosti spolova. Udio stanovništva iznad 65 godina starosti raste, a ženski dio te populacije sebe doživljava „stari“ za bavljenjem politikom. Zaključno je preporučeno svim tijelima s javnim ovlastima u obrazovanju uvođenje rodno osjetljivih nastavnih planova i programa i uklanjanje stereotipa iz nastavnih planova i programa. Nazočni/e su bili/e suglasni/e kako je nužno povećati broj ženskih glasova u procesu donošenja političkih odluka, ekonomski jačati njihov ekonomski status, suzbijati svaki oblik nasilja nad ženama te im stvarno, a ne deklaratativno, pomoći da usklade obiteljski i profesionalni život (cjelodnevni vrtići i škole, veći broja muškaraca na porodiljskom dopustu, promicati ravnopravnosti spolova medijima, voditi rodnu statistiku, podržavati civilno društvo).

X. Virovitičko – podravska županija

Datum posjeta: 28. listopada 2004. godine.

Radnom sastanku održanom u sjedištu Virovitičko – podravske županije nazočili/e su :

mr.sc. Antun Mihoković – zamjenik župana Virovitičko – podravske županije, Josip Novogradec – predsjednik Županijske skupštine Virovitičko – podravske županije, Josip Silvaš – član Poglavarstva Virovitičko – podravske županije, Marija Radijevac – predsjednica Povjerenstva za ravnopravnost spolova, Josip Silvaš – član Poglavarstva Virovitičko – podravske županije, Biljana Berda – članica Povjerenstva za ravnopravnost spolova i pročelnica službe za javne finacije, Ivan Horvat – tajnik Virovitičko – podravske županije, Mirko Kovačević – pročelnik Virovitičko – podravske županije, Ana – Marija Petin i Andreja Dobrostal – predstavnice stručne službe Virovitičko – podravske županije, Zdravko Čačinović – županijski povjerenikom SSH, Jasna Baranjec - Keserka – ravnateljica Zavoda za prostorno uređenje Virovitičko – podravske županije, Robert Kokotaj – rukovoditelj HZZO PU Virovitica, Desa Kolesarić – predsjednica udruge NVO SOS telefona, Željka Korlević – ravnateljica Srednje škole „ M.Marulić“ Slatina, Ivana Bešir – ravnateljic Gimnazije u Virovitici, Marija Prokrl Bajan - ravnateljica Centra za socijalnu skrb Virovitica, Vera Radaš – predstavnica Grada Slatina, Ankica Ban – predstavnica PU Virovitičko – podravska, Jadranka Puzak – predstavnica Opće bolnice, Gordana Kovač – predstavnica Strukovne škole, Slavic Kovač – ravnateljica Ljekarne Virovitičko – podravske županije, Marica Reider – tajnica OGŠ J.Vlašimsky, Vladimir Reider – ravnatelj Industrijsko obrtničke škole, Katarina Boljevićan – pomoćnica predstojnika Ureda državne uprave Virovitičko – podravske županije, Željko Kumrić – pročelnik upravnog odjela za poljoprivredu Virovitičko – podravske županije.

U raspravi se pravobraniteljica neposredno upoznala sa stanjem u Virovitičko – podravskoj županiji.

Rasprava je pokazala kako građani/ke nisu dovoljno upućeni/e u svoja prava temeljem ZORS niti kome se mogu obratiti u slučaju diskriminacije. Istovremeno, aktualnim ocjenjuju zaštitu zaposlenika/ca ispred stečajeva, prepoznavanje kada je netko spolno diskriminiran, izložen nasilju u obitelji. Povjerenstvo zanima kakvi su uvjeti rada, a kakvi obrazovanja za žena i njihovoj županiji, kao i njihov politički status. Pohvaljen je uspješan rad povjerenstava u Virovitici i Orahovici, kao i način promicanja svijesti o ravnopravnost spolova kojim se bavi udruga B.a.b.e., a sa kojom ispred županije uspješno surađuju. Povjerenstvo je posebno zainteresirano za ravnotežu u zastupljenosti žena i muškaraca u tijelima političkih stranaka, a posebno na izbornim listama kandidata/kinja za lokalne izbore te najavljuju svoju agitaciju za sljedeće izbore.

XI. Požeško – slavonska županija

Datum posjeta: 1.prosinca 2004. godine.

Radnom sastanku održanom u sjedištu Požeško - slavonske županije nazočili/e su : Marin Jakovljević i Tomislav Radonić – zamjenici župana Požeško - slavonske županije, Zdenka Kolarić – pročelnica Požeško - slavonske županije, Jasenka Bešlić – ravnateljica Gradske knjižnice i čitaonice, Vlado Vukoja – ravnatelj Đačkog doma Požega, Pavle Bucić – ravnatelj Gimnazije Požega, Predrag Livak i Tomislav Matinčić – vijećnici Požeško - slavonske županije, Zlatko Jakobović – ravnatelj OŠ A. Kanižlića Požega, Miko Komadina – ravnatelj OŠ J. Kemfa Požega, Antun Bamak – predstavnik Grada Pleternice, Manuela Zima - Čevapović – predstavnica Gimnazije Požega, Đurđa Doković – predstavnica PU Požeško - slavonske, Sanja Mjertan – predstavnica Opće županijske bolnice Požega, Goran Thur – ravnatelj Zavoda za javno zdravstvo Požega, Marija Lokner – Zanetti – predstavnica Grada Lipika, Ilija Bonić – predstavnik Ureda državne uprave Požeško - slavonske županije, Dubravka Špančić – predstavnica Grada Pakraca, Mirjana Bilopavlović, Marina Vulinović i Ivan Opić – predstavnici/e Centra za podršku i razvoj civilnog društva „Delfin“ Pakrac i Marija Barunović – predstavnica Općine Brestovac.

U raspravi se pravobraniteljica neposredno upoznala sa stanjem u Požeško-slavonskoj županiji.

Nazočnima su dati odgovori tko ZORS treba provoditi i tko ga primjenjuje. Nazočni/e su ocijenili/e, iako je pitanje ravnopravnosti spolova prvorazredno političko i razvojno pitanje, a tako i pitanje pridruživanja Hrvatske Europskoj uniji, kako ima niz razloga zašto se ZORS ne primjenjuje u potpunosti. Na sastanku je dogovorenog formiranje povjerenstava koja će pratiti slučajevne diskriminacije po spolu i po njima izraditi planove djelovanja.

XII. Brodsko –posavska županija

Datum posjeta: 1. prosinca 2004. godine.

Radnom sastanku održanom u sjedištu Brodsko - posavske županije nazočili/e su : Ratimir Santić – zamjenik župana Brodsko - posavske županije, Pero Matić – zamjenik gradonačelnika Grada Slavonskog Broda, predstavnik Grada Nova Gradiška, načelnici općina, odnosno njihovi predstavnici/e, članovi/ice Povjerenstva za ravnopravnost spolova Brodsko - posavske županije, predstavnici/e Županijskog poglavarstva, predstavnici/e zdravstvenih ustanova, ustanova socijalne skrbi i ustanova u kulturi, predstavnici/e upravnih tijela, Ana Broz – koordinatorica za ravnopravnost spolova u Uredu državne uprave Brodsko - posavske županije.

U raspravi se pravobraniteljica neposredno upoznala sa stanjem u Brodsko - posavskoj županiji.

Predstavnici/e županije pozvali/e su se na statističke podatke i redom navodili/e kako je udio žena u broju nezaposlenih 57,3 % ; u broju zaposlenih u osnovnim školama 75 %, od toga na rukovodećim mjestima 37 %; u broju zaposlenih u srednjim školama 62 %, od toga na rukovodećim mjestima 27 %; a približno je slično stanje u tijelima državne uprave, zdravstvu, kulturi i drugim djelatnostima. Programom „Poduzetnik I“ ženama je dodijeljeno 10,7 % , a „Poduzetnikom II“ 13,4 % kredita. Statistička slika nasilja u obitelji govori o 198 prekršajnih prijava temeljem Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji u 2003. godine, u kojima je nasilje počinjeno u 151 slučaju nad punoljetnom ženom, u 9 slučajeva nad maloljetnicama, a u 30 nad djetetom ženskog spola; takav trend se zadržava i u prvih šest mjeseci 2004. Slika plaćanja alimentacije u prvih devet mjeseci 2004. godine govori o 16 podnijetih kaznenih prijava, od kojih 15 prijava protiv očeva, a jedna protiv majke. Povjerenstvo za ravnopravnost spolova statističke podatke po spolu ocjenjuje nužnim jer se samo tako mogu podaci usporediti i pratiti. Siromaštvo je feminiziran i složen problem u lokalnoj zajednici koja, uz sve mehanizme za djelovanje, ne zna kako probleme može rješavati. Manje općine traže pomoć za izradu planova djelovanja jer nemaju dovoljno kadrova, a ni proračunskih mogućnosti za adekvatno promicanje ravnopravnost spolova. Pravne osobe u vlasništvu lokalne samouprave žele se educirati o pitanjima ravnopravnosti spolova, ali prema njihovim riječima, nemaju uzora kako i gdje to učiniti, prioritetnim ocjenjuju potrebu naučiti kako izraditi analizu i plan djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova. Istovremeno, neprihvatljivim je ocijenjeno da trgovачka društva u privatnom vlasništvu, poput jedne tekstilne tvornice u Novoj Gradiški, žive i rade kao da su izvan sustava jer teško daju povratne informacije pa tako i one koje se odnose sa ravnopravnost spolova. Rasprava je potvrdila da subjekti određeni čl. 11. ZORS-a nemaju analizu stanja ni plan djelovanja, a razlog tome je, po riječima nazočnih, nepostojanje konkretnih uputa od strane Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH i u vezi s tim nepostojanjem jednog granskog oglednog primjerka. Povjerenstvo za ravnopravnost spolova je navelo da nema adekvatne naputke za svoj rad od strane nadležnog Vladinog ureda te im nije jasna ulogu koordinatora/ica u uredima državne uprave. Postavili/e su pitanje kako obvezati privatni sektor na poštovanje temeljnih ustavnih vrednota o ljudskim pravima, u ovom slučaju o ravnopravnosti spolova.

XIII. Zadarska županija

Datum posjeta: 9. prosinca 2004. godine.

Radnom sastanku održanom u sjedištu Zadarske županije nazočili/e su: Ivo Grbić – župan Zadarske županije, Milijana Urošević i drugi članovi/ice skupštinskog Odbora za ravnopravnost spolova, Olga Peša – predstavnica Ureda državne uprave Zadar, Miljenko Peričić – predstavnik Gradskog poglavarstva Grada Zadra i ravnatelj javnih ustanova čiji je osnivač Zadarska županija, Josip Bralić – predstavnik OŠ Bibinje, Tonći Vuković – ravnatelj OŠ Nin, Borio Tokić - ravnatelj OŠ Polača, Šimom Vukić - ravnatelj OŠ Privlaka, Svetko Šarić i Helena Kapović – Magaš - predstavnici Hotelijersko, turističko – ugostiteljske škole Zadar, Mica Mikulić – predstavnica Srednje škole Benkovac, Marija Šoša – ravnateljica OŠ Preko, Višnja Valčić – ravnateljica OŠ Neviđane, Mirko Bili – predstavnik Psihijatrijske bolnice, Milena Čemeljić – ravnateljica Srđne škole B. Kašića, Božo Došen – ravnatelj Srednje škole Biograd na moru, Verica Pavin - predstavnica „Narodnog lista“, Tenta Babajko Popović – predstavnica Zadarskog lista, Vjera Grancarić – predstavnica strukovne škole V. Vlatković, Ema Ivoš Nikšić – predstavnica Sveučilišta u Zadru, Josip Grzunov – predstavnikom ŽLU Zadar.

U raspravi se pravobraniteljica neposredno upoznala sa stanjem u Zadarskoj županiji.

Rasprava je pokazala očekivanja nazočnih da sve razine vlasti promiču ravnopravnost spolova radi općeg ekonomskog napretka. Kako prepoznati, prijaviti, tužiti i riješiti slučaj diskriminacije, kako zaštiti žrtvu, kako se nositi s tim pitanjima, a kako educirati o njima u obrazovnom procesu bile su teme ove rasprave. Pokazalo se da su građani/ke neupućeni/e u prava temeljem ZORS-a, kao i kome se obratiti za njegovo kršenje. Isto tako, potvrdila se aktualnim potreba zaštite prava zaposlenih u tvrtkama pred stečajem s aspekta ravnopravnosti spolova, drugih oblika diskriminacije na radu, kao i statusa žena unutar mirovinskog sustava. Predstavnici/e županije smatraju da provode politiku ravnopravnosti spolova, imaju svoj plan djelovanja, te izdvajaju proračunska sredstva za te potrebe.

XIV. Osječko – baranjska županija

Datum posjeta: 24. studenoga 2004. godine.

Radnom sastanku održanom u sjedištu Osječko – baranjske županije nazočili/e su : članovi/ice Poglavarstva Osječko – baranjske županije i Županijskog povjerenstva za ravnopravnost spolova, ravnatelji/ce osnovnih i srednjih škola te gradonačelnici/e i načelnici/e Osječko-baranjske županije.

U raspravi se pravobraniteljica neposredno upoznala sa stanjem u Osječko –baranjskoj županiji.

Rasprava je pokazala interes za obradom podataka iz rodne statistike na područjima zapošljavanja, rada i mirovinskog sustava. Isto tako, htjelo se znati imamo li rodnu analizu izdataka u Državnom proračunu za 2005. godinu. Proizašlo je da su građani/ke nedovoljno upućeni/e u svoja prava temeljem ZORS-a, kome se mogu obratiti za njegovo kršenje te u svom viđenju između prava temeljem ravnopravnost spolova i prava temeljem statusa hrvatskih branitelja pri zapošljavanju. Ocjenjeno je da su pravosude i prosvjeta feminizirani. Jedinice lokalne samouprave u svojim proračunskim izdacima snose teret neizgrađene komunalne infrastrukture i teret drugih komunalnih izdataka smatrajući ih prioritetnim u odnosu na društvene, socijalne i gospodarstvene programe, a time i prema promicanju ravnopravnost spolova. Pokazan je interes da se ovakvi razgovori o ravnopravnosti spolova nastave budućom suradnjom.

XV. Šibensko – kninska županija

Datum posjeta: 8. prosinca 2004. godine.

Radnom sastanku održanom u sjedištu Šibensko – kninske županije nazočili/e su: predstavnici/e Županijskog poglavarstva Šibensko – kninske županije, načelnicima/e gradova i općina, odnosno njihovim predstavnici/e, članovi/ice Povjerenstva za ravnopravnost spolova Šibensko - kninske županije, predstavnici/e društava i ustanova kojih je osnivač Šibensko - kninska županija.

U raspravi se pravobraniteljica neposredno upoznala sa stanjem u Šibensko - kninskoj županiji.

Predstavnici/e Povjerenstva za ravnopravnost spolova Šibensko - kninske županije smatraju da imaju povoljnu situaciju na području županije kada su u pitanju žene, u odnosu na prosjek Republike Hrvatske (u Županijskoj skupštini od 41 člana 8 je žena, a u Poglavarstvu od 12 članova 3 su žene). Istovremeno, problem je nastao gašenjem velikih poduzeća na području Šibensko – kninske županije jer je bez posla ostalo najviše žena.

XVI Vukovarsko –srijemska županija

Datum posjeta: 24. studenoga 2004. godine.

Radnom sastanku održanom u sjedištu Vukovarsko – srijemske županije nazočili/e su: Nikola Šafer - župan Vukovarsko - srijemske županije, Zlatko Hegeduš – zamjenik gradonačelnika Grada Vukovara, Ivan Gerovac – načelnik Općine Andrijaševci, Marijan Belužić – načelnik Općine Drenovci, Antun Omazić – načelnik Općine Babina Greda, Ivan Grigić – gradonačelnik Grada Županja, Marko Tadić – pročelnik Općine Otok, Željka Budimir – pročelnica Općine Tordinci, Marinko Beljo – načelnik Općine Tovarnik, Ivica Čop – zamjenik načelnika Općine Cerna, Đorđe Vlaškalić – načelnik Općine Negoslavci, Đorđe Čurčić – načelnik Općine Trpinja, Rade Bosić – načelnik Općine Borovo, Zdravko Galović – načelnik Općine Tompojevci, Josip Lišić – načelnik Općine Gunja, djelatnici/e stručnih službi županije, Jadranka Golubić – pročelnica Upravnog odjela za lokalnu samoupravu i upravu, Blanka Pripužić – pročelnica Upravnog odjela za društvene djelatnosti, Ivan Dominković – voditelj inspektorata u Policijskoj upravi Vukovarsko – srijemskoj, Antun Jelić – županijski vatrogasni zapovjednik PU Vukovarsko - srijemske, Zvonko Domačinović – ravnatelj Gradskog društva Crvenog križa Vinkovci, Ivan Pavlović – član Županijskog poglavarstva, Ivanka Domačinović, koordinatorica za ravnopravnost spolova i drugi/e predstavnici/e Ureda državne uprave u Vukovarsko srijemskoj županiji, predstavnici/e općih bolnica, predstavnici/e domova zdravlja, ravnateljicom Zavoda za javno zdravstvo, predstavnici/e domova za starije i nemoćne osobe, predstavnici/e pravnih osoba u pretežitom vlasništvu države, županije, JLS-a, predstavnici/e osnovnih, srednjih škola i vrtića u Vukovarsko – srijemskoj županiji, predstavnici/e Narodnih knjižnica u Vukovarsko – srijemskoj županiji.

U raspravi se pravobraniteljica neposredno upoznala sa stanjem u Vukovarsko - srijemskoj županiji.

Tijekom rasprave potvrdilo se da sadržaj planova djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova iz nadležnosti pravnih osoba, kao ni značaj i uloga koordinatora/ice za ravnopravnost spolova, prisutnima nisu jasni. Riječ je o naputcima koje donosi Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske te su pravne osobe na njega i upućene. Sudionici/e rasprave navodili/e su neodržive primjere poput slučajeva kada osobi ženskog spola koja studira u indeksu piše student, a ne studentica; navođeni su slični primjeri kod oglašavanja potrebe za zapošljavanjem radnika/ca. Ocjenjeno je veoma važnim koristiti lokalne medije za osvješćivanje javnosti o svim pitanjima ravnopravnosti spolova, kao i ne zanemariti moć lokalnih proračuna da se nadu sredstva za

različite akcije o tim pitanjima. Predstavnici/e županije zaključili/e su da svim povjerenstvima i odborima za ravnopravnost spolova treba dati partnersku podršku, župan je obvezao sebe, gradonačelnike/ce i načelnike/ce svih jedinica lokalne samouprave na području Vukovarsko – srijemske županije, da tu temu stave na sljedećim sjednicama njihovih predstavničkih tijela.

XVII. Splitsko –dalmatinska županija

Datum posjeta: 19. studenoga 2004. godine.

Radnom sastanku održanom u sjedištu Splitsko – dalmatinske županije nazočili/e su : Mihovil Biočić – predsjednik Županijske skupštine i član Županijskog povjerenstva za ravnopravnost spolova, Maja Đirlić, Jadranka Polović, Mirjana Maroević, Silva Sumić, Veljan Radojković, Helena Bandalović, Ivanka Luetić-Boban i Vesna Alač – članovima/icama Povjerenstva za ravnopravnost spolova Splitsko – dalmatinske županije te Andro Ozretić - tajnik Povjerenstva za ravnopravnost spolova Splitsko – dalmatinske županije, Barbara Kovačić – vijećnica Županijske skupštine, Ante Nakić – vijećnik Županijske skupštine i pročelnik odjela opće uprave Grada Splita, Maja Budrović - predstavnica Grada Hvara, drugi gradonačelnici/e i načelnici/e Splitsko – dalmatinske županije, odnosno njihovi predstavnici/e, ravnatelji/ce pravnih osoba u vlasništvu Splitsko – dalmatinske županije i predstavnici/e udruga s područja županije koje za cilj imaju promicanje ravnopravnosti spolova (Domine – udruga za razvoj civilnog društva i promicanje ženskih prava i druge).

U raspravi se pravobraniteljica neposredno upoznala sa stanjem u Splitsko - dalmatinskoj županiji.

Predstavnici/e Županijskog poglavarstva za ravnopravnost spolova nisu bili/e dovoljno upoznati/e s činjenicama: što su planovi djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova, kome se šalju, postoje li upute za njihovu izradu, odnosno ima li njihovih oglednih primjeraka. Riječ je o provedbi odredbi ZORS-a koje su u nadležnosti Ureda za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske te su pravne osobe na njega i upućene. Većina sudionika/ca se pozitivno izrazila o potrebi rada Županijskog povjerenstva za ravnopravnost spolova, ali i onih pri gradovima i općinama. Istovremeno, pojedini/e diskutanti/ce nisu razumijevali/e ustavna ni zakonska načela ravnopravnosti spolova, a to otvara upitnim individualnu spremnost za poštovanjem odredbi ZORS-a. Prema riječima predstavnica županijskih nevladinih organizacija, očekivan je veći odaziv članova/ica predstavničkih tijela županije i gradova (kao onih koji/e su relevantni politički subjekti za promicanje ravnopravnosti spolova u njihovim jedinicama lokalne samouprave) na ovom susretu s pravobraniteljicom za ravnopravnost spolova.

XVIII. Istarska županija

Datum posjeta: 2. prosinca 2004. godine.

Radnom sastanku održanom u prostorijama Istarske razvojne agencije d.o.o. Pula nazočili/e su : Ivan Jakovčić – župan Istarske županije, Desanka Sarvan – pročelnica Upravnog odjela za lokalnu samoupravu i upravu, Vesna Ivančić – tajnica Stručne službe za poslove Skupštine i Poglavarstva, Sonja Grožić – Živolić – pomoćnica pročelnice – stručna savjetnica Upravnog odjela za zdravstvo, socijalnu skrb i rad te predsjednica Povjerenstva za jednakost spolova Istarske županije, članice Povjerenstva za jednakost spolova Jadranka Černjul, Biserka Momčinović, Branka Žužić, Miriam Kervatin i Branka Lasan, Mirjana Galo - predsjednica Povjerenstva za ravnopravnost spolova Grada Pule, Vera Šverko - predsjednica Povjerenstva za ravnopravnost spolova Grada Poreča, Hani Pilat - predsjednica Povjerenstva za ravnopravnost spolova Grada Pazina, Eni Modrušan – pročelnica Odjela gradske uprave za samoupravu i upravu i predsjednica Povjerenstva za ravnopravnost spolova Grada Labina, Marinella Pokrajac – Ugrin - predsjednica Povjerenstva za ravnopravnost spolova Grada Rovinja, Lorella Limoncin Toth – gradonačelnica Grada Buja, Božo Jelovac – savjetnik u Uredu gradonačelnika Grada Poreča, Dimitrije Sušanj – pročelnik za opću upravu i društvene djelatnosti

Grada Umaga, Zdenka Vratović – pročelnica Jedinstvenog upravnog odjela Općine Bale, Denis Kontošić – predsjednik Općinskog vijeća Općine Barban, Stefan Sissot – predsjednik Općinskog vijeća Općine Brtonigla, Vlado Čikada, donačelnik i Ružica Lazić – pročelnica Jedinstvenog upravnog odjela Općine Kršan, Katica Cvek – v.d. pročelnica Općine Medulin, Aldo Ritoša – predsjednik Općinskog vijeća Općine Vižinada.

U raspravi pravobraniteljica se neposredno upoznala sa stanjem u Istarskoj županiji.

Rasprava je potvrdila da se ZORS na području Istarske županije ne provodi dovoljno. Predstavnici/e županije, gradova i općina zadovoljni/e su udjelom broja žena u broju zaposlenih u stručnim službama u tijelima lokalne samouprave na području Istarske županije, ali su svjesni/e da u sferi odlučivanja muškarci imaju dominantnu ulogu. Rješenja vide u promjenama naziva radnih mesta iz muškog u ženski rod kada se ista odnose na osobe ženskog spola, na pločicama ispred ulaza u urede, preko aktivnog rješavanja pitanja ravnopravnosti spolova promicanjem razvojnih programa malog i srednjeg poduzetništva putem Istarske razvojne agencije d.o.o. Pula u suradnji s Ministarstvom gospodarstva, rada i poduzetništva, do pregovaranja za projekt ulaganja inozemnog kapitala koji ima veze s tekstim i zapošljavanjem većeg broja ženske radne snage, te do drugih razvojnih projekata koje imaju u planu na području županije. U Istarskoj županiji bilježe pad nezaposlenosti, ali i udio od 62% žena u ukupnom broju nezaposlenih osoba. Predstavnice povjerenstava za ravnopravnost spolova nisu zadovoljne komunikacijom s izabranom vlasti po gradovima i općinama, kao ni načinom financiranja programa za promicanje i ostvarenje ravnopravnosti spolova iz lokalnih proračuna. Sva povjerenstva se jednakom zalažu za ulazak žena u politiku, za borbu protiv nasilja na ženama, za rješavanje pitanja zdravlja, obrazovanja i ekonomске samostalnosti žena. Ocjenojeno je da je osnovni problem socijalni položaj žene u društvu, a kada se problem želi sagledati na primjer produženjem radnog vremena vrtića - koji se financiraju iz proračuna lokalne samouprave, onda vide da se u njima jedva održavaju postojeći 10-satni programi predškolskog odgoja. Riječ je o procesima koje Povjerenstva za ravnopravnost spolova prate i unutar kojih određuju prioritete.

XIX. Dubrovačko - neretvanska županija

Datum posjeta: 14. prosinca 2004. godine.

Radnom sastanku održanom u prostorijama Palače Ranjina nazočili/e su : Ivan Šprlje – župan Dubrovačko – neretvanske županije, Vedran Leleković – zamjenik župana Dubrovačko – neretvanske županije, Jelena Gled-Burdelez – predstavnica Ureda državne uprave u Dubrovačko – neretvanskoj županiji, Ružica Mišković – tajnica Županijske skupštine, Marin Torić – član Poglavarstva Dubrovačko – neretvanske županije, Željko Kuljišić – vijećnik Županijske skupštine, Miho Katičić – pročelnik Ureda za društvene djelatnosti Grada Dubrovnika, Vesna Babarović – predstavnica Upravnog odjela za društvene djelatnosti Dubrovačko – neretvanske županije, Ana Kordić – članica Poglavarstva Dubrovačko – neretvanske županije i predsjednica Povjerenstva za ravnopravnost spolova Dubrovačko – neretvanske županije, Jeny Hansel – predsjednica Udruge „Deša“ i članica Povjerenstva za ravnopravnost spolova, Ivo Bratičević – predstavnik Sindikata, Nikola Prižmić – vijećnik Županijske skupštine Dubrovačko – neretvanske županije i član Povjerenstva za ravnopravnost spolova Dubrovačko – neretvanske županije, Marica Miletić – ravnateljica Centra za socijalnu skrb , predstavnic Suca za prekršaje, predstavnica Zavoda za javno zdravstvo, Jelica Kureš – vijećnica Županijske skupštine i članica Povjerenstva za ravnopravnost spolova Dubrovačko – neretvanske županije i Lucija Macan – članica Povjerenstva za ravnopravnost spolova Dubrovačko – neretvanske županije.

U raspravi se pravobraniteljica neposredno upoznala sa stanjem u Dubrovačko – neretvanskoj županiji.

U raspravi je bilo riječi o položaju i ulozi žena u Dubrovačko – neretvanskoj županiji koje su u županijskim tijelima brojčano podzastupljene (1 žena u Poglavarstvu, 3 u Županijskoj skupštini). Istovremeno je navedeno da je njihov udio u strukturi zaposlenih na području županije 52,20%. Ocijenili/e su kako se na području Županije Dubrovačko – neretvanske ne poštuju propisi o ravnopravnosti spolova te proizlazi da se ne krši samo ZORS, već i Ustav RH. Predstavnici/e Ureda državne uprave nije bilo jasno koje oni vlasti imaju u primjeni ZORS-a, a za čiji rad i postupanje je inače temeljem ZORS-a nadležan Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske na koji su upućeni. Povodom izrade planova djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova nazočnima nisu bile jasne odredbe ZORS-a o sankcijama i odgovornosti pa predlažu produženje rokova za njihovo donošenje u cilju što kvalitetnije izrade. Ocenjeno je da bi trebalo mijenjati odredbe Zakona o radu radi lakšeg provođenja odredbi ZORS-a. Predstavnici/e Povjerenstva za ravnopravnost spolova zadovoljni/e su kako su financirani u županijskom proračunu i provođenjem programa koje donose. Teške uvjete rada vide u ugostiteljsko – turističkoj i poljoprivrednoj djelatnosti, a kada je riječ o trgovini to se odnosi na velike prodajne centre gdje žene rade, prema njihovim riječima, za prosječnih 2.000 kn mjesечно, nemaju pravo na bolovanje i slično. Posebno su isticali važnost edukacije i razvoja društvene svijesti o potrebi za afirmacijom žena na funkcijama i u politici, i uloge medija na senzibiliziranju javnost o tome.

XX. Međimurska županija

Datum posjeta: 14. listopada 2004. godine.

Radnom sastanku održanom u sjedištu Međimurske županije nazočili/e su : Josip Posavec i Marijan Vukšić – zamjenici župana Međimurske županije, Karmela Horvat – predsjednica Županijskog povjerenstva za ravnopravnost spolova Međimurske županije, Ksenija Blagus – članica Poglavarstva Međimurske županije, Dijana Marciuš, Maja Oreški, Natalija Ignac i Alan Resman – članovi/ice Županijskog povjerenstva za ravnopravnost spolova, Ivan Sokač i Željko Mihoković – predstavnici/e Policijske uprave međimurske, Blaženka Novak – pročelnica Upravnog odjela za društvene djelatnosti Međimurske županije, Nada Tkalec-Borović – predstavnica „Elektre“ d.d. Čakovec, Marijan Novak – direktor Međimurskog poduzetničkog centra d.o.o., Vera Tizaj – predstavnica Općine Donji Kreljevec, Nedžad Vežzagić – predstavnik Općine Belica, Franjo Bukal – načelnik Općine Orehovica, Franjo Makovec – načelnik Općine Sveti Martin na Muri, Branko Šalamon – gradonačelnik Grada Čakovec, Josip Srpk – predstavnik Općine Vratišinec, Dušanka Hlebec-Geček – predstavnica Općine Nedelišće, Milica Senjanin, Ana Vlah-Siladi i Đurđa Varga – predstavnica stručne službe Međimurske županije.

U raspravi se pravobraniteljica neposredno upoznala sa stanjem u Međimurskoj županiji.

Nazočni/e su naglasili/e značaj otkrivanja i eliminiranja diskriminacije na temelju spola u svim područjima života u županiji (političkom, obrazovnom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom) i ocijenili/e kako bi se ZORS mogao bolje provoditi. Svjedoče velikim i brzim društvenim promjenama, a mnoštvo malih općina nije u mogućnosti ni formalno – pravno pratiti što se od svega toga odnosi na njih (tako ni na području ravnopravnosti spolova) jer nemaju kadrove. Riječ je općinama s jedinstvenim upravnim odjelom u kojem je zaposlen/a 1 djelatnik/ca, o jedinicama lokalne samouprave koje su ruralne, a prepune egzistencijalnih problema kod svojeg stanovništva. Činjenica je da preko 900 žena godišnje umire od raka dojke, da su mnoge od njih s ruralnog područja gdje nemaju uvjete za preventivu za tu i za druge bolesti. Predstavnici/e policijske uprave istakli/e su da u županiji poduzimaju sve zakonom predviđene mjere kako bi suzbili/e nasilje, što uključuje i suzbijanje obiteljskog nasilja, o čemu se vodi njihova službena statistika. Županijsko povjerenstvo za ravnopravnost spolova kao jedan od svojih prioritetnih zadataka vidi davanje pomoći gradovima i općinama da osnuju svoja povjerenstva koja bi imala zadatku da predlažu one projekte i programe unutar proračuna jedinica lokalne samouprave koji promiču ravnopravnosti spolova.

ZAKLJUČNO

U prilozima se nalaze tabelarni prikazi koji sumarno prikazuju obilazak županija pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, i to:

- tablica 15, „Redoslijed obilaska županija u razdoblju od srpnja do prosinca 2004. godine“ na stranici 97.

Pravobraniteljica je u 2004. godini obišla sve županije. Grad Zagreb je bio u planu obilaska, ali posjet je krajem godine iz objektivnih razloga odgođen za početak 2005. godine.

- tablica 16, „Analiza nazočnih osoba na radnim sastancima s pravobraniteljicom za ravnopravnost spolova u 2004. godini, u sjedištima županija“, nalazi se u prilozima, na stranici 136.

Iskazani podaci ukazuju na relativno velik odaziv pozvanih na radne sastanke u svezi provođenja ZORS-a i drugih propisa koji se odnose na ravnopravnosti spolova. Ozbiljnost narečenoj problematici daje i činjenica da su na sastancima nazočili gotovo svi župani/ce, a tamo gdje nisu, bili/e su nazočni/e zamjenici/e župana/ice. Nadalje, sastancima su nazočili/e u svim županijama predstavnici/e županijskog poglavarstva, kao i određen broj predstavnika/ca gradskih ili općinskih poglavarstava. U malom broju slučaja (dva) sastancima nisu nazočili/e predstavnici/e županijskih skupština, a kako su na tim sastancima nazočili/e predstavnici/e poglavarstava županija, može se zaključiti da su na taj način županijske skupštine bile predstavljene na sastanku. Članovi/ice povjerenstava i odbora za ravnopravnost spolova, tamo gdje su osnovani, nazočili/e su sastancima te svojom nazočnošću i aktivnim sudjelovanjem doprinijeli/e kvaliteti istih. Zbog velikog broja pravnih subjekata koji su u vlasništvu države, županije, gradova ili općina, sastancima su nazočili samo posebno pozvani koji u svom svakodnevnom poslu imaju dodirne točke s radom pravobraniteljice za ravnopravnost spolova i koji su od posebne važnosti za primjenu odredbi ZORS-a. Na određen način iznenađuje relativno malen odaziv na sastanke predstavnika/ca policijskih uprava koji/e su, tamo gdje su nazočili/e, aktivno sudjelovali/e u raspravama.

- tablica 17, „Prikaz osnivanja povjerenstava/odbora za ravnopravnost spolova za županije i Grad Zagreb“, na stranici 98.

Programom provedbe Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova u Republici Hrvatskoj od 2001. – 2005. godine (NN 112/01) potiču se tijela lokalne i područne (regionalne) samouprave na promicanje i unapređenje položaja žena u Republici Hrvatskoj, a u cilju punog ostvarenja načela ravnopravnosti spolova tim se dokumentom utvrđuju mјere, od kojih u domeni područja institucionalnih mehanizama izdvajamo t.10.3 koja glasi: “Poticati osnivanje povjerenstava u jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave“.

Podaci navedeni u tablici dobiveni su neposredno od predstavnika/ca županija u vrijeme obilaska županija ili naknadno, a prikazuju stanje na dan 31.12.2004.godine. Povjerenstva za ravnopravnost spolova osnovana su u 15 županija, odbori u 4 županije, a koordinacija za ravnopravnost spolova u Gradu Zagrebu. Zagrebačka županija je jedina županija koja nema niti jedno savjetodavno ili radno tijelo skupštine ili poglavarstva koje se bavi pitanjima ravnopravnosti spolova.

Rasprave održane po županijama pokazale su veliko zanimanje pozvanih predstavnika/ca pojedinih institucija i tijela za tumačenje ZORS-a i drugih propisa o ravnopravnosti spolova te za dobivanje odgovora na specifična pitanja koja su njih zanimala.

Zaključno se može reći da nije bilo suprotnih stajališta na održanim sastancima, već su svi/e bili/e jasni u isticanju potrebe kako treba promicati ravnopravnost spolova, te ustrajno stvarati sljedeće:

- uvjete ženama za ostvarenje njihovih prava otklanjanjem svih oblika diskriminacije;
- uvjete za ostvarivanje posebnih zdravstvenih potreba žena, uključujući spolno i reproduktivno zdravlje, preventivno i odgovarajućom zdravstvenom zaštitom;
- uvjete za otklanjanje stereotipa i diskriminacijskog ponašanja koji su temelj nasilja u obitelji, posebno nad djecom i ženama;
- takav položaj žena u gospodarstvu da one mogu stvarno, a ne deklarativno, uskladiti radni i obiteljski život, kao i svoje slobodno vrijeme;
- mjere za sudjelovanje žena na svim područjima društvenog života, što se posebno odnosi na ruralne i druge manje sredine, na način da se broj žena na položajima moći i odlučivanja povećava;
- promjenu društvene svijesti o ženama u politici promicanjem uravnoteženosti; riječ je o zastupljenosti žena i muškaraca u tijelima političkih stranaka, te na popisima kandidata/kinja za izbore u tijelima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (kao i za izbor zastupnika u Hrvatski sabor) kada ih predlažu političke stranke;
- uvjete da lokalni mediji aktivno promiču razvoj svijesti o ravnopravnosti žena i muškaraca;
- institucionalne mehanizme na razini županija, gradova i općina odvajajući ulogu i zadatke savjetodavnih tijela (povjerenstva) od radnih tijela (odbori) pri predstavničkim ili izvršnim tijelima.

Pojedine županije na tim su sastancima neposredno usvojile zaključke kojim su se županija, gradovi i općine obvezali osnovati povjerenstva za ravnopravnost spolova, a temeljem analize usvojiti višegodišnje planove djelovanja te redovno osiguravati proračunska sredstva za to.

Ističemo primjer Koprivničko - križevačke županije koja je, nakon pravobraniteljičinog posjeta u prosincu 2004. godine, izradila Plan djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova i dostavila ga nadležnom Uredu za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske na odobrenje (čl. 11. st. 3. ZORS), a pravobraniteljici za ravnopravnost spolova na znanje. Plan je prije toga bio dostavljen Županijskom povjerenstvu za ravnopravnost spolova na suglasnost. Plan se temelji na analizi stanja u županiji s prikazom spolne strukture stanovništva županije, spolne strukture među zaposlenim pravnim osobama nad kojima županija ima osnivačka prava ili ih je osnovala, kao i na prikazu spolne strukture osoba koje politički odlučuju na lokalnoj i regionalnoj razini. Sadrži mjere za političku participaciju i odlučivanje, za gospodarstvo i poduzetništvo, za zdravstvo, za obrazovanje, za podršku ženskim udrugama, za raspisivanje natječaja i oglasa za radna mjesta, za dalju analizu podataka o spolu, za obilježavanje važnih datuma, za nastupe i prisutnost u lokalnim medijima te za nadzor i provedbu mjera iz plana.

Isto tako, tijekom rasprava je bilo više upita koji su se odnosili na izradu planova djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova, na značaj i ulogu koordinatora/ica za ravnopravnost spolova, što su sve sadržaji u nadležnosti Ureda za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske (čl. 18. ZORS), na koji je pravobraniteljica za ravnopravnost spolova zainteresirane i upućivala.

REDOŠLIJED OBILASKA ŽUPANIJA U RAZDOBLJU
OD SRPNJA DO PROSINCA 2004. GODINE

Tablica br. 15

RED. BR.	NAZIV ŽUPANIJE	DATUM
1.	Primorsko – goranska županija	09.07.2004.
2.	Međimurska županija	14.10.2004.
3.	Varaždinska županija	14.10.2004.
4.	Koprivničko – križevačka županija	26.10.2004.
5.	Bjelovarsko – bilogorska županija	28.10.2004.
6.	Virovitičko – podravska županija	28.10.2004.
7.	Sisačko – moslavačka županija	17.11.2004.
8.	Splitsko – dalmatinska županija	19.11.2004.
9.	Karlovačka županija	23.11.2004.
10.	Vukovarsko – srijemska županija	24.11.2004.
11.	Osječko – baranjska županija	24.11.2004.
12.	Ličko-senjska županija	26.11.2004.
13.	Krapinsko – zagorska županija	30.11.2004.
14.	Požeško – slavonska županija	01.12.2004.
15.	Brodsko – posavska županija	01.12.2004.
16.	Istarska županija	02.12.2004.
17.	Šibensko – kninska županija	08.12.2004.
18.	Zadarska županija	09.12.2004.
19.	Dubrovačko – neretvanska županija	14.12.2004.
20.	Zagrebačka županija	22.12.2004.

**PRIKAZ OSNIVANJA POVJERENSTAVA/ODBORA ZA RAVNOPRAVNOST
SPOLOVA ZA ŽUPANIJE I GRAD ZAGREB**

Tablica br. 17

NAZIV ŽUPANIJE	POVJERENSTVO ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA	ODBOR ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA
I. Zagrebačka	Nema	
II. Krapinsko zagorska	Ima (od 14. 12. 2004.)	
III. Sisačko moslavačka	Ima (od 19. 10. 2004.)	
IV. Karlovačka	Ima (od 04. 06. 2002.)	
V. Varaždinska	Nema	Ima ¹¹ (od 10.10. 2002.)
VI. Koprivničko križevačka	Ima (od 26.11. 2004.)	
VII. Bjelovarsko bilogorska	Nema	Ima ¹² (od 17. 07. 2003.)
VIII. Primorsko goranska	Nema	Ima ¹³ (od 15. 11. 2001.)
IX. Ličko senjska	Ima (od 13. 10. 2004.)	
X. Virovitičko podravska	Ima (od 26. 09. 2002.)	
XI. Požeško slavonska	Ima (od 06. 12. 2004.)	
XII. Brodsko posavska	Ima (od 12. 06. 2002.)	
XIII. Zadarska	Nema	Ima ¹⁴ (od 07. 10. 2004.)
XIV. Osječko baranjska	Ima (od 07. 06. 2004.)	
XV. Šibensko kninska	Ima (od 28. 10. 2003.)	
XVI. Vukovarsko srijemska	Ima (od 16. 12. 2004.)	
XVII. Splitsko dalmatinska	Ima (od 10. 11. 2004.)	
XVIII. Istarska	Ima (od 19. 01. 1999.)	
XIX. Dubrovačko neretvan.	Ima (od 26. 02. 2002.)	
XX. Međimurska	Ima (od 25. 10. 2002.)	
Grad Zagreb	Nema	Ima ¹⁵ (od 26.11.2002.)

¹¹ Varaždinska županija ima Odbor za ravnopravnost spolova kao stalno radno tijelo županijske skupštine.

¹² Bjelovarsko - bilogorska županija ima Odbor za ravnopravnost spolova kao stalno radno tijelo županijske skupštine.

¹³ Primorsko - goranska županija ima Odbor za ravnopravnost spolova kao stalno radno tijelo županijske skupštine.

¹⁴ Zadarska županija ima Odbor za ravnopravnost spolova kao stalno radno tijelo županijske skupštine.

¹⁵ Grad Zagreb ima Koordinaciju za ravnopravnost spolova kao radno tijelo Gradske skupštine

DIO OSMI

VIII.1. PROMICANJE NAČELA RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA U OBRAZOVANJU

U kontekstu eurointegracija, Europska komisija smatra da je potrebno inkorporirati europsko zakonodavstvo u nacionalno zakonodavstvo, a jedno od područja intervencije su rodne uloge i stereotipi (promjene ponašanja, stavova, normi, vrednota o rodnim ulogama u društvu kroz obrazovanje, medije, kulturu, sport itd.).

Ravnopravnost spolova je po ekspertima Vijeća Europe definirana kao jednakost vidljivosti, osnaženosti i participacije obaju spolova u javnom i privatnom životu, a stvaranje tih jednakih mogućnosti počinje odgojem i obrazovanjem. Stoga, dok se govori o ravnopravnosti spolova u obrazovanju, poziva se prije svega na opće odredbe Zakona o ravnopravnosti spolova (čl. 1, čl. 3, čl. 5, NN, 116/03.) prema kojima Zakon uređuje stvaranje jednakih mogućnosti za žene i muškarce te navodi organe koji su dužni u svim fazama planiranja, donošenja i provedbe neke odluke ocjenjivati i vrednovati učinke te odluke na položaj žena i muškaraca. Primjerice, notorno je da se udžbenici koriste temeljem neke prethodne odluke nadležnog organa pa su ti organi dužni vrednovati i ocjenjivati upravo učinke svojih odluka, u konkretnom slučaju udžbenika, način prikazivanja muškaraca i žena može imati presudne učinke kod oblikovanja stavova djece.

Konvencija UN-a o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena, stranka koje je od 1991. godine i Republika Hrvatska, zahtijeva „uklanjanje stereotipnog shvaćanja uloga muškaraca i žena na svim stupnjevima i u svim oblicima obrazovanja kroz poticanje zajedničkog obrazovanja i drugih vrsta obrazovanja koje pomažu postizanju tog cilja, a posebice revizijom udžbenika i školskih programa te prilagođavanjem nastavnih metoda“ (čl.10).

Slijedom navedenoga, a prema stavku 1. članka 14., koji se odnosi na obrazovanje, Zakona o ravnopravnosti spolova (NN, 116/03.), „Obrazovanje o pitanjima ravnopravnosti spolova predstavlja integralni dio sustava osnovnog, srednjoškolskog i visokog obrazovanja, kao i cijeloživotnog učenja koji uključuju i pripremu oba spola za aktivno i ravnopravno sudjelovanje na svim područjima života.“

Prema st. 2. čl. 14. valja promicati nediskriminatorna znanja o ženama i muškarcima, uklanjati spolne/rodne nejednakosti i rodne stereotipe u obrazovanju na svim razinama, uvažavati rodne aspekte u svim odgojno-obrazovnim područjima te donositi mjere za osiguravanje ujednačene zastupljenosti po spolu kako u školskoj/studentskoj populaciji tako i unutar predavačkih struktura.

„Sustavno obrazovanje i osvještavanje o ravnopravnosti spolova obvezujuće je za sva državna tijela, pravne osobe s javnim ovlastima, posebice obrazovne ustanove, te druge pravne osobe koje sudjeluju u provedbi promicanja i uspostavljanja ravnopravnosti spolova.“, ističe se u st. 3. čl. 14., dok prema st. 4. nadležna državna tijela za obrazovanje i institucije na području obrazovanja trebaju provoditi posebne mjere glede pristupa obrazovanju, pripreme, usvajanja i provedbe programa obrazovanja, odobrenja udžbenika, te organizacijskih i pedagoških/andragoških inovacija.

Radi svega navedenoga, pravobraniteljica je analizirala postojeće zakone, nacionalne politike i druge za obrazovanje relevantne propise, tražeći pritom u njima odredbe koje štite od diskriminacije i osjetljivost za pitanja ljudskih prava i ravnopravnosti spolova, te je došla do sljedećih saznanja:

Naši pozitivni zakoni o predškolskom odgoju i obrazovanju, osnovnom i srednjem školstvu još nisu u cijelosti usklađeni sa zakonima i drugim propisima koji promiču ravnopravnost spolova i takve odredbe u njih nisu neposredno ugradene.

Posredno ih nalazimo kod navođenja ciljeva osnovnoga školstva (čl. 2. Zakona o osnovnom školstvu - pročišćeni tekst, NN 69/03), gdje se navode „... snošljivost i sposobnost suradnje, poštovanje ljudskih prava, dostignuća i težnji...“ te razumijevanje međusobne ovisnosti ljudi i prirode, pojedinaca i nacija,

dok se u Zakonu o srednjem školstvu (pročišćeni tekst, NN 69/03) spominju mjere zaštite prava djeteta i dužnost nastavnika da o „... oblicima tjelesnog ili duševnog nasilja, spolne zloporabe, zanemarivanja ili nehajnog postupanja, zlostavljanja ili izrabljivanja djeteta...“ obavijesti nadležne instance. Ravnopravnost spolova i/ili srođni pojmovi se ne spominju niti razrađuju.

Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju i kasnije izmjene i dopune istoga (NN 123/03., NN 198/03., NN 105/04.) obuhvaća ravnopravnost spolova jedino u dijelu koji se odnosi na jednak prava na obrazovanje, te prema st. 2 čl. 77 „Sveučilište, veleučilište ili visoka škola utvrđuju postupak odabira pristupnika za upis na način koji jamči ravnopravnost svih pristupnika bez obzira na rasu, boju kože, spol, jezik, vjeru, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno ili socijalno podrijetlo, imovinu, rođenje, društveni položaj, invalidnost, seksualnu orientaciju i dob....“.

Kad govorimo o ostalim pozitivnim propisima vezanim za obrazovanje, jedini jasno rodno osviješten i antidiskriminacijski propis jest Udžbenički standard (NN 63/03.). Prema propisanim udžbeničkim standardima udžbenici, između ostalog, „9. zaprečavaju diskriminaciju, ne sadrže i protiv su govora netrpeljivosti i negativnog prikazivanja pojedinca i društvenih skupina s obzirom na njihov spol, dob, seksualnu orientaciju, rasnu, etničku i religijsku pripadnost, način života, političku opredijeljenost, socijalno-ekonomsko podrijetlo te teškoće u psihičkom i fizičkom razvoju.“ (2.4. Etički zahtjevi, Udžbenički standard, NN 63/03.).

Antidiskriminacijski propis jest i Nacionalni program odgoja i obrazovanja za ljudska prava (objavljen 1999. godine) temeljen na međunarodnim dokumentima kojih je Republika Hrvatska potpisnica, a kojima se također zabranjuje diskriminacija (to su UNESCO-ova Konvencija protiv diskriminacije u obrazovanju iz 1960. godine te Europska konvencija o ljudskim pravima iz 1950. godine i njeni Protokoli), te se ovim Programom poziva na „odgoj i obrazovanje koje je jednako dostupno svima, bez obzira na individualne razlike među učenicima glede njihova nacionalnog, etničkog, vjerskog, jezičnog ili nekog drugog podrijetla, uvjerenja ili stava“. Iz citiranoga vidimo kako spol u ovome slučaju nije uopće prepoznat kao kriterij različitosti među djecom, kao ni činjenica spolne orientacije.

Osjetljiviji je u tom pogledu godine 2002. donesen Nacionalni program djelovanja za mlade koji, između ostalih, kao osnovne ciljeve svoje politike prema mladima ističe: „... promicati uzajamno poštivanje, toleranciju i razumijevanje među mladima različitog spola, rase, nacionalnosti, socijalnog podrijetla, vjerske pripadnosti, kulturnog opredijeljenja, političkog uvjerenja i drugih posebnosti...“.

DISKRIMINACIJA NA TEMELJU SPOLA U JEZIKU

S ciljem neophodnog osuvremenjivanja i obvezujuće harmonizacije našega obrazovanja sa suvremenom europskom praksom, potrebno je osvijestiti i nazočnost diskriminacije na temelju spola u svakodnevnoj jezičnoj uporabi i činjenicu da se u jezik prenose predrasude i stereotipi koji postoje u određenoj kulturi i društvu. Obrazovni sustav bi pritom trebao odigrati presudnu ulogu.

Primjetno je da je u posljednje izmjene i dopune Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju (NN 105/04.) na nekoliko mjeseta, po prvi put u nekom zakonu koji se odnosi na obrazovanje, ušla i rodno dvojna uporaba pojedinih termina (prvostupnik/prvostupnica). No, ista je uporaba sprovedena nedosljedno i nije usklađena s terminologijom postojećeg teksta tog Zakona.

Zato valja uspostaviti standarde za nazivlja zanimanja i struka koja bi trebalo rabiti i u muškom i u ženskom rodu, što je naglašeno diskriminatorno u popisu u Nacionalnoj klasifikaciji zanimanja (NN 111/98.) gdje se izuzetno mali broj zanimanja, a to su k tome stereotipno ženska zanimanja, navodi u ženskom rodu (primjerice: sekretarica, sekretarica režije, domaćica zrakoplova, dadilja, spremačica, sobarica, čistačica, pralja, servirka i sl.). Stoga treba donijeti nove standarde i za sadržaje sveučilišnih diploma i svih sličnih dokumenata.

ZAKLJUČNO

Prema ravnopravnosti spolova u području obrazovanja treba se jasno postaviti i paziti da sve buduće izmjene i dopune zakona koji se odnose na obrazovanje, a iste su najavljenе, budu usuglašene s pozitivnim zakonima i ostalim propisima koji promiču ravnopravnost spolova te na svim razinama prožete načelima ravnopravnosti spolova. Potonje se, osim na gore spomenutu jezik, odnosi ne samo na brojnost žena zastupljenih u znanosti i visokome školstvu, već i na promicanje njihova statusa i mogućnosti napredovanja u znanosti, na rodnu osjetljivost studijskih programa i sadržaja te na inoviranje metodologije i teorijskih razmišljanja. Na znanje o ravnopravnosti spolova posebno osjetljivi moraju biti nastavnički studiji, iz jednostavnog razloga što bi trebali oblikovati nove, suvremene kadrove.

Evidentna je slaba zastupljenost načela ravnopravnosti spolova u našim zakonima i drugim propisima vezanim za obrazovanje, što djelomice možemo opravdati činjenicom da su nosivi antidiskriminacijski zakoni doneseni nakon donošenja ovih koji se odnose na obrazovanje. Stoga je potrebno posebnu pažnju posveti sadržajima i jeziku svih dokumenata koji su, prema informacijama u medijima, u pripremi te bi uskoro trebali biti doneseni, a to su temeljni zakon o obrazovanju, novi udžbenički standard, novi pedagoški standard, budući nacionalni kurikulum i drugi.

Posebno je važno da i drugi nacionalni zakoni i propisi budu jezično ujednačeni upravo zbog uporabe i muških i ženskih oblika pri navođenju zanimanja, struke i stručne spreme, jedinstvenog naziva radnog mesta i srodnog nazivlja, primjerice u Zakonu o državnim službenicima i namještenicima (NN 27/01.), Zakonu o državnom odvjetništvu (NN 51/01.), Mjerilima za određivanje broja službenika i namještenika u državnom odvjetništvu (NN), Zakonu o sudovima (NN 3/94.), Uredbi o nazivima radnih mjesta i koeficijentima složenosti poslova u državnoj službi (NN 37/01.) i sl.

VIII.2. OSVRT NA ODABRANE NOVOODOBRENE I PO PRVI PUTA OBJAVLJENE UDŽBENIKE ZA 1. RAZRED OSNOVNE ŠKOLE

Neka istraživanja (primjerice: Baranović, Branislava, „Slika“ žene u udžbenicima književnosti, IDIZ, Zagreb, 2000.) su pokazala kako su upravo udžbenici za hrvatski jezik prepuni rodnih stereotipa: u njima su žene i autorski i tematski podzastupljene (od autorstva udžbenika, književnoumjetničkih tekstova, slikovnih priloga preko nazočnosti u književnoumjetničkim i gramatičkim sadržajima do nazočnosti u sadržajima metodičkih priloga), stereotipno oslikane (stereotipizacija uloga i osobina muških i ženskih likova), prenose patrijarhalno obojen model žene. Takvi udžbenici (a posredstvom njih i nastavni planovi/kurikulumi/katalozi) reproduciraju elemente diskriminacijskog modela odgoja djece za spolne uloge. Žene su u njima marginalizirane, prikazuju ih se ili portretira na način smještanja isključivo u obiteljski kontekst gdje je žena samo odgojiteljica, roditeljica, ona koja opslužuje čitavu obitelj i stereotipnih je psihosocijalnih osobina. Treba težiti balansiranom prikazu žena i muškaraca, izjednačavanju njihovih pozicija i uloga kako u obitelji tako i u društvu, tako da djeci bude jasno kako je i žena individua određenih osobina, interesa i sposobnosti, da i ona može biti ambiciozna, inicijativna, odlučna i samouvjerena. Vezano uz to, djecu treba senzibilizirati za životnu realnost koja ne poznaje samo idealizirane, isključivo patrijarhalne obiteljske vrijednosti već i, primjerice, jednoroditeljstvo i istospolne zajednice.

U usporedbi s navedenim istraživanjem te smjernicama koje donosi Udžbenički standard kao jedini školski propis koji je prožet načelima ravnopravnosti spolova, poneki novoodobreni i novoobjavljeni udžbenici (objavljeni 2003. i 2004. godine) za 1. razred osnovne škole u koje imamo uvid pokazuju značajan napredak, drugi su nedosljedni i površni u implementiranju rodno senzibilnih sadržaja i/ili jezika, dok su preostali naglašeno stereotipni. Nekoliko udžbenika, primjerice, dosljedno rabi i muški i ženski rod te donosi nestereotipne slikovne priloge (što je u udžbenicima za ovu dječju dob vrlo značajan odgojni element). Jednako tako je zamjetan pomak u broju žena autorica, što tekstova što slikovnih priloga.

U udžbeniku za prirodu i društvo Naš svijet 1 (De Zan i Letina, Školska knjiga, Zagreb, 2004.) se, primjerice, postavljaju pitanja: "Kako se zove tvoja učiteljica/učitelj?" (str.5); „Što si tada učinio/učinila?“ i tako, iako gramatički nedosljedno provedeno na sve promjenjive riječi, pokazuje novu jezičnu praksu. Primjetno je da se u ovom udžbeniku pazilo na sadržaje slikovnih priloga koji su nestereotipni: u školu dolazi i dijete u invalidskim kolicima (str.4), dječak pere suđe (str.11), a kod zanimanja u gradu se uz vojnika, poštara, vatrogasca i automehaničara navode učitelj, frizerka, slikarica, veterinarka i policajka (str.61).

Udžbenik za hrvatski jezik Moja hrvatska početnica autorica Marjanović, Lučić-Mumlek, Videk (Školska knjiga, Zagreb, 2004.) također donosi nestereotipne slikovne priloge, dječaka i djevojčicu u naočalama, cjelinu Tatin auto, ali i cjelinu Mamin auto, s mamom koja autom odvodi djecu iz škole.

Upoznajmo svijet, udžbenik za prirodu i društvo autorica Bertić i Božić (Naklada LJEVAK, Zagreb, 2004.), donosi niz nedosljednosti. U cjelini Idemo u školu navode se i slikom prikazuju osobe koje vezujemo za školu, te na istoj stranici, jedno ispod drugoga stoji: a) riječ „učitelji“, dakle množina muškoga roda, koja opisuje sliku na kojoj su dvije žene i dva muškarca sa školskim dnevnicima, znači učiteljice su izuzete; b) riječi „ravnatelj, pedagog, psiholog“ opisuju sliku jednog muškarca i dvije žene, dakle, iako na slici imamo i dvije žene, nazivi njihovih zanimanja navode se u muškome rodu; c) riječi „domar, spremačica, kuharica“ stoje korektno ispod slike jednog muškarca i dvije žene (str. 9). Dodatno se u tekstu spominje i „tajnik“, kao da u školama ne rade i tajnice. Jednako bi tako, u primjeru pod c) domarske poslove moglo obavljati i žene, a kuhrske muškarci. Izdavač evidentno nije svjestan seksističke i stereotipne pogreške koju čini jer je ona ujedno diskriminatorna: kako to da žena koja kuha može nositi zanimanje u ženskome rodu, ali to ne mogu i žene koje se u školi bave pedagogijom i psihologijom? Time se sugerira da su one bliže hijerarhijski povlaštenim, muškim, strukturama. Čak i bez ovog slobodnog tumačenja, nedosljednost i površnost je evidentna. Stereotipnost sadržaja slikovnih priloga vidljiva je i u prikazu oca koji sjedi i čita dnevne novine, dok se dvojica braće različite dobi igraju svaki svojim automobilom (str. 14). Isti udžbenik kod teksta "U obitelji svi rade.“ donosi stereotipnu podjelu poslova, odnosno slike majke i kćeri kako zajedno peru suđe te sliku oca i sina kako čiste snijeg (str.19).

Rodno osjetljivu poruku odašilje tekst autorice Krtalić u čitanci za hrvatski jezik Sunčani pozdrav (Marjanović i Lučić-Mumlek, Školska knjiga, Zagreb, 2004.) pod naslovom Plać (str.11), u kojemu tata upozorava sina da samo kukavice plaču, mama mu savjetuje neka ne plače jer je već odrastao čovjek i mora biti čvrst čovjek, dok baka pokazuje razumijevanje savjetom kako je plač najbolji lijek za tužno srce. Metodička obrada u obliku pitanja ispod navedenog predloška ipak sugerira da svi trebaju plakati, čak postavlja vrlo izravno pitanje „Plaću li samo djevojčice?“. S obzirom na opisano, ovim se tekstrom pokušalo razbiti jedan rodni stereotip.

Iako su izvjesni pomaci primjetni, treba inzistirati na odgovarajućoj edukaciji i stručnom usavršavanju svih odgovornih za objavljivanje školskih udžbenika (autori/ce, instance koje odobravaju iste, redaktori/ce, korektori/ce, lektori/ce, izdavačka tijela), kao i onih koji/e će prenosititi udžbeničke sadržaje djeci, znači nastavnika/ca. Pritom se posebno treba pozabaviti jezikom te razmislići o donošenju odgovarajućih jezičnih standarda, po uzoru na jezične prakse u tom pogledu srodnih jezika (primjerice njemačkom i austrijskom, gdje su razradene i preporuke za „rodno ravnopravno formuliranje“). Resorno ministarstvo bi stoga trebalo započeti sa sustavnim uvođenjem rodno senzibiliziranoga jezika u obrazovni sustav kako bi se postavili temelji za pisanje službenih dokumenata kao što su zakoni.

Vezano uz navedeno, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa i Zavod za školstvo bi trebali revidirati ponudu seminara i svih drugih oblika stručnog usavršavanja te postojeće kataloge stručnog usavršavanja osvremeniti i u sadržajnom i u metodičkom pogledu.

Napominjem da je vezano za ovu tematiku stručna suradnica za obrazovanje sudjelovala na regionalnoj strateškoj konferenciji „Overcoming Gender Stereotypes in Primary

Education/Prevladavanje rodnih stereotipa u osnovnom obrazovanju“ u Budvi, 2. i 3. listopada 2004. godine, u organizaciji nevladine organizacije Ženska akcija iz Crne Gore i crnogorskog predstavništva Instituta Otvoreno društvo. Konferenciji su prisustvovali/e predstavnici/e svih zemalja nekadašnje Jugoslavije, i to kolege i kolege iz ministarstava prosvjete, znanstvenih instituta, službi za ravnopravnost spolova, nevladinih udruga, osnovnih i srednjih škola (nastavnici/e, ravnateljice i pedagoginje). Republiku Hrvatsku su predstavljale također Ana Ivanek i Bosiljka Devernay iz Zavoda za školstvo, Sanja Sarnavka iz organizacije B.a.B.e. te Karin Doolan iz Instituta za društvena istraživanja.

VIII.3. MINISTARSTVO ZNANOSTI, OBRAZOVANJA I ŠPORTA – KATALOG ZNANJA I PRITUŽBE

KATALOG ZNANJA, SPOSOBNOSTI I VJEŠTINA ZA OSNOVNE ŠKOLE¹⁶

Izrada nacionalnog kataloga znanja, sposobnosti i vještina najavljena je kao značajna prekretnica u obrazovnom sustavu, a kako obrazovanje ima važnu ulogu u ostvarivanju rodne ravnopravnosti jer može potaknuti promjene u stajalištima prema rodnim stereotipima i svijest o potrebi uravnotežene podjele obiteljskih i radnih obveza između žena i muškaraca, što se treba odraziti na udžbenike sastavljeni prema katalogu, potrebno je pri izradi kataloga posebnu pozornost posvetiti pitanju ravnopravnosti spolova. Važno je da planirani katalog znanja, i u metodičkom i u sadržajnom pogledu promiče ravnopravnost spolova.

Slijedom iznesenog, pravobraniteljica je 29. travnja 2004. godine uputila prijedlog i preporuku ministru znanosti, obrazovanja i športa glede najave promjena u sustavu obrazovanja i početka izrade nacionalnog kataloga znanja, a radi uskladenosti sa Zakonom o ravnopravnosti spolova (NN 116/03), posebice s odredbama članka 14, kao i odredbama članka 10 (c) UN-ove Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena i svim drugim relevantnim propisima. Pravobraniteljica je podsjetila da se Republika Hrvatska sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju obvezala na uskladivanje cijelokupnog zakonodavstva sa standardima Europske unije te tako i na odgovarajuće rješavanje problematike ravnopravnosti spolova.

Nakon objavljanja sadržaja kataloga znanja i popratnih tekstova (u razdoblju od 17. rujna do 29. studenoga 2004. godine), pravobraniteljica je pristupila analizi istih. Odabrani su za rodnu ravnopravnost najrelevantniji obrazovni sadržaji, odnosno oni u kojima su rojni stereotipi i seksizmi česti i koji najeksplicitnije odražavaju načine pripremanja oba spola za aktivno i ravnopravno sudjelovanje u životu, misleći pritom prvenstveno na nastavne predmete hrvatski jezik, povijest, prirodu i biologiju.

Sukcesivno s objavljanjem pojedinih dijelova kataloga upućivane su odgovarajuće preporuke i prijedlozi predmetnim povjerenstvima, Odboru za izradu kataloga znanja, Koordinaciji Odbora za izradu kataloga znanja voditelj koje je resorni ministar te koordinacijama odgovarajućih područja.

Dana 17. rujna 2004. godine prvi dijelovi kataloga znanja, sposobnosti i vještina za osnovnu školu objavljeni su na internetskim stranicama Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, i to Biologija, Fizika, Kemija, Priroda, Priroda i društvo, te uvodni tekst pod naslovom Socijalizirajući i odgojni aspekti kataloga znanja. Nakon uvida u objavljeno, odlučeno je s rodnog aspekta analizirati tekstove kataloga za biologiju, prirodu, prirodu i društvo te tekst o socijalizirajućim i odgojnim aspektima kataloga.

¹⁶ Umjesto termina Katalog znanja, sposobnosti i vještina, 1. ožujka 2005. godine uveden je termin Hrvatski nacionalni obrazovni standard (HNOS), te se prvi termin više ne rabi, no u ovom ćemo izvještaju ostati pri terminu koji je bio relevantan za izvještajnu godinu 2004.

Uočeno je kako su u pojedine dijelove teksta kataloga (dijelom u uvodne napomene, dijelom u kataloške teme pojedinih nastavnih predmeta) neposredno ili posredno uvrštena i načela ravnopravnosti spolova.

„SOCIJALIZIRAJUĆI I ODGOJNI ASPEKTI KATALOGA ZNANJA“

Analizom teksta o socijalizirajućim i odgojnim aspektima kataloga znanja došlo se do zaključka kako se na str. 2/5, u dijelu teksta „Odgojni ciljevi škole mogu se svesti na sljedeće kategorije“, unutar treće kategorije „3. promicanje humanističkih vrijednosti“, između ostalih vrijednosti navode i „b) snošljivost (tolerancija i poštovanje različitosti – dobne, vjerske, nacionalne, tjelesne/psihičke)“ te „c) jednakovrijednost spolova“.

Pravobraniteljičina primjedba (poslana dana 25. listopada 2004. godine) bila je da se nigdje ne spominje antidiskriminacija s obzirom na seksualnu orijentaciju, što je, primjerice, prepoznato kao relevantno u Udžbeničkom standardu od 2003. godine. U primjedbi je zaključeno da ovaj dio kataloga nije u potpunosti u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova i drugim propisima kojima se jamči ravnopravnost spolova te zabranjuje diskriminacija na temelju spolne orijentacije, a zbog izostavljanja takve odrednice u navođenju snošljivosti, tolerancije i poštovanja različitosti.

Unatoč tome, evidentno je da je tekst Socijalizirajući i odgojni aspekti kataloga znanja, objavljen 17. rujna 2004. godine, jedan od prvih i rijetkih službenih dokumenata resornoga ministarstva koji uopće prepoznaje važnost ravnopravnosti spolova za odgoj djece, makar formalno.

„PREDMET BIOLOGIJA“

Nakon otvaranja internetske javne rasprave radne verzije Kataloga znanja, sposobnosti i vještina, razrađene su i primjedbe na sadržaj Kataloških tema za 8. razred – predmet biologija, verzija od 16. rujna 2004. godine. U primjedbi je istaknuto kako neke temeljne, znanstveno dokazane i tom uzrastu primjerene činjenice o ljudskom rastu i razvoju, anatomiji, fiziologiji, reprodukciji, trudnoći, porodu, seksualnom identitetu i orijentaciji, kontracepciji, pobačaju i spolno prenosivim infekcijama nisu predviđene u Katalogu ili se navode kao izborni sadržaji.

Zaključeno je da ovi dijelovi kataloga nisu u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova i drugim propisima kojima se jamči ravnopravnost spolova i dana 25. listopada poslan je dopis s predloženim dopunama i izmjenama teksta uz odgovarajuća obrazloženja, te se traži uvođenje sljedećeg: termin spolnost ili ljudska seksualnost, sadržaj seksualni odnosi i seksualan identitet/orijentacija, neplodnost i medicinski potpomognuta oplodnja, posvajanje djece, odgovorno ili kvalitetno roditeljstvo, navođenje isključivo pozitivnih primjera vezanih za porođaj, seksualno nasilje i uznemiravanje kao obvezatni a ne samo izborni sadržaji, kataloške teme uskladiti s ciljem istaknutim u predgovoru, uvesti rodno dvojno nazivlje. Dana 25. studenoga 2004. godine je dopis s predloženim dopunama i izmjenama poslan i u elektronskom obliku. Dana 16. prosinca 2004. godine primljena je obavijest od predsjednika Povjerenstva za katalog znanja iz biologije za 7. i 8. razred da su naše primjedbe razmatrane te da će ih se uvažiti.

„PREDMET HRVATSKI JEZIK“

Nakon što se 29. studenoga 2004. godine otvorila i internetska javna rasprava radne verzije kataloga znanja za predmete hrvatski jezik i povijest, razrađene su primjedbe na sadržaj svih Kataloških tema (od 1. do 8. r.) za predmet hrvatski jezik (verzija od 29. studenoga 2004. godine). Naglašeno je da se pri razradi ovih primjedbi polazilo od pretpostavke kako je upravo nastava hrvatskoga jezika, zbog svojih obilježja kao što su interpretacije u književnim djelima prisutnih međuljudskih odnosa i osobina ljudi, ali i života u najširem smislu, te zbog tumačenja i njegovanja jezičnoga standarda, najpogodnija za implementaciju načela ravnopravnosti spolova.

Posebno je rečeno da kad govorimo o nastavi materinskoga jezika, govorimo o najzastupljenijem školskom sadržaju, s najvećim brojem nastavnih sati pa je i stoga predmet hrvatski jezik idealan prostor ostvarivanja prava i jednakopravnosti ljudi, te mjesto promjene prema usvajanju načela gradanskoga odgoja za tolerantnost i kritičko mišljenje.

Upozoreno je da su, osim toga, istraživanja pokazala kako su upravo udžbenici za hrvatski jezik prepuni rodnih stereotipa: u njima su žene i autorski i tematski podzastupljene (od autorstva udžbenika, književnoumjetničkih tekstova, slikovnih priloga preko nazočnosti u književnoumjetničkim i gramatičkim sadržajima do nazočnosti u sadržajima metodičkih priloga), stereotipno oslikane (stereotipizacija uloga i osobina muških i ženskih likova), prenose patrijarhalno obojen model žene. Takvi udžbenici (a posredstvom njih i nastavni planovi/kurikulumi/katalozi) reproduciraju elemente diskriminacijskog modela odgoja djece za spolne uloge.

U dopisu je također istaknuto da bi katalog znanja za hrvatski jezik trebao na neki način inovirati i samu nastavu toga predmeta te ju rodno senzibilizirati. To bi značilo sljedeće: izbjegavati da u nastavi hrvatskoga jezika žene budu marginalizirane, da ih se prikazuje ili portretira na način smještanja isključivo u obiteljski kontekst gdje je žena samo odgojiteljica, roditeljica, ona koja opslužuje čitavu obitelj i stereotipnih je psihosocijalnih osobina. Treba težiti balansiranom prikazu žena i muškaraca, izjednačavanju njihovih pozicija i uloga kako u obitelji tako i u društvu, tako da djeci bude jasno kako žena nije samo rod već i spol, tj. individua određenih osobina, interesa i sposobnosti, da i ona može biti ambiciozna, inicijativna, odlučna i samouvjerena.

Vezano uz to je upozoreno da djecu treba senzibilizirati za životnu realnost koja ne poznaje samo idealizirane, isključivo patrijarhalne obiteljske vrijednosti već i, primjerice, jednoroditeljstvo i istospolne zajednice, te da treba težiti i uvođenju svih drugih sadržaja koji djecu odgajaju za tolerantnost prema drugim društveno marginaliziranim skupinama ljudi, drugim religijama, etnicitetima, političkim orientacijama, osobama s invaliditetom i djecom s teškoćama u razvoju. Također je upozoreno kako se obrazovni i odgojni sadržaji ne prenose samo zadovoljavanjem i pridržavanjem teksta kataloga znanja, već i takozvanim „skrivenim učenjem“ (ili „skrivenim kurikulumom“), što znači svim porukama koje nastavnik/ca odašilje svojim učenicima/ama putem neposrednog izražavanja svojih uvjerenja i mišljenja u razgovoru, raspravi, tumačenju, zadavanju zadataka, navođenju primjera i sl., ili pak načinom ophođenja prema učeniku ili učenici, svojim neposrednim reakcijama ili djelima, čak i porukama koje odašilje sama škola kao organizacija (spolna, dobna i obrazovna struktura djelatnika/ca, njihovi međusobni odnosi, muškarci na ravnateljskom položaju i sl.).

Stoga je odgovornim povjerenstvima za predmet hrvatski jezik preporučeno da se, radi rodnog senzibiliziranja, u kataloške *preporuke za metodičku obradu* te u kataloške *odgojne sadržaje* umetnu i sljedeće preporuke za nastavnike/ce: jasno promicati jednakopravnost na svim razinama te izbaciti sve rodne predrasude iz nastave; uvijek reagirati i upozoriti učenike i učenice na seksizam bilo u ponašanju ili razmišljanju bilo u udžbeniku ili drugim nastavnim sredstvima; svjesno birati neseksističke polazne književnoumjetničke tekstove i knjige za obradu i jednako takve slikovne priloge; sadržaji i teme koji se obrađuju trebaju se odnositi na osobe obaju spolova (i dječaci i djevojčice moraju se poistovjetiti s njima); aktivno poticati djecu na usvajanje nestereotipnih rodnih uloga (primjerice, dječake na kuhanje ili spremanje) s izgrađenim uvjerenjem da su oba spola

sposobna za sve/iste djelatnosti; poticati samopoštovanje i samoinicijativnost djevojčica te ih ohrabrvati na aktivnosti vođenja i odlučivanja; ne odašiljati poruku da su dječaci skloniji prirodnouznanstvenim sadržajima, a djevojčice jezičnima, odnosno sastavljanju tekstova, poeziji, glumi; nikako ne prakticirati segregiranje učenika/ca po spolu te poticati rad u spolno mješovitim parovima; paziti da su i dječaci i djevojčice jednakо često prozivani/e i uključivani/e u raspravu; naglašavati razlike i suparništvo između dječaka i djevojčica na pozitivan način te ih podjednako motivirati.

Nadalje, preporučeno je uvoditi rodno dvojno nazivlje pri obraćanju učenicima i učenicama, pri imenovanju osoba određenog spola te pri obradi relevantnih gramatičkih sadržaja, s ciljem neophodnog osvremenjivanja i harmonizacije sa suvremenom europskom praksom (primjerice njemačkom i austrijskom). Budući da je u uvodnom tekstu Kataloških tema za hrvatski jezik (4. Pregled kataloških tema, Kataloške napomene – Jezik i nazivlje, str. 8) naglašeno kako će se donositi „načela o nazivima“, preporučeno je istodobno sastaviti i naputak o nediskriminatornoj jezičnoj uporabi. Na taj način bi se započelo sa sustavnim uvođenjem rodno senzibiliziranoga jezika u obrazovni sustav i tako postavili temelji za pisanje službenih dokumenata kao što su zakoni, a jezik kojih će se ionako morati uskladiti sa Zakonom o ravnopravnosti spolova i drugim relevantnim propisima.

U dopisu je pravobraniteljica podsjetila da će se nakon kataloga i sukladno s njim sastavljeni novi udžbenici pa je neophodno da sadržaji kataloga budu u skladu s propisanim udžbeničkim standardima, prema kojima udžbenici, između ostaloga, „9. zaprečavaju diskriminaciju, ne sadrže i protiv su govora netrpeljivosti i negativnog prikazivanja pojedinca i društvenih skupina s obzirom na njihov spol, dob, seksualnu orientaciju, rasnu, etničku i religijsku pripadnost, način života, političku opredijeljenost, socijalno-ekonomsko podrijetlo te teškoće u psihičkom i fizičkom razvoju.“ (2.4. Etički zahtjevi, Udžbenički standard, NN 63/03.).

„PREDMET POVIJEST“

Kod obrade sadržaja Kataloških tema od 5. do 8. razreda osnovne škole za predmet povijest (verzija od 29. studenoga 2004. godine) primjećeno je da je ovaj dio Kataloga prožet načelima ravnopravnosti spolova na više razina: u vidu zasebnih „smjernica za oblikovanje izvedbenih planova“, u vidu uvođenja dosad zanemarenih sadržaja kao što su uloga i položaj žena i djece u povijesti, uloga i položaj različitih društvenih dobnih i spolnih skupina, rodno dvojno nazivlje pri spominjanju osoba.

Primjećeno je da kao posljednja smjernica za oblikovanje izvedbenih planova stoji „12. U nastavi treba biti zastupljena uloga i položaj različitih društvenih skupina (dobnih, spolnih) što se posebno odnosi na dosad zanemarenu ulogu i položaj žena i djece u povijesti.“, a da se od „dosad zanemarenih sadržaja kao što su uloga i položaj žena i djece u povijesti“ za obradu predviđa, primjerice, „Borba za ženska prava, polagano mijenjanje položaja žena“ (str. 46 Kataloških tema).

Dopisom od 28. prosinca je preporučeno da se rodno osjetljivi elementi dopune na sljedeći način: u obliku uvođenja odgovarajućih metodičkih smjernica za nastavnike/ce kako bi u nastavi povijesti ostvariti antidiskriminaciju i ravnopravnost, s odgovarajućom stručnom literaturom; da se u kataloške teme kao što je *Suvremeni svijet* za 8. razred uvede i razvoj prava homoseksualnih osoba kao neosporna tekovina suvremenog društva; da se nastavnike/ce uputi na odabir što više dosad zanemarenih i prešućivanih žena u povijesti kao i na „ženske“ i nepatrijarhalne teme.

Nakon reagiranja na Kataloške teme za povijest, pravobraniteljica je neformalno obaviještena da su primjedbe razmatrane na jednom od sastanaka predmetnog povjerenstva.

VIII.4. PRITUŽBE NA DISKRIMINACIJU U ŠKOLSKIM PROGRAMIMA

1. Program katoličkog vjeronauka u osnovnoj školi

Opis slučaja (PRS 02-02/04-01): U Uredu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova zaprimljena je pritužba Timu za zakonodavstvo Grupe za promicanje i zaštitu različitih spolnih usmjerenja ISKORAK i Lezbijske grupe KONTRA. Podnositelji pritužbe su ukazali na povrede članka 6. stavaka 2. i 3. i članka 14. Zakona o ravnopravnosti spolova (Narodne novine br. 116/03.) u «Programu katoličkog vjeronauka u osnovnoj školi», donesenog dana 18. rujna 2003. godine od strane tadašnjeg Ministarstva prosvjete i športa (objavljenog u Narodnim novinama br. 156/03., s početkom primjene od školske godine 2003./04.), kao i na povredu Ustavom zajamčenog prava na potpunu i točnu informaciju. Pritužba se odnosila na *metodičku uputu* dijela teksta Programa naslovljenog *Vjeronaučni program za osmi razred (I. nastavna cjelina - Upoznajmo i izgradujmo svoj život)* koja glasi: «*Razgovor o cjelovitom značenju i odnosu pojmove «ljubav» i «seks» i prosudba pogrešnih oblika seksualnosti (homoseksualnost, prostitucija, incest, transvestiti...).*» Ne ulazeći u problematiziranje činjenice da svi navedeni pojmovi nisu oblici seksualnosti, uvid u sporni dio teksta je pokazao da je tvrdnja u odnosu na homoseksualce diskriminatorska jer se homoseksualnost tretira kao „pogrešan“ oblik seksualnosti. Istodobno se pojma homoseksualnost u ovakvoj rečenici izjednacuje s pojmom incest, koji je prema pozitivnim propisima Republike Hrvatske kazneno djelo (Rodoskrnuće, čl. 198. KZ), te je tako homoseksualnost poistovjećena s kaznenim djelom. Dokazana je povreda odredbe čl. 14. i 26. Ustava Republike Hrvatske, povreda Zakona o ravnopravnosti spolova (čl. 6. i čl. 14.) te čl. 21. st. 1. i čl. 21. st. 4. Zakona o istospolnim zajednicama (Narodne novine 116/03.). Također je ukazano na nesuglasje s Nacionalnim programom odgoja i obrazovanja za ljudska prava (objavljenim 1999. godine) temeljenim na međunarodnim dokumentima kojih je Republika Hrvatska potpisnica, a kojima se također zabranjuje diskriminacija (UNESCO-ovom Konvencijom protiv diskriminacije u obrazovanju iz 1960. godine te Europskom konvencijom o ljudskim pravima iz 1950. godine i njenim Protokolima), niti s godine 2002. donesenim Nacionalnim programom djelovanja za mlade. Upozorenje je da bi posljedice poučavanja koje ne slijedi smjernice navedenih dokumenata, već kao neupitan kriterij uzima „pogrešan“ oblik seksualnosti, u kontekstu našeg obrazovanja koje nije sustavno uvelo seksualnost i ljudska prava kao zasebne sadržaje, mogle bi biti generacije netolerantnih i nedemokratski odgojenih i obrazovanih građana i građanki, neupućenih u temeljna ljudska prava i prava na različitost, što je neophodno za put k europeizaciji našega školstva i širenje građanskih sloboda.

Poduzete mjere: Pravobraniteljica je dana 20. kolovoza 2004. godine, temeljem čl. 22.st.1. Zakona o ravnopravnosti spolova, resornom ministru poslala upozorenje da se u *metodičkoj uputi Vjeronaučnog programa za osmi razred (I. nastavna cjelina - Upoznajmo i izgradujmo svoj život)* koja glasi: «*Razgovor o cjelovitom značenju i odnosu pojmove «ljubav» i «seks» i prosudba pogrešnih oblika seksualnosti (homoseksualnost, prostitucija, incest, transvestiti...).*» krše odredbe o zabrani diskriminacije (Ustav i zakoni Republike Hrvatske, međunarodni ugovori o zabrani diskriminacije kojih je RH stranka i spomenuti nacionalni programi Republike Hrvatske). Kako je Republika Hrvatska već prije donošenja navedenog Programa katoličkog vjeronauka u osnovnoj školi donijela niz antidiskriminacijskih zakona i drugih propisa, a da se istih nije pridržavalo kod donošenja tog Programa, preporučila je da se sadržaj Programa katoličkog vjeronauka u osnovnoj školi revidira i uskladi s pozitivnim zakonodavstvom i Ustavom Republike Hrvatske kako bi izmijenjeni Program bio spremjan za uporabu u nadolazećoj školskoj godini. Temeljem čl. 22.st. 2. i čl. 24.st. 1. Zakona o ravnopravnosti spolova, traženo je od odgovornih da se očituju i izvijeste pravobraniteljicu o poduzetom u odnosu na njeno upozorenje i preporuku.

Ishod slučaja: Dana 20. rujna zaprimljen je odgovor od državnog tajnika za osnovno obrazovanje u kojemu se izvješće kako je Ministarstvo spremno na suradnju te će mijenjati, kako su naveli, slučajnu tiskarsku pogrešku i termin *pogrešan* zamijeniti s *grešan*, što će uskoro objaviti u Narodnim novinama.

2. Program cjelovitog spolnog odgoja Teen Star

Opis slučaja (PRS 02-02/04-03): Dana 26. listopada 2004. godine zaprimljena je pritužbu Pravnog tima udruge Iskoraka i Kontre, a glede Programa cjelovitog spolnog odgoja Teen Star, koji se, prema navedenoj pritužbi, od školske godine 2003./04. provodi kao fakultativni predmet u 35 osnovnih i srednjih škola. U pritužbi se navodi da su u navedenom Programu diskriminirani alternativni oblici obitelji, odnosno izvanbračne i istospolne zajednice te samohrani roditelji, ali i sama homoseksualnost. Također, kritiziraju se profesionalnost Programa, ukazivanjem na: „poticanje negativnih emocija prema seksualnosti, kroz zastrašivanje, između ostalog, posljedicama narkomanije i nasilja“, stručnost edukatora/ica Programa, stajalište o nedjelotvornosti kontracepcijskih sredstava, ideološki (katolički) pristup seksualnosti, tvrdnje o braku „kao okosnici zrelog života“ i tvrdnje o nezaposlenosti majke „kao važnog čimbenika u prevenciji rizičnih seksualnih ponašanja“. Podnositelji/ce pritužbe stoga navode kako je Program cjelovitog spolnog odgoja Teen Star neuskladen sa Zakonom o ravnopravnosti spolova čl. 6, st. 2 i čl. 14 st. 1-4, Zakonom o istospolnim zajednicama čl. 21 st. 1, Ustavom RH čl. 22 i čl. 35 te čl. 12 Univerzalne deklaracije UN-a o ljudskim pravima. Radi uvida u spomenuti program, dopisom je zatražen od nadležnog ministarstva.

Poduzete mјere: Dana 31. prosinca 2004. godine zaprimljeno je očitovanje od resornog ministarstva.

Ishod slučaja: Slučaj je prenesen u sljedeću izvještajnu godinu.

VIII.5. ROMI I ROMKINJE U OBRAZOVNOM PROCESU

UVODNO

UNICEF je u studenome 2004. godine pozvao sve narode na poštovanje obećanja danih glede osiguravanja jednakih obrazovnih mogućnosti za djevojčice i dječake, a eliminaciju spolnog dispariteta u osnovnom i srednjem obrazovanju postavio kao ključni korak prema unapređivanju obrazovanja u 2005. godini. Tom je prigodom naglašeno kako djeci više ne smije biti uskraćeno školovanje samo zato što su djevojčice, niti zato što žive u ruralnim sredinama, niti zato što potječu iz siromašnih obitelji, niti zato što pripadaju manjinskoj nacionalnoj skupini. (*UNICEF calls on nations to overcome hurdles to gender equality in education. URL: <http://www.un.org/apps/news>. UN News Centre (11.02.2005.).*)

Sukladno UN Konvenciji o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW, 1979.), Pekinškoj platformi za djelovanje i završnim dokumentima Posebnog zasjedanja opće skupštine Peking+5, Milenijskim ciljevima za promicanje ravnopravnosti spolova te Nacionalnoj politici za promicanje ravnopravnosti spolova od 2001. do 2005. godine, posebnu pažnju treba posvetiti ženama pripadnicama nacionalnih manjina, pri čemu se posebice ističu i potiču aktivnosti usmjerene na poboljšanje položaja Romkinja, njihove zaštite i obrazovanja, na podizanje njihove svijesti o ravnopravnosti spolova i njihova samopouzdanja, kao i aktivnosti na povećanju svijesti javnosti o Romkinjama u političkom i javnom životu.

Slijedom 2003. godine usvojenog Nacionalnog programa za Rome, Rome/kinje treba uključivati u društveni i politički život te voditi posebnu brigu o njihovu odgoju i obrazovanju jer je obrazovanje prepoznato kao ključni problem u rješavanju romskih problema. Stoga, između ostalog, treba uvesti obvezatnu predškolu za romsku djecu, osigurati im pohađanje dječjih vrtića, osmisliti posebne mјere za veće uključivanje romske djece u obavezni osnovnoškolski sustav i povećati broj Roma/kinja koji/e pohađaju srednje škole i fakultete.

Prema Nacionalnoj politici o pridruživanju RH Europskoj uniji – 2004. godina, kao jedan od nacionalnih prioriteta istaknuto je također integracija romske djece uključivanjem u redovni odgojno-obrazovni sustav.

Da bi se postiglo veće zapošljavanje i samozapošljavanje Roma/kinja, što je također jedan od nacionalnih prioriteta, potrebno je poboljšati upravo razinu njihove obrazovanosti koja je definitivno glavna prepreka za integraciju Roma/kinja na tržište rada. Romkinje su u tom slučaju u potpunosti diskriminirane i statistike govore o njihovo gotovo stopostotnoj nezaposlenosti. Romkinje evidentno puno ranije napuštaju školu te je razina njihove obrazovanosti niža od one muške romske populacije, čemu pridonose rani i maloljetnički brakovi zbog kojih mlade Romkinje nemaju priliku završiti školu ili se zaposliti.

Citiram Romkinju Adaletu Stanzer: „(...) Romsko žensko dijete čim se rodi odmah je diskriminirano. Žensko dijete u romskoj obitelji ne očekuje se na isti način kao i muško dijete, s muzikom. Njena prava oduzimaju joj njeni roditelji: ne šalju je u školu, oduzimaju joj pravo izbora bračnog partnera, uništavaju joj djetinjstvo, zapravo ona ga i nema, izaberu joj muža, a on se ponaša prema njoj isto kao i nejni roditelji. Dakle, Romkinja je sredstvo, u obitelji nema nikakvih prava, rada često i bez svoje volje. Stoga upućujem pitanje svima (...) kako da se jedna takva žena izbori za bilo što, kad ne zna čitati ni pisati, ona nema nikakve šanse za uspjeh u životu bez obzira na zakonske norme (...). Izuzetno sam ponosna na svojeg oca koji je bio pismen i koji se potrudio da školuje svoju djecu, pa i moje znanje potječe od tud. Samo znanje može pomoći ženi za uspjeh u životu.“ (materijali s konferencije „Prava i status Romkinja u zemljama u tranziciji“, Zagreb, 2000.).

Bavljenje problematikom Roma je također na tragu prioriteta za 2004. godinu istaknutih u Nacionalnoj politici za pridruživanje RH Europskoj uniji, prema kojoj u okviru Programa za nacionalne manjine valja izraditi Programske orientacije za nacionalne manjine i praćenje primjene programa, valja inovirati, pratiti i evaluirati primjene Nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko gradanstvo te isti unaprediti u sklopu stručnog usavršavanja odgojitelja i učitelja, te također realizirati projekte za prepoznavanje i usvajanje multikulturalnih vrijednosti kao načina suvremenog života za nastavnike osnovnih i srednjih škola.

Slijedom 2003. usvojenog Nacionalnog programa djelovanja na mlade valja unaprijediti zakonodavstvo koje se odnosi na potrebe i probleme mladih; definirati zadatke pojedinih resora/tijela; poboljšati kvalitetu života mladih prema europskim standardima i modelima dobre prakse; uključiti mlade u procese odlučivanja; mobilizirati sve društvene potencijale, pa tako i mlade, za aktivnu ulogu u procesu europskih integracija te razvitka demokratskog društva i pravne države.

Zbog svega navedenoga, proveli smo analizu položaja Romkinja u Republici Hrvatskoj i razloga njihova ranog napuštanja školovanja, kako bismo mogli argumentirano utjecati na primjenu relevantnim dokumentima zacrtanih smjernica kao i na nove zakonske inicijative.

NAGLACI IZ ZNANSTVENOG ISTRAŽIVANJA „STRUKTURA ROMSKIH OBITELJI I POIMANJE SADRŽAJA RODITELJSTVA U NJIMA“

Evidentno je da problemu romske populacije valja pristupati dvostrano, odnosno, da jednako treba raditi na uključivanju i socijaliziranju Roma/kinja u našu sredinu kao što treba raditi na senzibiliziranju hrvatske javnosti na njihovu prisutnost i djelovanje u zajedničkoj nam sredini.

U nastojanju da otkrijemo koja su mjesta i sadržaji ključni za socijalizaciju romske djece (posebice ženske), odnosno za njihovu uspješnu integraciju u predškolski i školski sustav, proučili/e smo rezultate znanstvenog istraživanja koje je pod vodstvom prof.dr. Slobodana Uzelca vođeno 2002. godine pri tadašnjem Državnom zavodu za obitelj, materinstvo i mladež. Za naše smo potrebe izdvojili/e samo podatke koje u ovom trenutku smatramo relevantnima u odnosu na Zakon o ravnopravnosti spolova i druge propise koji se odnose na ravnopravnost spolova. Pritom su nas

zanimali podaci o roditeljstvu, ekonomskim, društvenim i kulturološkim obilježjima koja utječu na roditeljstvo/oblikuju djecu, podaci o obiteljskim odnosima, poimanju roditeljstva, mišljenja o odrastanju vlastite djece, podaci o školovanju djece i roditeljska mišljenja o školovanju djece.

Prema analiziranim podacima u navedenom istraživanju, u romskoj kulturi muškarci su glavni hranitelji obitelji, dok je ženama namijenjena odgojna i skrbnička uloga.

Drugačija su sociokulturna očekivanja od romske djece i mlađeži; s obzirom na slabu uključenost u obrazovni proces, posebice srednje i više/visoko obrazovanje, od mlađih se Roma/kinja očekuje znatno raniji ulazak u svijet odraslih. Tome pridonose i rani romski brakovi, posebice kada su u pitanju mlađe Romkinje. Rani ulazak u brak i odsutnost iz obrazovnog procesa dovode do toga da Romi/kinje imaju reduciranu adolescenciju i mladost u odnosu na neromske vršnjake/inje. Tako mlađi Romi/kinje ne participiraju u adolescentskoj subkulturi, koja ima bitnu ulogu kao prijelazno razdoblje prije preuzimanja društvenih uloga. Stoga među njima prevladava odraslocentrična orijentacija, koju karakterizira nastojanje mlađih da što prije postanu odrasli i preuzmu trajne društvene uloge koje pripadaju odraslima

Ankete provedene unutar istraživanja daju sljedeće podatke o bračnom stanju: 55% anketiranih je u braku, 40% je neudatih/neoženjenih, 35% živi u izvanbračnoj zajednici. Ovi podaci pokazuju da je većina neudatih/neoženjenih zapravo u običajnom braku (zajednički život bračnog para i njihove obitelji koji se ne sklapa na zakonski institucionalni način), a stvarno je izvan braka tek oko 5%. Drugim riječima, većina anketiranih pojmom brak označava samo formalnu, zakonom formiranu bračnu zajednicu.

Često su izvanbračne zajednice neka vrsta „braka na probu“ koji se nakon dolaska potomaka i dokaza da je „mlada“ sposobna za rađanje pretvara u formalnu bračnu vezu. Stoga je normalno rano stupanje u brak za mlađe, napose djevojčice, kao i to da se rađanje mnogo djece shvaća kao njihov osnovni zadatak.

Što se tiče mišljenja o odrastanju vlastite djece, podaci pokazuju da obrazovaniji roditelji i roditelji s boljim ekonomskim statusom podržavaju kasnije stupanje djevojaka u brak i znatno rjeđe prihvataju zaključivanje brakova među maloljetnicima. Jedino je među roditeljima koji nemaju nikakvog obrazovanja više onih koji zagovaraju udaju ženske djece do 18-e godine. Također, roditelji koji žive u istom kućanstvu s drugim obiteljima značajno češće smatraju da njihova ženska djeca trebaju ulaziti u brak ranije, s 18 godina i ranije. Najmanje rani ulazak ženske djece u brak podržavaju one obitelji u kojima supružnici partnerski donose odluke. Vidljivo je da roditelji podržavaju raniji ulazak ženske nego muške djece u brak. Može se zaključiti i to da su roditeljska stajališta jedan od uzročnika ranih brakova, dok je drugi važan čimbenik slaba participacija mlađih u srednjoškolskom i visokom obrazovanju, te dijelom i siromaštvo.

Glede školovanja, razvidno je da romski roditelji imaju više obrazovne aspiracije za svoju mušku djecu te da su te aspiracije više u urbanim od ruralnih sredina. Većina smatra da je za žensku djecu dovoljno da se školiju do 18-e godine; oni nepismeni smatraju da se njihova ženska djeca trebaju školovati do 15-e, dok dvostruko više od prosjeka onih sa srednjom školom smatra da se ženska djeca trebaju školovati do navršene 22 godine života ili dulje.

3. AKCIJSKO ISTRAŽIVANJE: PODACI DOBIVENI OD ROMSKIH ORGANIZACIJA

3.1. ANALIZA PODATAKA DOBIVENIH OD ROMSKIH ORGANIZACIJA

Dana 18. listopada 2004. godine su na adrese 37 romskih organizacija (prema popisu dobivenom od Instituta Otvoreno društvo) upućeni pozivi na suradnju u kojima su traženi podaci koji se odnose na **odgoj i obrazovanje Roma i Romkinja, napuštanje školovanja, rane brakove i općenito status romskih djevojčica i žena**.

Kako je na dopis promptno odgovorila samo jedna organizacija (Humanitarna organizacija Svjetska organizacija Roma u Hrvatskoj HOSORH, predsjednik Ivan Rumbak), krajem studenoga smo telefonski pokušali kontaktirati ostale organizacije te smo tom prilikom uspjeli razgovarati sa svega nekoliko njih. Stoga je dopis poslan još jednom. Na koncu smo od 37 organizacija kontaktirali s njih 18, odnosno zaprimljeno je 4 pismena odgovora (faksom i elektroničkom poštom) te telefonski uspostavljen kontakt s 9 organizacija, od kojih je polovica dala konkretne informacije koje su se mogle uključiti u našu analizu. Jedna je organizacija umjesto pismenog odgovora poslala časopis koji izdaje, s relevantnim podacima. 3 dopisa je vraćeno pošiljatelju. Jedan odgovor je ostvaren u obliku osobnog razgovora s predstavnicom romske organizacije, na njeno traženje i dolazak u Ured pravobraniteljice. Poziv na suradnju je poslan i Udrženju „Djeca prva“ iz Zagreba (PRS 02-06/04-03), koje je radilo na romskim programima te nam je telefonski dalo odgovor.

Pismeno su nam odgovorili/e: Humanitarna organizacija Svjetska organizacija Roma u Hrvatskoj HOSORH, Zagreb, predsjednik Ivan Rumbak, poslavši opširnu analizu stanja ženskih prava Romkinja; Udruga žena Romkinja „Bolja budućnost“, Zagreb, predsjednica Ramiza Memedi; Udruga Roma Hrvatske „Zlatna kobra“, Zagreb, predsjednik Nazif Memedi; Zajednica Roma Romaško Jedinstvo P.G.Ž. Rijeka, predsjednik Suriya Mehmeti. Telefonski je kontaktirano sa sljedećim organizacijama i predstvincima/ama istih: 6.12.2004.g. s Nadicom Balog iz Udrženja žena Romkinja „Romaško srce“ iz Jagodnjaka, Baranja; 24.11.2004.g. s Dushakom Delmathom iz Unije Roma Hrvatske Vukovarsko-srijemske županije, Popovača; 23.11.2004.g. Canom Kasumom iz Centra kulture Roma Romaške „Romano Centro“, Zagreb; 25.11.2004. s Asanom Redžepijem, bivšim članom Udruge Roma Brodsko-posavske županije, Slavonski Brod; 26.11.2004.g. s predstavnikom Udruge Roma Virovitičko-podravske županije, Pitomača; 26.11.2004.g. s predstavnikom Udruge Roma Medimurja, Podturen; 22.11.2004.g. Mirkom Leichom, tajnikom udruge Vijeće Roma Medimurja, Čakovec; 13.12.2004.g. s Farijem Ibrahimovskim za Udrugu žena Romkinja „Bolji život“, Rijeka. Časopis Romaška istina/Romengo čačipe (br. 18.god. IX., studeni 2004.) primili/e smo od Udruge Roma Zagreba i Zagrebačke županije, predsjednik Alija Mešić. Osobni razgovor je vođen s predstavnicom Udruge žena Unije Roma Hrvatske Senijom Seferović u Uredu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, 27.10.2004.g.

3.1.1. Pismeni odgovori

Iz svih je odgovora evidentno da su Romkinje diskriminirane unutar svoje vlastite populacije. Prema jednom podatku 70% populacije živi tradicionalnim patrijarhalnim životom u kontekstu kojega žena nema nikakva prava. Istoču se nezadovoljavajući stambeni životni uvjeti bez kojih nema posvećenosti djeci i njihovu školovanju; tako većina Roma i Romkinja živi i spava zajedno u jednoj prostoriji, njih pet do deset osoba. Bolji materijalni uvjeti garantiraju bolju brigu o školovanju. Zanimljiva je primjedba da je za motiviranost djeteta važno da se odmakne od svoje zaostale sredine, da se druži s neromskom djecom i da uvidi sve mogućnosti koje mu se pružaju u životu. Isti izvor razloge ranim brakovima vidi također u segregacijskom i izoliranom životu romske populacije gdje su Romi/kinje usredotočeni samo jedni na druge te se stoga i međusobno žene/udaju.

Zagrebačke romske udruge provode niz aktivnosti za djecu i mlade (prevencija od ovisnosti o drogama, alkoholu i nikotinu; uključivanje djece u odgojno-obrazovni sustav; opismenjavanje osoba koje su prerasle školsku dob) kao i za roditelje, s ciljem podizanja njihove svijesti o uključivanju djece u redovni obrazovni sustav. Navode da na svojim seminarima upoznaju sudionike/ce sa Zakonom o ravnopravnosti spolova i Obiteljskim zakonom, te da paze na ravnopravnu zastupljenost muškaraca i žena na edukacijama. Patrijarhalni obrasci života prevladavaju te tako i obiteljsko nasilje muškarca prema ženi i djeci. 40% brakova su još uvijek „ugovoreni brakovi“.

Prema jednom podatku 60% žena u ranoj dobi, s 13 ili 14 godina, stupa u izvanbračne zajednice, te su u 15-oj godini života već majke. **80% populacije je neobrazovano, a djeca školu napuštaju već u drugom ili trećem razredu osnovne škole.**

Zagrebačka Udruga žena Romkinja „Bolja budućnost“ radi na promociji prava Romkinja, odnosno na poboljšanju njihovog ekonomskog, socijalnog, obrazovnog, zdravstvenog i pravnog statusa, te vezano za to pruža pravne savjete, i u uredu udruge i na terenu, jer je evidentno da Romkinje nisu upoznate sa svojim pravima u RH. Spolna diskriminacija je vrlo izražena u romskoj populaciji; žena (točnije djevojčica) je prisiljena rano se udati, roditi puno djece i biti vezana za obitelj i domaćinstvo. Romkinje se stoga nisu u mogućnosti školovati; većina ih je nepismena ili imaju završeno tek 2-4 razreda osnovne škole. Niska obrazovanost je ujedno razlog njihova nepovoljnog položaju u obitelji, u sredini u kojoj žive te u društvu samome, što rezultira njihovom nezaposlenošću. Citiramo i podatak „da postoji i postotak onih žena Romkinja koje imaju završene srednje stručne spreme i visoke stručne spreme ali često zbog predrasuda na temelju nacionalnosti i spola ne mogu naći zaposlenje na nekim većim položajima.“ Problem je i obiteljsko nasilje nad ženama, i fizičko i psihičko, unutar njihovih obitelji ali i od strane većinskog stanovništva. Prema njihovom istraživanju s 51 ženom Romkinjom, njih 70% je neobrazovano, 90% nezaposleno, oko 40% nema zdravstveno osiguranje, a 20% nema riješeno „svoje statusno pitanje u RH“. Navodimo rezultate sprovedene ankete s 51 anketiranom Romkinjom iz Zagreba: a) obrazovanje – 27,5% nepismeno; 7,8% bez škole/pismeno; 19,7% završilo 1-4 r.o.š.; 13,7% 5-7 r.o.š.; 23,5% završilo osnovnu školu; 7,8% završilo srednju školu; b) radni status - stalno zaposleno 11,8%; povremeno „na crno“ 5,9%; nezaposleno prijavljeno 62,7%; nezaposleno neprijavljeni 15,7%; umirovljeno 3,9%; prima socijalnu pomoć 43,1%; c) zdravstveno osiguranje – po zaposlenju 11,8%; po nekom drugom 7,8%; po burzi 31,4%; po mirovini 3,9%; po nekoj drugoj osnovi 3,9%; nema 41,2%; d) boravak – stalni 84,3%; privremeni 13,4%; neprijavljena 2%.

Prema odgovoru predsjednika HOSORH-a, temeljenom na podacima objavljenima u knjizi „Potrebe i problemi Roma u RH“ od 2003.g., za jednu zatvorenu zajednicu u kojoj su tradicija i kultura duboko ukorijenjene, zaštita ženskih prava je vrlo osjetljivo pitanje i velik problem. Stoga je nezadovoljavajuće što se svega nekoliko romskih organizacija bavi zaštitom ženskih prava, i to sljedećim područjima: prava na ženski identitet, žensko zdravlje, planiranje obitelji, ženska prava Romkinja, zaštita obitelji. Te su organizacije velika, često jedina, podrška Romkinjama, budući da one u svojim obiteljima nemaju pravo glasa ni pravo na vlastito mišljenje ni donošenje odluka, da su im i majke neuke te ne mogu razgovarati ni s njima, te ih njihov životni kontekst čini zatvorenima i nepovjerljivima prema okruženju u kojem žive. Status romske žene zacrtan je rođenjem; romske djevojčice već s osam godina vode kućanstvo, zamjenjuju majku koja odlazi negdje raditi s ocem. One u potpunosti preuzimaju majčinu ulogu: nabavljaju hranu, kuhaju, pospremaju, čuvaju braću i sestre, obavljaju sve kućanske poslove. Desetogodišnjim se djevojčicama često zabranjuje odlazak na školovanje i završavanje osmogodišnje škole. Udaju se već s 13 godina te rano rađaju. Razumljivo je onda zašto ostaju neobrazovane i ne mogu konkurrirati na tržištu rada. „Uslijed tradicionalno patrijarhalnog shvaćanja porodice, od strane očeva, muževa i braće Romkinje su potpuno i pravno nezaštićene“. Ima i pojave trgovanja ženama i djecom te prisiljavanja na prostituciju. Svega 1% Romkinja u RH je zaposleno. Posljednjih deset godina diskriminacija prema Romkinjama je u porastu.

Probleme Romkinja ovaj izvor dijeli na one „unutarromske“ (tradicionalno podređen položaj Romkinja; nejednaka prava ženske djece na školovanje; žene su strojevi za rađanje; romske žene nemaju ista prava kao muškarci Romi; nasilje unutar obitelji; kupovina i prodaja romske nevjeste), i one „vanromske“ (dvostruka diskriminacija: kao žena i kao Romkinja; romske žene ne dobivaju posao; zdravstvena nezaštićenost Romkinja; pravna nezaštićenost Romkinja). Iz ovih problema proizlazi potreba za ostvarivanjem prava romskih žena, a koje ostvarivanje mora ići paralelno s uspostavljanjem jednakih prava ženske djece na školovanje. Budući da je Romkinja stup obitelji i da je njen zdravlje preduvjet dobrog zdravlja ostalih članova obitelji, trebalo bi brinuti o njenom zdravlju i edukaciji te stoga Romkinjama ukazivati na važnost posvećivanja kontroli zdravlja. Također je isto prosvjećivanje potrebno i muškarcima. Romkinje treba opismeniti, „...dati im mogućnost samozapošljavanja i odabira posla kojim se žele baviti...“.

3.1.2. Telefonski kontakti

Predstavnica baranjske romske organizacije ocjenjuje integraciju svoje populacije u obrazovni sustav te suradnju s centrima za socijalnu skrb zadovoljavajućima. Istakla je da kod njih nema segregacije romske djece i da je to uvriježena praksa u njihovu kraju jer da postojanje multietnički miješanih vrtačkih i školskih odjeljenja nikad nije bilo upitno. Jedina je od sugovornika/ca negirala da je razlog problemu diskriminirajućeg statusa i neobrazovanosti ženske romske populacije tradicija. Smatra da je jednostavno problem u neukosti, primitivnosti i nepismenosti romske populacije. Jedna kontaktirana udruga je ogorčena što nije od županije dobila prostor za rad niti računalo te su zahtjeve za finansijskim potporama morali pisati rukom. Mnogi su ogorčeni što ne dobijaju potporu na natječajima. Međimurska se organizacija požalila na rad centra za socijalnu skrb u Čakovcu, da im „kidnapiraju djecu“, odvode djecu bez da roditelje obavijeste o tome. Riječka je organizacija do 2003.g. održavala ljetne škole za romsku djecu na međunarodnoj razini, na kojima je okupljano do 120 djece. Ista organizacija potiče upisivanje onih s nekompletiranom školom na pučko sveučilište i broj upisanih bude do 30 i pokazuju dobar uspjeh. Trenutno oko 350 romske djece pohađa osnovnu (O.Š. Pehlin), a nekoliko djevojčica srednju školu. Riječka udruga žena Romkinja „Bolja budućnost“ pod vodstvom Sandre Pavelić je radila program „Žene“. Izvori navode kako su česta napuštanja škole djece oba spola. Ima slučajeva kad su djevojčice koje uopće nisu išle u školu prijavljivane inspekciji, no ništa nije poduzimano niti se ispitalo zašto. Također ističu kako su često inicijative udruga Roma prema lokalnoj vlasti odbijane; primjerice, nije prihvaćeno parceliziranje romskog naselja, što dovodi do raseljavanja stanovništva i vezano uz to nemogućnosti kontinuiranog školovanja djece.

3.1.3. Podaci objavljeni u romskom časopisu Romengo čaćipe – Romska istina

U časopisu Romengo čaćipe - Romska istina, br. 18, god. IX., studeni 2004., došli/e smo do podataka koje je za časopis dala gospođa Jadranka Huljev, savjetnica za obrazovanje nacionalnih manjina pri Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa. Prije svega, napomenula je kako je sporno navoditi brojčane podatke koji se odnose na romsku djecu jer da je u Strasbourgupozorena kako nemamo pravo brojiti Rome. Stoga se iznose samo provjereni podaci koji se odnose na romsku populaciju i naselja s 90% Roma. Prema takvim podacima, oko 2000 Roma pohađa nastavu, od kojih najviše, njih oko 1000, otpada na Međimursku i Varaždinsku županiju. Malo roditelja potiče svoju djecu na školovanje, a predstavnici romskih udruga u tome ih ne potiču, smatra savjetnica. Roditelji djeci čak brane školovanje i nisu rijetki primjeri da traže ispis djeteta iz škole, i po cijenu plaćanja kazne, s opravdanjem da je dijete korisnije i potrebnije doma. Ministarstvo je zbog toga uvelo romske pomagače u nastavu kako bi pomogli roditeljima u naseljima. Savjetnica je istakla kako je posebno velik problem školovanje djevojčica, te da „prema podacima koje imamo, 97% Romkinja je nekvalificirano, 90% nikad nije radilo jer dobiva porodne i socijalne naknade“. **U posljednje dvije godine se mnogo više djece upisuje u školu, no nema podataka o kompletiranju školovanja.**

Također prema podacima iz navedenog časopisa, na hrvatskim visokoškolskim institucijama se školuje samo 14 deklariranih Roma/kinja i svi/e oni/e primaju neki oblik finansijske pomoći od MZOŠ-a. Ilustrativan je podatak da na razini države 85% osnovnoškolaca/ki upisuje srednju školu, a to čini svega 7% romske djece. Od 20000 djece trenutno obuhvaćeno srednjoškolskim obrazovanjem u Hrvatskoj samo 200 je romske. Postotak onih koji/e završavaju osnovno obrazovanje među romskom populacijom je 27% od upisanih (na nacionalnoj razini je to 98%). Pozitivan je primjer A.T., student Fakulteta političkih znanosti kojega je upisao s 27 godina, nakon što se poslije redovno završene osnovne škole i prekida srednje u trećem razredu na Otvorenom učilištu dokvalificirao za ekonomista, vozača kamiona i za medicinsko-sportskog masera. Časopis donosi i podatke o aktivnostima udruge koja ga izdaje. Udruga Roma Zagreba i Zagrebačke županije između ostalog radi na poboljšanju obrazovanosti i motiviranosti Roma, a nosivi obrazovni programi na kojima radi su izdavanje časopisa

Romengo čaćipe, kreativne radionice za djecu školske dobi, program predškolskog i školskog obrazovanja djece romske i neromske nacionalnosti te program „Droga, ne hvala!“. Evidentno je da zbog niske obrazovanosti sve više osoba romske pripadnosti ispada iz sustava redovnog školovanja, kao i iz radnog sustava, što povećava njihovu marginaliziranost u društvu. Kako bi se spriječilo delikventno i drugo društveno neprihvaćeno ponašanje djece, te vezano uz to spriječilo ispadanje iz školskog sustava, udruga u okviru svojih obrazovnih programa organizira kreativne radionice različitih sadržaja, i to za multietničke dječje skupine (pripreme za školu, poboljšanje temeljne pismenosti, pomoći u učenju i dr.). Ističu da su rezultati njihovih programa vidljivi i u činjenici što je godine 2004. 50% više djece romske nacionalnosti uključeno u redovni školski sustav osnovnih i srednjih škola Grada Zagreba i Zagrebačke županije nego ranijih godina.

Iz razgovora s mladim Romom iz Baranje, objavljenom u časopisu, dobiven je podatak kako je stanje s obrazovanjem Roma u tom dijelu zemlje poboljšano, da djeca pohađaju osnovnu školu te da desetak djevojčica i dječaka pohađa srednju školu. Primjetio je da se djeca više ne udaju/žene tako rano kao prije. Romske udruge potiču i osvješćuju roditelje na školovanje njihove djece, a pohvalni su i programi predškole.

Prema napisima u časopisu, jedan od razloga nereditog pohadanja škole jest i taj što djeca nemaju prebivalište, jer primjerice pri preseljenju u drugi dio grada, da bi promijenilo školu, dijete mora promijeniti i mjesto prebivališta. Opisan je slučaj obitelji u kojoj iz tog razloga tri djevojčice ne dolaze više u školu jer se obitelj ilegalno doselila u baraku u Savskoj cesti, a upisane su u školu u Sesvetskom Kraljevcu gdje im je bilo prethodno prebivalište. Dodatni je problem što novo prebivalište ne mogu dobiti na toj adresi jer je riječ o gradskom prostoru u koji je obitelj ušla ilegalno.

3.1.4. Osobni razgovor

S. S. se odazvala našem pozivu i osobno/usmeno iznijela svoja iskustva i saznanja o traženim sadržajima, budući da je sama surađivala u znanstvenom istraživanju „Struktura romskih obitelji i poimanje sadržaja roditeljstva u njima“, da organizira obrazovne programe za Rome/kinje i vodi programe za žene pri svojoj udrudi (planiranje obitelji i slične zdravstvene edukacije).

Pojedinosti iz privatnoga života same S. S., koje se mogu izvući iz konteksta razgovora, također mogu pridonijeti analizi statusa Romkinja. Te pojedinosti pokazuju kako, bez obzira na predrasude i stereotipe koji su evidentni za romsku populaciju, ima slučajeva koji odskaču od prosjeka. Tako je S. S. jedna od rijetkih Romkinja koja ima završenu osnovnu školu a i naknadno srednju trgovacku, sa svojom 31. godinom života još uvijek nije udana, a sve to zahvaljujući ocu koji ju je u svemu tome podržavao (prema vlastitom iskazu). Osim toga, S. S. je svojim nastupom, kulturom ophođenja, stilom odijevanja i načinom života tipična urbana mlada žena.

Na pitanje ima li načina izmijeniti status romskih djevojčica, zadržati ih u školi, motivirati ih da steknu osnovno obrazovanje, da se ne udaju i ne rađaju kao maloljetnice, S. S. je odgovorila pesimistično da će to ići vrlo teško. Kaže da je „tradicija vrlo čvrsta“, da su djevojčice od ranog djetinjstva obećane proscima te da u brak stupaju već u vrijeme puberteta, odnosno čim se počinju formirati kao žene (a radi kulta nevinosti, saznajemo iz drugog izvora). Iz tog razloga najčešće i završe samo tri, četiri ili pet razreda osnovne škole, a rijetke čitavu osnovnu školu. To je posebice izraženo kod tzv. kosovske romske populacije, dok je među zagrebačkom romskom populacijom ta granica pomaknuta na godine oko punoljetnosti. Dakle, Romkinje se žene i s 13 ili 14 godina, a dječaci s 15 ili 16. Prigovor o neprihvatljivosti tako ranog ulaska u bračnu zajednicu roditelji ne prihvataju, jer je patrijarhalni model života i autoritet muškaraca u porodicama toliko jak da „oni ne žele prihvati da im netko nameće kad će se njihova djeca udati/ženiti“.

Sugovornica je naglasila da večernju školu (niži i viši razredi osnovne škole) koju organiziraju u svome naselju pohađa 15-ak učenika/ca, od čega su svega tri do četiri učenice. Prošle je godine njih šestero kompletiralo osnovnu školu. Ove obrazovne aktivnosti provode 8 godina i odškolovalo se oko

50 djece. S. S. kaže da su izračunali kako će se rezultati vidjeti tek za 22 godine. Kao ključni problem svoje manjine navodi činjenicu da Romi/kinje ne znaju hrvatski, ali ne znaju ni romski, a knjiga na romskom nema. Sama S. S. s nastavnicima koji rade u njihovoј školi radi na objavljivanju knjiga tj. dječijih priča na romski jezik.

Istakla je kako su centri za socijalnu skrb krivac što mali Romi ne završe školu; ako romsko dijete ne ide u školu, nitko ništa ne alarmira. Osim toga, Romi strahuju da im ne oduzmu djecu. Sugovornica predlaže istraživanje/suradnju s nama o tome je li i koliko tradicija još uvijek ukorijenjena kod Roma, te istraživanje po zagrebačkim školama o romskim učenicima/ama, njihovoј završenosti škole i dr. Navela je gradske škole u koje, po logici blizine romskih naselja, idu i romska djeca (Podsused, Plinarsko naselje, Dubrava – Gornja i Donja, O.Š. I.B. Mažuranić, Peščenica/Ferenčica, Trešnjevka, Žitnjak/Kozari Bok, Struge, O.Š. Vinko Žganec).

Konačno, Nacionalnu politiku za Rome je okarakterizirala kao „mrtvo slovo na papiru“, a u ženskoj se mreži ne osjeća dobro jer smatra da nema ženske solidarnosti.

3.1.5. Zaključno o akcijskom istraživanju

Iz akcijskog istraživanja proizlazi da od ukupno više od 30 organizacija, svega 4 rade konkretno na određenim projektima i programima, obrazovnima i onima za žene; same romske organizacije ne posjeduju konkretne statističke podatke o svojoj populaciji, a isto ne posjeduju niti mjerodavne državne institucije, odnosno, potonje se pozivaju na kritike dobivene od europskih instanci prema kojima se romsku populaciju ne smije prebrojavati. Stoga je dojam dobiven nakon provedenoga istraživanja da su odgovorne državne institucije ili nedovoljno zainteresirane ili neodređene prema romskoj problematici. Isto tako, iz vođenih razgovora se saznao kako državne institucije ne odgovaraju na njihove upite i oni su svjesni da ih se ne shvaća ozbiljno. Sve se organizacije slažu u tome da nedostatni elementarni životni uvjeti ne omogućuju djeci završavanje škole. Osim toga, prema našim saznanjima ima još organizacija koje dobro rade, no nisu nam se ovom prigodom javile.

Romske organizacije su prilikom kontaktiranja i razgovora s nama iskazale interes za suradnjom i veliku potrebu za razgovorom s pravobraniteljicom o problemima svoje populacije.

Zamjetno je da prepoznaju važnost problema nedostatne obrazovanosti djece, posebice djevojčica, te da uviđaju razloge toga problema. Iskazali su želju i volju za promjenom i poboljšanjem statusa romskih djevojčica i žena.

3.2. ANALIZA PODATAKA DOBIVENIH OD DRŽAVNIH INSTITUCIJA: DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU, MINISTARSTVO ZNANOSTI, OBRAZOVANJA I ŠPORTA, URED ZA NACIONALNE MANJINE VLADE RH

Do statističkih podataka o romskoj populaciji od relevantnih državnih institucija bilo je teško doći. Ured za nacionalne manjine nije nam mogao dostaviti nikakve podatke te nas je uputio na Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa te na Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi. MZOŠ je primio naš zahtjev za podacima ali nikakav odgovor nismo dobili/e. Iz Državnog zavoda za statistiku poslani su nam vrlo šturi podaci.

3.2.1. Državni zavod za statistiku

DZZS navodi da (za razdoblje od posljednjeg popisa stanovništva do danas):

- podatke o neformalnom sposobljavanju Roma (iz Ankete o radnoj snazi) ne mogu dati jer su Romi „premala skupina za procjenu iz uzorka“;
- za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje ne prikupljaju podatke prema narodnosti djeteta; prikupljaju podatke o predškolskim i školskim ustanovama na jezicima i pismu

nacionalnih manjina ali među njima nema ustanova ili odjela gdje se nastava izvodi na romskom jeziku¹⁷,

- podatke o studentima visokih učilišta prikupljaju individualno i imaju podatke prema narodnosti onako kako ju studenti iskazuju, te je tako šk.g. 2003./04. na stručni dodiplomski studij upisano ukupno 3 osoba, i to sve 3 žene (Visoka učiteljska škola 2 Romkinje, Ekonomski fakultet stručni studij 1 Romkinja), a na sveučilišni dodiplomski studij 1 muška osoba (Strojarski fakultet, sveučilišni studij 1 Rom), dakle od ukupno 4 osoba romske narodnosti, 3 su žene;
- podatke o studentima koji su diplomirali na dodiplomskom i poslijediplomskom/doktorskom studiju, te studentima upisanim na poslijediplomski i doktorski studij također prikupljaju individualno i među njima nema nikog tko se izjasnio kao Rom/kinja;
- podaci o sklapanju braka ne govore nam mnogo jer se ne navode nama relevantne godine ženika/nevjesta; prema dobivenim podacima, u odnosu na 2001.g. i 2002. g. u godini 2003.-oj je sklopljeno desetak brakova manje, a primjetno je da češće ponovno u brak stupaju muškarci;

3.2.2. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

Od MZOŠ-a su traženi relevantni podaci nakon provedenog akcijskog istraživanja, ali isti nisu zaprimljeni do kraja izveštajne godine te ih očekujemo u 2005. g.

Međutim, prema materijalima dobivenim od predstavnice MZOŠ-a na radionici u Varaždinskim Toplicama u rujnu 2004. godine, Ministarstvo je predviđelo dugoročne i kratkoročne ciljeve te potrebna sredstva za provedbu istih. Dugoročno se predviđa uključivanje sve romske djece u vrtiće i predškolske programe, uključivanje sve romske djece u obvezno osnovno obrazovanje, uključivanje što većeg broja djece u srednjoškolsko obrazovanje, stipendiranje za obrazovna zanimanja te upisi u druge visokoškolske ustanove, a kratkoročno organiziranje predškolskih odgojnih skupina pri školama, vrtićima i romskim udrugama, ospozobljavanje romskih pomagača, opismenjavanje odraslih, tiskanje rječnika, tiskanje i prevođenje slikovnica i drugih knjiga na romski jezik, organiziranje tečajeva i seminara iz područja obrazovanja za roditelje, romske pomagače i učitelje koji predaju u odjelima s romskom populacijom, organiziranje ljetnih i zimskih škola s programom njegovovanja jezika, kulture i tradicije. Za sve navedeno određeni su pokazatelji: godišnji podaci o djeci koja trebaju pohađati predškolske programe, redovita godišnja evidencija o polaznicima za prvi razred osnovne škole, evidencija romskih udrug o adolescentima/cama koji nisu bili/e uključeni ni u jedan oblik školovanja, podaci romskih udrug o neobrazovanoj ženskoj populaciji, podaci o nezaposlenosti romske populacije.

Konkretni podaci koji su u navedeni: velik broj romske populacije u potpunosti je nepismen ili djelomično pismen; oko 90% nije zaposleno; od zaposlenih samo je 2% žena; među zaposlenima je 50% školovanih, te samo 0,2% žena; oko 5000 romske populacije nije obuhvaćeno školovanjem; oko 1% djece uključeno je u vrtičke programe u urbanim sredinama; u ruralnim sredinama ni jedno dijete nije uključeno u vrtić; oko 200 polaznika je uključeno u predškolske odgojne skupine (posljednje dvije školske godine); osnovne škole pohađa oko 1500 učenika/ca ali je polaznost 60%-tina, a prolaznost ispod 40%; srednje škole pohađa oko 200 učenika/ca s vrlo lošom prolaznošću; studira sporadično oko 15 studenata/ica; u nastavu osnovnih i srednjih škola uključeno je 18 romskih pomagača/ica i ni jedan/na nema potrebnu stručnu spremu; 90% roditelja je nepismeno; romski jezik nije standardiziran, knjige s romskom tematikom pišu se na hrvatskom jeziku a prevedene priče nisu stručno preveden na romski jezik.

¹⁷ Ovo možemo komentirati kao nelogičan podatak budući da je notorno da se na kraju svake školske godine podaci svih učenika/ca unose u školske matične knjige, zajedno s podacima o nacionalnosti djece, što je podatak koji stoji i na svjedodžbama koje djeca dobivaju na kraju školske godine.

4. SURADNJA S IOD-H NA PROJEKTU OBRAZOVANJA ROMA U BELOM MANASTIRU

Pravobraniteljica se uključila u projekt obrazovanja Roma/kinja, potaknutog od Instituta Otvorenog društva Hrvatska, za područje Belog Manastira, u trajanju od dvije godine (počevši od pedagoške/školske godine 2004./05.). Način suradnje je dogovaran na dva održana sastanka u lipnju 2004. godine, te je konačno stručna suradnica za obrazovanje pravobraniteljiice za ravnopravnost spolova postavljena kao pridružena članica evalucijskog tima Projekta. Za potrebe Projekta smo u kolovozu 2004. godine izradili/e spolno /rodno osjetljive indikatore prema kojima će se odvijati praćenje i evaluiranje obrazovnih postignuća romske djece tijekom i po završetku Projekta, s obzirom na aktivnosti koje će se provoditi u predškoli, školi i zajednici. Indikatori su sljedeći:

- Nesrazmjeri (u broju i spolu) u uključenost u školu/uspjeh koji se postiže – djevojčice i žene zapostavljane u obrazovnom sustavu (usporedba s drugim nacionalnostima);
- Uspjeh u pojedinim predmetima/poseban interes za određene sadržaje kod muške i ženske djece (rodni stereotipi u izboru i uspješnosti u pojedinim nastavnim i izvannastavnim sadržajima);
- Preferiranje djeteta jednog spola od strane roditelja/poticanje na školovanje; intenzivnost u praćenju njegova školskog napretka;
- Uz evidencije napuštanja: godine starosti za početak školovanja i dr. statistika (koliko godina trajalo završavanje prva četiri razreda – učestalost ponavljanja s obzirom na spol i sl.);
- Razlozi napuštanja školovanja – obiteljska socijalna situacija/siromaštvo; nedostupnost /udaljenost obrazovnih ustanova i neorganiziranost prijevoza; neprijateljska atmosfera u školi/među djecom i njihovim roditeljima; otuđenost od konteksta "normalnog" građanskog života (specifičan tradicionalan način života i nomadski pogled na svijet);
- Prihvatanje i dodjeljivanje različitih funkcija u razredu (predsjednik/ca i sl.) s obzirom na spol (usporedba s drugim nacionalnostima);
- Spolna/rodna osviješćenost nastavnika/ca, odgojitelja/ica, koordinatora/ica projekta; svijest o stereotipima i predrasudama svih vrsta i želja za promjenom;
- Spremnost nastavnika/ca (i odgajatelja/ica u predškoli) na promjene i inovacije u metodičkom i pedagoškom pristupu/odgojno-obrazovni pristup: tradicionalan ili inovativan;
- Stupanj obrazovanja svih odraslih osoba uključenih u projekt/razlike prema spolu;
- Stupanj obrazovanja žena u ženskoj grupi (i formalna i neformalna edukacija) – (ne)motiviranost za bilo koji vid edukacije;
- Aktivnost i uključenost u rad NGO-a ili dr. neformalnih skupina;
- Svijest o važnosti reproduktivnog zdravlja i spolnog odgoja;
- Način provođenja izvanškolskog vremena – obavljanje "kućanskih" i dr. poslova/zarađivanje – tipovi igara (rodni stereotipi);
- Socijalizacija s drugom djecom/pripadnicima drugih nacionalnosti – izbor najboljih prijatelja (za sve dobne skupine djece i za odrasle uključene u projekt) – socijalizacija usmjerena na isti ili drugi spol.

Pritom smo predložili/e moguće metode i instrumente: prikupljanje podataka – upitnici/istraživanje dokumentacije; zapažanje – promatranje i vođenje bilježaka; fokusna grupa. Također smo predložili/e održati tribine sudionicima/ama Programa i uputiti ih u zakone i ostale propise koji jamče ravnopravnost spolova te ukazati na putove stjecanja i ostvarivanja jednakopravnih zakonskih prava.

Po završetku Projekta, Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova bi kompletirao svoju analizu i objavio je, zajedno s preporukama, što bi proslijedio odgovornim tijelima.

5. SEMINARI, OKRUGLI STOLOVI, PREZENTACIJE/PROMOCIJE I MEDIJSKA POKRIVENOST PROBLEMATIKE

5.1. Radionica o izradi teksta Akcijskog plana Desetljeća za Rome – područje obrazovanja

Stručna suradnica za obrazovanje u Uredu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova je sudjelovala na radionici o izradi teksta Akcijskog plana Desetljeća za Rome – područje obrazovanja, na poziv Ureda za nacionalne manjine koji je skup organizirao zajedno s Institutom Otvoreno društvo i sa Svjetskom bankom, 13. i 14. rujna 2004.g. u Varazdinskim Toplicama, te je na tom skupu dogovorila daljnju suradnju s Uredom pravobraniteljice za djecu i s predstavnicama Instituta Otvoreno društvo koje će raditi zajedno s nama na projektu obrazovanja Roma u Baranji. Također je stupila u kontakt sa svim sudionicima/ama.

Radionica se sastojala od rada u skupinama, prema područjima/razinama obrazovanja te se osmišljavao tekst Akcijskog plana: ciljevi, aktivnosti, ciljana populacija, potrebe/očekivani rezultati, odgovorne institucije – prvo kao desetogodišnji plan, zatim samo za 2005. godinu.

Dojam dobiven iz vođenih rasprava jest da se bliže rokovi za izradu Akcijskog plana (listopad 2004.) a da isti nije gotov. Gotovo ništa od zacrtanoga u Nacionalnoj politici za Rome nije napravljeno; država zapravo nije izdvojila novac koji je obećala te da vrlo neodgovorno pristupila romskom problemu iako u dokumentima sve osmišljeno krasno.

Suradnica za obrazovanje je, radeći u skupini „obrazovanje odraslih“, mogla zaključiti kako su svi svjesni rodne neravnopravnosti i potrebe osjećivanja romskih muškaraca kako bi se poboljšao status žena i djece, te je na njeno inzistiranje takva preporuka ušla u tekst Akcijskog plana.

Ostalo je neodgovoren pitanje sustavnog i planskog uključivanja malih Roma/kinja u vrtiće dobne skupine 3 – 5 godina, što je nužno ako želimo vratiti u škole/opismeniti mlade Romkinje – majke. Sljedeća primjedba do koje se moglo doći jest ta da MZOŠ nije svjesno potrebe monitoringa napretka i pohađanja, nastupaju kao da je dovoljno nekoga upisati (i mimo zakonskih regulativa – što navođeno kao „pozitivan“ primjer i znak razumijevanja romskog pitanja) izdvojiti određena materijalna sredstva i onda pojedinca/ku prepustiti sebi tj. sustavu (koji je loš).

Ukratko, naglasci i planovi koji su obilježili ovu radionicu bili bi: uključiti male Rome/kinje u predškole; stipendirati im srednjoškolsko i fakultetsko obrazovanje; sve uzraste opismeniti; poučiti ih za „odgovorno roditeljstvo“, tj. kvalitetno roditeljstvo - poučiti ih o osnovnim životnim znanjima/navikama kako bi postali odgovorniji prema svojoj djeci i poticali ih na završetak školovanja. Napominjem da je na inzistiranje suradnice za obrazovanje u Akcijski plan ušlo: odgovornost za roditeljstvo „oba roditelja“ i „mali/mladi Romi i Romkinje“.

Sugestije strane ekspertice/voditeljice radionice bile su: umjesto pozitivne diskriminacije rabiti „preferencijalne kvote“ (npr. pri upisima na fakultete); „obrazovanje Roma“ segregacijski termin; mali projekti/programi ne daju rezultate i nisu dovoljni, potrebni sveobuhvatni, veliki projekti za romsku problematiku; broj upisanih u vrtiće, škole i fakultete nije valjani pokazatelj i ništa ne znači, važno je koliko njih stvarno pohađa i završi obrazovanje; institucije se trebaju baviti potrebama zajednice, jer je glavni razlog *drop outa* pogrešno očekivanje da će netko srasti s institucijom koju je netko osmislio po svojoj mjeri; ne isticati atribuciju „posebni“ programi za Rome/kinje i sl., jer sve što vrijedi za nacionalni prosjek mora se ticati i Roma/kinja.

5.2. Okrugli stol o zapošljavanju Roma/kinja, Zagreb, 14. i 15. lipnja 2004.

Okrugli stol o zapošljavanju Roma/kinja održan je u Zagrebu, 14. i 15. lipnja 2004. i naznačila mu je pravobraniteljica za ravnopravnost spolova. Rezultat rada okruglog stola bio je Nacrt izvještaja o pristupu Roma zapošljavanju – za Vijeće Europske komisije koji je sastavila Lovorka Kušan, a iz kojega izdvajamo sljedeće podatke relevantne za problematiku ravnopravnosti spolova:

- obrazovanje je ključni problem u rješavanju romskih problema;
- glavne prepreke za integraciju Roma/kinja na/u tržište rada su niska razina obrazovanja; odbijanje programa obrazovanja za zapošljavanje; predrasude poslodavaca; nepovjerenje Roma u sustav i njihov definitivni pesimizam;
- jedna od glavnih prepreka za pristup Roma/kinja programima obrazovanja za zapošljavanje jest ta što za isti moraju imati završenu osnovnu školu;
- evidentno je da su u Hrvatskoj žene diskriminirane pri zapošljavanju, Romkinje naročito; one su nezaposlene gotovo 100%;
- veliki problem je nedostatak istraživanja o Romima, primjerice statistika o obrazovna struktura;
- od ukupnog broja romske populacije (prema Nacionalnom programu za Rome riječ je o 30000-40000), šk.god. 2002./03. 1900 njih bilo je u obrazovnom sustavu (1500 od toga u osnovnoj školi);
- zabrinjavajuća je činjenica da Romkinje puno ranije napuštaju školu te je njihova obrazovna razina niža od obrazovne razine muškaraca;
- za Romkinje stoji tvrdnja „kad se jednom vjenčaju izgube svaku priliku završiti školu ili se zaposliti“ zbog brige o kući i djeci; znači, mlade Romkinje u dobi kad bi se trebale profesionalno obrazovati brinu za djecu; iako ima mlađih Romkinja koje su emancipirane te ne pristaju isključivo na majčinstvo i domaćinstvo;
- planira se program obrazovanja za 200 Roma/kinja, kao i programi samozapošljavanja za njih 50;
- signifikantno je da se donose mjere za zapošljavanje osoba koje govore romski, jer je nažalost evidentna vrlo niska razina pismenosti romske populacije, posebice žena; stoga ne čudi podatak da su se 2003., kad je MZOŠ uveo „Program druge šanse“, u program u Međimurju Romi uključili, ali vrlo malo žena Romkinja;
- nema programa senzibiliziranja za ravnopravnost spolova i izražena je potreba za edukacijom o zdravstvenim temama kao i mjerama za jačanje svijesti o ravnopravnosti spolova, što bi se trebalo ostvariti edukacijom i kvalificiranjem Romkinja, zdravstvenom zaštitom Romkinja, te mjerama za zapošljavanje žena (otvaranjem dječjih vrtića, obrazovanjem odraslih).

5.3. Prezentacija; promocija

Suradnica za obrazovanje je 21. rujna 2004. godine nazočila prezentaciji rezultata evaluacije Interventnog programa predškole za romsku djecu u Međimurju, Instituta Otvoreno društvo Hrvatska, u prostorijama Instituta. Rezultate su prezentirali/e: mr.sc. Petra Hoblaj, mr.sc. Vesna Ciglar, dr.sc. Neven Hrvatić, Lidija Cvikić, mr.sc. Jelena Kuvač, mr.spec. Jagoda Novak. Riječ je o interventnom tromjesečnom predškolskom programu za romsku djecu koji je podržalo tadašnje Ministarstvo prosvjete i sporta u suradnji s osnovnim školama u Međimurju od svibnja do kolovoza 2003. godine. Ovim se programom pratilo usvajanje hrvatskoga jezika od strane romske djece. Prezentacija je pokazala kako se jezik teško usvaja, posebice pojedine gramatičke kategorije, te kako su jezik lakše i brže usvajala djeca koja su bila sustavno obuhvaćena predškolskim programima. IOD-H prepoznaje potrebu za stručno-znanstvenim pristupom problemu obrazovanja Roma, presudnog za društvenu integraciju Roma u Hrvatskoj kao jednog od preduvjeta pridruživanju RH Europskoj Uniji.

Unija Roma Hrvatske pozvala je stručnu suradnicu za obrazovanje na promociju slikovnica na romskom jeziku, Alice u Zemlji Čudesu i Snjeguljice i sedam patuljaka, održanu dana 5. studenoga 2004. godine u Gradskoj knjižnici S.S. Kranjčevića u Zagrebu, kojom prigodom smo dobili/e i primjerke istih slikovnica. Ovakve inicijative treba pohvaliti budući da pridonose poboljšanju zabrinjavajućeg stanja pismenosti romske djece, koja, kako je već rečeno, prije svega dovoljno ne poznaju niti svoj materinski jezik, a da ne govorimo o nepostojanju što izvornih romskih, što prijevoda romskih tekstova.

5.4. Medijska pokrivenost problematike

Tijekom posljednjih nekoliko mjeseci 2004. godine pratili/e smo koliko je romska problematika medijski pokrivena, te je glede toga primijećeno da se, u prosjeku, barem jednom mjesечно pojave

prilozi u televizijskim tematskim i u centralnim informativnim emisijama, kao i dnevnim novinama, koji govore o romskoj populaciji i njihovim problemima. Važno je reći da su sadržaji tih romskih priloga afirmativni za Rome/kinje te da ih ne stavlju u stereotipne kontekste na koje smo navikli.

Dodajemo kako su pojedini objavljeni podaci vrlo indikativni. Primjerice, prema podatku objavljenom u članku u Identitetu (br. 73, god. 9, travanj 2004.), istraživanja su pokazala da 89% romske djece rado ide u školu, da su mnogi od njih odlični ili vrlo dobri učenici, ali da 90% njih nema prijatelja među neromskom populacijom, nisu u mogućnosti s njima se igrati i osjećaju se nesretni u odvojenim razredima. Mediji često objavljaju i podatke koji javno prozivaju odgovorne instance zbog neispunjavanja svojih obećanja i obveze prema romskoj populaciji.

DIO DEVETI

IX. SURADNJA S UDRUGAMA OSOBA S INVALIDITETOM

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova održala je radni sastanak s predstavnicama i predstvincima udruga/saveza/zajednica osoba s invaliditetom Republike Hrvatske i Grada Zagreba dana 23.12.2004. godine u Zagrebu.

Radnom sastanku su nazočili/e: Marica Mirić – Savez društava distrofičara Hrvatske, Tomislav Goil – Savez društava distrofičara Hrvatske, Mira Katalenić – Hrvatska udruga za školovanje pasa vodiča i mobilitet, Maša Dolenc – Hrvatska udruga za školovanje pasa vodiča i mobilitet, Darko Matić – Hrvatska udruga za školovanje pasa vodiča i mobilitet, Mandica Knežević – Hrvatska udruga para i tetraplegičara, Sanja Tarczay – Hrvatska udruga gluhoslijepih osoba Dodir, Danica Teškić – Savez društava multiple skleroze Hrvatske, Željka Matzzi – Savez društava multiple skleroze Hrvatske, Petar Baničević - Savez društava multiple skleroze Hrvatske, Suzana Brezan – Savez gluhih i nagluhih Grada Zagreba, Mirjana Juriša – Savez gluhih i nagluhih Grada Zagreba, Kristina Puškarić – Savez gluhih i nagluhih Grada Zagreba, Borislav Bobuš – Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske, Mirjana Dobranović – Hrvatski savez udruga tjelesnih invalida, Danijela Đurak – Hrvatski savez udruga tjelesnih invalida, Andrea Andelić – Savez osoba s invaliditetom Hrvatske, Ivica Župan – Hrvatski savez udruga invalida rata, Josip Petrač – Hrvatski savez udruga invalida rata, Viktor Hrženjak - Društvo multiple skleroze Grada Zagreba, Katarina Gašparić – Udruga studenata s tjelesnim invaliditetom Korak, Josip Friščić – Udruga studenata s tjelesnim invaliditetom Korak.

Cilj je ovog prvog sastanka bio da pravobraniteljica predstvincima/ama udruga osoba s invaliditetom izloži odredbe *Zakona o ravnopravnosti spolova* i druge propise koji se tiču ravnopravnosti spolova, a koje je po zakonu dužna pratiti, te da se sama upozna s problemima osoba s invaliditetom, posebno žena s invaliditetom.

Naime, pravobraniteljici za ravnopravnost spolova do datuma održavanja sastanka nije podnesena nijedna pritužba osobe s invaliditetom na razne oblike diskriminacije na temelju spola kao niti jedna zamolba za pružanjem pravne ili druge stručne pomoći. Otuda je zaključila da osobe s invaliditetom nisu (dovoljno) upoznate s u nas važećim načelom zaštite i promicanja ravnopravnosti spolova u privatnoj i javnom sferi rada i života niti pravnim mehanizmima zaštite u slučajevima kršenja načela ravnopravnosti spolova, odnosno slučajeva diskriminacije prema pojedincima/kama i grupama pojedinaca/ki.

Na sastanku je pravobraniteljica za ravnopravnost spolova sudionice i sudionike upoznala s međunarodnim dokumentima te nacionalnim zakonima i drugim mehanizmima za promicanje ravnopravnosti spolova u RH: *Konvencijom o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena* (1979.), *Fakultativnim protokolom uz Konvenciju o ukidanju svih oblika diskriminacije žena* (1999.), dokumentima *Četvrte svjetske konferencije o ženama* (1995.) koji uključuju i *Pekinšku Platformu za*

djelovanje (1995.). Nadalje, s *Nacionalnom politikom za promicanje ravnopravnosti spolova od 2001. do 2005. godine*, kojom je prihvaćena politika poduzimanja različitih mjera za unapređenje položaja žena i postizanje ravnopravnosti spolova te s *Programom provedbe Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova od 2001. do 2005. godine*.

Među ciljevima *Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova od 2001. do 2005. godine* utvrđuje se, među ostalim, i: provođenje međunarodnih ugovora o ljudskim pravima kojih je stranka Republika Hrvatska, praćenje provedbe zakona i nacionalnih politika koje na bilo koji način utječu na položaj žena u Republici Hrvatskoj, upoznavanje što većeg broja žena s njihovim temeljnim ljudskim pravima, s načinima ostvarivanja i zaštite tih prava, zatim uključivanje načela ravnopravnosti spolova u izradu i primjenu svih nacionalnih politika te zaštita i promicanje ljudskih prava pojedinih skupina žena, gdje se eksplicitno navode i žene s invaliditetom.

Nadalje, *Programom provedbe Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova od 2001. do 2005. godine* potiču se: „(...) sva tijela državne vlasti, uključujući Hrvatski sabor, Vladu Republike Hrvatske, ministarstva i ostala tijela državna uprave i lokalne i područne (regionalne) samouprave, te nevladine udruge i druge institucije i organizacije, na provođenje i unapređenje položaja žena u Republici Hrvatskoj“. U okviru područja: *1. ljudska prava žena*, točka 1.8. predviđa: „(...) uključivati načelo ravnopravnosti spolova u izradu i primjenu svih nacionalnih politika i djelovanja državnih tijela (...)“, a točka 1.9.: „(...) štititi i promicati ljudska prava posebno osjetljivih skupina žena, uključujući žene s invaliditetom (...).

Govoreći o zaštiti osoba s invaliditetom, pravobraniteljica za ravnopravnost spolova se osvrnula na činjenicu da niti nacionalne politike nisu usklađene s ustavnim vrednotama. Primjerice, načelo ravnopravnosti spolova nije uvedeno u *Nacionalnu strategiju jedinstvene politike za osobe s invaliditetom od 2003. do 2006. godine* (donesena u siječnju 2003.).

Nasuprot tome, nacrt nove *Međunarodne Konvencije o zaštiti i promicanju prava i dostojanstva osoba s invaliditetom*, kao najznačajnijem međunarodnom dokumentu za osobe s invaliditetom u 21. stoljeću, naglašava potrebu za uključivanjem perspektive spolova u sve napore usmjerene na promicanje punog uživanja ljudskih prava i temeljnih sloboda osoba s invaliditetom. Rad na Konvenciji je u tijeku. Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske ima, pritom, za zadatak koordiniranje suradnje između vladinog i nevladinog sektora te nadziranje tog segmenta primjene Konvencije.

Pravobraniteljica za ravnopravnost zaključno je istakla da postoji veliki prostor za zajedničku suradnju na senzibilizirajući društvene javnosti pri podizanju svijesti kako o ravnopravnosti spolova tako i na ostvarivanju politike jednakih mogućnosti za žene i muškarce te za ravnopravno uključivanje osoba s invaliditetom u društveni život.

Prema Popisu stanovništva iz 2001. godine u Hrvatskoj od ukupno 4.437.460 stanovnika, 2.301.560 (ili 51,87 %) su žene a 2.135.900 (ili 48,13 %) su muškarci. Od ukupnog broja stanovnika, 429.421 (ili 9,68 %) su osobe s nekom vrstom invaliditeta. Od toga je 183.524 (ili 42,74%) žena i 245.897 (ili 57,26) muškaraca. Osobe s invaliditetom su organizirane u više od 300 udruga, saveza ili zajednica osoba s invaliditetom, što pokazuje visoki stupanj njihove organiziranosti u civilnom sektoru.

U raspravi su predstavnici/ce osoba s invaliditetom istakli/e da se dosad nisu obraćali/e pravobraniteljici za ravnopravnost spolova u zaštiti svojih prava jer nisu bile upućeni/e koja svoja prava mogu štititi pomoću ove nove institucije. Smatraju da je važno ove informacije „spustiti“ na niže razine, do članova/nica udruga osoba s invaliditetom po županijama i niže. Zagreb nije Republika Hrvatska, pa bi ovakve informativne i radne skupove trebalo svakako organizirati po županijama. Ne može se čekati da probleme zaštite i ostvarivanja prava osoba te žena s invaliditetom rješava, u okviru svoje nadležnosti, sama pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, već valja uključiti i druga državna tijela na svim postojećim razinama odlučivanja, kako bi se mijenjala svijest o osobama s invaliditetom u onih koji o njima odlučuju.

Žene, u odnosu na muškarce, zaostaju u mnogim područjima ostvarivanja svojih ustavom i zakonima utvrđenih prava kako u javnom životu tako i u braku i obitelji. Pritom su osobe s invaliditetom više diskriminirane od osoba koje nisu invalidne, a žene s invaliditetom izložene su višestrukim, odnosno otežavajućim oblicima diskriminacije na osnovi spola u odnosu na žene bez invaliditeta. Primjerice, zdravstvena zaštita nije jednako pristupačna ženama s invaliditetom u odnosu na žene koje nisu invalidne: ginekološke pretrage, radiološke pretrage, terapeutiske i rehabilitacijske usluge, stomatološke usluge i mnoge druge. Građevinsko-tehničke barijere onemogućuju mnogim žena s invaliditetom da fizički uđu u domove zdravlja, ambulante, poliklinike i druge zdravstvene ustanove kao ni u odgojno-obrazovne ustanove, od dječjih vrtića do fakulteta.

Posebno su žene s invaliditetom diskriminirane u ostvarivanju svog ustavnog prava na rad i zapošljavanje: poslodavci/ke ne provode svoje zakonske obveze o zapošljavanju invalidnih osoba. *Zakon o radu* čak predviđa i posebne mјere za zapošljavanje osoba s invaliditetom. Za očekivati je da će dosljednjom primjenom *Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom* (u raspravi) porasti stopa zapošljavanja osoba s invaliditetom, barem u tijelima državne uprave i javnim službama (gdje se očekuje da bi do 2020. godine svaki treći zaposlenik/ca trebao/la biti osoba s invaliditetom).

Upravo bi pitanje mijenjanje položaja osoba s invaliditetom u radu, zaposlenosti i zapošljavanju trebalo biti jedno od ključnih područja djelovanja pravobraniteljice za ravnopravnost spolova u odnosu na osobe s invaliditetom općenito, a žena s invaliditetom posebno.

Nadalje, žene s invaliditetom su više izložene raznim oblicima psihičkog i fizičkog nasilja u odnosu na žene koje nisu invalidi. Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova uključit će se što je više moguće u zaštitu žena s invaliditetom od različitih oblika obiteljskog nasilja.

Sudionici/e u raspravi su naveli da oni/e koji odlučuju o osobama s invaliditetom su profesionalci (pravnici/e, socijalni/e radnici/e, liječnici/e, državni/e službenici/e i dr.), dok su osobe s invaliditetom koje su organizirane u udruge/saveze/zajednice – volonteri/ke. No svi/e su oni/e zainteresirani/e da svima koji/e odlučuju o njihovim pravima pruže potrebne informacije o svojim stvarnim potrebama. Sudionici/ei su izrazili želju i spremnost da za budući razgovor pripreme kratak pregled posebnih područja neravnopravnosti žena s invaliditetom u odnosu na muškarce s invaliditetom i u odnosu na žene koje nisu invalidi. Primjerice, rijetko se govori o roditeljstvu osoba s invaliditetom, a o očinstvu muškaraca s invaliditetom se uopće ne govori. Kao da su osobe s invaliditetom bez spola.

Pravobraniteljica za ravnopravnost jasno je istakla da osobe s invaliditetom ne mogu doći do onih koji/e o njima donose odluke, ali da i ona sama kao i drugi „profesionalci“ mogu, žele i hoće doći na svaki pojedinačni poziv do mjesta življenja, okupljanja i djelovanja osoba s invaliditetom. Pritom valja organizirati i mlade, jer se radi o rješavanju pitanja koja su vezana uz njihovu budućnost.

Predstavnici/e udruga osoba s invaliditetom su pravobraniteljicu za ravnopravnost spolova pozvali/e da bude gošćom na njihovu otvorenom telefonu, što će se realizirati u 2005. godini.

Na drugom sastanku u 2005. godini utvrdit će se programske zadaće, nositelji i dinamika zajedničkog rada.

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova će, u okviru svoje nadležnosti, razmatrati s dužnom pažnjom slučajeve diskriminacije na temelju spola prema osobama s invaliditetom a koje počine tijela državne uprave, jedinice tijela lokalne i područne (regionalne) samouprave i druga tijela s javnim ovlastima, zatim zaposleni/e u tim tijelima i druge pravne i fizičke osobe (temeljem čl. 21. st. 2. ZORS).

DIO DESETI

X. POLITIČKE STRANKE

Prema odredbi čl. 15. političke stranke koje su upisane u registar političkih stranaka usvajaju svake četiri godine plan djelovanja o pitanju uravnotežene zastupljenosti žena i muškaraca i, u skladu s njim, određuju metode za promicanje uravnoteženije zastupljenosti žena i muškaraca u tijelima stranke, na popisima kandidata za izbore u Hrvatski sabor i tijelima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave.

Ova odredba dopušta slobodu strankama u odabiru metoda za promicanje uravnoteženije zastupljenosti žena i muškaraca, a osim toga imaju mogućnost to učiniti u roku od četiri godine od stupanja na snagu ZORS-a.

Kako je politička participacija žena u predstavničkim tijelima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave nedopustivo niska pravobraniteljica je u studenome 2004. godine podržala prijedlog upućen Hrvatskom saboru od strane Povjerenstava za jednakost spolova Istarske županije, grada Buzeta, grada Labina, grada Novigrada, grada Pazina, grada Poreča i grada Pule za donošenje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o izboru članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave o uvođenju takozvanih ženskih kvota po kojima bi obvezna zastupljenost jednog spola na kandidacijskim listama iznosila najmanje četrdeset posto.

ZAKLJUČNO

U svakom slučaju na lokalnim izborima 2005. godine biti će moguće ocijeniti koliko su političke stranke postupale u skladu s člankom 15. ZORS-a.

DIO JEDANAESTI

XI. MEDIJI

Status žena u medijima i način na koji se žene i muškarci u njima predstavljaju jedan je od ključnih društvenih i političkih čimbenika uspostave načela ravnopravnosti spolova jer uvredljiv, stereotipan i općenito nerealističan način prikazivanja žena i muškaraca u medijima podržava diskriminirajući vrijednosni sustav i podržava društvene odnose u kojima žene ne mogu uživati sva prava i biti ravnopravne sudionice niti u privatnom niti u javnom životu.

Iz perspektive Zakona o ravnopravnosti spolova (NN, 116/03 – u dalnjem tekstu ZORS), a polazeći od zakonske definicije diskriminacije¹⁸, pravobraniteljica u odnosu na medije ima višestruke ovlasti u zaštiti i promicanju ravnopravnosti spolova kao temeljne vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske jer ZORS se izravno odnosi na medijske sadržaje u glavi VII.:

Prema odredbi čl. 16. st. 1. mediji će kroz programske koncepte promicati razvoj svijesti o ravnopravnosti žena i muškaraca, a prema st. 2. zabranjeno je javno prikazivanje i predstavljanje žena i muškaraca na uvredljiv, omalovažavajući ili ponižavajući način, s obzirom na spol i spolnu orijentaciju.

Prema čl 3. ZORS-a, mediji i medijski izdavači u pretežnom vlasništvu države dužni su, kao i ostale pravne osobe u pretežitom vlasništvu države i jedinica lokalne i područne samouprave u svim fazama planiranja, donošenja i provedbe neke odluke ili akcije ocjenjivati i vrednovati učinke te odluke ili akcije na položaj žena, odnosno muškaraca, radi postizanja stvarne ravnopravnosti žena i muškaraca.

Prema Općim načelima Zakona o medijima (čl. 3. st. 4 Zakona, NN, 59/04) zabranjeno je prenošenjem programskih sadržaja u medijima poticati ili veličati nacionalnu, rasnu, vjersku, spolnu ili drugu neravnopravnost ili neravnopravnost na temelju spolne orijentacije, kao i ideološke i državne tvorevine nastale na takvim osnovama, te izazivati nacionalno, rasno, vjersko, spolno ili drugo neprijateljstvo ili nesnošljivost, neprijateljstvo ili nesnošljivost na temelju spolne orijentacije, poticati nasilje i rat.

Prema čl. 16. st. 1. mediji su dužni poštovati privatnost, dostojanstvo, ugled i čast građana, a osobito djece, mladeži i obitelji bez obzira na spol i spolno opredjeljenje.

Prema čl. 20. st. 8. nije dopušteno oglašavanje u kojem se žene i muškarci prikazuju na uvredljiv ili ponižavajući način, s obzirom na spol ili spolno opredjeljenje

Osim toga prema čl. 5. st.2. t.5 Republika Hrvatska dužna je poticati objavljivanje programskih sadržaja koji promiču razvoj svijesti o ravnopravnosti žena i muškaraca

Zakon o medijima stupio je na snagu 8. svibnja 2004. godine. Prema čl. 64. Zakona, nakladnici su bili dužni uskladiti svoj rad, poslovanje i opće akte s odredbama Zakona u roku od šest mjeseci od dana njegovog stupanja na snagu.

¹⁸Čl. 6. st. 1. Diskriminacija na temelju spola (u dalnjem tekstu diskriminacija) predstavlja svako normativno ili stvarno, izravno ili neizravno razlikovanje, isključivanje ili ograničenje temeljeno na spolu kojim se otežava ili negira ravnopravno priznanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava muškaraca i žena u političkom, obrazovnom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, građanskom i svakom drugom području života

S obzirom na odredbe ZORS-a koje se odnose na medije i na odredbe Zakona o medijima koje se odnose na potrebu promicanja ravnopravnosti spolova i zabranu objavljivanja diskriminirajućih i uvredljivih stavova u odnosu na spol i spolnu orijentaciju, pravobraniteljica je krajem 2004. godine **poslala ukupno 91 upozorenje** glavnim urednicima tiskanih i elektronskih medija (prema popisu HND-a važećem u tom trenutku) za zahtjevom da joj u zakonskom roku dostave na uvid programske koncepte, odnosno interne akte kojima se regulira poštovanje zakonskih odredbi o ravnopravnosti spolova, protiv diskriminacije, uvredljivog prikazivanja i poticanja nesnošljivosti na osnovi spola i spolne orijentacije, te u kojima se promiče razvoj svijesti o ravnopravnosti spolova u sadržajima medija. Očitovanja će biti analizirana tijekom 2005. godine.

Pravobraniteljica želi upozoriti na nedosljednosti u zakonima i zakonskoj terminologiji koje urednicima, izdavačima i vlasnicima sredstava javnog informiranja omogućavaju izbjegavanje donošenja programskih koncepata kojima bi mediji sustavno radili na promicanju svijesti o ravnopravnosti spolova i eliminirali iz svojih programa diskriminirajuće sadržaje. Dok ZORS govori o *medijskim konceptima*, Zakon o medijima govori o *programske sadržajima* i *programske osnovama* koje određuje kao *odabrane programske sadržaje (opći ili specijalizirane) što ih pri pokretanju medija utvrđuje i objavljuje nakladnik* (čl.2., alineja 3 i 4). Pravobraniteljica smatra, nakon stupanja na snagu Zakona o medijima i roka primjene, da su izdavači medija bili dužni u svoje programske sadržaje kao i samoregulacijske akte (čl. 2., alineja 7) unijeti i sadržaje i načela kojima će se ispuniti obveze iz Zakona o medijima i ZORS-a.

S obzirom na sadržaje objavljene u hrvatskim medijima, pravobraniteljica je imala nekoliko intervencija:

1. Opis slučaja (PRS 5/04-1/2): Pravobraniteljica je postupila na temelju dopisa Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskoga sabora, a u svezi Otvorenog pisma g. Dorina Manzina, predsjednika udruge Iskorak, da je novinarka u emisiji "Res publica: Ekumena: Odnos religije i spolnosti" emitiranoj na 1. programu HRT-a, 29. ožujka 2004. izrekla znanstveno neutemeljenu, protuustavnu i uvredljivu tvrdnju.

Poduzete mjere. Nakon primitka i pregleda priloga utvrđeno je da je novinarka V. S. u prilogu o životu mladih u Osijeku izrekla: "Nažalost, mora se konstatirati da nam je mladost u paklu droge, da se prva seksualna iskustva pomiču prema sve nižoj dobroj granici, da i među mladima ima onih s homoseksualnim iskustvima". Novinarka je i izrijekom homoseksualna iskustva opisala kao "loša" i time izrekla sud koji nije u skladu sa ZORS-om (čl. 6. st. 2.), Zakonom o istospolnim zajednicama (čl. 21. st. 1.) i Zakonom o medijima (čl. 3 st. 4.). Navedeni zakoni zabranjuju izravnu i neizravnu diskriminaciju i poticanje na diskriminaciju na temelju spolne orijentacije i činjenice homoseksualne orijentacije. Na osnovi gore navedenoga, a u skladu sa svojim ovlastima, pravobraniteljica je HRT-u uputila preporuku da se u programima i emisijama HRT-a ubuduće ne pojavljuju sadržaji koji nisu u skladu s odredbama i duhom pozitivnih pravnih propisa.

Ishod slučaja: Povodom preporuke očitovala se glavna urednica HRT-a i iskazala namjeru HRT-a da se u programima više ne pojavljuju sadržaji koji su diskriminirajući u odnosu na spolnu orijentaciju.

Napomena: Do kraja godine udruge za prava homoseksualnih osoba nisu podnoscile nove pritužbe na programe HRT-a, a ni pravobraniteljica nije primjetila veća kršenja i diskriminaciju u odnosu na tu populaciju.

2. Opis slučaja (PRS – 5/04-3): U Jutarnjem listu od 11. srpnja 2004. u rubrici Salon pod naslovom "Šef stranke umirovljenika i danas pleše rock'n'roll", str.17-18., M. S. izjavio je sljedeće: ".... Dobro je da je majka doma s djecom, to je njena svjesna žrtva." Spomenutom rečenicom, u kojoj se navode samo žene kao one koje bi se trebale „svjesno žrtvovati“ i posvećivati djeci, podržavaju se stereotipi o tradicionalnoj podjeli žena i muškaraca u društvu, a urednici su je izdvajali i u "lead" iznad teksta.

ZORS zabranjuje svaku diskriminaciju, isključivanje i ograničavanje temeljeno na spolu kojim se otežava ili negira ravnopravno priznanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava muškaraca i žena u

političkom, obrazovnom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom građanskom i svakom drugom području života (čl.6).

Poduzete mjere: Pravobraniteljica je M.S.-u uputila upozorenje da, s obzirom na javnu funkciju koju obnaša, u budućnosti vodi računa da svojim javnim izjavama ne dovodi u pitanje temeljna načela ravnopravnosti spolova čije poštovanje propisuje Ustav Republike Hrvatske i obvezujuće međunarodne konvencije.

Napomena: M.S. se nije očitovao na upozorenje.

3. Opis slučaja (PRS – 5/04-2): U tjedniku „Bjelovarac“, 15. srpnja 2004. str. 7 objavljen je novinski tekst pod naslovom „Prasice“ i nadnaslovom „Muškarci su iz birtije, a žene s plac“. Kao autor članka potpisani je „Rogi“. U tekstu se žene i muškarce prikazuju na uvredljiv, omalovažavajući i ponižavajući način s obzirom na njihov spol. Stvarajući i podržavajući u javnosti uvredljive i omalovažavajuće stereotipe o ženama i muškarcima potiče se nepoželjno razlikovanje i veliča spolna neravnopravnost. Članak „Prasice“ krši i čl. 3. st. 4. Zakona o medijima (NN, 59/2004.) jer uvredljivo i na omalovažavajući način prikazuje žene u javnosti. Navedenim novinskim tekstrom krši se, po mišljenju pravobraniteljice, i čl. 19. Kodeksa časti hrvatskih novinara jer iznosi pejorativne kvalifikacije o ženama i muškarcima.

Poduzete mjere. U skladu sa svojim ovlastima, temeljem čl. 16. st. 1. ZORS-a prema kojem su mediji, kroz programske koncepte dužni promicati razvoj svijesti o ravnopravnosti žena i muškaraca i čl. 5. Zakona o medijima prema kojem je RH dužna poticati objavljivanje programskih sadržaja koji promiču razvoj svijesti o ravnopravnosti žena i muškaraca, a na temelju čl. 22. st. 1. ZORS-a, pravobraniteljica je izrekla upozorenje direktoru i glavnom uredniku Informativnog centra d.o.o. Bjelovar i v.d. uredniku tjednika Bjelovarac. Pravobraniteljica je zatražila upozorene da joj u zakonskom roku od 15 dana dostave na uvid Statut i druge samoregulativne akte (programske koncepte) kojima se regulira poštovanje zakonskih odredbi o ravnopravnosti i protiv diskriminacije na osnovi spola u djelatnostima nakladnika Informativni centar d.o.o. i tjednika Bjelovarac, te da ju obavijeste što namjerava poduzeti kako se sadržaji uvredljivi na osnovi spola više ne bi pojavljivali u njihovom mediju. Povodom istog slučaja, pravobraniteljica se u srpnju 2004. obratila i Vijeću časti Hrvatskog novinarskog društva kojeg je obavijestila o upozorenju upućenom listu Bjelovarac i izdavaču, te zamolila da ju se obavijesti što će Vijeće časti poduzeti tim povodom. Od Vijeća časti zaprimljen je odgovor s nadnevkom 30. studenog 2004. u kojem se iznosi zaključak da tekstrom Prasice: "Nije prekršen Kodeks časti hrvatskih novinara jer je riječ o humoreski, čiji sadržaj nije uvredljiv, već duhovit s mjerom.", uz obrazloženje, citiram: "Već iz naslova rubrike(*Muškarci su iz birtije a žene s plac*) vidljivo je da je riječ o specifičnoj novinskoj vrsti – humoreski, koju odlikuju vedri tonovi, veselost, jednostavnost obrade, te optimističan, šaljiv i zabavan sadržaj....." te da "prema definiciji teorije novinarskih vrsta, humoreska je ne samo kratka priča, novela koja se odlikuje vedrijim tonovima, veselošću i jednostavnošću obrade, čiji je sadržaj optimističan, šaljiv i zabavan nego i kao izrazito novinarski žanr, vrsta nekadašnjeg podliska/feljtona". Na osnovi toga Vijeće zaključuje da tekst "Prasice" nije napisan na uvredljiv način, nije zlonamjeran, već da se na šaljiv i duhovit način bavi svakodnevnim odnosom između žena i muškaraca, pa nema osnove za pokretanje postupka protiv autora ovog teksta.

Ishod slučaja: Upozoreni medij se nikada nije očitovao na pravobraniteljičine zahtjeve.

Napomena: Pravobraniteljica nema namjeru ulaziti u način prepoznavanja i definiranja novinskih žanrova, ili u "žanrovsku vrijednost" teksta "Prasice", ali ovom prilikom želi upozoriti na zabrinjavajuće nerazumijevanje problema stereotipnog, omalovažavajućeg, uvredljivog i ponižavajućeg prikazivanja žena u medijima koje je ovog puta došlo iz samog HND-a, čak njegovog Vijeća časti. Medijski stereotipi i uvredljiv način prikazivanja žena svojevrstan su oblik diskriminacije po sebi, odavno prepoznat kao put k diskriminaciji ili održavanju diskriminacije na temelju spola u stvarnosti.

4. Opis slučaja (PRS 01-02/04-13): Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova zaprimio je predstavku Helene Štimac Radin, predstojnice Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH povodom emitiranja reklamnog spota Erste&Steiermarkische banke u kojem se žene i njihove obiteljske i društvene uloge, u programima HRT-a prikazuju na stereotipan način ("glačanje je ženski posao").

Poduzete mjere. Pravobraniteljica je HRT-u uputila upozorenje da ZORS u čl.1. definira i uređuje način zaštite od diskriminacije na temelju spola i potrebu stvaranja jednakih mogućnosti za žene i muškarce, a čl. 16. obvezuje medije da promiču razvoj svijesti o ravnopravnosti žena i muškaraca i zabranjuje javno prikazivanje i predstavljanje žena i muškaraca na uvredljiv, omalovažavajući ili ponižavajući način s obzirom na spol.

Napomena. Pravobraniteljica nije od HRT-a zaprimila očitovanje i traženu dokumentaciju povodom ovog slučaja, ali je seksistička reklama skinuta s programa HRT-a.

Zaključno

Mediji u cjelini su posljednjih godina napravili veliki napredak u informiranju i promicanju načela ravnopravnosti među spolovima. U vodećim nacionalnim dnevnicima, ali i u nekim regionalnim izdanjima, stasali su novinari i novinarke koji kontinuirano i kompetentno prate tematiku rodne ravnopravnosti, društvene diskriminacije žena, nasilja u obitelji, statusa žena na tržištu rada, seksualnog uznemiravanja, diskriminacije na temelju spolne orijentacije i drugih tema iz nadležnosti Pravobraniteljice. Tendencija napretka vidljiva je i u elektronskim medijima, iako zbog količine programa koju oni proizvode, programi su još uvjek vrlo neujednačeni po tom pitanju. Tiskani mediji su također jedan od rijetkih društvenih aktera koji su počeli iskazivati svijest o potrebi uspostavljanja gramatičke i jezične rodne ravnopravnosti, te koristiti imenice muškog i ženskog roda kad su u pitanju zanimanja, funkcije, zvanja i sl. Patronimičke forme ženskih prezimena polako izostaju i ženska se prezimena počinju koristiti, kao i muška, u svom izvornom obliku.

Primjetan je i povećani broj žena urednica i kolumnistica, naročito u tiskanim medijima, dok je njihova zastupljenost u vodećim informativnim emisijama javnoj televiziji nedostatna s obzirom na obveze te ustanove. Na komercijalnim televizijama velik je broj zabavnih programa koji promoviraju stereotipe, pojednostavljeno i uvredljivo prikazivanje žene i njene društvene uloge. Pitanje je (nema podataka) koliko su žene uopće zastupljene u vlasničkoj strukturi privatnih medija i izdavača, odnosno kakav imaju utjecaj na odlučivanje u medijskoj industriji.

Istodobno, međutim, izostaje dublja društvena analiza i kontinuirano podizanje javne svijesti o uzrocima diskriminacije žena i homoseksualnih osoba, obiteljskog i drugih vrsta nasilja nad tim ranjivim skupinama. U medijima je i dalje prisutan seksistički jezik, a jedan dio medija, pod izlikom "interesa javnosti" napise o tim temama neadekvatno oprema i ilustrira, prikazuje na senzacionalistički način, komercijalizirano. U tu svrhu potrebno je sustavno unositi rodnu perspektivu u izdavačke politike i medijske programe i prikazivati žene i njihove živote na raznovrsnije i realističnije načine.

Uz Zakon o medijima i ZORS, Republika Hrvatska ima i Kodeks časti hrvatskih novinara koji se tematikom ravnopravnosti spolova bavi u čl. 19.: „Novinari moraju izbjegavati objavljivanje detalja i pejorativne kvalifikacije o rasi, boji kože, vjeri, **spolu ili seksualnoj orijentaciji** kao i o bilo kojoj fizičkoj ili mentalnoj manjkavosti ili bolesti ukoliko to nije relevantno za javni interes.“ No, ovako oskudna odrednica o ravnopravnosti očito nije dovoljna za ozbiljnije promišljanje medijskih politika i postupanje u skladu s načelom ravnopravnosti spolova.

Pravobraniteljica ne smatra da bi poštovanje zakonske obveze medija da promiču svijest o ravnopravnosti spolova i ne objavljaju uvredljive, omalovažavajuće i ponižavajuće sadržaje s obzirom na spol i spolnu orijentaciju trebalo postići restriktivnjim zakonodavstvom u odnosu na medije.

Kad je riječ o ljudskim pravima uopće, pa tako i pravima žena i homoseksualnih osoba na nediskriminirajuće i korektno prikazivanje u medijima, ta se prava često banaliziraju i doživljavaju kao da su u suprotnosti s pravima medija na slobodu i autonomiju. Pravobraniteljica je mišljenja da je ta kolizija prividna, odnosno moguće ju je razriješiti tako da **mediji postanu sudionici u zaštiti i**

promociji ljudskih prava i u kreiranju kulture ljudskih prava, a ne tek puki izvjestitelji.

Pekinška Platforma za djelovanje iz 1995. godine, koju je uz ostale članice UN-a prihvatile i Hrvatska, ukazuje na osnovne strategije i akcije koje bi trebalo poduzeti u odnosu na medije iz perspektive zastupljenosti i načina prikazivanja žena. Platforma je vladama, nevladinim organizacijama i medijskim izdavačima preporučila dva temeljna smjera djelovanja:

- 1) povećanje sudjelovanja žena i njihov pristup izražavanju i donošenju odluka u medijima i putem medija i novih komunikacijskih tehnologija, i
- 2) poticanje uravnoteženog i nestereotipnog prikazivanja žena u medijima.

Iz svega navedenoga proizlazi da bi u sferi medija i njihove izrazito važne uloge u dokidanju diskriminacije na osnovi spola i spolne orijentacije u Republici Hrvatskoj trebalo poduzeti još mnoge mjere. Sredine s demokratskom tradicijom su visoke standarde postigle educiranjem budućih novinara i novinarki, njihovim upoznavanjem s nacionalnim i međunarodnim mehanizmima zaštite ravnopravnosti, kontinuiranim obrazovanjem medijskih djelatnika/ca na tom planu, sustavnim monitoringom i umrežavanjem medijskih i nevladinih udruga kao i adekvatnih državnih i vladinih tijela (ministarstava, saborskih odbora) u borbi protiv diskriminacije na temelju spola. U nekim zemljama koje su postigle visoku razinu rodne ravnopravnosti, kako u medijima tako i u stvarnosti, veliku ulogu odigrale su dobrovoljne udruge izdavača i novinara (primjerice Presserat u Njemačkoj) s čvrstim kodeksom ponašanja izdavača i novinara koji se dobrovoljno suzdržavaju od diskriminirajućeg i nerealističnog prikazivanja žena i muškaraca u medijima.

Preporuke

- Kroz Nacionalni program za zaštitu i promicanje ljudskih prava, Nacionalni program odgoja i obrazovanja za ljudska prava, Nacionalnu politiku za promicanje ravnopravnosti spolova i druge slične programe, Republika Hrvatska bi trebala promicati etičke principe u skladu s najvišim međunarodnim standardima koji bi bili smjernica svim izdavačima i medijima pri donošenju programskih osnova i sadržaja.
- Specifična istraživanja o medijskom prikazivanju žena i muškaraca neophodno su polazište za kreiranje medijskih politika i kontinuirano praćenje. Istraživanja bi trebala financirati država, a provoditi nezavisne stručne ustanove i udruge kvalificirane za rodnu i spolnu analizu.
- Povećanje medijske pismenosti u općoj populaciji, napose po pitanjima rodne i spolne analize medija i njihova učinka.
- Povećanje pristupa žena medijima, medijskim sadržajima i novim tehnologijama, kao i oblikovanje alternativnih, lokalnih i drugih rodno senzibiliziranih medijskih programa.
- Edukacija novinara/ki (uz suradnju HND-a i Studija novinarstva na FPZ-u) o ravnopravnosti spolova, ženskim ljudskim pravima, rodnoj/spolnoj problematici, obiteljskom nasilju i dr.)

Pravobraniteljica u medijima

U razdoblju drugog polugodišta 2004. godine, dakle od trenutka u kojem je Ured pravobraniteljice ekipiran za sustavno praćenje medija, pravobraniteljičine aktivnosti su zabilježene u tiskanim medijima 96 puta i otprilike isto toliko puta u radijskim emisijama (o čemu Ured ne posjeduje potpuni uvid, kao ni o aktivnostima u prvom polugodištu). U to su uključeni intervjuji, javna priopćenja, tematski blokovi, konferencije za tisak i drugi vidovi istupanja. Aktivnosti pravobraniteljice popraćene su kako u nacionalnim tako i u lokalnim medijima. Naročito su dobro u lokalnim tiskanim i elektronskim medijima popraćene aktivnosti pravobraniteljice tijekom obilaska svih županija u Republici Hrvatskoj. Pravobraniteljica je također više puta nastupala na nacionalnoj (HRT) i privatnim televizijama.

Predsjednička kampanja

Vlada Republike Hrvatske donijela je 30. studenoga 2004. godine Odluku o raspisivanju izbora za Predsjednika Republike Hrvatske koji su se održali 2. siječnja 2005. godine. Predsjednička kampanja¹⁹ vođena je tijekom prosinca 2004. godine i pobudila je veliko zanimanje javnosti za rodnu dimenziju samih izbora, kao i za participaciju žena u političkom životu uopće.

Pravobraniteljica ukazuje na dvije dimenzije predsjedničke izborne kampanje:

1. Promotivna retorika predsjedničkih kandidatkinja i kandidata

Sama činjenica da su se u prvom izbornom krugu pojavile tri žene kandidatkinje (od kojih jedna kao kandidatkinja najzastupljenije parlamentarne političke stranke) zacijelo je pokazatelj pozitivnih promjena u svijesti javnosti i političkih stranaka.

Iako se zbog toga ponegdje govorilo i o "feminizaciji politike", činjenica je da još nije postignuta situacija u kojoj bi žene izbalansirano i ravnopravno s muškarcima konkurirale za najvažnije političke funkcije u zemlji.

Unatoč pojavi većeg broja žena kandidatkinja koja je proizvela veći interes medija i javnosti za društveni status žena, u nastupima većine predsjedničkih kandidata/kinja ravnopravnost spolova i projekti kojima bi se ona uspostavila kao ustavno načelo i preduvjet demokratskog poretku, nisu se pojavili. Isto tako, većina kandidata/kinja nije u svoje predsjedničke programe uključila projekciju punog i ravnopravnog zapošljavanja žena (čiji je postotak među nezaposlenima približio 60 posto), cjelovitog ostvarivanja reproduktivnih prava žena, potrebnih programa uključivanja žena u poduzetničke inicijative, punu političku participaciju žena, posebne probleme žena s invaliditetom i brojne druge probleme koji ukazuju na neravnopravan status žena. Predmet rasprava i izjava predsjedničkih kandidata/kinja bili su tek pojedini vidovi ravnopravnost i pojedini problemi diskriminacije žena, i to uglavnom tek kad bi im te teme nametnuli mediji ili nevladine organizacije koje su, poput Ženske mreže Hrvatske, svima postavile sustavno pitanje o pravima žena.

Iznimka je sustavno zalaganje predsjedničke kandidatkinje J. Kosor za borbu protiv nasilja nad ženama (Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji od 2005. do 2007. godine, proglašavanje 22. rujna nacionalnim danom borbe protiv nasilja nad ženama) i njeno izravno obraćanje javnosti TV spotom s porukom da „žena hoće, može i zna“.

O pitanju pobačaja kao o segmentu ženskih reproduktivnih prava (prema Konvenciji o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena i drugim međunarodnim dokumentima) desetero kandidata se izjasnilo za blažu ili težu kriminalizaciju, dvoje kandidata (S. Mesić i Đ. Adlešić) zagovaralo je legalan pobačaj kakav je status trenutno, dok je kandidatkinja Kosor kao moguće rješenje navela referendum o pobačaju.

Kad je riječ o ovoj temi važno je napomenuti da su mediji uglavnom pitanje postavljali na krivi način, formulirajući ga "Jeste li za pobačaj". Iako je pravo svake društvene grupacije, pa tako i stranaka i njihovih kandidata/kinja da o tom, za korpus ženskih prava ključnom pitanju, imaju svoj stav, pravobraniteljica je mišljenja da je riječ o jednom od temeljnih prava žena da zadrže kontrolu nad svojim tijelima i životima, te da je jedino legitimno pitanje ono o pravu žena da odlučuje koliko će djece i kada rađati.

¹⁹ U ovom izvještaju bit će pokriven samo prvi krug predsjedničke kampanje, jer se drugi krug odvijao u 2005. godini.

Tijekom predizborne kampanje, retorika pojedinih kandidiranih muškaraca bila je obilježena seksističkim stajalištima o kandidiranim ženama i ženama uopće. Stav kandidata Lj. Česića da „njegovoj supruzi nije mjesto u javnosti i da se u njegovom kraju zna gdje je mjesto ženama“, nedopustiv je javni diskurs jednog predsjedničkog kandidata u odnosu na slobodu kretanja i govora bilo koje žene, pa tako i njegove supruge.

Seksističkim i diskriminirajućim se mogu smatrati i izjave poput: ”Treba biti muško i priznat da si gay” i “Ja računam na žensko tijelo.” (A. Kovačević); ”Žena ne može biti vrhovni zapovjednik Oružanih snaga.” (Ćiro Blažević); primjedba potpredsjednika Vlade A. Hebranga da je kandidatkinju Kosor ”ljepše slušati i gledati nego kandidata Mesića”, kao i primjedbe predsjednika S. Mesića o fizičkom izgledu kandidatkinje J. Kosor (“zgodna ženska”), primjedbe „Suzana“ ili one objavljene u Jutarnjem listu 23. studenoga 2004.g. gdje joj sugerira neka se „zaposli u Sanaderovom predsoblu“ te njegova izjava da je urednika Novog hrvatskog slova otela skupina homoseksualaca.

2. Predstavljanje predsjedničkih kandidata i kandidatkinja u medijima

Mediji su odigrali uglavnom pozitivnu ulogu tijekom predsjedničke kampanje nametnuvši predsjedničkim kandidatima/kinjama nekoliko važnih pitanja i time ih prisilili/e na izjašnjavanje u javnosti. Mediji su također relativno korektno pratili kampanju iz rodne perspektive, iako su kandidatkinjama mnogo češće postavljali "ženska" pitanja negoli kandidatkinjama. Izrazito diskriminirajući s obzirom na spol bio je pokušaj tjednika Globus da kandidatkinju Đ. Adlešić prikaže kao "vamp" ženu. Pravobraniteljica smatra neprimjerenim i da je neposredno potom dnevnik iz iste kuće (Jutarnji list) iz toga pokušao napraviti "medijski događaj" pozvavši "stručnjake" da "komentiraju" kandidatkinju Đ. Adlešić. U nekoliko navrata mediji su, iznad korektnih tekstova o kandidiranim ženama stavljali naslove koji ukazuju da ni drugi listovi nisu imuni od stereotipa kad je riječ o ženama u politici ("Miris žene" - Slobodna Dalmacija, "9 i pol tjedana" – Novi list).

DIO DVANAESTI

XII. STATISTIČKI PODACI

Prema odredbi članka 17. ZORS-a svi statistički podaci i informacije koje se prikupljaju, evidentiraju i obrađuju u državnim tijelima, javnim službama i ustanovama moraju biti iskazani po spolu. Ova zakonska odredba je izuzetno važna jer bez statističkih podataka niti je moguće utvrditi položaj žena i muškaraca u Republici Hrvatskoj, naročito u odnosu na plaće, pa je pravobraniteljica detaljno analizirala Strategiju razvitka službene statistike Republike Hrvatske 2004.-2012. i Programa statističkih aktivnosti Republike Hrvatske 2004.-2007. te u prosincu 2004. godine uputila hrvatskom saboru opsežne primjedbe u cilju primjene citirane odredbe članka 17. ZORS-a.

Sa zadovoljstvom se može konstatirati da su saborski Odbor za ravnopravnost spolova i Odbor za ljudska prava i prava nacionalnih manjina iste podržali kao i predlagatelj.

DIO TRINAESTI

XIII. MEĐUNARODNA SURADNJA

Pravobraniteljica je sudjelovala na međunarodnoj regionalnoj konferenciji pod nazivom „Best Practices in Drafting and Enforcing Gender Equality laws“ 22-23 ožujka 2004. godine u Chisinau, Republika Moldova, na kojoj je izložila iskustva u provedbi politike ravnopravnosti spolova u Republici Hrvatskoj. Cilj konferencije je bio razmotriti dosadašnji rad postojećih institucija za ravnopravnost spolova pojedinih tranzicijskih zemalja, kao i relevantne zakone. Može se zaključiti da je predstavljanje Republike Hrvatske pokazalo da smo u tom smislu apsolutno dobar primjer, kako po institucionalnim mehanizmima tako i po antidiskriminacijskim zakonima i politikama, kao preduvjetima za postizanje rodne jednakosti (definirane po ekspertima Vijeća Europe kao jednaka vidljivost, osnaženost i participacija obaju spolova u javnom i privatnom životu).

Sudjelovala je i na slijedećim regionalnim konferencijama o pitanjima ravnopravnosti spolova i to u Podgorici, Srbija i Crna Gora od 17-19 ožujka i Skopju, Republika Makedonija, 11-12 svibnja 2004. U razdoblju od 1-6 lipnja 2004. godine pravobraniteljica je na poziv Švedskog Instituta i švedskog veleposlanstva u Zagrebu, boravila u Švedskoj i to Stockholmu radi upoznavanja sa švedskim iskustvima u pitanjima ravnopravnosti spolova. U delegaciji su bile i predsjednica Odbora za ravnopravnost spolova Hrvaskog sabora Gordana Sobol, koordinatorica Grupe za ženska ljudska prava B.a.B.e. iz Zagreba, Sanja Sarnavka i predstavnica Ženske grupe Brod Gordana Matanović. Upoznale smo se sa radom mnogih institucija uključujući i ured Ombudsmana za ravnopravnost spolova.

Posebno je bilo važno upoznati se s obvezom švedskih državnih tijela i poslodavaca izrade planova djelovanja po pitanju ravnopravnosti spolova.

Upoznati smo i sa načelima švedske obiteljske politike koja se temelji, između ostalog, na tome da se smanji razika u uvjetima života između kućanstava sa djecom i bez djece. Pri tome se državnim potporama obitelji ohrabruje zapošljavanje roditelja i to se smatra važnjim od razine potpore za djecu. Tako oko 30% obitelji švedskih kućanstava s djecom prima posebnu pomoć za troškove stanovanja. Roditeljskih potpora ima tri vrste. Prva je vezana uz trudnoću (majkama koje zbog fizički zahtjevnih poslova nisu u mogućnosti raditi za vrijeme trudnoće), druga uz rođenje djeteta (za 480 dana i to tako da 240 dana pripada svakom roditelju, od čega jedan roditelj može prenijeti na drugog 180 svojih dana) i treća, privremena (u slučaju bolesti djeteta, koju muškarci koriste u više od 40% slučajeva). Mnogo očeva uzima zakonom predviđeni roditeljski dopust.

Žene su u švedskom parlamentu zastupljene s 45,3% dok su 1973. godine bile zastupljene s 28%).

Ponašanje političkih stranaka bilo je pri tome presudno jer su od 1994. godine nadalje same stranke počele sastavljati izborne liste na način koji je doveo do povećanja broja žena u parlamentu.

Jednim od ključnih čimbenika koji doprinose velikom broju zaposlenih žena i njihovoj političkoj participaciji smatra se činjenica da Švedska ima vrlo široku mrežu dječjih vrtića od kojih smo jedan i posjetili. Upoznali smo s programom edukacije o ravnopravnosti spolova djece starosti do 6 godina, primjerenim tom uzrastu. Posjet je uključivao i posjet skloništu za žene žrtve nasilja i poznatoj nevladinoj ženskoj udruzi Kvinna till Kvinna.

Od 17-18 rujna 2004. godine pravobraniteljica je sudjelovala u radu međunarodne konferencije u Prištini (naslov izlaganja: Uloga pravobranitelja/ice za ravnopravnost spolova u Republici Hrvatskoj).

DIO ČETRNAESTI

XIV. MATERIJALNO-FINANCIJSKO POSLOVANJA

Financijsko poslovanje

Zakonom o ravnopravnosti spolova utvrđeno je da se sredstva za rad Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova osiguravaju u proračunu Republike Hrvatske.

U 2004. godini sredstva za rad Ureda pravobraniteljice u cijelosti su se osigurala iz državnog proračuna iako pravobraniteljica za ravnopravnost spolova može imati i druge prihode kao što su donacije i pomoći tuzemnih ili inozemnih subjekata.

Kako Ured pravobraniteljice nije bio kadrovski u cijelosti popunjen od početka godine, bilo je nužno pristupiti rebalansu osiguranih sredstava tijekom godine pa je na taj način pravobraniteljica za ravnopravnost spolova iz Državnog proračuna kao jedinog izvora prihoda **planirala 2.006.079,00 kuna, a ostvarila sredstva u iznosu od 1.660.692,00 kuna.**

Navedena sredstva nisu komparabilna sa sredstvima iz 2003. godine obzirom da je u 2003. godini za potrebe rada Ureda pravobraniteljice, iz razloga što se s radom započelo 1. listopada 2003. godine, utrošeno 320.000,00 kuna.

PRIHODI

Račun	Opis	Planirano u proračunu za 2004.g.	Ostvareno u 2004. godini	%
311	Plaće	730.073	569.865	78,05
312	Ostali rashodi za zaposlene	15.000	13.800	92,00
313	Doprinosi na plaće	127.375	96.868	76,05
321	Naknade troškova zaposlenima	82.970	63.259	76,24
322	Rashodi za materijal i energiju	207.505	165.709	79,85
323	Rashodi za usluge	464.397	380.230	81,87
329	Ostali nespomenuti rashodi poslovanja	44.000	36.868	83,79
343	Ostali financijski rashodi	3.000	2.732	91,06
412	Nematerijalna imovina	23.763	8.470	35,64
422	Postrojenja i oprema	279.996	220.035	78,58
423	Prijevozna sredstva	0	0	0,00
426	Nematerijalna proizvedena imovina	28.000	14.640	52,28
97	Višak prihoda 31.12.2004.	0	88.216	100,00
	Ukupno	2.006.079	1.660.692	82,78

RASHODI

Rashodi su kako ukupno tako i po pojedinim namjenama bili u okviru planiranih sredstava. Do manjeg utroška sredstava u odnosu na planirana, na pojedinim stavkama, došlo je iz sljedećih razloga:

- 311 **Plaće**, jer to nije dopuštala dinamika popunjavanja zaposlenicima Ureda pravobraniteljice, a prema kojoj dinamici je u svibnju bilo troje, u lipnju šestero, srpnju osmero, u listopadu devetero te konačno u prosincu desetero zaposlenih, kako je i predviđeno Pravilnikom o unutarnjem redu Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova,
- 312 **Ostali rashodi za zaposlene**, iskorišteni su gotovo u cijelosti kako su i planirani,
- 313 **Doprinosi na plaće**, iskorišteni su proporcionalno utrošku sredstava za plaće,
- 321 **Naknade troškova zaposlenima**, jer je na trošenje istih utjecala dinamika i intenzitet službenih putovanja na što je u velikoj mjeri utjecala dinamika zapošljavanja u Uredu,
- 322 **Rashodi za materijal i energiju**, na jednak način su glede utroška pratili situaciju koja je prethodno opisana, a odnosi se na dinamiku zapošljavanja u Uredu,
- 323 **Rashodi za usluge**, jer su korišteni za pokriće troškova telefona, pošte, prijevoza , tekućeg i investicijskog održavanja, informiranja, promidžbe, komunalnih i intelektualnih usluga, koji su usko povezani s djelatnošću Ureda,
- 329 **Ostali nespomenuti rashodi**, gotovo u cijelosti utrošeni i to za plaćanje premija osiguranja i reprezentacije,
- 343 **Ostali financijski rashodi**, znatnim dijelom su utrošeni kao što su i planirani, a koristili su se za plaćanje usluga platnog prometa u bankama,
- 412 **Nematerijalna imovina**, jer se nisu u cijelosti realizirali planovi informatizacije Ureda glede nabave i plaćanja licenci,
- 422 **Postrojenja i oprema**, jer se nije na vrijeme proveo postupak prikupljanja ponuda i izbora najpovoljnije ponude za klimatizaciju Ureda,
- 423 **Prijevozna sredstva**, nisu se planirala na ovom računu obzirom da je pravobraniteljica za ravnopravnost spolova kupila službeno vozilo na operativni leasing pa se ti troškovi pojavljuju u okviru računa 323,
- 426 **Nematerijalna proizvedena imovina**, jer se nije uspjelo u postupku nabave realizirati primjenu softvera za evidenciju i dokumentaciju korisnika usluga pravobraniteljice,
- 97 **Višak prihoda**, jer su to neutrošena sredstva zatečena na žiro računu 31.12.2004. godine.

DIO PETNAESTI

XV. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE

Izvješće pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2004. godinu vrlo jasno pokazuje da se Zakon o ravnopravnosti spolova ne primjenjuje niti u približno zadovoljavajućoj mjeri.

Posebno je zabrinjavajuće što ga ne primjenjuju državna tijela, jer je i nakon isteka roka predviđenog ZORS-om i unatoč upozorenjima (često i višekratnim) broj donesenih planova djelovanja nezadovoljavajući, broj oglasa za radna mjesta koji nisu u suprotnosti sa ZORS-om također, dok reagiranja na traženja pravobraniteljice često kasne, nepotpuna su ili izostaju u cijelosti.

Zabrinutost izaziva i kršenje prava građana i građanki na temelju spola u svim područjima života, posebice na području rada i zapošljavanja i zaštite od nasilja u obitelji, kao i činjenica da se ta kršenja još uvijek ne prijavljuju u dovoljnoj mjeri iz razloga koji su navedeni i u ovom izvješću.

Ovom problematikom se ne smiju baviti samo tijela osnovana radi ostvarivanja načela ravnopravnosti spolova, iako brojem i ovlastima zaista predstavljaju zavidan institucionalni okvir.

Donošenje i provođenje posebnih mjera (posebno kod zapošljavanja) predviđenih ZORS-om, kao posebnih pogodnosti kojima se osobama određenog spola privremeno omogućuje ravnopravno sudjelovanje u javnom životu, otklanjaju postojeće nejednakosti ili im se osiguravaju prava u kojima su ranije bili/e prikraćeni/e, donošenje proračuna na svim razinama koji će uključivati značajna a ne simbolična sredstva za provođenje politike ravnopravnosti spolova, kao i primjena drugih antidiskriminacijskih zakona, minimalni su uvjeti za prijelaz s deklarativnog zalaganja za ravnopravnost spolova na ostvarivanje tog načela.

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova predlaže da Hrvatski sabor primi k znanju Izvješće o radu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2004. godinu.

**PRAVOBRANITELJICA
ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA
Gordana Lukač - Koritnik**

DIO ŠESNAESTI

XVI. PRILOZI

LITERATURA:

Bejaković, P. (2004). [Siromaštvo, nejednakost i socijalna isključenost u Europskoj uniji i Hrvatskoj.](#) U: K. Ott, ur. *Pridruživanje Hrvatske Europskoj uniji: izazovi institucionalnih prilagodbi*. Zagreb: Institut za javne financije : Zaklada Friedrich Ebert, 2004, 75-98.

Bejaković, P. (2003). (Ne)zaposlenost u Republici Hrvatskoj (koautor Viktor Gotovac). U: *Pridruživanje Hrvatske Europskoj uniji: izazovi ekonomске i pravne prilagodbe*. Zagreb: Institut za javne financije : Zaklada Friedrich Ebert, 2003, 193-212.

Godišnjak 2003. HZZ, Zagreb, 2004.

Gonäs, L. (2004). Gender Segregation and the European Employment Strategy: Levels na Divisions. European Journal of Industrial Relations, 10(2):139-159.

Kerovec, N. (2003). (Ne)jednakost žena na tržištu rada. Revija za socijalnu politiku, 10(3-4):263 – 282.

NAP RH 2004., Zagreb, Hrvatski zavod za zapošljavanje

National action plan Austria

National action plan Belgium

National action plan Denmark

National action plan Finland

National action plan Germany

National action plan Ireland

National action plan France

National action plan Sweden

National action plan United Kingdom

www.europa.eu.int/comm/employment_social/employment_strategy

The social situation in the European Union (2002). Eurostat. European Communities

Olsson, H. (2000). Social security, Gender Equality and economic growth. www.europa.eu.int/comm/employment-social/equ-opp/documents/socsec.en.pdf

Webster, J. (2001). Reconciling Adaptability and Equal Opportunities in European Workplaces. Report for DG-Employment of the European Commission. www.labourline.org

www.czso.cz/eng; www.dzs.hr; www.hzz.hr

VAŽNIJI DOKUMENTI ZA PRAĆENJE PROVOĐENJA PROPISA O RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA

Ustav RH (NN, 41/01.- pročišćeni tekst)

ZAKONI

Zakon o ravnopravnosti spolova (NN 116/03.)
Zakon o istospolnim zajednicama (NN 116/03.)
Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju i kasnije izmjene i dopune istoga (NN 123/03., NN 198/03., NN 105/04.)
Zakon o državnim službenicima i namještenicima (NN 27/01.)
Zakon o ravnopravnosti spolova (NN, 116/03.)
Zakon o istospolnim zajednicama (NN, 116/03.)
Zakon o radu (NN, 137/04. – pročišćeni tekst)
Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN, 116/03.)
Zakon o medijima (NN, 59/04)
Obiteljski zakon (NN, 116/03,17/04.)
Zakon o predškolskom odgoju i naobrazbi (NN, 10/97.)
Zakon o osnovnom školstvu (NN, 69/03.– pročišćeni tekst)
Zakon o srednjem školstvu (NN, 69/03.– pročišćeni tekst)

NACIONALNI PROGRAMI I POLITIKE

Nacionalni program djelovanja za mlade
Nacionalni program odgoja i obrazovanja za ljudska prava
Nacionalni program RH za pridruživanje EU – 2004.
Nacionalni program za Rome, 2003.
Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova s programom provedbe nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova u Republici Hrvatskoj od 2001. do 2005. godine (NN, 112/01.)
Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji, za razdoblje od 2005. do 2007. godine (NN, 182/04.)
Nacionalna obiteljska politika

OSTALI NACIONALNI DOKUMENTI

Nacionalna klasifikacija zanimanja (NN 111/98.)
Kodeks časti hrvatskih novinara
Katalog znanja, sposobnosti i vještina/HNOS (17.09.-29.9.2004.)
Udžbenički standard (NN 63/03.)

MEĐUNARODNI DOKUMENTI

UN Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (1979.)
UN Declaration on the Elimination of Violence Against Women, 1993.
UNESCO Konvencija protiv diskriminacije u obrazovanju iz 1960. godine
Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima od 1966.
Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima od 1966.
Fakultativni protokol uz Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima od 1966.
Konvencija o suzbijanju trgovine osobama i eksploracije prostitucije drugih od 1950.
Konvencija o političkim pravima žena od 1952.
Konvencija o državljanstvu udate žene od 1957.

Konvencija o pristanku na brak, minimalnoj dobi za zaključivanje braka i registraciji brakova od 1962.

Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena od 1979.

Konvencija Međunarodne organizacije rada (br. 100) o jednakoj naknadi za muškarce i žene za rad jednake vrijednosti od 1951.

UNESCO Konvencija protiv diskriminacije u obrazovanju od 1960.

Konvencija Međunarodne organizacije rada (br. 111) o diskriminaciji glede zapošljavanja i zanimanja od 1958.

Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda od 1950. (Europska konvencija o ljudskim pravima) s Protokolima

Europska konvencija za sprečavanje torture i neljudskih ili ponižavajućih postupanja ili kazni od 1987.

Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina od 1995.

Pekinška platforma za djelovanje

Konvencija o zaštiti majcinstva (br.3) iz 1919.

Konvencija (br.45) o zapošljavanju žena na poslovima koji se obavljaju pod zemljom iz 1935.

Konvencija (br.100) o jednakim placama za muškarce i žene iz 1951.

Konvencija (br.103) o zaštiti majcinstva iz 1952. (revidirana)

Konvencija (br.111) o zabrani diskriminacije u zvanju i zapošljavanju iz 1958.

Konvencija (br.122) o politici zapošljavanja iz 1964.

Konvencija (br.156) o radnicima s obiteljskim obvezama iz 1981.

Konvencija o politickim pravima žena iz 1952.

Konvencija o državljanstvu udate žene iz 1957.

Konvencija o pristanku na brak, minimalnoj dobi za zaključivanje braka i registraciji brakova iz 1962.

Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena iz 1979.

Dodatni protokol uz Konvenciju o ukidanju svih oblika diskriminacije žena iz 1999.

UNESCO Konvencija protiv diskriminacije u obrazovanju iz 1960.

Konvencija (br.5) o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda iz 1950.

Okvirna konvencija (ETS br.157) za zaštitu nacionalnih manjina iz 1995.

Konvencija protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta iz 2000.

Protokol za sprjecavanje, suzbijanje i kažnjavanje krijumcarenja ljudi, posebice žena i djece iz 2000.

Europska konvencija o ljudskim pravima iz 1950. godine i njeni Protokoli

Ugovor o Europskoj zajednici (2002.)

Ugovor o Europskoj uniji (2002.)

Povelja temeljnih prava EU (2000.)

Smjernica 75/117/EEC – jednakе plaće

Smjernica 76/207/EEC - jednak postupanje, pristup zaposlenju i promaknuću, stručno usavršavanje, radni uvjeti, spolno uznenimiravanje na radnom mjestu

Smjernica 2002/76 – uznenimiravanje i seksualno uznenimiravanje

Smjernice 79/7/EEC; 86/378/EEC; 96/97/EC – socijalna sigurnost

Smjernica 86/613/EEC – jednak postupanje i samostalna djelatnost

Smjernice 92/85/EC; 96/34/EC – trudnoća i rodiljni dopust

Smjernica 97/80/EEC – prebacivanje tereta odgovornosti

Bečka deklaracija i program akcije od 1993.

Završni akt Konferencije i sigurnosti i suradnji u Europi od 1975.

Dokument Kopenhaškog sastanka konferencije o ljudskoj dimenziji KESS-a od 1990.

Pariška povelja za novu Europu KESS-a od 1990.

Instrument Srednjoeuropske inicijative za zaštitu manjinskih prava od 1994.

Rezolucija Vijeća Europe unije na temu žene i znanost (1999.).

AVIS – Mišljenje Europske komisije, 2004.

Europska konvencija za sprečavanje torture i neljudskih ili ponižavajućih postupanja ili kazni od 1987.

Europska socijalna povelja iz 1961.

Teheranska proklamacija iz 1968.